

T. C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**ÇOCUK EDEBİYATIMIZDA SULHİ DÖLEK VE
ESERLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Kemal YÜCE

Hazırlayan

Mehmet Ali KARAKAYA

Tez Savunma Tarihi

11.06.2007

ÇANAKKALE – 2007

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne
Mehmet Ali Karakaya'ya ait
“Çocuk Edebiyatımızda Sulhi Dölek ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme”
adlı çalışma,
jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Prof. Dr. Kemal YÜCE (Danışman)

Üye.....

Yard. Doç. Dr. Aziz KILINÇ

Üye.....

Dr. Mustafa Aydın BAŞER

ÇOCUK EDEBİYATIMIZDA SULHİ DÖLEK VE ESERLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

M.ALİ KARAKAYA

ÖZET

Çocuk edebiyatı ülkemizde, Tanzimat dönemi yıllarında daha çok çeviri eserler yoluyla başlayıp Cumhuriyet döneminde hızlanmış, özellikle 90'lı yılların sonundan itibaren dünyadaki yeni gelişme ve yaklaşımlara kapılarını açmıştır. Avrupa ülkelerine nazaran geç kalınan bu açılımdan sonra çocuk edebiyatımızda çocuk gerçekçiliği, çocuk psikolojisi ve gelişim dönemi özellikleri gibi etkenleri göz önünde bulunduran eserlerin sayılarında artışlar olmuştur.

Sadece çocuk edebiyatı için yazan yazarlarımızın dışında birikimlerini bu alanda kullanmak isteyen yazarlarımız da vardır. Çeşitli türlerde eserler veren Sulhi Dölek bunlardan birisidir. Yazdığı dört çocuk romanı, 21 öyküden oluşan üç çocuk öyküsü ve 29 manzumeden oluşan bir tane de çocuk şiir kitabı bulunmaktadır. Sulhi Dölek'in bu eserlerinde eğitim teması ve mizah çeşitli boyutlarıyla yer tutar. Çocukların mizah atmosferi ile küçük yaşlardan itibaren tanışması için yazma uğraşı gösterir. Bu eserlerde çocuk edebiyatı ürünlerinin eğitmesi ve eğlendirmesi işlevine büyük önem verilmiştir. Sevgi temeli üzerine kurgulanan eserlerinde yardımlaşma, paylaşma, birlik beraberlik, emeğe saygı, çalışkanlık, dürüstlük, büyüklere saygı, fedakârlık, hayvan ve doğa sevgisi, bilimin üstünlüğü gibi değerler kazandırılmaya çalışılır.

Çocuk problemleri ve çocukluk-yetişkinlik durumları yazarın eserlerinde öne çıkan dikkat çekici hususlardandır. Gözlem gücü ve imge oluşturmadaki başarısı ile bu hususlarda çocukların ilgilerine ve hayal güçlerine etkili biçimde hitap edebilmektedir. Çocukların hayatı tanıması amacı güden yazarın gerçekçiliğinin dışına çıkmamaya özen gösterdiği görülmüştür.

Çalışmanın en kapsamlı yönünü Sulhi Dölek'in çocuk kitaplarında çocuk edebiyatı ölçütleri ve çocukların gelişim dönemi özelliklerinin incelenmesi oluşturmaktadır.

**A STUDY ON SULHİ DÖLEK AND HIS WORKS IN OUR CHILD
LITERATURE**

M.ALİ KARAKAYA

ABSTRACT

In our country, child literature which has begun in Tanzimat period (The political reforms period in 1839 and the time following in Ottoman Empire.) mostly by translating books has gained a momentum in Republican period, especially by the end of 1990s it has opened the doors to the world's new developments and approaches. Despite being behind compared to those in European countries, the number of books in our country which deal with child reality, child psychology, and child development period features have increased.

In addition to the authors who only write for child literature, there are authors of other fields who want to make use of their knowledge in this field as well. Sulhi Dölek whose works vary is one of them. He has four child novels, three child story books consist of twenty-one stories, and a book consist of twenty-nine poems. In these works of Sulhi Dölek theme of education and humor take place in various dimensions. He makes effort of writing for kids to make them meet the humorous atmosphere in small ages. In his works a great deal of importance is given on the function of education and entertainment of child literature works. In the works which fiction to be based on love aim to gain readers the values such as helpfulness sharing, wholeness, unity, respect to effort, industriousness, honesty, respect to elderly, devotion, superiority of science, animal, and nature love.

Child problems and childhood-adulthood situations are striking matters in the author's works. With the power of observation and success of creating images, it has been addressed impressively to children's attention and imagination in these peculiar

matters. The author who aims the children get acquainted with life has shown care not to get out of reality of life.

The most comprehensive part of the study forms the examining of child literature measures and child development period features in Sulhi Dölek's child books.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖNSÖZ	VI
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Çocuk ve Edebiyat	1
1.1.1. Çocuklarda Gelişim Dönemi Özellikleri.....	2
1.1.1.1. 9–12 Yaş Dönemi.....	3
1.1.1.1.1. 9–12 Yaş Döneminin Fiziksel-Motor Gelişim Özellikleri.....	3
1.1.1.1.2. 9–12 yaş Döneminin Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri.....	4
1.1.1.1.3. 9–12 Yaş Döneminin Bilişsel Gelişim Özellikleri.....	4
1.1.1.1.4. 9–12 Yaş Döneminin Dilsel Gelişim Özellikleri.....	5
1.1.1.2. 13–15 Yaş Dönemi.....	5
1.1.1.2.1. 13–15 Yaş Döneminin Fiziksel-Motor Gelişim Özellikleri.....	5
1.1.1.2.2. 13–15 Yaş Döneminin Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri.....	5
1.1.1.2.3. 13–15 Yaş Döneminin Bilişsel Gelişim Özellikleri.....	5
1.1.1.2.4. 13–15 Yaş Döneminin Dilsel Gelişim Özellikleri.....	6
1.1.2. Çocuk Edebiyatının Genel Nitelikleri.....	6
1.1.2.1. Biçimsel Özellikler.....	6
1.1.2.2. İçerik Özellikleri.....	7
1.1.3. Çocuk ve Çocukluk Kavramı.....	8
1.1.4. Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Tarihi Gelişimi.....	11
1.2. Problem Durumu	15
1.3. Amaç	15
1.4. Araştırmanın Önemi	16
1.5. Sayıtlılar	17
1.6. Sınırlılıklar	18

II. BÖLÜM.....	19
YÖNTEM.....	19
2.1. Araştırma Modeli.....	19
2.2. Evren ve Örneklem.....	19
2.3. Veri Toplama.....	19
2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	20
III. BÖLÜM.....	21
BULGULAR ve YORUM.....	21
3.1. Sulhi Dölek'in Hayatı.....	21
3.1.1. Sulhi Dölek'in Edebi Kişiliği.....	22
3.1.2. Sulhi Dölek'in Üslubu.....	24
3.1.3. Sulhi Dölek'in Eserleri ve Senaryoları.....	27
3.2. Çocuk Edebiyatı Alanındaki Eserlerinin İncelemesi.....	28
3.2.1. Kestane Şekeri.....	28
3.2.1.1. Kestane Şekeri.....	30
3.2.1.2. Ömer.....	33
3.2.1.3. Trenler.....	37
3.2.1.4. Uçak.....	40
3.2.1.5. Simitçi.....	45
3.2.1.6. Bir Kış Öyküsü.....	48
3.2.1.7. Kahverengi Elbiseler.....	51
3.2.1.8. İpekkelebeği.....	54
3.2.2. Her Şeyi Bilen Çocuk.....	57
3.2.2.1. Her Şeyi Bilen Çocuk.....	60
3.2.2.2. Bir Yaz Öyküsü.....	62
3.2.2.3. Çiçekler de Yararlıdır.....	64
3.2.2.4. Eski Ev.....	66
3.2.2.5. Yolculuk.....	67
3.2.2.6. Dünyanın Son Günü.....	69
3.2.2.7. Acemi Satıcılar.....	71

3.2.2.8. Son Söz- Müzik, İnekler, Çiçekler ve Başka Şeyler.....	73
3.2.3. Küçük Çalgıcılar.....	74
3.2.3.1. Küçük Çalgıcılar.....	76
3.2.3.2. Gece ve Sesler.....	78
3.2.3.3. Devlet Kuşu.....	80
3.2.3.4. Neyin Resmini Yapayım?.....	81
3.2.3.5. Gölgem ve Ben.....	83
3.2.3.6. Bulunan Para.....	85
3.2.4. Yeşil Bayır.....	87
3.2.5. Üçüncü Kattaki At.....	102
3.2.6. Arkadaşım Dede.....	111
3.2.7. Kahkaha Tarlası.....	121
3.2.8. Hayvanlar Alfabesi	135
3.3. Sulhi Dölek'in Çocuk Kitaplarında Eğitim, Çocuk Problemleri ve Çocukluk-Yetişkinlik Durumları Üzerine Bulgular.....	145
3.4. Sulhi Dölek'in Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri.....	150
3.5. Ders Kitaplarında Sulhi Dölek'in Eserlerinden Faydalanma.....	154
3.6. Sulhi Dölek'in Çocuk Kitaplarının Tematik Tasnifi.....	157
BÖLÜM IV.....	162
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	162
4.1. Sonuçlar.....	162
4.2. Öneriler.....	164
KAYNAKÇA.....	166

ÖN SÖZ

Ülkemizde çocuk edebiyatına özellikle son yıllarda büyük bir ilginin olduğu görülmektedir. Yazarlar bilimsel veriler ışığında çocuk edebiyatı alanında çalışmalar yapmaktadırlar. Okur kitlesi olan çocukların ve ebeveynlerinin bilinçlenmeleri ile seçicilikleri de artmıştır. Bu yüzden çocuk kitaplarını değerlendirme çalışmaları günümüzde daha bir önem kazanmıştır.

Sulhi Dölek dili iyi kullanan çok yönlü bir yazardır. Roman, öykü, çeviri, inceleme, tiyatro, radyo ve televizyon oyunu alanlarında eserler ortaya koymuştur. Çocuk edebiyatı çalışmaları da mevcuttur. Yazdığı çocuk kitaplarından bazıları çeşitli ödüller almıştır. Birikimini çocuklar için de kullanmaya çalışmıştır. Yazdığı sekiz çocuk kitabı, çeşitli basımevleri tarafından okuyuculara sunulmuştur.

Çalışmada, özellikle bu sekiz çocuk kitabının biçimsel ve içerik özellikleri çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Kitaplara yaş grubu özelliklerinin, çocuk gerçekliğinin ve problemlerinin ne şekilde yansıdığı belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Sulhi Dölek hakkında bilgilere ve çocuk edebiyatındaki yerine değinilmiştir. Maalesef yeterince tanınmayan yazarın hak ettiği değeri kazanması için bu çalışmanın bir basamak olması ümit edilmiştir.

Bu çalışma süresince ilgi, yardım ve teşviklerini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Kemal YÜCE'ye içten teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans ders döneminde çeşitli katkılar sağlayan hocam Yard. Doç. Dr. Aziz KILINÇ' a, ayrıca bu dönemde üzerimden manevi yardımlarını hiç esirgemeyen eşim Tuğba Güllü' ye ve aileme, yardımları için Önder Potur ve edebiyat öğretmeni arkadaşım Kevser Birsal'e teşekkürü bir borç bilirim.

Mehmet Ali KARAKAYA

Çanakkale - 2007

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Çocuk ve Edebiyat

Çocuk Edebiyatı konusunda, ülkemizde yapılan çalışmaları denetleyecek ve yönlendirecek bir birim bulunmadığı için, yapılan yayınların sayısal istatistikleri ve bunların özellikleri hakkında derli toplu bir bilgiye ulaşmak mümkün olmamaktadır. Çocuklar için basılan kitapların büyük bir ekseriyeti de, böyle bir denetimi tabi olmadıkları için, sırf arz talep dengesi gözetilerek yayıncılar tarafından hazırlanıp piyasaya sürülmektedir (Aytaş 1999). Değişen ve gelişen çocuk edebiyatında her ne kadar olumlu yönelişler söz konusuysa da olumsuz yönelişler de mevcuttur. Gerek ticarî kaygılarla, gerekse başka sığ düşüncelerle çocuk kitapları içerisinde çok basit çalışmalar bulunabilmektedir. Bu konuda ebeveynlere ve uzman kişiler büyük işler düşmektedir. Çocuk kitaplarını denetleyen bir mekanizma oluşturulmalıdır. Çocuk kitaplarını değerlendiren çalışmaların sayıları artmalıdır.

Çocuk edebiyatı yazarlarımız içinde bulunan Sulhi Dölek yazdığı diğer eserleriyle kalitesini ispatlamış bir yazarımızdır. Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği Sulhi Dölek anısına, 2006 yılında çocuk öyküleri yarışması düzenlemiştir. Yazdığı çocuk kitapları ile birikimini çocuk edebiyatı için kullanmaya çalışmıştır. Bu eserleri çocuk edebiyatının genel niteliklerini taşımaktadır. Dört tane çocuk romanı, üç tane çocuk öyküsü ve bir tane de çocuk şiirlerinde oluşan kitapları bulunan yazar 1979 yılında “Yeşil Bayır” romanıyla Kültür Bakanlığı Çocuk Romanları Yarışması'nda birincilik ödülü kazanmıştır. Çağdaş çocuk edebiyatında, çocuk gerçekçiliği ve çocukların gelişim düzeyleri en ön plana çıkan noktalar olarak görülmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde çocuklarda gelişim dönemi özellikleri belirtilip, çocuk kavramı ve çocukluk sorgulanarak eser incelemelerine bir geçiş sağlanacaktır. Ayrıca çocuk edebiyatının tarihçesine değinilmiştir.

Klasik şekliyle biçimsel ve içerik özellikleri üzerinde durularak Sulhi Dölek'in çocuk kitaplarına genel bir yaklaşım sergilenmiştir. Biçimsel yönden iyi

hazırlanmış eserler estetik bakımından okumayı özendiricidir. Kâğıt kalitesinden ciltlemeye resimlemeden yazım kurallarına kadar geniş bir yelpazeyi kapsayan biçimsel özellikler içerisine dil ve okunabilirlik ölçütlerini de katmak gerekir. Bu halleriyle kitapların biçimsel özellikleri irdelenmeye çalışılmıştır. İçerik özelliklerinin ulaşması gereken en nihai nokta kazandırılmak istenen iletilerdir. Bu noktanın tespiti içinse olay, kişiler, zaman ve mekân, anlatıcı ve bakış açısı gibi birçok parçanın analizi gerekir. İçerik incelemelerinde bu noktalar analiz edilmeye çalışılmıştır.

Eser incelemelerinin son bölümünde Sulhi Dölek'in edebiyatımızdaki çizgisi belirlenmeye çalışılmıştır. 2005 yılında Türkçe öğretim müfredatında köklü değişiklikler gidilmiştir. Yeni müfredat uyarınca Milli Eğitim Bakanlığı ders kitaplarında etkinlik örneklerine yer vermiştir. Bu etkinlik örneklerinden faydalanarak, eser incelemelerine geçilmeden Sulhi Dölek'in eserlerinden biri bu şekilde uyarlanmaya çalışılmıştır. Tema, kazanımlar ve etkinlikler belirtilmiştir. Bunun yanı sıra tüm çocuk kitaplarının tematik tasnifine de yer verilmiştir.

Çocuk kitabı yazacak yazarların, her şeyden önce, gelişim dönemlerini iyi bilmesi, bu dönem çocuklarının genel olarak nelerden hoşlandıklarını, ilgi ve beklentilerinin neler olduğunu iyi analiz etmesi gerekir. Sonra da onların her yönden sağlam bir kişilik geliştirmesi için konuları öyle ilginç şeylere süslemelidir ki, çocuk severek okusun ve okuduklarını uygulasin (Ataseven, İnandı 2000). İçerik incelemelerinin son bölümünde yer alan Gelişim Dönemi Özellikleri Açısından Değerlendirme başlığı ile gelişim dönemlerini iyi bilen ve kullanan yazarın kitaplarındaki bu hususlar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu hususların ne şekilde ortaya konulduğu ve konularda ne gibi ilginç durumlar bulunduğu incelemede belirtilmiştir.

1.1.1. Çocuklarda Gelişim Dönemi Özellikleri

Çocukların gelişim dönemleri dört evre içinde incelenir. Bu evreler şu şekilde adlandırılır:

Fiziksel-motor gelişimi
 Sosyal-duygusal gelişimi
 Bilişsel gelişimi
 Dilsel gelişimi

Çalışmada Sulhi Dölek'in çocuk kitaplarını incelediğimiz bölümde Gelişim Dönemi Özellikleri Açısından Değerlendirme başlığı altında 9–12 ve 13–15 yaş dönemi çocuklarında görülen bu özelliklerin eserlere ne şekilde yansıdıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu özelliklere ise çeşitli çocuk gelişimi ve psikolojisi kitaplarından harmanladığımız özellikler yön vermiştir.

Sulhi Dölek'in çocuk kitaplarının hedef kitlesinin özellikle 9–12 yaş dönemi olması ve zaman zaman da 13–15 yaş dönemine yönelik düzeyde olmasından ötürü sınırlandırma 9–15 yaş arasını kapsamıştır. Şüphesiz daha geniş özellikler gösteren dönemlerde sınırlamaya gidilmiştir. Ön planda olan ve çocuk kitaplarında kullanılabilir özellikler seçilmeye çalışılmıştır. O gelişim dönemi profili sağlanmaya çalışılmıştır.

Buna göre 9–12 ve 13–15 yaş dönemi çocuklarında belirtilen bölümler uyarınca ön planda olan ve çocuk kitaplarında kullanılabilir şu özelliklerin belirdiği gözlemlenir.

1.1.1.1. 9–12 Yaş Dönemi

1.1.1.1.1. 9–12 Yaş Döneminin Fiziksel-Motor Gelişim Özellikleri:

Ergenlik çağı gelişim özellikleri göstermeye başlarlar. Dış görünüşlerine önem verirler. Anne ve babaların onları bu ergenlik gelişimine hazırlamaları gerekmektedir. Bunun doğal gelişimin bir parçası olduğu anlatılmalıdır. Cinsel

gelişim özelliklerine ilişkin bilgiler vurgulanmalıdır. Küçük kasları iyi gelişmiştir. El becerileri ön plandadır. Bu ilgi ve becerilerini geliştirici aktivitelere yön verilmelidir. Örgü, maket yapma, çalgı aleti çalma vs. olumlu faaliyetlere yönlendirilmelidirler. Enerjik ve hareketli bir yapıya sahiptirler (Gander, Gardier 2001).

1.1.1.1.2. 9–12 Yaş Döneminin Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri:

Değer oluşumunda arkadaşlar çok önemlidir. Gruba ait olma bilinci ve lider olma arzusu hâkimdir. Grup normları önem arz eder. Dışlanma tehlikesinden kaçınır. Vücut dilini anlamaya başlar. Duygu paylaşımı çoğalır. Bakışlara, yüz ifadelerine dikkat eder. Empati kurma çabası görülür. 12 yaş civarı egoist bakış açısı değişmeye başlar. İnsan ilişkilerini karmaşık ama üzerinde düşünmeye değer algılar. Yaştlarında etkileşim hat safhadadır. Denetlenme, kontrol edilme, yöneltme, zorlanma, isyan yaratacak duyguların başında gelir. Davranış problemleri erkeklerde üst düzeydedir. Fiziksel kavgalar, yaralanmalar görülür. Özel saldırganlık görülebilir. Sosyal becerilerini geliştirmeye destek olunmalıdır. Bu dönem dikkat ve konsantrasyon bozukluğu ve hiperaktivite gibi sorunların tedavisi için son fırsattır. 9 yaş grubunun için; genelde mahcubiyet yaşıdır, duygusal bir karmaşa yaşarlar. Sabırsızdırlar. Hoşgörü ve tahammülleri zayıftır. Rekabet duyguları güçlüdür. Yapabileceklerinin çok üzerinde sorumluluk almak isterler (Yavuz 2002).

1.1.1.1.3. 9–12 Yaş Döneminin Bilişsel Gelişim Özellikleri:

Cinsiyet farklılıklarının bilişsel gelişimde daha belirgin rol oynadığı görülür. Kızlar sözel, erkekler sayısal yeteneklerde daha başarılı olurlar. Bu devrenin sonuna doğru soyut düşünme dönemine girilir. Soyut düşünme sosyal ilişkilere de yansır. Çeşitli seçenekleri görebilme, parçaları birleştirme, olayların altında yatan nedenleri bulmaya meyil artar. Yırtıcılık ve üretkenlik artar. Büyükleri eleştirirler. Özellikle soyut düşünme 11 yaş dolaylarında tam anlamıyla gelişir. Problem çözme becerileri oldukça gelişmiş bir haldedir (Gander, Gardier 2001).

1.1.1.4. 9–12 Yaş Döneminin Dilsel Gelişim Özellikleri:

Mantık, derinlik kavramı, gramer bilgisine dayalı anlamlandırma yavaş yavaş gelişir. Okudukları eserlerde bütünden parçaya gidilmelidir. Zaman, hayal ve imgelere yer verilmelidir. Okudukları eserler 300–500 kelime düzeyinde olmalıdır (Gander, Gardier 2001).

1.1.1.2. 13–15 Yaş Dönemi

1.1.1.2.1. 13–15 Yaş Döneminin Fiziksel-Motor Gelişim Özellikleri:

Beden gelişimi hızlanır. Ergenliğe geçiş başlar, ilk gençlik dönemi ortaya çıkar. Kemik-kas koordinasyonuna bağlı olarak ergenlik dönemine geçişte sakarlık ve beceriksizlik artar (Gander, Gardier 2001).

1.1.1.2.2. 13–15 Yaş Döneminin Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri:

Dengeli ve uyumlu hal değişir. Tedirgin, güç beğenen, çabuk tepkili davranışlar görülmeye başlar. Duyguları çabuk iniş-çıkışlar gösterir. Gizliliğe önem vermeye başlar. Yalnız kalma isteği artar. Hayranlıklar ve tutkunluklar görülür. Realiteden uzaklaşırlar. Cinsiyet gruplaşması görülür. Duyguları hassaslaşır. Toplum yaşamını sever, arkadaşlarıyla birlikte olmaktan hoşlanır. Rekabet duygusu artar. Yaşlıları arasında yer edinebilme kaygısı vardır. Cinsel kaygıları vardır. Sinirlilik ve gerginlik hali etkilidir. Yeni bir benmerkezci eğilim oluşur. Devamlı izleniyormuş gibi davranabilir. Benliğini oluşturmaya başlar. Kimlik arayışı içindedir. Geleceği düşünmeye başlarlar. Endişeler duyabilirler (Yavuz 2002).

1.1.1.2.3. 13–15 Yaş Döneminin Bilişsel Gelişim Özellikleri

Mantıksal düşünme yetişkinlik düzeyine ulaşır. Bireysel farkları yakından inceler. Karşılaştırmalar yapar. Tümdengelim yöntemiyle neden-sonuç ilişkisi kurmaya başlar. Mecaz anlamları anlayabilir. Soyut düşünme dönemidir. Hazır

çözümleri reddeder, kendi çözümlerini bulmaya çalışır. Yetişkinler gibi düşünceler de onlar gibi davranamazlar, yani düşünceleri ve duyguları eşleşmeyebilir (Yavuzer 1999).

1.1.1.2.4. 13–15 Yaş Döneminin Dilsel Gelişim Özellikleri

Gizlilik içeren roman ve öyküleri severler. Okuyacakları eserlerde cümleler 7–10 kelimedenden oluşmalıdır. Metinler de 700–800 kelime civarında olmalıdır. Bu döneme yönelik eserlerde yalın, sade dil kullanılmalı, mecaz ve benzetmelere yer verilmelidir. Bütün zaman kipleri kullanılabilir (Yavuz 2002).

1.1.2. Çocuk Edebiyatının Genel Nitelikleri

Çocuklara yönelik yazılacak eserlerin belli özellikleri bünyesinde barındırması gerekmektedir. Biçimsel ve içerik bakımından çocuk kitaplarında olması gereken genel nitelikler şunlardır:

1.1.2.1. Biçimsel Özellikler

1. Cilt ve kapak sağlam olmalı, harf puntoları yaş seviyelerine uygun, sayfa tek sütunlu seçilmelidir. 12 puntodan düşük harf karakteri kullanılmamalıdır. 16*23 büyüklük çocuk kitapları için normal sayılır. Sayfa kenarları ve satır aralarının boşluklarına dikkat edilmelidir (Oğuzhan 2001).

2. Çocuk kitaplarında resimlendirmeler çok önemlidir. Karakalem ve renkli çalışmalara yer verilmelidir. Renkler canlı ve ilgi çekici olmalıdır. Resimler konuyla bütünlük arz etmelidir (Turan 2000).

3. Kâğıt olarak parlak olamayan 1.hamur kâğıt tercih edilmelidir (Aydoğan 2000).

4. Uzun cümlelere yer verilmemeli, basit yapılı cümleler kullanılmalıdır (Ataseven, İnandı 2000).

5. Basım hatalarından kaynaklanan yazım ve noktalama yanlışlarına dikkat edilmelidir (Oğuzkan 2001).

1.1.2.2. İçerik Özellikleri

1. Çocuk edebiyatında öncelikle bilinmesi gereken ‘çocuk’ kavramıdır. Çocuğun dilsel, zihinsel, fiziksel ve duyuşsal olarak yaşlara göre gelişimlerinin bilinmesi gerekmektedir (Şirin 2001).

2. Yazılan eserlerin edebî bir değere sahip olması, çocukta estetik ve zevk duygusunu uyandırması gerekmektedir (Şirin 2001).

3. Yazılan eserlerde çocukların hayatı keşfetmeleri, günlük hayatla olan bağlantıları kurabilmesi çocukların gelişimi açısından önemlidir. Çocuklarda olumlu davranış kazandıracak nitelikte olmalıdır (Yalçın, Aytaş 2003).

4. Çocuk kitaplarındaki karakterler sayıca çok olmamalı ve çok fazla niteliği üzerinde barındırmamalıdır (Oğuzkan 2001).

5. Cinsiyet ayrımcılığına gidilmemelidir. Bilimsel düşünceye aykırı unsurlara ve boş inançlara yer verilmemelidir. Özürlü insanları aşağılayıcı unsurlar içermemelidir (Mahserici 2000).

6. Çocukların kavrayamayacağı psikolojik tahliller ve betimlemeler yapılmamalıdır (Yalçın, Aytaş 2003).

7. Dili sade ve anlaşılır, kelime hazinesini geliştirici nitelikte olmalıdır. Deyimlere yer verilmelidir. Anlatım otoriter yaklaşımdan uzak sürükleyici olmalıdır (Oğuzkan 2001).

8. İyi kurgulanmış imge ve semboller içermeli, çocukların hayal güçlerini geliştirici nitelikte olmalıdır. Soyut işlem dönemine geçen çocuklar için mizahi öğeler de kullanılmalıdır (Ataseven, İnandı 2000).

1.1.3. Çocuk ve Çocukluk Kavramı

Çocuk denilince zihinsel ve biyolojik gelişim olarak belli bir evre akla gelir. Bu evre insanın doğumundan itibaren başlayan ve 7–8 yaş olarak kabul edilen bilinçlenmenin başlamasına kadarki zamanı kapsayan bir evredir. Tabi ki bu zaman kesin ve sınırlı ifadelerle değil, esnek bir mahiyette kabul edilmelidir. Çocuk gelişimcilerle göre zekâ ve beden yaşı farklı olabilmektedir. Bunu etkileyen kalıtım, çevre vs. pek çok etken vardır. Çocuğun tanımı şu şekilde yapılır:

“Çocuk iki yaşından ergenlik çağına kadar büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu; henüz ergenlik dönemine erişmemiş kız ve erkek; bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız olarak tanımlanmaktadır.”(TDK sözlüğü, 2005)

Tarihte çocuk kavramı ve çocuğa bakışa değinilecek olursa; batı toplumlarında bugünkü manada çocuk kavramının ancak Rönesans’tan sonra ortaya çıktığı görülür. Antik çağda çocuk için belli bir yaş ayrımı yoktur. O devirdeki toplum yaşamında sadece “köle çocuk” kavramının yeri vardır. Aile (baba) çocuk üzerinde mutlak hâkimdir. Öldürme yetkisine bile sahiptir. Orta çağ dünyasında da çocuğa bakış açısının değişmediği görülür. Feodal ilişkilerin olduğu toplumda çocuk “küçük yetişkin” rolündedir. Giyim kuşamından, surat ve yüz ifadelerine kadar yetişkin gibidir. Sadece belli yükümlülükleri kaldırabileceği güce erişmesi beklenmektedir. Feodal ilişkiler içerisinde çocuğa ayrı bir görev yüklenilmez. Ekonomik yaşam, kültürel yaşam vs. toplumun bütün bireyleri aynı halle yapmakta ve yaşamaktadır. Antik ve Ortaçağın bu yaklaşımından ufak da olsa olan bir değişiklik Hıristiyanlığın ortaya çıkması ile belirmiştir. Hıristiyanlığın toplum yaşamına etkisi tabi ki çocukla ilgili durumlarda da söz konusudur. Ama bu etkinin yine de pek etkili olduğu da söylenemez. Hıristiyanlık babanın her şeyi ile olan

mutlak gücünü azaltmış, kadına bazı haklar vermiştir. Kadın ve erkeğe çocuk üzerinde belli sorumluluklar yüklemiştir. Buna rağmen bu yaklaşım çocuğa değer kazandırmamıştır. Belki biraz farkındalık sağlamıştır diyebiliriz. Aileler bundan sonra çocukları bir yük olarak görmüşler ve bir an önce büyümelerini ister hale gelmişlerdir. Aristokrat kesimde çocukla ilgilenmemek ayıp sayıldığı için aileler değişik yöntemlere girişirler. “sütannelik” bu zamanlara özgü bir kavram olarak doğar. Artık aileler çocukları sütannelere teslim ederek büyümelerini beklemeye başlarlar. Bir zaman sonra Hıristiyanlıkta oluşmaya başlayan bozulma çocuk anlayışını da etkiler. Değersiz olan çocuk artık günahkâr da sayılmaya başlar. Aziz Agustin şu sözleri ile bu bakışı çok iyi ortaya koyar:

“Günahla tohumum atıldı, günahla annem beni karnında taşıdı, o halde ben nasıl masum oldum Sör ” (Neydim 2000: 13).

Çocuk yetişkinliğe doğru gittikçe günahlarından arınır. Çocuk aşığılanır bir duruma gelmiştir. Bu bakış açısı ile oluşan eğitim de tabi ki onu bu kötü halden uzaklaştıracak cinste olmamaktadır. “Dövülen çocuklar” kavramı ceza çocuk yetiştirmede kullanılan yöntemlerdir. Bu anlayış 18. yüzyıl kadar batı toplumlarında hâkim olmuştur. Bu anlayış içerisinde tabi ki cinsiyet farklılığı da vardır. Kız çocuklar karşılığında hiçbir şey kazanılamayacağından daha büyük bir yüküdür ve onlara tanınan haklar da oldukça kısıtlıdır. Ortaçağ’da çocuk eğitiminde en önemli kurumlar manastırlar ve yatılı okullardır. Böylece yük olarak gördükleri çocuklarından uzaklaşan aileler de rahat nefes almaya başlarlar. 1760’lı yıllarda Rousseau’nun görüşleri ile başlayan çocuğun anne sevgisi ile yetişmesi gerekliliği değer kazanır. Bu tarihten sonra yayılan bu düşünceler ile çocuğun sağ kalması ve sevgi ile büyümesi süreci kendini gösterir (Neydim 2000).

Aydınlanma ve sanayileşmenin başladığı 18. yüzyıl toplum için olduğu kadar çocuk için de bir değişimin miladıdır. Feodalizmden kapitalizm anlayışına geçiş toplumu ekonomik dengeler ve toplumsal ilişkiler bakımından tamamıyla etkilemiştir. Aile içinde baba, anne ve diğerlerinin rolleri değişmeye başlamıştır. Matbaanın icadı ile de bu roller kesin çizgilerle ayrılmıştır. Oluşmaya başlayan toplum düzeninde yeni oluşmaya başlayan ahlak “Burjuva ahlakı”dır. Buna göre de

ilişkiler düzenlenmeye başlar. Sanayide yetişkinler ön plandadır. Bu durum ilk bakışta çocuğu tanımsız bırakmakla birlikte otomatik olarak da çocukluk kavramının çıkmasını sağlar. Çocukluk-yetişkinlik-ihthiyarlık kategorik ayrımı her şeyin yeni bir düzen içinde yeniden değıştirir. Çocuk bundan sonra da değerli değildir. Ama tanımlanmaya başlamıştır. Çocuklara onların yaşayabilecekleri bir dünya olan çocukluk kavramı ortaya çıkar. Çocuklukla birlikte sanayinin isteği olan yetişkin yani kalifiyeli eleman için belli bir süreç gereklidir. Çocuğa çocukluktan çıkıp yetişkinliğe varması için bu anlayışa göre bir eğitim verilmesi gerekir. Matbaanın icadı ile birlikte yazınsal gelişim artmıştır. Bilimsel eserler yaygınlık kazanmaya başlamıştır. İncil çoğaltılmıştır. Ortaçağ'da aynı kültürel formasyonu paylaşan insanların artık bunları da öğrenmesi gereklidir. Çocuğun da yetişkin dünyasına geçmesinden sonra bunlara ihtiyacı olacaktır. Bunun için ilk önce okumayı öğrenmesi gerekmektedir. Eğitim bu yönde vermeye başlamış, edebiyat da çocuğu eğitmede bir araç olarak kullanılmaya başlamıştır. Rousseau "Emil" adlı anlayış değışmesi oluşturan eserinde bu burjuva ahlakına karşı çıkar ama onun ilkelerini de içinde yaşar. Genel olarak bakıldığında 18. aydınlanma dönemine kadar çocuk, batıda önemsiz ve değersizdir. Ancak çocukluk kavramıyla bir tanıma oturmaya başlamıştır (Neydim 2000).

Çocuk ve çocukluk kavramına bakış için Türk tarihine baktığımızda, batıdan farklı olarak çocuğun aile içinde bir saygınlığının olduğunu görürüz. Türk tarihinde kadının sahip olduğu değer eşgüdümlü olarak çocuğa da bir değer yüklemiştir. Ancak geleneklerden ötürü değerli olan çocuk üzerine İslamiyet'ten önce bir tanım oluşturulamamıştır. Yetişkinler dünyasına geçişte belli ileri başarıma zorunluluğu vardır. Çocuk yine çocuk olarak değil küçük yetişkin olarak görülür. Ama değersiz değildir. İslamiyet'in kabulü ile oluşan anlayışta çocuk için "buluğa ermemiş" tanımı kullanılmıştır. Temyiz yani söylenenleri doğru anlayıp doğru cevap verme halinin çocukta istikrar bulması için yedi yaş esası belirlenmiştir. Bu durum çocuk için biyolojik olan tanımı karşılamıştır. Ayrıca yetişkinlere çocuk üzerinde sorumluluklar yükleyerek çocuğa gerektiği değeri yüklemiştir. Bozuk Hıristiyan anlayışından farklı olarak çocuk günahsızdır. Bu da çocuğa önyargılı yaklaşmayı engeller. Bu bakış açısı Osmanlı Döneminde de etkili olmakla birlikte feodal anlayış

geleneği de devam eder. Çok kültürlü Osmanlı'da çocuğa bakış açıları da farklılaşır. Tanzimat Dönemine kadar her ne kadar tanımlı ve değerli de olsa çocuk küçük yetişkindir. Tanzimat Dönemindeki batılılaşma faaliyetleri çerçevesinde çocuğa bakış da değişime uğrar. Tanzimat Döneminde çocuğun eğitilmesi ve çocukluk kavramı ön plana çıkmıştır. Çocuk buyurgan bir tutumla da olsa eğitmeye başlar. Ceza ve disiplin ön plandadır. Çocuk dergileri, çocuk duyarlılığında bu işi üstlenmeye çalışırlar. Tanzimat Devrinde eğitim alanında olan değişiklikler kız çocuklarına okuma ve eğitime katılma hüviyeti verilir. Zaten İslamiyet'in kabulü ile kız ve erkek çocuk arasında farklılaşma kabul edilmiştir. Daha sonra oluşan yanlış yorumlamalar ile cins ayrımı toplumumuzda çocukluk safhasında da geçerli olmuştur. Cumhuriyet Döneminde batılılaşma hareketlerinin etkisi ve batıda aydınlanma faaliyetleri tezahürü ile çocukluk ve çocuk eğitimi devlet tarafından desteklenmiş ancak bu anlayış daha çok idealize bir tip oluşturmak için yapılmıştır (Neydim 2000).

1.1.4. Dünyada ve Türkiye'de Çocuk Edebiyatının Tarihi Gelişimi

19. yüzyıl'a gelinceye kadar tıp alanın da bile çocuk alanının olmayışı genel olarak o yüzyıllara kadar çocuğun ve çocukluğun önemsenmeyişinin bir göstergesidir. Çocuk hastalık ve tanılarının farkında olunmasına ve onlar için değişik tedavi uygulanması gerektiği bilinmesine rağmen uzmanlık dalı olarak ancak bu yüzyıldan sonra çocuk bölümü oluşturulmuştur. Söz konusu bu durum edebiyat için de söz konusudur diyebiliriz. 18. yüzyıl'ın ikinci yarısına kadar batıda çocuk genel olarak sıkıcı, dikkat çekmeye değmeyen varlık durumundadır. Çocuktan küçümseme ile söz edilir. Çocuk için olan bir edebiyat yoktur. Çocuklar sadece yetişkinlere yönelik kurulan ninni ve masallardan istifade ederler. Bu zaten o zamanların dünyasında herkes için olan ortak bir kültürdür. Matbaanın icadından sonra dahi bu kültür yerini korur. Çocuk edebiyatı sahasında ilk olarak Fransa'da Charelese Peareaolt, 17.yüzyıl'da halk ağzında dolaşan masalları toplayıp kısaltarak çocuklar için basmıştır. Böylece ilk kez Fransız çocuklarının kendilerine ait kitapları olmuştur. İngiltere ve Almanya'da buna benzer çalışmalar yapılır. 18. yüzyıl'da ilk telif çocuk eserleri ortaya konmaya başlar. "Robinson" ve "Guliver" eserleri bu alanda ilk olma

özelliği taşır. Daha sonra Julle Verne gerçekten de çocuklar için önemli yapıtlar yazar. Masalları derleme ve çocuklara uyarlamalar yine devam eder. Ama herhalde Rousseau'nun "Emil" adlı yapıtını çocuk edebiyatının batıdaki ilk başyapıtı olarak kabul etmek gerekir (Dilidüzgün 2004).

18. yüzyıl'da günümüzde çocuk edebiyatı sahasında batı klasikleri olarak kabul ettiğimiz eserlerin çoğu yazılmıştır. Aydınlanma ve Rönesans'ın etkileri bu eserlerle çocuklara yansıtılmıştır. Ayrıca sanayileşme sonrası ortaya çıkan burjuva ahlak anlayışına da bir nevi tepki olan bu eserlerden ilk olanları yetişkinler için yazılmasına rağmen ele aldıkları konular ve üslupları ile çocukların da ilgisini çekmiş ve beğenilmiştir. Bizim tarihimizde çocuk edebiyatının gelişimine baktığımızda dünyadaki gelişmelerle yakından ilgili olduğu göze çarpar. Tanzimat Dönemini birçok türde olduğu gibi Türk Çocuk Edebiyatının başlangıcı kabul edebiliriz. Bu dönemden önce çocuklar yetişkinlerle beraber masal ve destan türleri ile ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır (Çakmak, Geçgel 2005; Dilidüzgün 2004).

Türkiye'de edebiyat tarihi açısından Tanzimat ile başlayan batılılaşma hareketleri içerisinde çevirinin önemli bir rolü vardır. Çocuk edebiyatında da ilk önce ve daha sonraları da önemini yitirmeden çeviri çalışmaları yapılmıştır. Edebiyatımızda çocuk edebiyatı ile ilgili ilk eserler olarak Nabi'nin "Hayriye" ve Sümbülzade Vehbi'nin yazdığı "Lütfiyye" mesnevileri akla gelir. Ama bunları gerek dil ve anlatım gerekse konu itibarıyla çocuk edebiyatı içerisine koyamayız. 1859'da Kayserili Doktor Rüştü'nün "Nuhvet-ül Etfal" adlı eserinin içinde bulunan fabl ve hikâyecikler nedeniyle önemli sayılabilir. Ama ilk çocuk edebiyatı eserlerini Şinasi, Recaizade Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı şiir ve fabllarda görürüz. 1874 yılında Robinson kitabını çeviren Ahmet Lütfi, 1872'de Mahmut Nedim tarafından çevrilen Gulliver, daha sonra Julle Verne'nin çevrilen eserleriyle çocuk edebiyatı sahası biraz canlılık kazanmıştır. Özellikle bu eserlerdeki idealize figürler batılılaşma ve modern insan tipi için oluşan özlemin belirtileridir. Tanzimat Döneminde çocuk edebiyatı sahasında çocuk dergilerinde yapılan çevirilerin önemi büyüktür. Bu dergilere bakarak toplumun çocuğa bakış biçimini, geçirdiği evreleri görmek mümkündür. Ayrıca ülke sorunları bile çocuk dergilerine yansımıştır. Tabi ki

bu çalışmalardaki üslup yine didaktik ve buyurgan biçimdedir. İlk çocuk dergisi olan Mümeyyiz, Çocuklara Arkadaş, Çocuklara Rehber, Çocuk Bahçesi vs. bu zamanda yayınlanan ama uzun soluksuz dergilerimizden bazılarıdır. Bu dergilerdeki yazar kadrolarının daha sonra Cumhuriyet Döneminde de etkin rol oynadığı görülür. Çeviri çocuk edebiyatında bu ilgi devamlı olarak artarken telif eser meydana getirme işi zaman zaman alevlenip söner bir hal arz eder. Özellikle Satı Bey'in çalışmalarıyla çocuk şiiri alanında usta şairlerimizin bu alan yönelmelerini sağlamış, bilinçli bir yaklaşım izlemiştir. İbrahim Alaattin Gövsa, Ali Ulvi Elöve, Tevfik Fikret gibi sanatçılarımız bu alanda özgün çalışma ve eserler sunmuşlardır. Çocuk şiiri alanındaki bu oluşumun diğer çocuk türleri alanında olduğu pek görülmez (Çakmak, Geçgel 2005).

Cumhuriyet döneminde çocuk edebiyatına olan ilgi yoğunlaşmış, batılılaşma hareketleri çerçevesinde devlet ideolojisi olarak sürdürülmüştür. Bu durum tek parti döneminde daha da yoğunlaşarak artmış, çocuk edebiyatı istenilen model ve tiplerin oluşumu için araç olarak kullanılmaya çalışılmıştır. 1950'li yıllarda başlayan 2.Dünya Savaşı'nın etkileri ile bu anlayışta bir zayıflama görülür. Bir değişim süreci etkisini gösterir. Demokratikleşme sürecinden çocuk edebiyatı da payını alır. Bu arada 1928 Harf İnkılâbının kültür hayatımızdaki ve çocuk edebiyatı sahasındaki etkilerini de göz ardı etmemek gerekir. Harf İnkılâbından sonra yazarlarımızın özellikle 1930'lu yıllardan başlayarak çocuk romanı yazmaya istekli oldukları görülür. 1940'lı yıllarda masal türüne yönelik çalışmalar ve çocuklar için derlemeler ön plana çıkar. Öğretmen yazarlarımız da çocuklar için yazmaya çalışırlar. 1950'li yıllarda çocuk kitapları haftasına ilgi artar (Çakmak, Geçgel 2005; Dilidüzgün 2004).

Çocuk edebiyatı sahasında en önemli yıllar kuşkusuz 1960'lı yıllardır. Batıdaki muhalif öğrenci hareketi çocuk edebiyatının çehresini ve anlayışını büyük ölçüde değiştirir. İyi kitap kavramı sorgulanmaya başlar. Eğitim sistemi eleştirilir. Bu eleştiri büyük boyutlarda gerçekleşip yankı uyandırır. Çocuk edebiyatı alanında temel bir dönüşüm vardır. Bu dönüşüm, edebiyat eğitimi açısından kapsamının değiştirilmesidir. İyi kitap kavramının yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Temelde

eğitim politikasına yönelik eleştiri zamanla yazın eleştirisine dđnüşür. Yalnız bu muhalif hareket karşı koyuş yaparken alternatif olarak dayanacak metinler sunamaz. Bu en büyük eksikliği olarak göze çarpar. Bu karşı koyuş yalnız eleştiri boyutunda kalır. Bu hareket ilk etapta anti otoriter olarak algılanır. Zaten bu tarafa açık bir meyli de vardır. Nitekim ülkemizde bu şekilde tezahür etmiştir. Bu yüzden yayıncı ve kitapçılar ilk önceleri bu yönelişe sıcak bakmazlar. Bütün bu olumsuz yaklaşımlar çocuk edebiyatını özgürleştirici ve bilinci geliştirici şeklinde yaklaşmaya indirgenir. Bu görüşün en önemli temsilcileri Peter Hartling ve Christine Nöstlinger'dir. Bu görüşe göre çocuğa edebiyatla yetişkin gibi değil ona uygun davranılması, ona göre yazılması esastır. Çocuk edebiyatında çocuk gerçeğliği ve eşitliği kavramları ön plan çıkar. Bu durum da çocuk edebiyatının daha ciddiye alınmasını sağlar (Çakmak, Geçgel 2005; Dilidüzgün 2004).

Batıda 1960'lı yıllarda çocuk edebiyatı sahasında yaşanan bu gelişmelere karşın ülkemizde bu hareket farklı yönde kanalize edilmiş ve çocuk edebiyatına yeterli katkıyı yapamamıştır. Buna rağmen 1970'li yıllardan 1980'li yıllara kadar çocuk edebiyatında bu hareketin ülkemizde yansıması olan ideolojik yaklaşımlı eserler hâkim olmuştur. Zaten ülkemiz girdiği farklı kültür yaklaşım/yaşamlarına karşın çocuk edebiyatında hep aynı yaklaşım yani egemen politik anlayışın gelecek kuşaklara yatırım yapma fikri süregelmiştir. Çeviri çocuk edebiyatı da egemenliğini sürdürür ve yerli bir çocuk edebiyatı oluşması gerçeğleşmez. 1990'lı yıllarda yine çocuk edebiyatında didaktik bakış açısının egemenliği görülür. Ancak bu dönemin sonlarına doğru 1960'lı yılların batıda oluşturduğu çocuk gerçeğliğini ve eşitliğini yansıtan kitaplar yerli yazarlar tarafından yazılmaya başlar. Bu, 2000'li yıllar için umut dolu bir gelişmedir. 1960'lı yılların çocuk gerçeğliğini ve eşitliğini savunan önemli temsilcilerinin - Peter Hartling ve Christine Nöstlinger, Ronald Dahl, Gosciny vs.- kitapları da çevrilmeye başlar (Dilidüzgün 2004).

Genel olarak bakıldığında çocuk edebiyatımızda çeviri eserlerin egemenliği hâkimdir. Didaktik ve ahlakçı anlayışın eserleri olan idealize motifli eserler çoğunluktadır. Ancak günümüzde çocuk gerçeğliğinin ön plana alan bir yönelişin olduğu görölmektedir.

1.2. Problem Durumu

Nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinde, sözcükler ve çizgiler, ustaların elinde çocuğun yaşamını bütünleyen bir araca dönüşür. İnsanın günlük yaşamında sesiyle, jest ve mimikleriyle, bedensel hareketleriyle yansıttığı sevinç, korku, öfke; nitelikli yazınsal ürünlerde sözcük ve çizgilerle yaşam bulur. İnsanın herhangi bir yaşam durumundaki duyguları, kitap sayfalarında görünür kılınır. Çocuklara, dil bilinci ve duyarlılığı edindirerek edebiyat dünyasının kapısını aralama, okuma isteği ve alışkanlığı kazandırma gibi temel işlevleri de göz önüne alındığında, çocuk kitaplarının çocuğun eğitim yaşamında önemli bir değişken olduğu gerçeği ortaya çıkar (Sever 2003: 11–13).

Günümüzde bilimsel veriler ışığında çocuk anlayışında gelişmeler yaşanmaktadır. Çocuk küçük yetişkin değildir. Kendine has farklılıkları ve özellikleri vardır. Çocuk eğitimde bu özelliklerin ön planda olduğu yaklaşımlar değer kazanmaktadır. Bu anlayışla çocuk kitaplarının çocuk üzerindeki işlevleri daha etkili bir şekilde kabul edilmektedir. Nitelikli çocuk edebiyatı eserleri tam anlamıyla gerekli ölçütleri bünyesinde barındırabilmelidir. Sulhi Dölek'in çocuk kitaplarının giriş bölümünde belirtilen bu ölçütleri hangi boyutlarıyla karşıladığı tezin asıl problem durumunu teşkil etmektedir.

1.3. Amaç

Çalışmanın amacı, çocuk edebiyatımızda Sulhi Dölek'in eserlerinin çocuk edebiyatının gereklerini ne ölçüde taşıdığını araştırmaktır. Günümüzde değeri gitgide artma temayülü gösteren çocuk edebiyatı sahasında nitelikli-niteliksiz birçok eser ortaya konmaktadır. Özellikle çocuk edebiyatında güncel yazarlar üzerine yapılan çalışmalar, değerlendirmeler, eleştiriler gerek ebeveynlere gerek çocuklara ve uzmanlara fikir vermede katkılar sağlayacaktır. Sulhi Dölek üzerine yapılan bu ilk çalışma fikir ve bilgi verme açısından ayrıca önemlidir.

Araştırmanın amacını gerçekleştirebilmesi için aşağıdaki temel sorulara cevap aranmıştır:

1. Sulhi Dölek'in hayat öyküsü nedir?
2. Sulhi Dölek'in çocuk kitapları nelerdir?
3. Sulhi Dölek'in edebi kişiliği ve üslubu nasıldır?
4. Sulhi Dölek çocuk kitaplarında çocuk problemleri ve çocukluk-yetişkinlik durumlarına nasıl yaklaşmıştır?
5. Sulhi Dölek'in çocuk kitaplarının biçimsel ve içerik özellikleri nelerdir?
6. Ders kitaplarında kullanılmak üzere Sulhi Dölek'in bir öyküsünün nasıl uyarlanabilir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Eğitim alanındaki bilimsel gelişmeler çocuklara nasıl yaklaşılması gerektiğini her geçen gün daha da geliştirerek ortaya koymaktadır. Çocukların bilişsel, duyuşsal, fiziksel ve dilsel gelişim evreleri tespit edilerek insanlığa sunulmaktadır. Çocuğu anlayış konusunda güçlü veriler ortaya çıkmaktadır.

Çocuk edebiyatının da bu gelişmelerden etkilenmemesi olanaksızdır. Çocuklara edebiyat ve sanat zevki ile duyarlılığı kazandırmada bu doneleri kullanmak çocuk edebiyatının özelliklerinden sayılmaktadır. Nitelikli çocuk edebiyatı ürünleri çocukların gelişim düzeylerine gözeterek hazırlanırlar. Eğitim, sosyolojik ve dilbilgisi yönlerinden kabul edilen gelişmeleri takip etmek zorundadırlar.

Çocuk kitapları, çocukların yetişmesinde ayrı bir yere sahiptir. Sağlıklı ve kişilikli bireylerin yetişmesinde okuma alışkanlığının büyük bir rolü vardır. Okuma zihni ve ruhu geliştiren ve dinlendiren bir etkinliktir. Hayata yön veren bir kazanımdır.

Çocuk kitapları, çocuğun kendini özgürce gerçekleştirebilmesine (düşünmesine, düşlemesine, gülmesine, eğlenmesine, imge üretmesine vb.) olanak sağlayacak yaşam durumlarını, dilin anlatım ustalığı ile kurgulanarak çocuklara sunulmalıdır (Sever 2005: 191–192).

Çocuk kitabı yazarlarının üzerlerine büyük işler düşmektedir. Çocuk edebiyatı alanındaki eserlerini bilimsel veriler ışığında çocuklara okuma alışkanlığı ve olumlu davranış kazandıracak şekilde hazırlamalıdır. Çocuk edebiyatı, çocukların özgün dünyalarının içinde gezinen ve çocuklara yönelik olabilecek her türlü çalışmayı içine alan bir kategori olarak artık edebi literatürümüze yerleşmiş bir kavramı karşıladığından yaptıkları tüm çalışmalara dikkat etmelidirler.

Günümüzde birçok yazar çocuk edebiyatı alanı içinde önemli yapıtlar ortaya koymaktadırlar. Sulhi Dölek adlı yazarımızda özellikle mizah yüklü çocuk kitapları ile çocuk edebiyatımıza katkılarda bulunmuştur. Bu yönüyle onun yapıtlarının incelenmesi, çocuk edebiyatına hangi açılardan katkıları olduğunun araştırılması ve çocuk edebiyatı sahasında onun eserlerinden hangi bakımlardan yararlanılabileceği üzerine çalışmalarda bulunulmuştur. Çalışma ayrıca, üzerine yeterince inceleme çalışmaları yapılmayan yazarın tanınması yanıyla da önem arz etmektedir.

1.5. Sayıtlar

“ Çocuk Edebiyatımızda Sulhi Dölek ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme” adlı bu tezde şu sayıtlar göz önüne alınmıştır:

1. Çalışmaya alınan yaş aralıklarına göre çocukların gelişim dönemi özelliklerinin, o dönemin genel profilini temsil ettiği düşünülmüştür.

2. Belirtilen çocuk edebiyatı biçimsel ve içerik ölçütlerinin nitelikli çocuk kitapları için yeterli kabul edilmiştir.

3. Araştırmada kullanılan örneklemin evreni temsil ettiği kabul edilmektedir. Çocuk kitaplarının Sulhi Dölek hakkında düşünceler oluşturmak için yeterli olduğu varsayılmıştır.

4. Mizahın okuma zevki ve alışkanlığı kazandırmada en önemli teknik olduğu düşünölmüştür.

5. Çalışma sonuçları Sulhi Dölek'in çocuk edebiyatındaki yerini ortaya koymaktadır. Çocuklara ve eğitime karşı bakış açısını ele vermektedir.

1.6. Sınırlılıklar

Yapılan çalışmada Sulhi Dölek'in çocuk kitapları hitap ettikleri yaş grubuna göre incelenmiştir. Çocuk romanları daha çok 13–15 yaş grubu gelişim özelliklerine göre, çocuk öyküleri 9–12 yaş grubuna, çocuk şiir kitabı ise daha düşük yaş grubuna hitap etmektedir.

Sulhi Dölek'in "Hayvanlar Alfabetesi" adlı çocuk şiirleri kitabı Kök Yayıncılık tarafından basılmıştır. Diğer kitapları ise Bilgi Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Ayrıca "Kahkaha Tarlası" adlı eserinin bir başka basımı "Gülyüzlü Tarlalar" adıyla Gendaş Çocuk tarafından ve "Yeşil Bayır" adlı romanı Kültür Bakanlığı yayınlarından da yayımlamıştır. Çalışmada piyasadaki bu kitaplar kullanılmıştır.

Çalışmada belirtilen başlıkların kapsamlarının dışına çıkılmamaya dikkat edilmiştir. Eser incelemelerinde yer yer Yeni Türk Edebiyatı'nın verilerinden istifade edilse de daha çok eğitim boyutuyla ele alınmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada genelde toplumbilim araştırmalarında kullanılan tarama modeli esas alınmıştır. Sulhi Dölek'in çocuk kitapları ve kendisi üzerine taramalar yapılacak, çocuk edebiyatının nitelikleri göz önünde bulundurularak sonuca ulaşmaya ve değerlendirmeler yapılmaya çalışılacaktır. Genel tarama modelinin tekil tarama modeline ağırlık verilen çalışmada çocuk edebiyatı içerisinde yer alan çocuk kitaplarının eğitim yönü incelenmeye çalışılmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın genel evrenini, çocuk edebiyatı sahasında yazılmış çocuk kitapları ve makaleler ile özellikle günümüz çocuk yazarları, çocuk psikolojisi ve eğitimi alanındaki eserler oluştururken; çalışma evrenini Sulhi dölek'in diğer eserleri ile Sulhi Dölek üzerine yazılmış ve kendisinin yazdığı makaleler oluşturmaktadır.

Araştırma örneklemini ise Sulhi Dölek'in çeşitli yayınevleri tarafından basılmış sekiz çocuk kitabı oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama

Çalışmada olgusal ve yargısal verilere başvurulmuştur. Veri kaynağı olarak belgesel tarama kullanılmıştır. İncelenen sekiz çocuk kitabı kitapçılardan temin edilmiştir. Sulhi Dölek, çocuk edebiyatı ve eğitim psikolojisi ile ilgili kaynaklara kütüphanelerden ve internetten ulaşılmıştır.

Sulhi Dölek'in sekiz çocuk kitabının hangi yayınevleri tarafından basıldığı araştırılmış ve piyasada olan tüm basımlara ulaşılmıştır. Çocuk şiirlerinden oluşan "Hayvanlar Alfabetesi" adlı kitabı hariç büyük çoğunluğu oluşturan yedi kitabı aynı

yayınevinden yayımlanmıştır. Burada sadece “Kahkaha Tarlası” adlı kitabı başka bir yayınevi tarafından da yayımlandığı görülmüştür. Aynı kitabın iki basımı incelenmiştir.

Kitap incelemeleri için 9–12 ve 13–15 yaş dönemi çocuklarının gelişim dönemi özelliklerine, çocuk gelişimi ve psikolojisi alanındaki kaynaklar taranarak ulaşılmıştır. İncelemeler belirlenen bu özelliklere göre yapılmıştır.

Çocuk edebiyatı için genel kaynak kitaplar, çocuk edebiyatının tarihi gelişimini konu alan kitaplar, çocuk ve edebiyat ile mizah alanına yönelik kitaplara da ulaşılarak özellikle çalışmanın giriş kısmı oluşturulmuştur.

Yazarın hayatı ve edebi kişiliği üzerine çeşitli makaleler ve diğer eserleri incelenerek düşünce yapısı ve üslubu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kendi adıyla kurduğu internet sitesindeki belgelere de ulaşılarak veriler içerisinde değerlendirilmiştir.

Çocuk kitapları biçimsel ve içerik özellikleri bakımından olay örgüsü, kişiler, yer, zaman, bakış açısı, anlatıcı, gelişim dönemi özellikleri, eğitim özellikleri, dilbilgisi ve okunabilirlik özellikleri ara başlıkları içerisinde incelenmiştir.

2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Taranan kaynaklar uyarınca konulara göre çözümlemelere gidilmiştir. Çözümlemeler doğrudan çözümleme şeklinde yapılmıştır. Veriler tek değişkenli ve ilişkiyel çözümlemelere tâbi tutulmaya çalışılmıştır. Belirlenen çocuk kitabı özellikleri kıstaslarına göre yapılan çözümlemelerin yanında çocuk edebiyatı sahasında değişik durum ve özelliklere göre kıyaslamalar da yapılmaya çalışılmıştır. Çocuk kitaplarındaki tema özelliklerinin tasnifi yapılmıştır. İncelemelerde genel sonuçlara ulaşılmış, yargısal veriler içinde Sulhi Dölek’in çocuk edebiyatımızdaki yeri üzerine görüşler sunulmuştur. Son bölümde sonuç ve öneriler biçiminde yorumlar belirtilmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

3.1. Sulhi Dölek'in Hayatı

İstanbul'un Fatih semtinin Çarşamba mahallesinde 20 Eylül 1948'de doğan Sulhi Dölek'in dedelerinden biri Arnavutluk' tan diğeri ise Kayseri'den İstanbul'a gelmişlerdir. Anne ve babası İstanbul'da doğmuş ve büyümüşlerdir. Sulhi Dölek de doğma büyüme İstanbullu'dur. Yurt dışında geçirdiği beş, asker olması dolayısıyla denizde geçirdiği iki yıl dışında hayatını hep İstanbul'da geçirmiştir.

Öğrenim hayatına Fatih ve Rami'deki İlköğretim okullarında başlayan Sulhi Dölek Rami Ortaokulunu bitirdikten kazandığı Deniz Lisesi bitirmiş ve Deniz Harp Okuluna başlamıştır. 1970 yılında, Deniz Harp Okulunu bitirdikten sonra Derince'de elektronik kursundayken, yine bir sınavla, hayatının akışı değişir. ABD'de Michigan Üniversitesi'nde burslu olarak yüksek lisans öğrenimi tamamlar. Gemi inşa ve makine mühendisliği dallarında iki ayrı master diplomasına sahip olur. 7/7/1977 gibi kolay unutulmayacak bir tarihte eşi Nevin Hanımla evlenir. Nevin Dölek özellikle eğitim psikolojisi alanında çalışmalarda bulunan bir psikologtur. İki kızı ve bir de ölen kız kardeşinin kızını büyütüp yetiştirmişlerdir. 1982 yılına kadar Taşkızak Tersanesi'nde görev yapar. İzleyen üç yıl, Deniz Harp Okulu'nun öğretim kadrosundadır. Sonra yine Taşkızak'a Gemi İnşa Başmühendisi olarak atanır ve yarbaylığının ilk yılı olan 1989'daki erken emekliliğine kadar bu görevde kalır.

Her ne kadar başarılı bir asker ve mühendis de bu alanlarda ilerleme iştiağı yoktur. Çok sevdiği edebiyat alanında çalışmalarını sürdürür.

İlk öykülerinden biri 1969 Varlık Yıllığı'nda yayımlanan Sulhi Dölek, aynı yıl "Dünya Dönmüyor Artık" adlı tek perdelik bir oyunla Yusuf Ziya Ortaç Armağanı'nı kazanarak Akbaba yazarları arasına katılır.

Sonraki yıllarda öykü ve roman çalışmalarının yanı sıra, dönem dönem Milliyet ve Cumhuriyet gibi gazeteler ile Çivi, Nokta, Tempo ve Diyojen gibi haftalık dergilerde, Varlık'ta ve başka sanat-edebiyat dergilerinde mizahi bakışlı yazılar yazan Sulhi Dölek, çocuklar için de çok sayıda ürün verir.

Sulhi Dölek, 1979 yılında “Yeşil Bayır” adlı romanıyla Kültür Bakanlığı Çocuk Romanları Yarışması'nda birinci olur. Ambrose Bierce'in “Fantastic Fables” adlı kitabını “Karanlığın Kahkahası” adıyla dilimize kazandıran Sulhi Dölek'in, “Kiracı” adlı romanı 1987 yılında sinemaya uyarlanır.

Sulhi Dölek, “Süper Baba”, “Külyutmaz”, “İkinci Bahar”, “Unutma Beni” ve “Yabancı Damat” gibi televizyon dizilerinin yanı sıra, “Truva Katırı” romanından televizyona uyarladığı “Koltuk Sevdası” adlı politik hiciv dizisinin de senaryosunu yazmıştır.

“Süper Baba”nın senaryosuyla 1997 yılında Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin “Zirvedekiler” ödülünü alan Sulhi Dölek, 2000 yılında ise “İkinci Bahar”la İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencilerince televizyon senaryosu dalında yılın başarılı iletişimcisi seçilir.

19 Ekim 2005 akşamı yüksek tansiyon rahatsızlığı nedeniyle geçirdiği beyin kanaması sonucu komaya giren ve GATA hastanesine sevk edilen Sulhi Dölek, 18 gün komada kaldıktan sonra 7 Kasım 2005 saat 03.45'te aynı hastanede hayata gözlerini yumar (Dölek 2001).

3.1.1. Sulhi Dölek'in Edebi Kişiliği

Edebiyat çevrelerince özellikle mizah alanında yetkin kabul edilen Sulhi Dölek roman, öykü, tiyatro oyunu, inceleme, çocuk manzumeleri, çocuk kitabı çeviri ve görsel senaryo gibi çeşitli türlerinde eserler vermiştir.

“Yazar olacağımı daha çocukken biliyordum” der, Sulhi Dölek bir yazısında. Edebiyat alanda eğitim almasa da edebiyata olan tutkunluğu hiçbir zaman eksilmez. Hatta artarak devam eder. Rami’de oturdukları yıllarda sık sık Eyüp’teki kütüphaneye gider ve kitap okuma isteğini tatmin etmeye çalışır:

“ Sanırım o kütüphane yok artık. Belki tam olarak benim anımsadığım gibi de değildi. Ama kitapların o büyüleyici kokusu hâlâ burnumda. Pinokyo, Çalınan Taç, Kayıp Para, Lassie... Doğan Kardeş Yayınlarından çıkan eğlenceli ve sürükleyici romanlara bayılırdım. Tommiks, Teksas da okurdum kuşkusuz”(Dölek 2001).

Okuma tutkusu, Sulhi Dölek için vazgeçilmez bir hal alır. Belki bu kadar güzel yazması öyle bir okuma tutkusunun eseridir. Komşusu olan genç bir kadın ona evindeki kütüphanesini açar kitaplarını okuma fırsatı verir. Ortaokul yıllarında bir arkadaşıyla harçlıklarını biriktirip kitap almak ve okumak en büyük zevkleri haline gelir:

“Ortaokulda Mehmet Ölmez adında bir arkadaşım vardı. Her hafta harçlıklarımızla Varlık yayınlarının bir liralık cep kitaplarından birer tane alırdık. Bunları okuduktan sonra aramızda değiştirdik. Yani hemen hemen her hafta ikişer kitap okuyorduk. Panait İstrati, Anton Çehov, John Steinbeck, Orhan Kemal ve Yaşar Kemal’le o yıllarda tanıştım. Orhan Kemal’in "Murtaza'sını, Yaşar Kemal'in "Teneke"sini, daha önemli sayılan öteki yapıtlarından daha çok severim nedense” (Dölek 2001).

İlk yazılarını lise yıllarında yazmaya başlar. Arkadaşları tarafından beğenilen yazılar yazar. Edebiyat öğretmeninden destek görür. On sekiz yaşına geldiğinde yazdıklarını gazete ve dergilerine göndermeyi düşünür. Milliyet gazetesi haftasonu eki hikâye köşesinde ilk yazıları çıkmaya başlar. Adnan Tahir’in cesaretlendirmelerinden çok etkilenir. Akbaba dergisinin açtığı ilk Yusuf Ziya Ortaç Armağanı Yarışmasına "Dünya Dönmüyor Artık" adlı, siyasi taşlamalar içeren tek perdelik bir oyunla katılır ve yarışmayı kazanır. Bu Sulhi Dölek’in Edebi hayatında önemli bir dönüm noktasıdır. Aziz Nesin’le, Rıfat Ilgaz’la, Vedat Saygel’le ve daha birçok akbaba dergisi yazarlarıyla tanışır. Muzaffer İzgü ile ise daha sonraları tanışacaktır. Yüksek lisans için gittiği Amerika bile onun yazarlık hevesini

durduramaz. Akbaba'ya öyküler ve güncel yazılar göndermeyi sürdürür. Ankara Radyosu Tiyatro'na skeçler gönderir. Korugan adlı romanını 1974'te Milliyet Yayınları'nın yarışmasına gönderir ve derece alır. Bu başarılar onu yazmak için daha da heveslendirir. Türkiye'ye döndüğünde Askeri görevine devam etmekle birlikte yazarlık faaliyetlerinden de geri kalmaz. Özellikle mizah ağırlıklı yazılarıyla gazete ve dergilerde faaliyetlerde bulunur. Televizyon serüvenine de TRT de başlar. Milli Piyango reklâm skeçlerini ve Zeki Alasya ve Metin Akpınar ikilisi için 13 bölümlük bir televizyon dizisi hazırlanmasına katkıları da bulunur. Özel kanalların açılması ile de televizyon alanında önemli senaryo yazarlıklarında bulunur (Dölek 2001).

Televizyon ve sinema yazarlığı alanındaki çalışmalarını içinse - sanırım yapılan eleştirilere duyduğu kırgınlık uyarınca- şu ifadeleri kaleme alır:

“Ülkemizin çoğu yazarı gibi benim de kitaplarımın geliri, bana ve aileme rahat bir yaşam sağlamaya yetmekten çok uzak. Televizyon bu açıdan daha iyi olanaklar sunuyor. Kuşkusuz televizyona yazılanların, kitaplar gibi kalıcılığı yok. Sözcükler görüntü ve sese dönüşüyor, göz açıp kapayıncaya kadar öğütülüp tüketiliyor.

...

Benim gözümde asıl önemli olan, romanlarım ve öykülerim kuşkusuz. Ama televizyon yazarlığımı hiçbir zaman hafife almadım. Yazdığım her senaryoya edebiyatın tadını katmaya çalıştım.

...Sel gider, kum kalır. Beni gerçekten değerlendirmek isteyenler, kitaplarımla değerlendirirler” (Dölek 2001).

3.1.2. Sulhi Dölek'in Üslubu

Daha çok mizahçı yönüyle ön plana çıkan Sulhi Dölek mizahı eserlerinde bir yöntem olarak kullanır. Toplumcu yönünün ağır basmasından ötürü hayatın çelişkili yanlarını ayrı bir netlikle yakalar ve sunar. Ülkemizdeki mizah anlayışına karşı olan yaklaşım ve kıyaslamalar onu da derinden etkiler ve üzer. O hiçbir zaman çok yönlülüğünü sınırlayan “mizahçı” tipi yaklaşımları kabul etmez. Ama mizahı da hiç küçümsemez:

“Benim mizahım amaç değil, araç. Bir yaklaşım, bir görüş biçimi. Kabul, yazdıklarımın birçoğunda iğneleyici, hadi alaycı demeyelim, "gülen" bir bakış açısı kullanıyorum. Öykü ve romanlarımda, hayatın içinde var olan mizahtan olsun olsun bir parmak daha fazlasını bulabilirsiniz. O da, her zaman değil. Çünkü özellikle bizimki gibi çarpık gelişen toplumlarda gerçekler kimi zaman yazarın en sınır tanımaz düşlemlerini, en çılgın kurgularını aşabiliyor.”

“Mizah ürünlerinin ayrı, daha aşağı bir tür sayılmasına, edebiyatın ya resmin kötü yola düşmüş çocukları olarak görülmesine çok üzülüyorum. Mizahçılar için değil tabii, mizahı öyle görenler için üzülüyorum. Katı, sevgisiz, gülmenin tadını bilmeyen talihsiz kişiler onlar. Sevimleri zor, çünkü kendilerini sevmiyorlar. Gergin yüzleri, tartışırken tizleşen sesleri ve incelen dudaklarıyla, kendileriyle ve çevrelerindekiyle sürekli kavga halindedir. Mizahı sevmeleri olanaksız, çünkü mizahın temel malzemesi kendileri. Herkesten daha gülünçler, çünkü kendi gülünçlüklerini görmüyorlar. Ne yazık ki her alanda karşımıza çıkıyorlar. Bir cehennem var olsaydı, ateşi onlar sayesinde canlı kalırdı. Hoş belki gerçekte onlar da günahsız. Belki tüm suç, içinde yaşadığımız hoşgörüsüz topluma ait. Belki öylesine yaralı bereliyiz ki, gülemiyoruz. Her kahkaha sağımıza solumuza sancılar saplanmasına neden oluyor da ondan belki, kim bilir?” (Dölek 2001).

Mizahı daha çok eleştiren yönde kara mizaha yakın bir üslupta kullanır. Mizah onun için aksaklık ve çatışmaları göstermede çok güzel bir eleştiri yoludur. Kendi ifadeleriyle de bu görüşü destekler. Mizahi araç olarak kullandığını belirtir. Bu da kara mizah tanımını destekler. Gerçekçi eleştiriler ve kullandığı olay ve kişiler Türkiye'nin 1950 'lerden sonra geçirdiği değişimin ve aslında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri yaşanan süreçteki sorunlu ve trajikomik hallerdir:

“Değişimin dili, çözülmenin yansıması onun anlatısının iki temel özelliği. Edebiyatımızda Hüseyin Rahmi Gürpınar'la başlayan, F.Celalettin, Aziz Nesin, Haldun Taner'le bugüne uzanan bir geleneğin en çağdaş sesidir, Dölek " (Andaç 2003).

İçtenlik eserlerinde en hâkim ögedir. Kullandığı sade, yalın dil ve diyaloglar ile oluşturduğu kahramanlar akıllarda kolayca kalıcı bir sıcaklıktadır.

Bunların üzerine sağlam kurgusu ile oluşturduğu yazıları; samimiliği, gerçekliği olanca çıplaklığıyla gözler önüne serer.

Gözlem onun belki de en kuvvetli yönüdür diyebiliriz. Zaten gözlem gücü kuvvetli olan insanlar sıradanın içindeki farklılığı görebilirler. Mizah gücünü kullanabilirler.

İnsan sevgisi ve hoşgörü onun eserlerinin vazgeçilmez unsurlarındandır. O bu unsurları yazılarına yön veren içine işleyen bir ustalıkla kullanmasını bilmiştir. Mizahı ve bu unsurları birleştirip yazılarında insanca bir yaklaşım sergiler. Bu yüzden kitaplarında ve oyunlarında saf sevgiyi bırakır insanın iliklerine. Yazdığı dizi senaryolarının çok sevilip tutulmasında bu tadın ayrı bir yeri olmalıdır.

Eserlerinde dünle bugünü çok tatlı bir üslupta bütünleştirdiği görülür. Zaman unsurunu çok etkileyici bir biçimde kullanır. Sağlam Kurgusunun en önemli mihenk taşı olarak bu özelliğini kullandığını söyleyebiliriz. Özellikle Roman ve öykü türündeki eserlerinde okuyanı çocukluk yıllarına sürükleyen ince ayrıntılar vardır. Eşyaların zaman çağrışımlarını gösteren bir teknik uygular:

“ Bu sokak destanı ya da senfonisinde sayfalar ilerledikçe çocukluğum geliyor aklıma: Gökler Hâkimi Gordon, kaptıkaçtı, Maceralar Beldesi: Clark Gable-Susan Hayward, Erol Flynn, Tommiks-Teksa, Mike Hammer romanları, Sümerbank ayakkabıları, Boşnak Mahallesi, Marilyn Monroe: Bazıları Sıcak Sever, oton, Brigitte Bardot, Radyo Tiyatrosu, Zati Sungur, tombala, kesekâğıdı, gazyağı, yünden örülen kolsuz kazak, mor beyaz çizgili pijama, Lefter, Fosforlu Cevriye, topaç, ip atlama, lastik top, uçurtmalar, açık hava sinemaları, Audrey Hepburn-Gregory Peck: Roma Tatili, Zeki Müren: Son Beste, Vahi Öz, hallaç, köpeklerin zehirlenmeleri, Lüks Nermin, Turan Seyfioğlu, sineklerle mücadele, Panait Istrati, Tenasül Hayatımız, Ferah Diba, Avare: Raj Kapoor... tüm bunlar Sulhi Dölek'in romanından alınmış sözcükler değil, İstanbul'la hiç ilgisi yok sanki. Aynı yıllarda Anadolu'nun herhangi bir yerindeki bir ilde, bir ilçede yaşanılardan başka bir şey değil” (Yağcı 2005).

3.1.3. Sulhi Dölek'in Eserleri ve Senaryoları

- * **Korugan** (Roman, 1975, Milliyet Yayınları Roman Yarışması üçüncüsü) Son Basımı: Dünya Kitapları
  - * **Geç Başlayan Yargılama** (Roman, 1980) Varlık Yayınları
  - * **Vidalar** (Öyküler, 1983 Sabahattin Ali Öykü Ödülü) Son Basımı: Dünya Kitapları
  - * **Kiracı** (Roman, 1983 Madaralı Roman Ödülü) Son Basımı: Dünya Kitapları
  - * **Teslim Ol Küçük** (Roman, 1988) Varlık Yayınları
  - * **Truva Katırı** (Roman, 1991) Varlık Yayınları
  - * **Aynalar** (Öyküler, 1994 Yunus Nadi Öykü Ödülü) Son Basımı: Dünya Kitapları
  - * **Kirpi** (Roman, 1996 İş Bankası Edebiyat Büyük Ödülü) İş Bankası Kültür Yayınları
  - * **Habis'in Serüvenleri** (Öykü,1997) Varlık Yayınları
  - * **İçimizdeki Yasakçı** (İnceleme)
  - * **Üçüncü Kattaki At**, (Çocuk Kitabı) Bilgi Yayınevi
  - * **Yeşil Bayır**, (Çocuk Kitabı) Bilgi Yayınevi
  - * **Arkadaşım Dede**, (Çocuk Kitabı) Bilgi Yayınevi
  - * **Kestane Şekeri**, (Çocuk Kitabı) Bilgi Yayınevi
  - * **Her Şeyi Bilen Çocuk**, (Çocuk Kitabı) Bilgi Yayınevi
  - * **Küçük Çalgıcılar**, (Çocuk Kitabı) Bilgi Yayınevi
  - * **Kahkaha Tarlası** (Çocuk Kitabı) Bilgi Yayınevi
  - * **Hayvanlar Alfabetesi** (Çocuk şiirleri) Kök Yayıncılık
  - * **Kuşkucu** (Tiyatro Oyunu)
  - * **Karanlığın Kahkahası** (Çeviri) (Yzn. Ambrose Bierce)
- (<http://www.sulhidolek.com>)

Senaryoları:

Beyaz Gelincik, Yabancı Damat, Büyük Umutlar, Ah Be İstanbul Alacakaranlık, Unutma Beni, Koltuk Sevdası, İkinci Bahar, Süper Baba Bizimkiler, Külyutmaz, Koltuk Sevdası, Kiracı. (<http://www.sulhidolek.com>)

3.2. Çocuk Edebiyatı Alanındaki Eserlerinin İncelemesi

3.2.1. Kestane Şekeri

Kestane Şekeri adlı kitap, Sulhi Dölek'in 9–12 yaş çocukları için yazmış olduğu sekiz tane öyküyü içeren bir çocuk kitabıdır. Kitap Bilgi Yayınevi tarafından yayımlanmış olup 84 sayfadır. Kitabın içindeki öyküler şu adlarını almaktadırlar:

- Kestane Şekeri
- Ömer
- Trenler
- Uçak
- Simitçi
- Bir Kış Öyküsü
- Kahverengi Giysiler
- İpekkelebeği

Kitap 1. hamur kâğıda basılmıştır. Bu durum gözün belli aralıklarla dinlendirilmesi gereğini ortaya çıkarır. Işık yansımalarının fazla olması görmeyi etkilemektedir. Kitaplarda ve özellikle çocuk kitaplarında parlak olmayan saman yaprakların kullanılması bilimsel açıdan daha tercih edilen bir husustur. Ama 1.hamur kâğıdın çocukların ilgisini daha çok çektiği de bir gerçektir:

“Çocuk kitaplarında kullanılan kâğıt mat, dayanıklı, birinci veya ikinci hamur kağıt olmalıdır. Kaliteli kâğıt kullanılmadığı için; renkleri değişen, yazıları iyi okunmayan ve kolay yırtılabilen bir kitap, çocukları okuma isteksizliğine itebilir” (Sever 1995: 14).

Kitapta harf puntolarının yeterli büyüklükte olduğu (12 punto) görülmüştür. Satırlar arası boşlukta yeterli düzeydedir. Tek sütunlu sayfa düzeni kullanılmıştır. Kitabın biçimsel olarak en büyük artı özelliği öykülerin içinde yer yer –karakalem-konuyla alakalı, kişileri güzel tasvir eden çizimlerden oluşan resimlere yer

vermesidir. Gerçekten de çocuk kitaplarında olması gereken özellikler arasında güzel ve anlamlı resimlerin yeri büyüktür. Bu kitapta kapak resmi hariç 22 tane resim kullanılmıştır. Resimler o öyküde anlatılan olayın önemli bir anını çok güzel çizimlemektedir. Fiziki ve ruhi halleri yansıtabilmektedir. Kitapta tam olarak belli bir yaş arası çocuklara yönelik okur grubu hissedilse de bu resimler ile daha küçük okur grubunun ilgisi de çekilebilir. Kapak tasarımı kitaba ismini veren Kestane Şekeri adlı öykünün içinden seçilmiş ve kapakta renklendirme yapılmıştır. Renklendirme ve yerleşim bakımından kapak ön ve arkası oldukça ilgi çekicidir. Arka kapaktaki resim ise Ömer adlı hikâyeden alınmıştır. Kitap kapağında bir eksik özellik olarak yazarın adının en büyük punto ile yazılmış olması gösterilebilir. Kitabı adı fon renginden farklı bir renkte ve dikdörtgen içine alınmış bir vurguda sunulmuştur. Yazıda sarı renk, dikdörtgen fonunda mor kullanılmıştır. Böylece sarı-mor zıt renklerin etkisinden yararlanılarak ilgi çekicili sağlamaya çalışıldığı görülür.

Dilbilgisi ve Okunabilirlik Özellikleri: Dil ölçütleri bakımından kitapta herhangi bir imla hatasına rastlanmamıştır. Paragraf ve satır başı düzenine uyulmuştur. Konuşmalarda kısa çizgi işaretine özen gösterilmiştir. Kitaptaki cümlelerin sözcük sayılarının 5–10 ile ortalamalandığı belirlenmiştir. Basit cümle yapısı kullanılmış, fiilimsilere dolayısıyla birleşik cümle yapısına yer verilmemeye çalışılmıştır. Bunun için her bir yargı cümle ile oluşturulmuş ve çocuk kitaplarında istenilen 5–6 kelimelik cümle yapısı sağlanmıştır. Ama tabii özellikle olayların düğüm bölümlerinde bu sözcük sayısının arttığı da görülür. Kitabın dili oldukça akıcıdır. Gündelik yaşamda kullanılan aksan ve İstanbul Türkçesinin özelliklerine ulaşılmıştır. Deyim ve atasözlerine kitapta sıkça rastlanmamaktadır. Atasözlerine pek yer verilmemiş, deyimlere ise gündelik yaşamın gerektirdiği konuşma şeklinin içinde ayrı olarak kullanılma gayreti olmadan kullanılmıştır. Cümlelerin genel olarak kurallı bir yapıda olduğu, edilgen çatılı fiillere pek yer verilmediği gözlenmiştir. Kullanılan sözcüklerin kolay anlaşılır olduğu, somut anlamlı kelimelerin tercih edildiği, hareket bildiren sözcüklere daha sık kullanım sağlandığı, kullanılan kelimelerin eski-yeni, öztürkçe şeklinde değil halkın anlayacağı sadelikte olduğu görülmüştür.

Okunabilirlik ölçütü bakımından Flesch formülü ile yapılan incelemede kelime başına düşen ortalama hece sayısının 2.84, cümle başına düşen ortalama kelime sayısının ise 9.09 olduğu görülmüştür. Buna göre; kitabın okuma açısından güçlük derecesinin kolay olduğu söylenebilir.

“ Bu formülün temel hareket noktası, kelime başına düşen hece sayısı 1’e düştükçe metin kolay, kelime başına düşen hece sayısı 10’a yükseldikçe metin zor olarak değerlendirilmesidir. Bu değerlendirme cümle başına düşen kelime sayısı için de yapılmakta, bu sayı 1’e düştükçe metin kolay, 10’u geçtikten sonra zor olarak değerlendirilmektedir (Güneş Firdevs 1997: 237).

3.2.1.1. Kestane Şekeri

Olay Örgüsü: Küçük bir mahallede mahallenin çocukları yaşlarının gereği zamanlarını mahallede oyunlar oynayarak ve dünyayı tanımak için ilginç diyaloglarda bulunarak geçirmektedirler. Bu yıllar gerçekten çoğu insanın çocukluğunda geçirdiği tipik yıllardır. Bu yıllarda çocukların başından geçen önemli olaylar ve kişiler asla unutulmazlar. Yazarın da aslında bu öyküyü bir anı şeklinde oluşturduğu şeklinde söylenebilir. Tabi bu olayın gerçek mi olup olmadığını anlayamıyoruz. O yıllarda mahallede Gamsız İbrahim adlı bir şahıs vardır. Bu kişi yalnız yaşayan, üstü başı perişan, mahallede akli dengesi olmayan biri olarak bilinen ama kimseye zararı olmayan saf bir kişidir. Mahallenin çocuklarıyla arası iyidir. Hani neredeyse mahallenin çocukları onun yolunu gözler:

“ ‘Ay doğdu batmadı mı?’ diye türkü söylediğini duymak için yolunu gözledik. Görünür görünmez de koşup karşıladık onu. Binlerce soruyla çevresini alıverirdik. Sıkılmadan her sorumuzu tek tek yanıtlar yorulunca da bir kapının eşiğine otururdu” (s. 8).

Gamsız İbrahim mahalleden geçerken devamlı çocuklarla sohbet eder. Bu sohbetlerinde de sık sık oğlundan bahseder. Bir gün oğlunun polis olduğunu, bir gün de avcı olduğunu söyler. Bu ilginç hikâyelere çocuklar inanmasalar da severek dinler. Bir gün gene anlattığı bu hikâyelerin sonunda oğlunun kendisine hep kestane şekeri getirdiğini söyler:

“ Oğlum her hafta beni görmeye gelir derdi Gamsız İbrahim, hiç sektirmeden her hafta gelir. Gelirken de bana kestane getirir. Bir kutu” (s. 11).

Hikâyesini bitirip gider. Çocuklar arasında bu kestane şekerı hikâyesi bir olay olur. Oğlunun böyle bir şey yapıp yapmadığını tartışırlar. Bu olay günlerce sürüp gider. Sonunda çocuklar oğlunun Gamsız İbrahim’e kestane şekerı getirmek bir yana onu görmeye bile gelmediğini anlarlar. Gamsız İbrahim’in canının kestane şekerı çektiğini düşünürler. Onu sevdikleri için aralarında para toplayarak ona kestane şekerı almaya karar veririler. Günlerce biriktirmeden sonra kestane şekerı parasını toplarlar. Ve bunu Gamsız İbrahim’e götürüp oğlunun yolladığını söylerler. Gamsız İbrahim bu olaya çok duygulanır ve sevinir:

“Önce kurdeleyi çözdü, sonra kâğıdı açtı ağır ağır. Kutunun kapağını kaldırdı. Kestane şekerlerini görünce ne diyeceğini bilemeden hepimizin yüzüne tek tek baktı. Yutkundı. “benim oğlum öldü” dedi güçlkle “sizden daha küçüktü hastalandı öldü” burnunun iki yanında iki gözyaşı damlası, fırça gibi sakallarına doğru ağır ağır iniyordu. Suskunluk sırası bize gelmişti. Öylece kalakalmıştık. Ağzımızı bıçak açmıyordu” (s. 14).

Çocuklar hiç beklemedikleri bu olay karşısında çok şaşıldılar. Gamsız İbrahim ise kestane şekerinden kalan şekerleri tekrar sararak koltuğunun altına alır. O türküsüyle yavaş yavaş uzaklara doğru uzanır.

Şahıslar:

Gamsız İbrahim: Uzun, eski, yırtık bir pardösüsü, bu pardösünün üzerinde eski madalyalar, gazoz kapakları ve buna benzer şeylerle dolu olan, pardösüsünün yakaları daima dik, gömleğinin tüm düğmeleri ilikli, pantolonunu bir iple tutturtan, karmaşık kirli beyaz saçlı ve sakallı, olduğundan daha yaşlı görünen, ihtiyar ve saf bir adamdır.

Hayatın feleğinden geçmiştir. Oğlunu çocuk yaşta kaybetmiştir. Artık nerde nasıl yaşadığını bilen yoktur. Dünyadan elini eteğini çekmiş gibidir. İnsanlar tarafından zavallı olarak görülür.

Zaman- Mekân / Anlatıcı ve Bakış Açısı: Öyküde belli bir zaman diliminden söz etmek olanaksızdır. Günlük bir yaşam süreci içinde olaylar gündüz geçiyor denebilir. Mekân olarak büyük bir kentin dış kısımlarındaki küçük bir mahalle olduğunu söyleyebiliriz. Anlatıcı ismi belli değilse de yazardır. Öykünün Gamsız İbrahim ile birlikte başkahramanıdır.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirilmesi: Öyküde üzerinde durulan önemli bir kazanım alanı birlik ve dayanışma duygusunun gelişmesi ve yardımsever olmasıdır. Çocuklar hiçbir şekilde yardım beklemeden yardım ederek bir insanı sevindirmişlerdir. Çok ufak gözükken ama yardımın ya da insanı sevindirmenin çok büyük bir ulvi bir duygu olduğunu belirten bir vakadır. Saf ve katıksız bir sevgi duygusunun öykünün hatta kitabın tümüne hâkim olduğu görülür. Buna mukabil kalp kırmanın ve bir insanı üzmenin de çok küçük gözükkenler de dâhil aslında çok büyük bir yıkım olduğu çıkarılabilir. Öykünü bütününde üzerinde en çok durulan tema insan sevgisidir. Gamsız İbrahim'in zavallı hali insanlarda ve özellikle çocuklarda ona karşı bir acımayla beraber şefkat duygusu da uyandırır. Çocuklar aralarında para biriktirerek ona kestane şekeri alırlar ve bunu oğlunun gönderdiğini söylerler. Çünkü Gamsız oğlunu ve kestane şekerini çok seviyordur. Oğlunda böyle bir hediye almak istiyordur. Çocuklarda böyle bir şekilde onu sevindirmişlerdir.

Öyküde oluşturulmaya çalışılan idealize figürün özellikleri yapılandırılmaya çalışılan kazanım alanlarıyla örtüşür. Bir nevi Pollianna'nın saf sevgi tarafıyla oluşan insanları ve yaşamı sevgiyle kucaklayan bir tip olarak ön plan çıkma görülür. Kitaba ve öyküye ismini veren "Kestane Şekeri" alegorik noktadan bütün olumlu özellikleri üzerinde toplayan somut bir meta görevindedir. Ülkemiz insanının ziyaretlerinde hediye olarak sunduğu tatlı, bütün iyi dileklerin (iç sevginin) bir dışa vurumudur. " Tatlı yiyelim tatlı konuşalım" gibi atasözleri bu geleneğin bir

görünümü olarak yansır. Öyküde de kestane şekeri alegorisine özel ve ayrı bir ihtimam gösterilir. Bu noktadan kültürel değerlerle bir ortaklık olarak kitaba bir değer katar.

3.2.1.2. Ömer

Olay Örgüsü: Çocukluk yıllarında çocukların büyüklere ait gözlemleri vardır. Çocuklar için dünya mahiyetindeki mahallede, büyükleri kıyaslamalar yaparak eleştirirler. Bu çocuklar için hem ilginç hem de biraz garip uğraştır. Bazı büyüklerin dayakçı, bazı büyüklerin ise her istediklerini yerine getiren bir yapıda olduklarını, bazı satıcıların çok gürültücü bazılarını ise sessiz olması onlar için bir karşılaştırma olanağı sağlamalarına fırsat vermektedir:

“Şişman Bakkal kesinlikle şakaya gelmezdi, bahçesinden mürdüm erikleri aşırduğumuz Hasibe Teyze birçok yaramazlığımıza gülümseyerek göz yumardı. Kimi babalar çocuğunun her istediğini yerine getirirdi de kimi babalar dayak atmaktan başka bir şey bilmezdi ya da bize öyle gelirdi ” (s. 17).

İnsanlarda bu değişik kişiliklerin yanında mahallelerinde onların hiç unutamadığı Ömer isimli bir genç vardır. Bu genç ergen olmasına rağmen hala çocuktur. Fiziği orantısızdır. Ömer bir akıl hastasıdır. Ama zararsız saf kalpli birisidir. Çocuklar akıl hastalığının ne olduğunu bilmeseler de Ömer’i ve özelliklerini iyi bilmektedirler. Onlar için Ömer bir eğlencedir. Onunla dalga geçmeyi severler. Kendilerinde büyük olmasına rağmen ona ağabey veya amca demezler.

“Öteki bürüklerimize amca veya ağabey gibi bir niteleme eklerdik. Ona ise ya Ömer der geçerdik ya da –kızdırmak istiyorsak- “Deli Ömer!” diye bağırırdık” (s.18).

Ömer ise kendi halinde onları incitmekten korkan, altın kalpli bir insandır. Onlara yakın olabilmek için harçlığını, misketlerini vs. düşünmeden verebilir:

“Her şeyden önce çok iyi yürekliydi. Birimizden birini kırıp inciteceğine ödü kopardı. En akla gelmeyecek acımasızca

davranışlarımızla sabrını taşırdığımızda bile bize el kaldırmazdı. Kırıcı bir söz söylemeyi bile düşünmezdi. Çok çok kaldırımın kenarına oturur sessizce ağlardı ” (s. 20).

Ömer ne gençtir ne bir çocuk. Çocukların gözünde bir delidir sadece. Bir gün mahalledeki arkadaş gurubunun en haylazı Erol annesi ile birlikte Ömerlere oturmaya giderler ve çizginin gizemini ilk olarak Erol orada öğrenir. Tabi bu Ömer için hiç de iyi olmayacaktır. Çünkü Erol mahallenin en haşarı ve yaramaz çocuğudur.

Çizginin gizemi olayı annesinin Ömer’i evde ona rahatsızlık vermesin, eşyaları kırıp dökmesin diye bulduğu bir yöntemdir. Ömer’in bulunduğu alanın etrafına tebeşirle bir çizgi çizerek uygulanır. Böylece Ömer kendi etrafına çizilen bu çizgileri sanki beton duvarlar gibi algılamakta ve dışarı çıkamamaktadır. Dışarı çıkmak istediğinde yahut bir ihtiyacı olduğunda annesi çizginin bir köşesini silip oradan çıkmasına izin vermektedir. Üstelik evin döşemesi ahşap olduğundan bu son derece kolay yapılmaktadır.

Erol bu durumu öğrendikten sonra hiç vakit geçirmeden mahalledeki diğer çocuklara gösterir. Böylece bir önem kazandığını zanneder. Mahallede oyun oynarken Ömer’in yanlarına geldiğini görünce cebinden çıkardığı tebeşirle önüne bir set olacak şekilde çizgi çizer. Zavallı Ömer tam geri dönecek iken arka tafra da geçip aynı işlemi orada da tekrarlar. Böylece Ömer bir kapana kısıılır. Bu çocukların son derece hoşuna gider, Ömer ise o halde iki üç saat kalır:

“Belki iki saat belki üç saat kaldı Ömer çizgilerin arasında. İçimizden biri - kim olduğunu unuttum - ona acıyıp çizgilerden birini ayağıyla silinceye dek ağladı durdu gözyaşları yanağında sessizce kayarak” (s. 24).

Daha sonra bu çizgi olayını sayısız, devamlı yaparlar. Ama yazar şimdi bunu hatırlayınca bunlar ona eskisi gibi eğlenceli gelmemektedir.

Şahıslar:

Ömer: Fiziksel olarak orantısız bir gelişim göstermiş, kolları bedeninden büyük ve sarkık, sanki bir gorili andıran garip yürüyüşlü, yüzünde daima gülen bir ifade vardır. Akli dengesi yerinde değildir. Saf ve çocuksudur. Kimseye zararı dokunmaz. Birini incitmekten son derece çekinir. Kendi ihtiyaçlarını karşılayamaz, annesinin bakımına muhtaçtır. Bütün gün mahallede çocuklar gibi vakit geçirir. Çizgileri engel gibi algılar. Mahallenin çocukları tarafından suiistimal edilen, dalga geçilen konumundadır.

Erol: Haylaz, haşarı ve acımasızdır. Ömer'in zaafını öğrenir ve bunu alay edilecek bir şekilde kullanır.

Zaman- Mekân/ Anlatıcı ve Bakış Açısı: Öyküde belli bir tarih noktası yoktur. Zaman olarak günlük yaşamın akış halinde gün gece sıralaması mevcuttur. Olaylar belli bir gözlemin aktarımından sonra birkaç günlük bir periyot içinde geçer. Yer olarak bir mahalle esastır. Mahalle içinde çocukların yaşamları ve alanları kullanılır. Bir kesitinde de Ömer'in evinden bahsedilir. Tahta döşemeli, eski bir evdir. Anlatıcı kendini bir karakter olarak göstermeyen ama olayı geçmişte başından geçmiş bir dönemin hatırası şeklinde sunan yazardır. İş çözümleme yöntemini kullanır. Duygularını belirtir. Hata öykünün son paragrafı tamamıyla onun yorumuna dayanan bir şekilde bitirilmiştir:

“Çizgilerin her biri onun altın yüreğinde derin izler kazıyordu.
Bunu yıllar sonra anlayabildim” (s. 24).

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirilmesi:

9–12 yaş çocuklarının düzeyine uygun olarak hazırlanmış bu öyküde çocukların o evre gelişim özellikleri ile alakalı şu özellikler ön plana çıkmaktadır:

Fiziksel motor gelişim ile ilgili dış görünüşe önem verme eğilimi öyküde belirgin şekilde seçilmektedir. Ömer'e diğer çocuklar dış görünüşe göre değer biçmektedirler. O yaştaki diğer büyüklerine ağabey, amca gibi sıfatlar kullanırlarken

ona Ömer veya Deli Ömer şeklinde hitap etmektedirler. Bu durum soyut işlemler döneminin eksikliğinin bir işareti olarak da gösterilebilir.

Sosyal duygusal özellikler ile ilgili değer oluşumunda arkadaşların rolünün çok önemli olması Ömer'e karşı bu tutumun oluşmasında göze çarpar. Yazar daha sonra Ömer'e yapılan bu davranıştan pişman olsa da o dönem bu idrake sahip değildir. Guruba ait olma bilinci ile grubun normlarını üstün tutmaktadır. Dışlanma tehlikesi ile Ömer'i hapsediği çizgilerden kurtarmaya cesaret edemez.

Bu dönem çocuğunun vücut dilini anlamaya başlaması ile ilgili olarak kitapta Ömer'in beden dili betimlemelerine rastlanır. Ömer'in köşeye sıkıştığında yardım almak amacı ile etrafına bakış ve hareketleri basit ruh çözümlenmeleri olarak görülebilir. Yine hikâyenin başında Ömer'in hallerinin beden dilini yansıtacak şekilde verilmeye çalışılması bu özelliği ile ilişkilendirilebilir:

“Gözlerini hepimize birer birer çevirip yalvaran bakışlarıyla yardım aranıyordu” (s. 22).

“Yüzündeki budalaca gülümsemesi, sarkık kolları ve bir gorili anımsatan o garip yürüyüşüyle sokaktan geçiyordu Ömer ” (s.21).

Soyut düşünmenin sosyal ilişkilere de yansıma özelliği olayların altında yatan nedenleri bulmaya yönelmenin tezahürü olarak Ömer'in akıl hastalığının ne olduğunu araştırmayıp, öylece kabul etme şeklinde yansıtılması ile zıt düşmektedir. Daha soyut düşünme özelliğinin oluşma aşamaları olarak böylece yaş sınırının 12'ye dayandırılmasının doğruluğuna işaret edebilir.

Çizginin gizemi üzerine yapılan alegori bir bakıma somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçişin mükemmel bir göstergesidir. Ayrıca bu alegoride daha derin izler bulunduğunu da görebiliriz. İnsanların tabularının, önyargılarının ne denli basit ama kuvvetli olabileceği çocuğa sezdirilmeye çalışılmaktadır. Kişilik oluşumunun önemi üzerine dikkat çekmeye çalışılmaktadır. Tema olarak ortaya konan saf sevginin güzelliği ve iyi niyet gitgide olumlu davranış

kazandırıcı şekilde sunulur. Özürlülere yardım etmenin, onları anlamaya çalışıp hor görmemenin önemine yapılan dikkat çekme somut olarak ulaşılabilecek bir davranış özelliğidir.

Dil gelişimi özelliği olarak böylesi bir imgeye yer verilmesi bu dönem çocuklarının hayal gücünün gelişmesine olumlu etkide bulunacak bir kullanımdır. Bütün bu özellikleriyle öyküde gerçekçi, ilgi ve ihtiyaçlara uygun, çocuk dünyasına yatkın, mantıklı bir işleyişin olduğunu söyleyebiliriz.

3.2.1.3. Trenler

Olay Örgüsü: Dursun trenlere çok meraklı bir çocuktur. Bu merakı özellikle evlerinin demiryolunun yanında olması dolayısıyla daha da perçinlenmiştir. Dursun evinin penceresinden trenleri izleye izleye onlar hakkında fikirler yürütmeye ve onları değişik bir şekilde sevmeye başlar. Trenler ve insanlar arasında ilişki kurar. Her treni belli özellikleri olan insan kişilikleri ile özdeşleştirir:

“Her birinin değişik bir işlevi, her birinin ayrı bir kişiliği vardı. Tıpkı insanlar gibi” (s. 25).

“Yük trenleri çalışkandı. Tozdan ve dumandan kararmıştı her yanları. Ama yine de iyimser bir görünümü vardı. Yararlı olmanın mutluluğuyla dolu gibiydiler ” (s. 26).

“Yolcu trenleri kimi zaman üzüntülü kimi zaman sevinçli ama her zaman duygusaldılar. Dursun bu trenleri dolduran insanların yerine koyardı kendini. Kimileri sevdiklerine kavuşmanın kimileri de bir süre için onlardan uzaklaşmanın heyecanını yaşıyor olmalıydılar ” (s. 26).

“Banliyö trenleri yaşam doluydu. Özellikle sabah ve akşam saatleri çok kalabalık oluyorlardı... Sabahları işe giden akşam da işten dönen insanları taşırlardı. Trenler olmasa ne yaparlardı bu çalışkan insanlar? Yüzlerce otobüs gerekirdi banliyö trenlerinin görevini yerine getirmek için (s. 26).

Ekspreslerin, mavi trenlerin de kendine has özellikleri vardır. Ve bunlar tıpkı insana benzemektedirler. Ayrıca trenlerin bir başka özelliği de çok dakik

olmalarıdır. Her gün aynı saate aynı tren hareket eder büyük bir aksilik olmadıkça. Trenleri tanıyan bir insanın saate ihtiyacı kalmaz. Dursun trenleri izleye izleye, onları inceleye inceleye artık onları seslerinden bile tanımaya başlamıştır:

“Balkonda olmasa bile sesinden çıkarabilirdi her treni “işte” derdi kendi kendine Anadolu Ekspresi geçiyor ” (s. 28).

Dursun bu denli tren tutkunudur ama hayatında bir kerecik olsun trene binememiştir. Bunu defalarca babasına söylemesine rağmen –babasının çok çalışıyor olması dolayısıyla- babası onun bu isteğini yerine getirememiştir. Ve bir gün Dursun bu isteğini yerine getirmek ve uzak memleketleri görmeye karar verir. Bunun için uygun bir fırsat kollayıp evde babasının olmadığı, kardeşinin uyuduğu ve annesinin meşgul olduğu bir sabah evden gizlice sıvışarak soluğu tren istasyonunda alır. Trenin gelmesini bekler. O esnada sevimli, ihtiyar bir istasyon görevlisi yanında belirir. Dursun o görevliden trenin on dakika sonra geleceğini ve Erzurum’a gideceğini öğrenir. Görevlinin eve dönmesi gerektiği telkinini dinlemez, ondan saklanıp tren gelince gizlice trene biner. Tren hareket eder. Dursun arzusuna ermiştir:

“Yüreğinin çarpıntısını dinleyerek bekledi. Sonunda tren öttü ve ağır ağır yola çıktı” (s. 31).

Trenin içinde bir o yana bir bu yana gezer. Zaman zaman da tuvalete kaçıp bilet görevlisinden saklanır. İstasyonlar birbirini izler. Büyük bir istasyonda durduklarında görevli onu yakalar ve istasyon şefinin yanına götürür:

“...Dursun öyle korkmuştu ki bir çırpıda her şeyi anlattı ona” (s. 32).

Görevliler durumu anlarlar. Dursun ise büyük istasyonun Ankara olduğunu sanmaktadır. Ama orası İzmit’tir. Şef ona biraz gülüp biraz kızarak gelen ilk trenle geri gönderir. Yanına da bir görevli verip evine teslim ettirir. Vakit akşamdır. Annesi ve kardeşi meraktan ölmüşlerdir ama neyse ki babası daha eve gelmemiştir.

Şahıslar:

Dursun: Trenlere tutkun, onları izlemeyi ve incelemeyi çok seven meraklı bir çocuktur. Trenleri gözlemleyip onlar hakkında bilgi sahibi olmuştur. Ama bu tren sevdası ile izinsiz evden kaçıp maceraya atılır. Neyse ki şansы yaver gider ve sağ salim evine döner.

İstasyon Görevlileri: Sevimli, mavi ceketli, işlerini muntazaman yapan kişilerdir. Meraklı ve kaçak bir çocuğu sert azarlama ve cezalarla değil tatlı bir anlatımla uyarırlar ve ailesine teslim ederler.

Zaman-Mekân/ Anlatıcı ve Bakış Açısı: Mekân olarak tren istasyonu, tren, demiryolu çevresi ve Dursun'un evi kullanılmaktadır. Zaman bir günlük bir periyottur. Hatta daha akşam bile olmaz. Çünkü evin çalışan babası Dursun bütün o maceraları yaşayıp eve döndüğünde daha gelmemiştir. Tren betimlemelerine sıkça yer verilmiştir.

Anlatıcı üçüncü şahıs anlatımı sunuşunda, her şeyi bilen bir üst varlık konumundadır. Bakış açısı durumu çocukluk yıllarının çocuk dünyası vaziyetindedir. Gözlem ile bilgilerin bir harmanlaması ile çocuğa ait duygular oluşturulmuştur. Gösterme ve anlatma tekniğinden oldukça yararlanılmıştır. Bu öyküde daha çok anti otoriter bir yaklaşımdan söz edilebilir. Yazar yer yer tastikleyici sorulara yer verse de maceraperestliğin kötü sonuçlarıyla bu olumsuz davranışın oluşmasını engellemeyi tercih etmez. Sonuçları uçsuz bırakarak okuyucuya da bir ay bırakmıştır. Bu olumsuz davranışın olumsuz sonuçlar doğurabileceği fikrinin çocukta filizlenmesini benimsemiştir. Ayrıca anne babaların çocuğun bu merakı döneminde üzerine önemli görevler düştüğü fikrini de işlemiştir.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi:

Öyküdeki en belirgin gelişim dönemi özelliği olarak 9–12 yaş çocuklarında görülen - daha çok erkeklerde - maceraperestlik ruhunun olay örgüsünde temel dayanak olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu özelliğin özellikle erkek çocuklarda görüldüğünü belirtmiştik. Zaten öykünün kahramanı da bir erkek çocuk olan Dursun'dur. Dursun

tutkun olduğu arzusu için hiç düşünmeden bir maceraya atılır. İşte bu hiç düşünmeme daha bu dönemdeki çocukların soyut düşünme yeteneği kazanmadığını gösterir. Ancak bu dönem sonuna doğru kazanılmaya başlayan soyut düşünme yeteneği Dursun'da daha oluşmamıştır. Olayların sonuçlarını öngörmeyi beceremez. Başına kötü bir hal gelebileceğini düşünemez. Trene kaçak olarak biner. Dürüstlük erdeminin özelliğini de daha kavrayamamıştır. Bunun yanında kazanılmayan bu soyut düşünme yeteneğine rağmen öykünün başında Dursun'un trenlerle insan kişiliklerini karşılaştırıp benzeştirmesi kahramanın gerçekliği konusunda tezat oluşturmaktadır. Belki hayal gücünün etkisiyle oluşturulabileceği düşünülebilir. Bu dönem çocuklarında görülen merak duygusu ile ilgilerin oluşması, Dursun'da trene karşı oluşan ilgiyle örtüşür. Oluşan bu ilgilerin bu dönemde geliştirici aktivitelerle üçlendirilmesi gerekir. Dursun'un ailesi Dursun'daki bu ilgi ve merakı gideren bir aktivite yapmazlar ama Dursun bu merakını kendi kendine giderir. Bu üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. Bu öyküde bu dönem çocuklarında görülen grup arkadaşlığı yönü yoktur. Dursun tek başına hareket eder.

Alegorik olarak trenlerin insan kişilikleriyle özdeşleştirilmesi kullanılmıştır. Konu çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına uygundur. Merak giderici ve trenler hakkında bilgi vericidir. Çocuk dünyasına yatkın bir atmosfer kullanılmıştır. Çocuksu düşünce hali öyküye hâkimdir. Ayrıntılara karşı ilgi uyandırma da öyküde gereğince kullanılmıştır. Trenlerin ayrıntılı özellikleri güzel betimlemelerle aktarılır. Tür olarak gerçekçi çocuk öyküsü türündendir. Tema olarak sunulan merak duygusu ile büyüklerin iznini almanın önemi olumlu davranış kazandıracak şekilde kötü sonuçlar doğurabilecek endişesi ile neden-sonuç ilişkisine bağlanır. Değişik ilgi ve hobilere sahip olma, dünyayı ve yaşamı tanımada yardımcı olmaktadır gibi değişik kazanımlara da öykünün ufuk açtığı görülmektedir.

3.2.1.4. Uçak

Olay Örgüsü: Sıcak bir yaz günü caddenin kenarında öylece oturan üç kafadarın başına aralarında geçen diyalog üzerine ilginç bir fikir gelir. Gökyüzüne bakmakta olan Çetin, tahta arabasının tekerleğini tamir etmekte olan İlker'e takılıp

kızdırmaya çalışır. Gökyüzünde gördüğü uçak Çetin'in oldukça ilgisini çekmiştir. Serpil de onun bu ilgisine ortak olmuştur. Yalnız İlker hala arabası ile uğraşmakta ve oralı olmamaktadır.

“Sen şanslısın yine dedi Serpil. Dirseğini dizine dayamış, yüzünü avuçlarını içine almıştı. ‘hiç değilse uçağın nasıl bir şey olduğunu biliyorsun. İçinde insanların bulunduğunu da. Düşün ki uçak görünce ‘bu ne biçim kuş?’ diye şaşırınlar var.’
‘Var ya! dedi Çetin’ gözlerinde alaylı pırıltılar okunuyordu. ‘örneğin bizim İlker akli hiçbir şeye ermez’ ” (s. 36).

İlker de altta kalmamak için isterse bir uçak bile yapabileceğini söyler. Olay gittikçe ciddileşir ve öyle ki başta bu fikri kaâle bir almayan Çetin ve Serpil de bu uçak yapma tasarısına heyecanla katılırlar. İlker hep birlikte olurlarsa ve marangozun oğlu Erkan’ı da ikna edebilirlerse bir uçak yapabileceklerini onlara inandırır:

“Marangozdu Erkan’ın babası. ‘Hava eder!’ dedi Çetin. ‘Adam bizi dükkânının yakınında gördüğünde kanı beynine çıkıyor. Yardım edermiş! Sopa ile kovalamasın da...’
‘Neden yardım etmesin?’ dedi İlker. ‘Eğer doğru dürüst bir amacımız olduğunu bilirse eder. Önce Erkan’ı kandırmalıyız ama ’
” (s. 39).

İlker’in bu kadar ısrarlı olmasında bir ansiklopedide motoru olmayan bir uçak şeması görmesinin etkisi vardır. Bu arada Serpil’in annesi de ikide bir Serpil’e seslenmekte, onu yemeğe çağırılmaktadır. Serpil annesinin huyunu bilir, en az dört sefer seslenmeden yukarı çıkmaz:

“ ‘Gitsen iyi olur’ dedi İlker. ‘Yoksa kulaklarını koparacak annen.’
‘Yok!’ diye karşılık verdi Serpil. “Koparmaz, Dördüncü seslenişten önce gidersem dokunmaz kulaklarıma. Henüz iki kez seslendi ” (s. 38–39).

İmalât için çayırın başını seçerler. Üstüne üstük bu fikir mahalledeki diğer çocukları da etkilemiş, aşağı mahallenin çocukları bile bu işe katılmak için seferber olmuşlardır. Herkes bir fikir söylemekte, ellerine geçen ne malzeme varsa onları getirmektedirler:

“ ’Bu kanat öbüründen daha küçük olmuş!’
 ‘O teli oraya bağlamasana akıllı!’
 ‘Bence kuyruğa da bir tekerlek takmak gerekir’ “(s. 42).

Öyle ki çocukların bütün yaz tatili bu uçak yapımı ile geçmiştir. İlk başta bu olayı saçma bulanlar bile günler geçtikçe yapılan şeyin uçağa benzemeye başladığını gördükçe bu fikirden vazgeçerler ve en sonunda yapılan şey biter. Biraz külistür, alacalı bulacalı ama uçağa benzeyen bir şey yapmışlardır. Şimdi tek sorun bu yaptıkları uçağın nasıl uçacağıdır. Çocukların çoğu yaptıkları bu uçak benzeri şeyin uçmayacağını bilseler de uçmasını çok istemektedirler. Uçak yapımının fikir babası İlker uçağın uçma fikrini de ortaya atar. Elini atıp çevirmeye çalıştığı pervane elinde kalır. Bunun üzerine tüm çocuklar uçağı tepeden aşağı doğru çığlıklarla itmeye başlarlar. Uçak hızlandıkça her bir parçası teker teker dökülmeye başlar ve aşağıya vardığında da burun üstü kakılarak hurdaya dönüşür. İşin ilginç yanı hiçbir çocukta hüzün belirtisi yoktur. Herkes böyle bir deneyim yaşamaktan mutlu olmuştur:

“O gece tüm çocuklar uçuyorlardı düşlerinde. Renkli, pırl pırl kanatlı güzelim uçaklara binmişlerdi. Bulutların arasında kuşlarla yarışıyorlardı ” (s. 45).

Şahıslar:

Çetin: Meraklı, yerinde duramayan, didişmeyi seven bir çocuktur. Uçaklara karşı özel bir ilgisi vardır. Uçak yapım tasarısı için İlker’e sataşan ve öyküye girişte gökyüzündeki uçağı izleyen bir fonksiyon üstlenmiştir. Birlikte iş yapabilme gücüne sahiptir. Uçak yapma ana ekibinde yer alır.

İlker: El becerisi yüksek, tamir etme ve yeni tasarılar oluşturma yeteneğine sahip, gururlu ve alta kalmayan bir yapıya sahip ve fiziki gücü yüksek olan bir çocuktur. Uçağı arkadaşlarının getirdiği malzemelerden o imal eder. Görsel zekâsı da yüksektir. Ansiklopedide gördüğü uçak şemasına göre benzer bir uçak modeli yapmayı başarır.

Serpil: Grubun ve uçak yapma ekibinin kız üyesidir. Grup içinde etkileşimi iyi ve birlikte iş yapma gücü yüksektir. Annesini halini çözümlemiş ve ona karşı nasıl davranması gerektiğini bilen, hınzır bir kişiliği vardır.

Zaman-Mekân/Anlatıcı ve Bakış Açısı: Olayın geçtiği yer olarak bir mahalle ve çayır esastır. Uçakların mahallenin üzerinden geçmesi anlatımıyla, mahallenin hava limanına yakın bir yerde olduğu anlaşılmaktadır. Mahallenin bir büyük şehrin kenar mahallesi olduğu söylenebilir. Çünkü çayır alanlıklar merkezden uzaktadır ve hava alanı da büyük şehirlerde bulunur. Zaman olarak belirli bir tarihten söz edilemez. Olaylar yaz mevsiminde geçmektedir. Çünkü bütün çocuklar tatildedir ve bütün bir yaz tatilini bu uçak yapma projesiyle geçirmektedirler:

“Yazın o sıcak günlerinde başka hiçbir şeyle uğramadılar denebilir” (s. 40).

Anlatıcı olarak yine bu kitaptaki diğer öykülerde olduğu gibi 3. şahıs ağzından yazar-anlatıcı anlatımı kullanılmıştır. Bakış açısı anti otoriter olmasa da otoriter yaklaşımdan da uzaktır. Grup arkadaşlarıyla birlikte hareket etmenin güzelliği vurgulanmakta ama bu davranış öğüt verici havadan da uzak tutulmaya çalışılmıştır. Çocuk gelişim özellikleri dikkate alınmış ama çocuğa tercih bırakılmaktan öte güzel ve doğru gösterilmeye çalışılmıştır. Diyalog yöntemi öyküde hâkim anlatım tekniğidir.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi: 9–12 yaş dönemi çocuklarında görülen en belirgin özelliklerden biri grup arkadaşlığının çok önemli bir boyut kazanması diğeri de küçük kas becerilerinin iyi gelişmesi ile ilgili ananların doğmasıdır. Bu öyküde özellikle gelişen bu küçük kas becerilerinin uçak yapma gibi bir hobiye yöneltilmek üzerine kurulduğu görülür. Bunu yaparken ayrıca grup arkadaşlığının beraberlik ve birlikteliği üzerine de çok güzel bir vurgu yapılmakta ve grubun birlikte hareket ederek güzel işler başarabileceğini, başaramasalar bile bu paylaşımcı etkileşimin hazzını alabilecekleri gösterilmeye

çalışılmıştır. Gruba ait olma bilinci herkesin yetenekleri ölçüsünde katılım yaparak gerçekleşmelidir:

“Günler geçtikçe çalışmalar hızlandı. Herkes eline ne geçerse çayıra getiriyordu ” (s. 40).

Böylece egoist olmaktan uzak durma bilinci kazandırılmaya çalışılmaktadır. Yine lider olma arzusunun pek önemli olmadığına, ekip olarak çalışmanın daha insancıl ve karakter gelişiminde daha olması gereken bir durum olduğunun altı çizilmeye çalışılmıştır. Değer oluşumunda arkadaşlardan birlik ve beraberlik adına pozitif bir etkileşim alınması gerektiği savunulmaktadır. Bu öyküde dikkat çekici bir başka husus da cinsiyet gruplaşmasının görülmeyişidir. Serpil adındaki kız uçak yapımı gibi fiziki uğraş gerektiren bir alanda cinsiyetine bakılmaksızın başarabileceği işler üstlenir, ekibin bir parçası olur. Buna göre bu dönemde başlayan cinsiyet gruplaşmasının bu öyküde eleştirildiği ve tasvip edilmediği görülür. Önemli olan kız ve erkek birlikte hareket edip bir şeyler başarmaktır. Her insan kız olsun erkek olsun yeteneği ölçüsünde değer görmelidir. Hem böylece karşı cinslerin birbirlerini anlamaları belki daha da kolay olacaktır. Yaratıcılığın ve üretkenliğin artması da bu dönemin tipik özelliklerindedir. Öykü bu açıdan da bu dönemde oluşan merak ve ilgiyi olumlu bir yöne kanalize etme (uçak yapma hobisi gibi) görevi üstlenmiştir. Ayrıca öyküde Serpil’in annesini eleştirmesi, ona kızmasına bir anlam verememesi ve annesinin tutumlarını öğrenip ona göre davranması bu dönemdeki büyükleri eleştirme özelliğinin bir göstergesi kabul edilebilir. Öyle ki Serpil annesinin kendisini yemeğe çağırmak için seslenmesini “dört sefere kadar bana kızmaz ancak dördüncü seferden sonra gitmezsem kulaklarım kızarır” şeklinde ifade eder. Annesinin huyunun nasıl olduğunu öğrenir. Böylece çocuklar nazarında bu dönemde gözlemin de epeyce önemli bir fonksiyonu olduğunu söylemek yerinde olur. Ama bunu kavrayabilen daha doğrusu öğrenen çocuk yine de “çocuk olmak zor iş!” diyerek daha soyut işlem dönemine geçmediğini, olayların derinliklerini kavrayacak düzeyde olmadığını da ele verir.

3.2.1.5. Simitçi

Olay Örgüsü: Yalçın ve babası Yalçın'a yeni ayakkabı almak için dükkânları gezmektedirler. Yalçın girilen her dükkândaki ayakkabıları hemen beğenmektedir. Çünkü ayağındakilerin altı yama kaldırmayacak vaziyettedir, derisi dökülmüştür bağcıklarının ucu bile püskül püskül olmuştur. Yalçın sanki herkesin kendi ayakkabılarına baktığını zannetmekte ve kendisiyle dalga geçildiğini sanmaktadır:

“Yalçın şimdi de herkesin kendi ayakkabılarına baktığını sanıyordu. ‘Ne eski pabuçlar!’ diyor olmalıydı görenler. ‘Bunlar da giyilir mi hiç?’ “ (s.49–50).

Yalçın'ın aksine babası girdiği hiçbir dükkândaki ayakkabıyı beğenmez. Çünkü ayakkabının hem sağlam hem dayanıklı hem ucuz hem de kalın tabanlı olmasını istemektedir. Böyle olunca da birçok dükkân gezmek zorunda kalmışlardır. Bu sırada babası aniden durup bir şey anımsar. Ev için aldıkları erzaklarla dolu file yanlarında yoktur:

“Babasının elindeki fileyi anımsıyordu Yalçın ama filenin hangi dükkânda kaldığını anımsamıyordu. Yeni ayakkabıların heyecanına öyle dalmıştı ki ” (s. 48).

Babası Yalçın'ı yanlarındaki simitçiden ayrılmamasını tembih ettikten sonra koşup aramaya koyulur. Yalçın da aklı yeni alacakları ayakkabının hayalinde gözü yandaki simitçide babasını beklemeye koyulur. Gitgide Yalçın'ın dikkati simitçide yoğunlaşır:

“Susam kokusu burnunu gıcıkıyor, simit alıp yiyenlere özeniyordu. Sıcacık olmalıydı simitler. Eller birbiri ardından uzanıyor, simitleri alıp karşılığında ücretleri veriyordu. Eller de ayaklar gibi sabırsızdı. Simit alan insanlar bir yandan hızlı adımlarla yürüyüp bir yandan da simitlerinden kopardıkları parçaları ağızlarına atıyorlardı. ‘Akşam simidi bunlar’ diyordu simitçi ‘Yeni çıktı çitir çitir’ ” (s. 49).

Yalçın manzaraya öyle dalar ki simitçi tabyasını toplayıp diğer bir köşeye gidince oda peşinden insiyaki gider ve simitçiyi izlemeye devam eder. Simitçi o köşeden de ayrılıp başka bir köşeye tezgâh açar. Yalçın da peşinden onu takip eder. Sonunda bir köşeye geldiklerinde Yalçın tablada hiç simit kalmadığını fark eder. O esnada simitçi de deminden beri peşinden gelen bu çocuğa neden onu izlediğini sorar. Yalçın şaşkın bir halde derdini anlatmaya çalışır. Simitçi en sonunda durumu anlar ve onu babasının yanına götürmeye karar verir. Ama çocuğun tarif ettiği yerden epey uzaklaşmışlardır. Epey bir yürüdüktan sonra Yalçın'ın simitçiyi ilk gördüğü yere ulaşırlar. Babası da telaşla etrafına bakınır bir haldedir. Yalçın babasını bulmanın sevinciyle yeni alacakları ayakkabıları bile unutmuştur simitçiye hoşçakal demeyi de.

Şahıslar:

Yalçın: Orta halli bir ailenin çocuğu, dalgın ve hayalperest bir yapıdadır. Yeni alınacak ayakkabının hayali bütün benliğini sarmıştır. Neredeyse kaybolmak durumuna düşer. Çocuksu yapısıyla yeni olan her şeyi beğenir. Soyut ve alternatifli düşünemez.

Simitçi: Dürüst, işini severek yapan yoksul bir insandır. Yalçın'ın durumunu öğrendikten sonra ona yardım eder. Epeyce bir mesafeyi geri dönerek Yalçın'ı babasına teslim eder. Bunu yaparken de bir karşılık beklemez. İnsani özellikleri taşıyan, paraya bağımlı olmayan bir satıcı profili çizer.

Yalçın'ın Babası: İnce hesapçı, öyküde belirtilmese de memur olduğu her halinden belli bir kişidir. Hayatın ekonomik zorluklarıyla baş edebilmek için kılı kırk yarar. Onun da dalgın bir hali vardır. Filesini bir dükkânda unutmuştur.

Zaman-Mekân/Anlatıcı Bakış Açısı: Zaman olarak soğuk ve rüzgârlı bir kış günü olduğu anlaşılır. Eşyanın zamana ve mekâna etkisi bu öyküde zamanı ele verir. İnsanların üzerinde kışlık şapka ve kabanları vardır. Ayrıca işlerinden dönen insan manzaralarıyla bugünün hafta içi bir gün olması gerekmektedir. Mekân olarak dükkânların yoğun olarak bulunduğu, kalabalık cadde betimlemeleri yoğundur.

Anlatıcı Yalçın'ın her halini izleyen ve bilen 3. şahıs ağzından konuşan yazar-anlatıcıdır. Bakış açısı ve anlatım tekniği olarak iç çözümlemenin öyküye hâkim olduğu gözlenir. Bir dalgınlık sonucu kaybolma şeklinde zuhur eden bir olayın iyi bir sonuçla -mutlu son- bitirildiği görülür. Böylece bu tip durumların kötü sonuçlar doğurabileceği izlenimi verilmeye çalışılıp, bir yandan da uyarı mahiyetinde bir ifade söz konusudur. Çocukların tecrübe kazanmalarını sağlayıcı bir yön de verilmeye çalışılmıştır. Her şeye rağmen insanların doğru ve iyi davranışlarda bulunması insancıl ve saf bir insan sevgisi ve beklentisini de bir göstergesidir. Yazarın kitabın bütününde hâkim olan insanların her şeye rağmen iyi olabilecekleri çünkü özünün ve yaratılışının iyi olduğu tezi bu öyküde de kendini gösterir.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi:

Öyküde bu dönem çocuğunda görülen sanki başkaları tarafından gözlenme durumunun yansıtılmaya çalışıldığı anlatımlar mevcuttur. Aslında 13–15 yaşının daha tipik bir algısı olan bu özellik Yalçın'da ayakkabı hususunda belirgin bir şekilde görülür. Herkesin ayağındaki eski ayakkabılara bakıp onunla dalga geçtiğini düşünür. Yeni ayakkabı aldığı anda ise sanki bambaşka bir insan olacaktır. Herkes ayakkabılarına bakacak o da bununla guru duyacaktır. Yalçın'ın girdiği her dükkândaki ayakkabıyı yeni olduğu için beğenme davranışı göstermesi soyut düşünme evresine henüz geçemediğini, alternatif düşünemediğinin göstergesidir. Babasının da niye bu kadar ince eleyip sık dokuduğunu anlayamaması bu durumla alakalıdır. Burada ayrıca sık sık Yalçın'ın büyükleri eleştirme özelliği de ortaya konulmaktadır. Denetlenme ve kontrol edilmeye karşı oluşan isyan Yalçın'da da belirir ama aksiyona dönüşmez. Kendi kendine iç konuşmalar ile bu hali gösterir. Dış görünüşe önem verme bu dönemin gelişim özelliklerindedir. Öyküde Yalçın'ın dış görünüşe önem verme davranışı eksilteli olarak görülür. Ayakkabılarının yeni olmasını çok önemserken diğer elbiselerinin yeniliğini o kadar önemsemez. İnsan ilişkilerinin karmaşık ama bir o kadar da ilgi çekici davranış özelliği, Yalçın'da simitçinin hali ve caddenin durumu ile ilgili anlatımlarda belirir. Bu manzara çok ilgisini çeker ve anlamlandırmaya çalışır. Her şeye rağmen iyiye yönelik insan motifi ön plandadır.

Günümüzde toplumsal yaşamda yaşanan kaçırma, gasp, tecavüz vs. gibi birçok olumsuz duruma rağmen iyilerin her zaman olduğu ve olacağı fikri üzerinde durulmakta ama çocuğun da kendini her türlü duruma hazırlaması yani tedbirli davranmaya yönelmesi desteklenmektedir. Simitçi örneği ile de meslekleri tanıma sürecindeki çocuğa olumlu bir model sunulmaktadır.

3.2.1.6. Bir Kış Öyküsü

Olay Örgüsü: Yazar bu öyküde okuyucularına bir öykü içinde öykü anlatmaktadır. Herkesin kışın artık geçtiğini düşündüğü bir vakitte soğuk birden bastırılmıştır. Yerlerde yağan kar dona çekmiş, üzerine de inceden inceye kar yağmaktadır:

“Sözüne ettiğimiz öykünün geçtiği gün hava çok soğuktu. Yalnız dışarı değil çoğu evlerin içi de soğuktu, yakıtsızlıktan kaloriferler ısıtmıyor, odun ve kömür bulmak çok güçleştiği için sobalar yanmıyordu ” (s. 57–58).

Böyle bir zamanda kalabalık bir caddede insanlar üşümek için acele etmeye çalışırken –ama bir yandan da düşmemek için yavaş ve dikkatli davranırken- köşede yoksul görünümlü ama halinden mutlu olduğu anlaşılan adam kaval satmakta ve çalmaktadır. Aslında bu durum oldukça ilginç olmasına rağmen adamın söyledikleri daha ilginçtir ve etrafındaki meraklı kalabalık gitgide artmaktadır:

“...Bir yandan kaval alıyor, ara verdikçe de ‘Kavallarım var’ diyordu “Güzel kavallarım var, her eve gerekli, herkese gerekli ” (s. 58).

Toplanan her çeşitten insan bu adamın biraz deli olduğunu düşünmeye başlarlar. Kavaldır bu altı üstü, niye herkese gerekli olsun diye düşünürler hele bu soğuk havada. İçlerinden biri dayanamayıp bu düşünceleri seslendirir. Kavalcı istifini bozmadan dediklerini tekrarlamaya devam eder:

“Böyle konuşmayın dedi kavalcı yumuşak bir sesle. ‘Benim kavallarımın çözemeyeceği şey yoktur, çok marifetlidir bu kavallar’ ” (s. 61).

Düşünceler ve seslenişler kavalcının bu halinden sonra daha da yoğunlaşıp artar:

“Çok marifetliymiş diye dudak büktü bir başka adam ‘Kaval değil sihirli değnek sanki eğer kavalların böyle marifetliyse çal da şu eksik olan aklın tamamlansın’ ”(s. 61).

“ ‘Gerçekten de öyle’ dedi bir adam. ‘Sanki her şeyimiz tamam, bir kavalımız eksik ’ ” (s. 61).

Kavalcı elini kaldırır ve herkesi susturur. Kavalını ağzına götürür yazarın o ana kadar duymadığı çok güzel bir melodi çalmaya başlar. Herkes bir anda elinde olmadan gözlerini kapar ve kendilerini korunanın meleştığı, çiçeklerin koktuğu bir ilkbahar gününde bulurlar. Kavalcı melodiyi bitirdiğinde herkes kendine gelir ama şaşkınlık daha da artar:

“ ‘Tuhaf şey doğrusu’ dedi kürklü kadın. ‘Anlam vermek zor ama bu kavalda bir şeyler var gerçekten. Sanki bir an buradan çok uzaklara gittim ’ ” (s. 62).

Bu olumlu tepkilere rağmen olumsuz tepkiler de devam etmektedir. Kavalcı tekrar gözlerini yumarak kavalını üfler. Aynı büyümlü etki yeniden oluşur. Bu sefer de herkes bir anda köy evinde, doğanın verdiği nimetleri tadar haldedirler:

“ Yağı alınmış köpüklü ayranın tadını, yeşil soğanın kokusunu, tandır ekmeğinin arasına konmuş tuzsuz beyaz peynirin doyuruculuğunu çoğumuz tanımıyorduk, kimimiz de tanıyorduk da anılarımızın çok derinliklerinde kalmıştı bütün bunlar ” (s. 64).

Kavalcı aynı sözlerini tekrarlar ve başka bir melodiye geçer. Şimdi herkes emek sarf edilen ve bunu hakça kazınip paylaşılan bir ortama transfer olmuş gibidir. Kışın o soğuğu unutulmuştur. Orada bulunan herkes o kavallardan birer tane alır.

Kaval alan herkesin ne yaptığı bilinmez ama yazar aldığı kavalla baharı getirmeye çalışmaktadır:

“Bakın çevrenize. Erik ağaçlarının çiçek açtığını görebiliyor musunuz? Biraz daha yakından bakın ve dinleyin ” (s. 65).

Şahıslar:

Kavalcı: Yoksul görünümlü ama yüreği zengin bir adamdır. Diğer insanların yaşamın keşmekeşliği arasında kaybettiği ya da göremediği güzellikleri kavalından çıkan melodik seslerle yaşatmaya çalışır. Amacı kaval satıp para kazanmak da değildir.

Zaman-Mekân/Anlatıcı Bakış Açısı: Zaman olarak hikâyeye adını da veren kış mevsimi kullanılmıştır. Hava çok soğuktur. Öyküde yer yer zamanda ve mekânda geçişler yaşandığı, farklı atmosferlere büründüğü, düşsel ortamların oluştuğu gözlenir. Bir caddede geçin olay kısa alıntılarla ilkbahar gününe, kıra ve köy evine dönüşebilmektedir. Bir geriye dönüş tekniği olmasa da bu yönleme yakın ve biraz masallarda kullanılan bilinç akımı tekniği kullanılır. Anlatıcı diğer öykülerden farklı olarak birinci kişi ağzına döner. Yazar-anlatıcı anlatımı hâkimdir. Bakış açısı olarak otoriter bir yaklaşım ve ideolojik yönleri ağır basan fikir aktarımı esası üzerine kurulmuştur. Öykü gerçekçi türden uzak, fantastik türe yakındır. Sembollere ve çağrışımlara geniş yer verilmiştir. Kavalcının kullandığı tekrar sözler bir leitmotif tekniği örneğidir.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi:

Hikâyeye genel olarak çocuk gelişim dönemi özelliklerinden uzak bir şekilde kurulmuştur. Daha çok 9–12 yaş dönemi üstüne hitap eden bir yapısı vardır. Yine de gerçek bir sahneden masalımsı noktalara gelmesi, büyülü ve gizemli aksiyonuna ve ayrıca olumlu duygu ve davranış geliştirmeyi esas almasıyla 9–12 yaş dönemi çocuklarının ilgisini çekebilir. Bir doğal olana özlem, büyük şehrin karmaşasından kaçış temaları öyküye hâkimdir. Biraz da emeğe saygı, emeğin hakça dağılımı, ter

damlasıyla büyüyen zeytin gibi ifadelerle ideolojik yaklaşım izleri de görülür. Bunun yanında alegorik noktada kavalcının ve büyülü kavalın kullanımı klasik dünya edebiyatındaki Fareli Köyün Kavalcısı eseri ile yakınlık gösterir. Kavala büyülü üflemler motifi bu öyküde de kullanılır. Kibritçi Kız masalındaki her seferinde kibritin yakılmasıyla iyi ve güzele geçiş/kaçış motifi de kullanılan başka bir yöntemdir. Bu haliyle öyküde kuvvetli bir montaj tekniği göze çarpar. Öykü mistik bir duyuş ile çocukların hayal ve imle dünyasına seslenmeye çalışmıştır. Bakmakla görmek arasındaki fark sezdirilmeye çalışılmıştır.

3.2.1.7. Kahverengi Giysiler

Olay Örgüsü: Etrafta bir telaş vardır. Bayram öncesi arife günüdür. Herkes alışveriş derdinde, bayrama hazırlanma telaşındadır. Onun ise karnı acıkmıştır. Sabah bir simit yediyse de saat üç olduğu için karnı gene acıkmıştır. Ama cebinde simit alacak parası yoktur. Elbise alacak babası da... Bu düşüncelerle dalgın dalgın yürürken karşı dükkândaki şişman adamla tezgâhtarın kendisini çağırdığını fark eder. İstifini bozmadan yanların gider. Tezgâhtar onu hemen içeri alır. Hemen üstündekileri çıkarmasını söyler. Çocuk şaşkındır ama bir o kadar da sevinçli. Ona yeni elbiseler alınacaktı galiba. Hatta tezgâhtar çaycıya bir sandviç ve iki çay siparişi verir. Önce gri bir elbise dener, sonra kahverengi bir ceket. Ama şişman adam bir türlü beğenmiyordur. Çocuk ise bütün bu olanlara anlam veremediği gibi şişman adamın bu hallerine de bir anlam veremiyordur:

“Terbiyesizlik etmekten korkmasa söze karışacaktı çocuk. ‘İyi işte’ diyecekti. ‘Gerçekten çok iyi... Giyecek olan ben değil miyim?’ Bir yandan da korkuyordu. Ya dükkândaki giysilerin hiçbirini beğenmeyip elbise almaktan vazgeçerse şişman adam?” (s. 70).

Sonunda şişman adam bir elbisede karar kılar. Gerçi çocuk hepsini beğenmiştir ama bu kahverengi elbise de çok hoştur:

“Gerçekten çok güzeldi. Aynada kendisini tanıyamadı çocuk. Kılık nasıl da değiştiriyordu insanı!.. Bir iskemlenin üstünde

yığılı duran eski giyeceklerine baktı, ne zavallı görünüşleri vardı. Onları bunca zaman nasıl sırtında taşıdığına şaştı ” (s. 70).

Şişman adam bu yeni giysilerin bir paket yapılmasını ister. Çocuk ise bir anda afallar ama sonra şişman adamın bu yaptığıının bayram üzeri olduğu için olduğunu tahmin eder. Üstüne üstük bu kirli vücutla da bu elbiseler giyilmemelidir tabi. O esnada çaycı gelir. Çayların birini şişman adama diğer çayı ve sandviçi tezgâhtara verir. Çocuğa ise artık gidebileceğini söyler. Çocuk neye uğradığını şaşırsa da yapacağı fazla bir şey yoktur. Ayakları birbirine dolaşarak kapıya doğru yürür. Şişman adamsa tam çocuğuna benzer bu çocuktan aldığı ölçülerle bu elbiselerin oğluna uyacağını söylemektedir.

Şahıslar:

Çocuk: Kimsesi ve parası olmayan, zavallı bir sokak çocuğudur. Bayramın sevincini yaşayamaz. Kendisini çağırانların ona elbise alıp yemek yedireceklerini sanır. Olaylar tıpkı düşündüğü gibi gelişirken birden kullanıldığını anlar. Sevinci kursağında kalır. Sokaklara ve kendi haline döner. Tatlı bir hayal yaşamıştır. Sömürülen konumundadır.

Şişman Adam: Zor beğenen, hesapçı, pazarlıkçı, zengin bir kimsedir. Yoksulların halinden anlamaz hatta zavallı çocuğu sadece kullanır. Empati yoksunudur. Oldukça da cimridir. Çocuğa bir bahşış bile vermek aklına gelmez. Sömüren tipi temsil eder.

Tezgâhtar: Akli fikri iş yapmakta olan, yardım etme duygusunu o da Şişman adam gibi yitirmiş, duygusuz insanın biridir. Para için el pençe divan durur. Onda da cimrilik alametleri vardır. Dükkândakilere çay söylerken çocuğa bir şey ikram etmeyi düşünmez. Sömürücüye yardım eden uşığı sembolize eder.

Zaman-Mekân/Anlatıcı Bakış Açısı: Zaman arife günüdür, bir bayram öncesi son gün. Olaylar aşığı yukarı yarım saatlik zaman dilimi içerisinde geçer. Mekân olarak daha çok giysilerin satıldığı bir cadde seçilmiştir. Olaylar elbise satan

bir dükkânda geçer. Anlatıcı yoksul bir insanın portresini anlatır bir ifadede üçüncü şahıs konumundadır. Çocuğun hayallerini ve beklentilerini bilir. İç çözümleme ve iç monolog tekniğini kullanır. Bakış açısı olarak ince bir kara mizah örneği sunulmaktadır. Yaşanan olumsuz bir olaydan olumlu davranış geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bir sokak çocuğunun durumuna da özel olarak dikkat çekilir. Yardım severlik temasına dem vurulur. Olayların yaşanması trajikomik bir haldedir. Bir yanlış anlama komedisi ile çocuğun beklentilerinin çarpışmasından toplumsal bir eleştiri doğmuştur. Ayrıca öyküde alegorik olarak tipik bir ağa-uşak-köylü motifi kullanılarak montaj tekniği kullanılmıştır. Şişman adam emperyalizmin sömürücü yanını, tezgâhtar sömürücünün yaltakçısını, sokak çocuğu da ezilen, hiç düşünülmeyen, sömürülen rolünü üstlenir. Öykü böylece trajikomik bir kara mizah ile emperyalizmin eleştirildiği ideolojik yaklaşımı bünyesinde barındırır. Çocuklar için de düşünülmesi gereken empatik tavır ile yardımseverlik duygularının aşılması için uygun bir anlatım vardır. Öykü derin bir işleyiş, sağlam bir olay örgüsü ile son derece kuvvetli kurulmuştur.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi:

Öyküde 9–12 yaş çocuklarının fiziksel motor gelişim özelliklerini yansıtan unsurlara pek rastlanılmaz. Yalnız bu dönemdeki dış görünüme önem verme davranışının, bayram için yeni elbiseler alma isteğiyle bir ölçüde gösterildiği görülür. Lakin buradaki durum biraz eleştirel haldedir. Çocuğun elbiseleri zaten oldukça eskidir. Elbise onun için bir arzudan öte bir ihtiyaçtır. Özellikle elbiseyi görünüm için değil kullanmak için istemektedir. Bu yönü ile bu özelliğin çok az etkili olduğu söylenebilir. Çocuğun kendisine verilen her elbiseyi kayıtsız şartsız beğenmesi çocukta daha ikinci çocukluk devresinden kalma yeni olan her şeyi beğenme davranışıyla alakalıdır. Gerçi bu durumu soyut düşünme evresine geçişin tam gerçekleşmemesi olarak görmek ve çocukta seçme bilincinin daha gelişmediğini söylemek daha doğrudur. Ayrıca ergenliğe yani 12 yaş düzeyine kadar çocukların genel olarak bu aşırı istekçiliğinin olduğu muhakkaktır. Bu durum ergenliğe geçişte seçiciliğe dönüşür. Öyküde alegorik anlatım daha üst seviyede kullanılmıştır. Sokak çocuklarının durumu ile ilgili bir örneklem ile verilmek istenen mesaj ideolojik bir hale de bulandırılmıştır. Tipler sembol karakter özelliği göstermekte ve emperyalist

sistemin kişilerini üçlü tiplere halinde sunmaktadır. Bununla şiddetli bir sosyalizm fikrini çocuklara yönelik bir anlatımla kullanıldığı görülür. Otoriter bir anlatım vardır. Çocuk gerçekliği bu öyküde daha arka planda kalır.

3.2.1.8. İpekkelebeği

Olay Örgüsü: Bir gün Vedat'ın babası ona sürpriz yapmak için bir şeyler getirir. Bunlar toplu iğne başı kadar olan yumurtalardır. Sayı olarak tam 26 tanedir. Vedat bunların ne olduğunu merak eder, şaşırır ama ilgisini de çekmiştir hani. Babası bunların ipekböceği yumurtaları olduğunu söyler. Vedat denileni yapar:

“... Sabah kalktığımda ilk iş olarak onlara bakıyorum. Yatmadan önce yaptığım son iş yine onlara bakmak oluyordu. Bu ikisinin arasında belki yirmi kez bakıyordum kutuya her gün. Günler geçti hiçbir değişiklik olmadı. Artık iyice sıkılmaya başlamıştım”(s.75).

Vedat bir sabah kutuya baktığında kutuda kurtçukların gezdiğini, yumurtaların ise parçalandığını görür. Büyük bir üzüntü içinde babasına koşup olan biteni anlatır:

“ ‘Baba! Dedim ‘yumurtaları kurtlar yemiş’ Babam güldü. Buna kızdım doğrusu. Ben böyle üzülürken nasıl gülerdi? ‘Bak Vedat’ dedi enseme okşayarak ‘o kurtçuklar yemedi yumurtaları, onlar o küçük yumurtalardan çıktılar işte’ ” (s. 76).

Ayrıca babası yan bahçeden taze dut yapraklarını toplayıp kurtçukları beslemesini söyler. Böylece Vedat her sabah yan bahçedeki dut ağacına gidip kurtçukları için yaprak toplamaktadır. Kurtçuklar giderek büyüyerek tırtıla dönüşmeye başlarlar. Geceleri yatınca bile onları kemirti seslerini duyabiliyordu Vedat. Tırtıllar öyle büyük hale gelir ki onları daha büyük bir kutuya koymak gerekir. Babası ise ona gene ilginç bir şey söyler:

“ ‘O çatallı dalı kutudan çıkarma’ dedi artık babam... Buna benzer birkaç dal daha getirirsen iyi olur (s.78).

Tırtıllar artık eskisi gibi yaprak kemirmiyorlar, bir köşede öylece duruyorlardır. Vedat tırtılların hastalandığını sanır. Bir gün ise tırtıllarından birinin dalın çatalında bir şeyler yaptığı dikkatini çeker. Onu izlemeye başlar. Tırtıl ağzından çıkardığı incecik saydam bir iple ağ örüyordur. Ama örümcekler gibi değil, kendi çevresinde sanki kendini tutsak eder gibidir:

“Sonra öteki tırtıllar sanki sözleşmiş gibi aynı şeyi yapmaya başladılar. Her biri kendine uygun bir köşe buldu ve hiç dinlenmeden çalışmaya koyuldu. En sonunda da ördükleri fıstık biçiminde beyaz yuvaların içinde görünmez oldular. Babam bu beyaz nesnelere koza denildiğini ve ipeğin bu kozalardan elde edildiğini söyledi. ‘Şimdi ne yapmalıyım?’ diye sordum. ‘Beklemelisin’ dedi babam ” (s. 80).

Vedat’a gene bekleme yolu görünmüştür. Hem de yumurtaları beklemesi gereken süreden daha fazla beklemesi gerekir. Sonunda kozalardan biri delinir ve içinden kelebek çıkar:

“ ‘Kozanın içine nasıl girdi bu kelebek?’ diye sordum babama. ‘Bilmiyor musun?’ dedi ‘Tırtılı tanımadın mı? Kozanın içinde geçirdiği süre boyunca gelişti ve kelebek oldu ’ ” (s. 80–81).

Kelebekler çıktıktan sonra bazıları ikişer ikişer kuyruklarından birbirlerine yapışır. Vedat bunun da üremeleri için gerekli çiftleşme olduğunu öğrenir. Bütün bu olanlardan sonra Vedat sevinçle kutudan bir koza alır. Bir ipeği olduğu için çok sevinçlidir. Fakat babasından artık bu kozanın delindiği için ipek olamayacağını, ipek elde etmek için kozanın kelebekler içindeyken kaynar suya atılması gerektiğini öğrenir:

“ İpek, yumuşaklığını yitirdi kafamın içinde.Güzelliğini de yitirdi ”
(s. 82).

Vedat ipek böceği yetiştirmenin güzelliği yanında böyle acı bir sürprizle de karşılaşmak zorunda kalır ve ipek kelebeğini öldürmeden ipek elde edilmeyeceğini anlar.

Şahıslar:

Vedat: Daha ergenlik dönemine ulaşmamış meraklı ve enerjik bir çocuktur. Babasının kendisine getirdiği yumurtalardan tırtılı, kelebeği ve ipekçiliğin nasıl olduğunu gözleyerek, bekleyerek ve sorarak öğrenir. İpeğin yapımı için ipek kelebeğinin ölmesi gerektiğini öğrenince ipek kavramına karşı olan duyguları değişir.

Vedat'ın Babası: Bilgili, görgülü ve çocuğunu nasıl yetiştirmesi gerektiğini bilen bir babadır. Oğlunun merak ve ilgisini hem eğitici hem eğlendirici yönde geliştirmesini bilir. Oğlunun sorularını net şekilde açıklar. Olması gereken yetişkin modeli çizer.

Zaman-Mekân/Anlatıcı Bakış Açısı: Öyküde belli ve belirtilen bir zaman ve mekân ögesi yoktur. Öyküdeki eşya tasvirlerinden mekân olarak bir ev kullanıldığı anlaşılır. Vedat ipekböceği yetiştirmeyi odasında gerçekleştirir. Sadece dut yaprağı getirmek için yan komşusu Sebahat Hanımın bahçesini kullanır. İpekböcekleri için de bir kutu yeterlidir. Zaman olarak belirtilmemiş bir süreç esastır. İpekböceğinin yumurtalarının çatlaması için geçen süre, tırtılların büyüme sürece ve koza haline gelişleri ile kozadan çıkmak ve kelebek olmak için geçen süre periyodik olarak takvim günleridir. Anlatıcı kahramanın ağzından birinci kişi olarak öyküyü anlatır. Diyalog ve iç çözümlene yöntemlerini sıkça kullanır. Betimleme yöntemi de öyküde kullanılan önemli tekniklerdendir. Bakış açısı boyutunda anti otoriter bir yaklaşım kullanılmıştır. Çocuk gerçekliği ön plana çıkarılmış, konu çocukların ilgisine yönelik bilgilendirici bir mahiyette kurulmuştur. Tema olarak hayvan sevgisi ve yetiştiriciliğine vurgu yapılır. Gözleme dayalı bilgi edinme davranışı kazandırılmaya çalışılır.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi:

Öyküde görülen en belirgin gelişim özelliklerinden birisi, o dönem çocuğuna

cinsellik ile ilgili uygun düzeyde bilgi verilmesi durumunun yansımalarının olmasıdır. İpekböceğinin kelebek haline dönüştükten sonra bazılarının ikişer ikişer kuyruklarını birleştirmesi tıpkı tavuklar ve horozlarda olduğu gibi çiftleşmenin ve sonucunda üremenin gerçekleşmesini ifade etmesi, çocuğun canlıların üremesi üzerine temel bir bilgi sahibi olmasını getirecektir. Bu konu gerçekten çok mühim bir meseledir ve batıl veya yanlış bilgiler çocuğu daha büyük problemlere sürükleyebilir. Onlara gerek yaşamlarında gerek kitaplarda bu şekilde uygun bilgilendirmeler yapılmaktadır. Bu öykü de bu yönüyle bu görevi yerine getirmektedir. 9–12 yaş çocuklarında özellikle görülen bir başka davranış da değişik ve ilginç olaylara karşı olan ilginin belirmesidir. Bu ilginin uygun aktiviteler ile doyurulması ve geliştirilmesi gerekir. Özellikle hayvanlar âlemi çocuklara çok ilginç gelen konuların başında gelir.

Bu öyküde çok sık bilinen kuş, köpek, kedi vs. yetiştiriciliğinin yanında daha ilginç olan ipekböceği yetiştirmesi ile hem çocuğun ilgisini çekmeyi hem de çocuğun hayvanlar âlemine ve dolayısıyla yaşamı tanıyabilmesine yardımcı olmayı amaçlayan bir olay kurgusu yapılmıştır. Bu olay geliştikçe de aşamalarda deneye ve özleme dayalı bir yöntemin önemi vurgulanmakta ve bilimsel düşünmenin gelişmesine öykü bu yönüyle de katkı sağlamaktadır. Değer oluşumunda gözlemin önemi anti otoriter bir şekilde sezdirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca çocukların sosyal yaşamlara uyma davranışı göstermenin yanında bireysel olarak oluşturabilecekleri hobi alanlarının gerekliliğine dikkat çekmektedir. Baba rolünün de eğitimde istenilen rehber ve yardımcı ana baba yönünde model teşkil ettiği görülmektedir. Baba oğlunu tüm bu istedik davranışlara klasik ve sert yaklaşım yerine demokratik ve yönlendirici bir halde yöneltmeye çalışmaktadır. Öykünün son kısmında ise ipek elde etmek için ipek böceğinin ölmesi gerektiği durumu hayvanseverlik duygusunun ön plana çıkarmaya çalıştığı bir işlev üstlenmiştir.

3.2.2. Her Şeyi Bilen Çocuk

Biçimsel Özellikler: Her Şeyi Bilen Çocuk, Sulhi Dölek'in sekiz öyküden oluşan çocuk kitabıdır. Sulhi Dölek'in diğer öykülerinde olduğu gibi bu öyküsünde

de kitaba adını veren öykü ilk öyküsüdür. Kitap Bilgi Yayınevi tarafından yayınlanmış, 77 sayfadan ibarettir. Yaş düzeyi olarak ilköğretimin ilk kademesine, ilk çocukluk dönemine hitap eden öyküler kaleme alınmıştır. Kitapta kâğıt puntoları yeterli büyüklük olan 14 puntodur. Hikâyelerde okur kitlesinin özelliklerine uygun olarak kısadır.

Tek sütunlu sayfa özelliği kullanılmıştır. Satırlar arası boşluklar yeterlidir. Paragraf girişleri ve yapısına dikkate edilmiştir. Sulhi Dölek'in diğer kitaplarında olduğu gibi bu kitabında da resimlere ayrı önem verilmiştir. Resimler çocuk kitaplarında gerçekten önemli bir yere sahiptir. Kapak resimlerine baktığımızda ayrı ayrı resimlerden oluştuğu yani ön ve arka kapak resimlerinin ayrı ayrı öykülerden resmedilmiş olduğu görülür. Okur kitlesine yönelik olarak kapak resimlerindeki renklendirme için canlı renkler tercih edilmiştir. Ön kapakta Her Şeyi Bilen Çocuk adlı öyküden esinlenerek çizilen resimde okula yeni başlayan bir çocuk, arkada bir okul ve okuldan çıkan okul çantalı bir çocuk vardır. Okulda Atatürk büstü ve Türk bayrağı kullanılarak okul imajı oluşturulmuştur. Resimde kırmızı, sarı, yeşil, mor ve mavi renklerin açık tonları kullanılmıştır. Kitabın başlığı pembe zemin üzerine mor harflerle yazılmış ve çerçevelenmiştir. Kitabın ismi ve yazarın adı daha küçük olması gerekirken neredeyse başlığa yakın büyüklüktedir.

Arka kapak ön kapağa bağlı olarak aynı renk tonlarını taşımasına rağmen kitabın içindeki öykülerden “Çiçekler de Yararlıdır” isimli öykünün resmedilmiş halidir. Kapak resimleri seçtikleri öyküleri gerçekten iyi yansıtmaktadır. Arka kapakta yaşlı bir adamın kullandığı bir at arabası ve at arabasının teknesinde üstü örtük uyuyan bir çocuk çizilmiştir. Renklerle batan güneşin renkleri verilmeye çalışılmıştır.

Bu kitapta yazarın diğer kitaplarına göre bir farklılık olarak arka kapaktaki kitap ile ilgili içerik bilgi kısmında bilgi vermektten çok sorularla kitap tanıtılmaya çalışılmıştır.

Kitabın içerisinde kapak resmi ile beraber yirmi üç resim bulunmaktadır. Kitabın sayfa sayısına göre resimlerin oranının yüksek olduğu görülür. Hitap ettiği kesimin yaş ortalamasına göre bu uygulama doğrudur. Resimler kara kalem çalışması olsalar da ayrıntılı ve özentili çizilmiştir. Öykülerin konusuna uygun ve önemli sahnelerini gözde canlandıracak şekilde çizilmiştir. Bir kıyaslama yapacak olursak “Üçüncü Kattaki At” romanındaki resimlerin çizimine göre daha güzel ve özenlidir.

Dilbilgisi ve Okunabilirlik Özellikleri: Dil bakımından herhangi bir yazım ve imla hatasına rastlanmamıştır. Paragraf ve sayfa düzeni gerektiği ölçülerdedir. Konuşmalarda yazarın diğer kitaplarında olduğu gibi konuşma çizgisi yerine tırnak işareti kullanılmıştır. Basit ve kısa cümle yapısı tercih edilmiş, bileşik cümle yapısı pek kullanılmamıştır.

Okunabilirlik ölçütü bakımından Flesch formülü ile yapılan incelemede kelime başına düşen ortalama hece sayısının 2.75, cümle başına düşen ortalama kelime sayısının ise 6.1 olduğu görülmüştür. Buna göre; kitabın okuma açısından güçlük derecesinin kolay olduğu söylenebilir.

Kitaptaki öyküler adlı başlıklardan oluşmaktadır:

- Her Şeyi Bilen Çocuk
- Bir Yaz Öyküsü
- Çiçekler De Yararlıdır
- Eski Ev
- Yolculuk
- Dünyanın Son Günü
- Acemi Satıcılar
- Son Söz –Müzik, İnekler, Çiçekler ve Başka Şeyler

3.2.2.1. Her Şeyi Bilen Çocuk

Olay Örgüsü: Çetin ilköğretim birinci sınıfa yeni başlamış daha doğrusu birinci sınıfın sonuna gelmiş bir öğrencidir. Yaz tatiline sayılı günler kalmıştır. Okuldan çıkıp eve giderken artık her şeyi öğrendiğini ve artık okula gitmenin gerekli olmadığını düşünmeye başlar. Eve vardığında bu düşüncesini annesine de açar. Tabi annesi onu pek ciddiye almaz. Eline peynir ekmek verdikten sonra bildiklerini kardeşine anlatması için gönderir.

Çetin kızların erkekler kadar akıllı olmadığını ve bu konuda arkadaşları ile yaptığı tartışmaları hatırlar. Kız kardeşine neyi öğrenmek istediğini sorar. Sorduğu sorular ise hep onu ilgilendiren şeylerdir. Çetin ise farklı şeyler, kendince daha önemli olan şeyleri biliyordur:

“ ’Hani her şeyi biliyordun? ‘
Her şeyi biliyorum ama önemli olan her şeyi biliyorum. Örneğin buhar makinesini kimin bulduğunu biliyorum.
‘Buhar makinesi ne demek?’ diye sordu Işıl.
Anlatsam bile anlamazsın dedi Çetin. Sonra da konuyu değiştirmek için kız kardeşine bir yılda on iki ay ve elli iki hafta bulunduğunu anlattı. Işıl bunları ilginç bulmuşa benzemiyordu” (s. 12).

Babası akşam eve gelince bugün olanları ona da anlatır. Ama aldığı cevap karşısında yine düş kırıklığına uğrar:

“Bu doğru değil dedi babası. Hiç kimse her şeyi bilemez. İnsanlar sürekli olarak bir şeyler öğrenirler. Ben bile her şeyi bilmiyorum ” (s.12).

Bir müddet sonra Çetin kız kardeşinin duymaması için sesini alçaltarak babasına buhar makinesinin ne olduğunu sorar:

“Her şeyi bilmesen bile çok önemli bir şeyi öğrenmişsin dedi babası. Yani soru sormasını öğrenmişsin ” (s. 14).

Babasının bu davranışından mutlu olan Çetin onu dinledikçe ne çok şey bilmediğini anlayıp kendi kendine şaşırır.

Şahıslar:

Çetin: İlköğretim birinci sınıfa yeni başlamış 6–7 yaşlarında bir erkek çocuğudur. Meraklı ama aynı zamanda sabırsız bir yapısı vardır. Soru sormayı sever. Öğrendikleri ile mutlu olur.

Çetin'in Annesi: Sıradan bir ev hanımıdır. Çocuklarıyla oldukça çok ilgilendiği bellidir. Sakin bir yapısı vardır. Çocuğunun sorduğu saçma sorulara bile kızarak cevap vermez.

Çetin'in Babası: Eğitilmiş ve bilgi seviyesi yüksek bir kişidir. Çocuklarıyla ilgilenen ve sorduğu sorulara sakince ve gerekli cevapları vermeye çalışan bir babadır.

Işıl: Çetin'in 5 yaşındaki kız kardeşidir. Bebekleriyle oynamaktan ve dikmiş dikmekten hoşlanır. O da soru sormayı çok sever.

Zaman-Mekân /Anlatıcı -Bakış Açısı: Zaman olarak sabah başlayıp akşam sona eren periyodik bir gün hâkimdir. Tarih geniş zamanlı her evde yaşanması mümkün bir haldedir. Mekân olarak tipik bir ev kullanılmıştır. Mekân da geniş çevre özelliği gösterir. Herhangi bir ev atmosferindedir. Anlatıcı zaman zaman araya girerek kahramanın düşüncelerini ve yapması gerekenleri aktarır. Diyaloglar sıklıkla kullanılmıştır.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi: İlk çocukluk döneminde görülebilecek bilgi ve öğrenmeye karşı ilginin yüksek olduğu ama buna karşılık oluşacak aşırı güvenin yansıması hikâyenin ana konusunu oluşturur. Bu dönemin şiddet ve savsaklamalarla değil çocuğa mantıklı açıklamalarla kabul ettirilmesi gereklidir. Bunun için örnek ebeveyn modeli çok önemlidir. Bu noktadan özellikle bu modellerin üzerinde titizlikle durulmuştur.

Ayrıca öyküde geçen kızlar mı erkekler mi daha akıllı tartışması tipik bir cinsiyet sınıflaşmasının bu dönemdeki hâkimiyetini gösterir. Bu dönmede olan çocuklarda genellikle hem cinsleri ilgilenme fazladır. Erkekler erkeklerle, kızlar kızlarla vakit geçirmeyi severler. Karşı cinsler birbirlerine itici gelirler. Beğenilerinde farklılaşmalar vardır.

Çetin'in kız kardeşi Işıl da beş yaşındaki kız özelliklerini taşır. Kendi dünyasında bebekleriyle oynamayı seven etrafına pek dikkat etmeyen bir dönemdedir. Benmerkezci bir düşünceye sahiptirler. Oyuna ilgileri fazladır. Karakter güzel oluşturulmuştur.

3.2.2.2. Bir Yaz Öyküsü

Olay Örgüsü: Öykünün kahramanı Ertan bir ilköğretim öğrencisidir. Her sabah okula giderken yolun kenarında yeşermiş bir çiçeği yaşatmak için yanında taşıdığı kolonya şişesindeki suyla sular. Okul tatile girdiğinde bile küçük bitkiyi unutmaz, sulamaya devam eder. Havanın çok sıcak olduğu bir tatil gününde yanından yaşlı bir adam geçmektedir. Vaziyet yaşlı adamın ilgisini çeker. Bu otla bu kadar uğraşacağına ağaç dikmesini tavsiye eder ona. Ama aldığı cevap karşısında bocalar:

“Fidanı nereye dikeyim? dedi, Ertan.

Bu kez gerçekten bocaladı yaşlı adam. Dört bir yana bakındı. Ama geçen taşıtlardan, gürültülü kalabalıktan ve her yanda yükselen yapılardan başka bir şey göremedi ” (s. 18).

Yaşlı adam yanından yavaş yavaş uzaklaşır. O esnada kolunda taşıdığı ceketinden cüzdanını düşürür. Bunu fark eden Ertan cüzdanı alıp amcanın peşine takılır ama yaşlı adam bir otobüse binmiştir. Pes etmeyen Ertan az ilerde trafiğin tıkanmasını fırsat bilerek otobüse yetişir. Kapıyı vurarak içeriye girer. Cüzdanı havaya kaldırıp gösterir. Önce yolcular onu yan kesici zannederler ve hırpalamaya çalışırlar. O esnada cüzdan yaşlı adama ulaşır. Yaşlı adamın Ertan'a ulaşmasına fırsat

kalmadan Ertan arabadan indirilmiştir. Ama yaşlı adam otobüs kalkmadan arkadan iner ve Ertan'a yaklaşır. Ona bir dondurma ısmarlamak ister. Dondurma yerlerken yaşlı adam Ertan'ın çok sahip olmak istediği bir şey olup olmadığını sorar:

“Bir atım olsun isterdim dedi Ertan. Atları çok severim ” (s. 22).

Yaşlı adam gelen ilk otobüse binip gider. Aradan aylar geçer. Bir cumartesi sabahı Ertan'lar kahvaltılı ederken kapı çalınır. Bıyıklı bir adam elinde bir kuzuyla beklemektedir. Bu kuzunun cüzdanını bulup verdiği Hamdi Bey'in bir hediyesi olduğunu, at gönderemediği için özür dilediğini iletir.

Şahıslar:

Ertan: İlköğretim çağında, doğayı ve hayvanları çok seven ama kent merkezinde yaşadığı için bunlara uzak bir çocuktur. Büyüklerine saygı gösterir. Yardımseverdir, bulduğu cüzdanı sahibine yetiştirebilmek için büyük çaba harcar.

Hamdi Bey: Doğaya karşı duyarlı ama gidişata engel olamayan yaşlı bir adamdır. Dikkatsizdir. Cüzdanını kaybeder. Ama vefakârdır. Cüzdanının getiren çocuğu ödüllendirir.

Zaman-Mekân /Anlatıcı -Bakış Açısı: Zaman olarak sıcak bir yaz ayında başlayan ve birkaç ay sonra sonuçlanan bir zaman dilimi kullanılmıştır. Çevredeki betonlaşmadan ve trafikten öykünün bir büyük kentte geçtiği anlaşılır. Anlatıcı diyaloglarda birinci ağız, onun dışında üçüncü ağızdan konuşan bir hüviyettir.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi:

Öyküde özellikle cüzdanı bulup sahibine götürme olayından yola çıkarak çocuklardaki ahlaki gelişim özelliklerine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Sonunda da maddi bir ödüllendirme gösterilerek, maddi olmasa da davranışın mutlaka ödüllendirileceği hedefinin üzerinde durulmuştur.

Bu dönem çocuklarında çevreye karşı ayrı bir ilgi vardır. Doğal olarak tabiata ve hayvanlara karşı özel bir ilgi besleyebilirler. Buna karşın buldukları çevre şartları dolayısıyla bu güdülerini tam olarak doyurulmayabilir. Bu da insani kişilik gelişimini etkileyen bir sonuç doğurabilir. Ertan karakteri doğaya, yeşile ve hayvanlara özlem duyan şekilde betimlenir. Bu yönüyle ayrıca şehirlerdeki betonlaşmaya atıfta bulunulur.

3.2.2.3. Çiçekler de Yararlıdır

Olay Örgüsü: Yaz mevsiminin son günleridir. Yaşlı adam at arabasıyla evine dönmektedir. Evine geldiğinde arabasındaki gübreleri indirirken yolun karşısındaki çocuk gözüne çarpar. Çocuk yabancıdır. Bu akşam vakti burada ne aradığını sorar. Çocuk ise kasabaya gideceğini söyler. Yaşlı adam vaktin geç olduğunu, kasabaya gece vaktinden önce varamayacağını söylese de, çocuk inatla kasabaya gitmekte direnir. Konuşmalarından sonra çocuğun kimsesinin olmadığını, kasabaya ise çalışmaya gittiğini öğrenir. Zorla evine götürür. Ama çocuk bu geceyi burada geçirecek gibi gözükmemektedir. Bahçeye girdikleri esnada çocuğun birden dikkatini çiçeklerin bolluğu çeker. Çeşit çeşit, renk renk çiçekler vardır bahçede:

“ 'Çiçek mi yetiştiriyorsun sen?'
Elbet dedi adam göğsünü şişirerek. Hoşuna gitti mi?
Neden sebze, soğan, yenilebilecek bir şey yetiştirmiyorsun?' ”
(s. 31).

Çocuk çiçeklerin güzel olmasını kabul ediyordu ama karın doyuramayacağını söylemektedir:

“Benim karnımı doyuruyor dedi yaşlı adam, atımın da. Çiçekleri kasabada satıyorum ” (s. 32).

Çorba içtikten sonra yaşlı adam ne kadar ısrar da etse çocuk yola çıkar. Yaşlı adam elinden geleni yapmıştır ama çocuk onu bir türlü dinlememiştir. Ama tam yatacağı esnada yine aklına gelir ve atını hazırlayıp gecenin karanlığında kasabaya

doğru yol alır. Çok geçmeden de bir köşede kıvrılmış, uyur haldeki çocuğu bulur. Kucaklayıp arabanın arkasına yatırır. Ceketini üzerine örter, kasabanın yolunu tutar.

Şahıslar:

Yaşlı Adam: Kendi hayatını kazanmaya çalışan ve kimsesi olmayan bir ihtiyardır. Geçimini bahçesine ektiği çeşitli çiçekleri satarak sağlamaya çalışır. Kasabada oturmamaktadır. Köyün dışında bir evde yaşamaktadır. Sevecen ve yardımseverdir. Çocuğun aç olduğunu anlayarak ona yemek verir. Başına bir iş gelir endişesi ile de onu kasaba yolunda bulup, kasabaya götürür.

Çocuk: Hikâyenin tamamında çocuğun yaşadığı köyün adından başka bir ad kullanılmamıştır. Hikâyenin tamamında çocuk olarak geçmektedir. İnatçıdır. Kimseye yük olmak istemez. Dördüncü sınıfa kadar okumuştur. Hayatı boyunca pek çok işte çalışmıştır. Halasından başka kimsesi yoktur. O da ölünce kasabaya gitmeye karar vermiştir.

Zaman-Mekân /Anlatıcı -Bakış Açısı: Yaz aylarının sonu, sonbaharın başlangıcı olan zamanlarında geçen hikâye günümüze yakın bir tarih hissi uyandırır. Dar zaman olarak güneşin batmaya yakın olan zamanı ile gecenin sabaha çıkışına kadar olan zaman dilimini kapsar. Mekân kasabaya giden yolun üzerinde bahçeli bir evdir ve tabî ki kasaba yolu. Anlatıcı tanrısal anlatıcıdır. Bakış açısı ise anti otoriter bir tutum gösterir. Sonuç açık uçlu bırakılmış klasik bitişlerden kaçınılmıştır.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi: Hikâyenin gelişim dönemi açısından en önemli boyutu çocuklardaki soyut dönem öncesi somut varlıklardan hareketle göze hitap eden unsurlara daha çok önem vermesidir. Bunu çocuğun çiçek yetiştiriciliğine önem vermeyişi, sebze ve meyve yetiştiriciliğinin daha kazanç getiriyor olmasını düşünmesinden anlarız. Daha sonra bunların kazanç getirici olduğunu öğrense de soyut evrenin daha tam oturmadığı göze çarpar.

Bu dönem çocuklarında görülen başkaldırı ve özgür olma isteği bazı çevre şartlarına göre - mesela ebeveynlerin olmaması gibi - daha da belirginleşerek inatlaşmaya ve söz dinlememeye kadar gidebilir. Nitekim hikâyenin kahramanı olan çocuk da yaşının gerektirdiğinden fazla inatlaşma ve başına buyruk hareket etme hali içindedir.

Ayrıca öyküde toplumsal mesajlar ön plandadır. Kimsesiz bir çocuğun acıklı hali ve çözümsüzlüğü hikâyede de çözümlenememiştir. İnsan sevgisi, yardımseverlik, karakterler üzerine oturtulmuştur. Genel olarak hikâyeye bakıldığında daha çok duygusal yönlerinin hâkim olması, ayrıntılı tasvirlerin bulunması ile bağlı olduğu kitabın hedef kitlesinin daha üstlerine hitap ettiği de görülmektedir.

3.2.2.4. Eski Ev

Olay Örgüsü: Mahallede eski, bahçesi geniş ve meyve ağaçlarıyla dolu bir ev vardır. Bu ev Metin'lerindir. Çocuklar bu evin bahçesinde zaman geçirmeyi çok severler. Metin'in annesi çocuklara bir şey olacak diye ağaçlara tırmanmasına izin vermez. Yaşlı dut ağacının dalında bir salıncak kuruludur. Bahçede bir de kuyu vardır. Çocuklar bu kuyudan su çekerek çiçekleri sularlar.

Bu ev mahallenin tek bahçeli evidir. Diğer evler yüksek yüksek apartman dairelerinden oluşmaktadırlar. Ev ana caddenin üzerindedir ve çocuklar için bu evden başka oynayacak yer yoktur. Bu güzelliklerin arasında bir gün Metin evlerinin satıldığı ve yerine apartman dikileceği haberi ile gelir. Metin'in babası müteahhitle anlaşmış, dikilecek apartmanın üç dairesinin karşılığında arsasını vermiştir. Çocuklar bu kötü haberi büyük bir üzüntüyle karşılarlar. Metin'in babası Hasan Amca ile konuşmaya giderler. Hasan Amca bu sırada bozulan mutfak lavabosunu onarmaktadır. Çocuklar evi satmamalarını, oynayacakları alan kalmayacağını anlatmaya çalışsalar da Hasan Amca evin her tarafının dökülmekte olduğunu ve başka çaresinin kalmadığını söyleyerek onları uzaklaştırır:

“Buldozerler hem ağaçların köklerini söktüler hem de bahçeyi derince kazdılar. Bugünlerde bu çukura temel taşları indiriliyor, betonlar dökülüyor. Biz de yapı yerin çevreleyen yüksek tahta perdelerdeki budak deliklerinden üzüntü ile içeriye bakıyoruz ” (s. 45).

Şahıslar:

Metin ve arkadaşları: İlkokul çağındadırlar. Yaşlarının gerektirdiği gibi oyun ve harekete düşkündürler. Akranları ile birlikte olmayı ve oynamayı sevmektedirler.

Hasan Amca: Metin’in babasıdır. Maddi zorluklar nedeniyle evin durumu sebebiyle apartman dairesini evine karşılık vermek zorunda kalmıştır.

Zaman-Mekân /Anlatıcı -Bakış Açısı: Zaman periyodik olarak süregelen birkaç aylık dönemi kapsar. Mekân şehirleşmenin hızlı olduğu bir kent yaşamıdır. Dar mekân olarak bahçeli, eski, meyve ağaçları ile dolu bir ev kullanılmıştır. Anlatıcı hikâyeyi birinci ağızdan anlatmaktadır. Kendisini çocukların yerine koyar. Çocuklardan biriymiş gibi anlatır.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi: İlk çocukluk döneminin son evresini yaşayan çocuklardaki hemcinsleri ve karşı cinsleriyle zaman geçirme, oyunlar oynama özelliği hâkim olan bir durumdur. Bu yönüyle çocukların her yönden gelişimi için doğa ile iç içe olmaları ve akran grupları ile zaman geçirmeleri çok önemlidir. Bu hikâyede etrafın betonlaşarak bireylerin çevrelerine karşı duyarsız oluşu inceden inceye yerilmiştir. Sosyalleşmenin vücutlarındaki enerjiyi oyunlar ile atan çocuklar üzerinde önemi çok fazladır. Onlar için alanlar tahsis etmek zorunluluğu göz ardı edilmemelidir. Öyküde artık etrafımızda sıradanlaşan bir olay çocukların gözüyle anlatılmaya çalışılmıştır.

3.2.2.5. Yolculuk

Olay Örgüsü: Gar oldukça kalabalık ve gürültülüdür. İnsanlarda bir telaş vardır. Karnını doyuranlar, memurlara bir şeyler soranlar, bankaların üzerinde

uyumaya çalışanlar, düşüncelere dalan insanlarla doludur gar. Yaşlı kadın elindeki bavulu ve üstü bezle kapalı sepeti direğin dibine koyar, bilet almaya gider. Çocuk ise eşyaları bekler ve şaşırılmış bir hali vardır. Eşyaları taşıyarak dört numaralı vagona binerler. Vagonlar çok kalabalıktır. Bir kompartımanın önüne, kapının biraz uzağına yerleşirler. Babasının gelmemesinden ötürü ve arkadaşlarından ayrılmanın zorluğu vardır çocukta. Annesi öldüğü için babaannesi ile İstanbul'a gitmek zorundadır. Bavulun üzerinde bir şeyler yerler. Babasının hediye ettiği çakıyla salatalıkları soyar çocuk. Bir müddet sonra tuvalete gitmek istediğini söyler. Uzun bir bekleyişten sonra tuvalete girer:

“Kalkıp pantolonunu çekerken çakı cebinden düşüverdi. Kenarlara çarparak karanlık delikten gitti ve görünmez oldu ” (s. 54).

Gece olur, gürültüler iyice azalır. Çocuğun iyice uykusu gelir. Babaanne kompartımanın kapısını açarak çocuk için yer ister. Kalabalık olduğu için yer yoktur ama yolculardan birinin aklına bavul rafını boşaltmak gelir. Çocuk rafa yerleşir. Babaanne ise koridordaki yerine gider.

“Çocuk bir süre uyuyamadı. Annesini, babasını ve hiç görmediği İstanbul'u düşündü. Yitirdiği çakı aklına gelince sessizce ağladı uzun uzun. Sonra uyuya kaldı ” (s. 55).

Şahıslar:

Babaanne: Altmış-altmış beş yaşlarında. O yaşına rağmen İstanbul'a gitmeyi göze alan, torununa düşkün ve beklide çocuğun başına gelenlerden dolayı üzülen bir kadındır. Temiz ve titizdir. Yiyecekleri dökmemek için gazeteyi dizlerine serip ve sardığı yiyecekleri çıkararak yer. Kendi işini kendi halledebilecek bir beceridedir.

Çocuk: Annesini kaybetmesinden dolayı kasabadan ayrılmak zorunda kalan bir çocuktur. Bir anda bütün hayatı değişmek zorunda kalmıştır. Bulunduğu yerden, arkadaşlarından, alıştığı çevreden ayrılmak onu hem üzmüş, hem tedirgin etmiştir.

Zaman-Mekân /Anlatıcı -Bakış Açısı: Bir günlük zaman dilimi içerisinde geçen olaylar anlatılmaktadır. Mekân olarak gar ve tren kullanılmıştır. Üçüncü ağızdan anlatılır öykü. Sonucu bitirilmeden bırakıldığından ötürü anti otoriter bir bakı açısı hâkimdir. Sadece durumun genel hatları çizilmiş, sonucun nasıl olduğu bağlanmamıştır.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi:

Okuyucuların gözünde bütün olumsuzlukları yaşayan, yoksul, annesiz, babasız, yurtsuz kalan bir çocukla özdeşim kurulması istenmektedir. Böylece elindekinin değeri daha iyi anlaşılacaktır. İlk çocukluk dönemindeki çocuklarda ebeveynlere düşkünlük ve kendini güvende hissetme görülen bir özelliktir. Bu özellik bir şekilde sendeye uğradı mı kişilik gelişimine oldukça büyük etkisi bulunmaktadır. Yazar yine toplumsal bir sorun olan anne ve babasını kaybetmiş yetim-öksüz çocukların durumlarına parmak basmıştır. Okuyucularda bir his yoğunluğu uyandırmaya çalışmıştır.

Bu dönemdeki çocuklarda görülen bağımsız iş yapamama durumu öyküdeki çocukta da hâkimdir. Tuvalet babaannesinin yardımıyla gider. Bulunduğu ortamdan uzaklaşınca tedirginlik duyguları yaşayabilir. Annesini kaybeden çocukta hem bu durumdan hem de daha önce görmediği kalabalıktan ötürü tedirginlik duymaktadır. Çakı motifi babasından hediye kalan çakının beklemediği bir anda düşüp kaybolması, yaşadığı durumun somut bir göstergesi olarak güzel bir alegori oluşturmuştur.

3.2.2.6. Dünyanın Son Günü

Olay Örgüsü: Dorukeli dağların arasında, öteki yerleşim yerlerine çok bir kasabadır. En yakın kente katır sırtında ancak iki haftada gidilebilir. Dorukeli'nde yaşayanların çoğu kasaba dışına bile çıkmamışlardır. Dorukeli'liler tarlalarını sürerler, hayvanlarını otlatırlar, yazın kışa, kışın yaza hazırlık yaparlar. Dışarı ile hiçbir alakaları yoktur. Televizyon, dağların arasında olduğu için bu kasabada çekmez. Kasabanın dışına en sık giden kumaşçıdır. Kasabanın aldıklarını köyden

getirdikleriyle takas eder. Bir gün kumaşçı kentten döndüğünde kasabalılara haziranın on dördünün dünyanın son günü olacağını söyler. Yaşlı bir kadından duymuştur bunu. Kasabayı bir telaş alır. Kasaba kurulu toplanır. Dünyanın sonuna sekiz ayları vardır:

“Herkes ne isterse onu yapsın dedi yönetici. Nasıl olsa dünyanın sonu yakın. Gereksiz yere sıkıntıya sokmayalım kendimizi ”
(s.59).

Bu vakitten sonra Dorukeli’nde düzensiz, savruk, yarını umursamaz bir yaşam egemen olur. Kış oldukça çetin geçer ama köyde ne iş yapan vardır ne de yarını düşünen. Soğuktan civardaki tüm ağaçları keserler, yerlerine de yenilerini dikmezler. Böylece mayıs ayına gelir. Dünyanın sonuna sadece bir buçuk ay kalmıştır. Kumaşçı son günleri geçirmek için kente göçer. Haziranın on dördü olur ama kıyamet kopmaz. Kimileri üzüntülü, kimileri sevinçlidir. Bu sırada kumaşçı çıkagelir:

“Hiç sormayın diye üzüntülü bir sesle anlattı kumaşçı. O yaşlı kadını yeniden gördüm. Dünyanın sonu haziranın on dördü değilmiş, kadın yanılmış.
‘Ya ne zamanmış?’
Üç yıl sonra mı desem? Otuz yıl mı? Üç yüz yıl mı? Ben de o yaşlı kadının yalancısıyım ”(s. 61).

Şaşkın ve ne yapacaklarını bilemeyen Dorukelili’lerden bazıları göç ederler. Edemeyenlerin başına ise ne geldiği belli değildir. Haziranın on dördü dünyanın sonu olmamıştır ama Dorukeli’nin sonu olur.

Şahıslar:

Kumaşçı: Kasabanın dış dünya ile iletişimini sağlayan kişidir. İnsanlardan aldığı buğdayı, yumurtayı kentte kumaşla, ayakkabı ile yiyecek ile tütün ile değiştirerek kasabanın ihtiyacını sağlar. Boş inancı ve cahilliği yüzünden kasabanın kötü hale gelmesine sebep olmuştur. Bunun yanı sıra pişkinlik de gösterir.

Kasabalı: İletişim kısıtlı olduğu için dış dünya ile bağlantıları yoktur. Kapalı toplum olarak yaşıyorlar. Dünyada olup bitenden habersiz oldukları için kumaşçının söylediğine hepsi inanırlar. O güne kadar hayatlarını planlı ve verimli yaşayan kasabalı asılsız haberden sonra akıl almaz şekilde savruk bir hayata geçerler. Bazı akli başında yaşlılar uyarmaya çalışsalar da gençler kimseyi dinlemez. Sonunda da çevrelerini mahvederler.

Zaman-Mekân /Anlatıcı -Bakış Açısı: Hikâyede geçen bazı nesnelere (televizyon, radyo gibi) hareketle zamanın günümüzden pek de uzak olmadığı anlaşılır. Belli birkaç ayın periyodik olarak geçmesi esastır. Mekân olarak dağların arasındaki Dorukeli kasabası kullanılmıştır. Anlatıcı üçüncü kişi ağzından tanrısal anlatıcıdır.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi: Masalımsı öğeleri barındıran hikâyeye bir nevi Ergenekon Efsanesindeki gibi kapalı mekân ve insanları andıran bir yapıdadır. Okuyucu olan çocuklara her zaman temkinli olmayı öğüt vermektedir. Kesin olmayan haberlerin ve bilimsellikten uzak durumların insanı zor duruma düşürebileceği fikrini savunmaktadır. Ayrıca büyüklerin sözlerinin onların deneyimlerine uygun olarak dikkate alınması gerektiği anlatılmaya çalışılmaktadır. Bu öyküde çocukların gelişim dönemi özelliklerinden izlere pek rastlanmamıştır. Çalışma, disiplin, çevreyi düşünme, boş inançlara kanmama gibi çocuklarda kazanılması gereken ahlaki özelliklerin hikmetli hikâyeye şeklinde kurgulandığı görülür.

3.2.2.7. Acemi Satıcılar

Olay Örgüsü: Salih simitlerini yüksek sesle bağıarak satmaya çalışmaktadır. Çocukların tablasında ıvır zıvır türünden sakızlar, çikolatalı şekerlemeler gibi her şey vardır. Çetin, Ayşe, Selim, Küçük Turan hep birlikte bir şeyler satmaya çalışmaktadırlar. Ayşe zarar edeceklerine inanmaktadır. Çetin ise yediklerinin yanlarına kar kalacağını düşünmektedir. Tabi satarken bir şeyler de yemeyi ihmal etmiyorlardır. Ama hepsinin umudu kırılmıştır. Neredeyse birbirlerine düşeceklerdir.

O esnada karşı kaldırımdan akşam simidi seslerini duyarlar. O çocuğu hepsi tanıyordur. Her akşam bu saatlerde satış yapmaya çıkan çocuktur bu. Zaten ona özenerek bu işe atılmışlardır. Dayanamayıp çocuğun etrafını sararlar. Sabahtan beri bir şey satamadıklarını, kendisinin ise nasıl bu kadar çok simit satabildiğini sorarlar. Aldıkları cevap karşısında ise donup kalırlar:

“Siz bu işi oyun olsun diye yapıyorsunuz dedi yavaşça. Bense evimin geçimine katkıda bulunabilmek için zorunlu olarak yapıyorum. Bütün neden bu işte” (s. 70).

Şahıslar:

Salih: Satış yapabilmek için sesin gücüne inanan ve avazı çıktığı kadar bağırın çocuktur.

Ayşe: Grubun tek kız üyesidir. Salih’in bağırmasıyla satışları düşürdüğü fikrindedir.

Çetin: Diğer arkadaşlarına oranla oburdur ve sermayeyi yemekle meşguldür.

Küçük Turan: Yaptıklarının eğlence tarafını düşünen, kendinden büyüklerin yanında zaman geçiren şekere düşkün bir çocuktur.

Selim: Grubun en yaşı büyük olan üyesidir. Lider görünümündedir.

Simitçi Çocuk: Her zaman ailesinin geçimine yardımcı olmak için akşamları simit satan bir çocuktur. İşini ciddiye almak zorundadır.

Zaman-Mekân /Anlatıcı Bakış Açısı: Herhangi bir sokakta geçen bir günlük bir olayın anlatıldığı ama özellikle akşamüzerini kapsayan bir zaman dilimi hâkimdir. Diyaloglar çokça yer kaplar. Konuşmalarda birinci kişi, genel anlatımda

üçüncü kişi kullanılmıştır. Hikâye sonuca bağlanarak otoriter bir bakış açısı sergilenmiştir.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi:

Küçük Turan ahlâk gelişimi açısından Kohlberg'in ahlâk gelişim dönemlerinden geleneksel öncesi dönemde bulunan çıkara dayalı ilişkinin hâkim olduğu bir özellik göstermektedir. Sen bana oyuncuğunu verirsen, ben de sana oyuncuğımı veririm dönemidir. Parasını karşılık almadan kaybetmek istemiyor. Ayşe, Selim, Salih, Çetin küçük Turan'dan dada büyük 10–11 yaşlarında çocuklardır. Yeni girişimlerde bulunup başarıyı tatmak isterler. Yalnız amaçları farklı olduğu için hüsrana uğrarlar. Özenti ile hareket etme davranışları bu dönem çocuklarında sıkça görülür. Gerçeklikten de uzak oldukları için ciddiyetle davranamazlar. Sabırsızdırlar. Bu grubun kızlı erkekli olması sosyalleşmenin adımı olarak görülebilir. Kız-erkek ayrımcılığının yavaş yavaş kaybolmaya başladığı dönemdedirler çünkü. Soyut düşünebilme evresine daha ulaşamamışlardır. Bunu kendileri ne şartlara sahipse karşılındakini de öyle zannetmelerinden anlayabiliriz. Simitçi çocuk ise çevresinin etkisi ile yaşı grupla yakın olsa dahi soyut evreye geçmiş ve belli bazı bilince sahip durumda olduğunu görmekteyiz. Zaten soyut düşünme evresi de esnek bir durum gösterir. Normalden daha erken de başlayabilir.

3.2.2.8. Son Söz-Müzik, İnekler, Çiçekler ve Başka Şeyler

Yazar kitabını bitirirken diğer kitaplarında rastlamadığımız şekilde kitabı bitirme yoluna gitmiştir. Bunun için kitabın arka kapağında da farklı bir biçim oluşturmuştur. Arka kapak tanıtımında bütün hikâyeleri içeren sorular sorulmuştur.

Yazar da çocuk olduğu için bu bölümde onlarla duygudaşlık kurma yoluna gitmeye çalışmıştır:

“Neden sesin soluğun çıkmıyor senin? Gene ne şeytanlıklar peşindesin?
Çocukluk zor iş doğrusu. Ses çıkarsanız gürültü yapıyorsunuz diye kızarlar, sussanız kuşkulanırlar.

Büyük olmak da kolay bir iş değil öyle. Örneğin ben artık büyüdüm sayılır. Otuz dört yaşındayım ” (s. 71).

Yazar kendi hayatından örnekler vererek müziğin yararlarından bahseder. Her fırsatta doğa ile baş başa kalmaktan hoşlandığını ve bağıra bağıra şarkı söylemekten zevk aldığını anlatır. Bir dergide okuduğuna göre de müziğin birçok olumlu yönü olduğunu belirtir. Müzik dinleyen ineklerin daha çok süt verdiğinin, çiçeklerin daha çabuk büyüdüğünün deneylerle ispatlandığını söyler. İnsanlar üzerinde de bu tip olumlu etkiler gösteren müziğin insanı düşlere daldırdığından, geçmişe ve güzel günlere götürebildiğinden bahseder.

Yazar bu kadar şeyden bahsettikten sonra hayatı müziğe, insanları da şarkıya benzeterek ve sonucu da şu şekilde bağlayarak kitabını bitirir:

“Toplumun içinde her birimiz birer müzisyen, birer şarkıcı sayılırız. Ama orkestranın ya da koronun öteki müzisyenlerinin, öteki şarkıcılarını düşünmek zorundayız. Başarımız da mutluluğumuz da buna bağlı. Tıpkı müziğin uyumu gibi ” (s.77).

3.2.3. Küçük Çalgıcılar

Biçimsel Özellikler: Küçük Çalgıcılar adlı kitap Sulhi Dölek'in ilköğretimin birinci kademesindeki çocuklara yönelik düzenlediği hikâyelerden oluşan kitabıdır. Kitap Bilgi Kitabevi tarafından yayınlanmıştır. Toplam 66 sayfadır. Kitap birinci hamur kâğıda basılmıştır. Kitapta kâğıt puntoları yeterli büyüklük olan 14 puntodur. Satır arası boşluklar uygundur. Tek sütunlu sayfa özelliği görülmektedir.

Kitapta toplam 26 resim bulunmaktadır. Kapak resimleri hariç içindeki resimler kara kalem çalışmasıdır. Bu kadar resim sayısına göre oluşan altı öyküye bölündüğünde beş resim ortalaması görülebilir. Sayfa sayısına göre bu kadar resim kullanılması nedeniyle kitabın hedef okur kitlesinin daha da aşağılara düşebileceği belirtilebilir. Buna göre okumayı yeni sökmüş çocukların rahatlıkla alıp okuyabilecekleri bir eserdir. Ön ve arka kapak resimleri birbirini tamamlar

niteliktedir. Kitap altı öyküden oluşmakta ve kapak resimleri kitaba adını veren birinci öykünün kahramanlarından oluşmaktadır. Bremen çalgıcılarından oluşan bir grup (beş kişiden oluşan - iki erkek, üç kız ve bir köpek -) ellerinde çeşitli müzik aletleriyle bir şeyler çalmaya çalışırken resmedilmiştir. Çıkardıkları sesleri yansıma sözcüklerle gösterilmeye çalışılmıştır. Tenekeden bozma bir davul, üstüne kâğıt sarılı taraktan oluşan mızıka, el yapımı keman, borazan ve mandolin çalmaya çalışan çocuklar. Renkler çok canlı ve cıvıl cıvıl. Mavi, kırmızı, yeşil, mor, sarı gibi... Arka kapakta hatır hutur isimli köpek resmedilmiştir. Kitabın adı ön kapağın üst kısmına belirgin şekilde yazılmıştır. Kırmızı renkler kullanıldığından oldukça dikkat çekicidir.

Dilbilgisi ve Okunabilirlik Özellikleri: Dil bakımından kitapta herhangi bir yazım ve imla hatsına rastlanmamıştır. Konuşmalarda konuşma çizgisi yerine tırnak işareti kullanılmıştır. Cümleler basit ve yalın anlatma özelliği taşımaktadır. Kitabın dili oldukça sadedir. Bu sadelikten dolayı hitap ettiği kitlesine uygun anlatımı kuvvetlidir. Basit cümle yapısı görülür. Cümleler beş-on kelimeyi aşmamıştır.

Okunabilirlik ölçütü bakımından Flesch formülü ile yapılan incelemede kelime başına düşen ortalama hece sayısının 2.5, cümle başına düşen ortalama kelime sayısının ise 9 olduğu görülmüştür. Buna göre; kitabın okuma açısından güçlük derecesinin kolay olduğu söylenebilir.

Kitaptaki öyküler şu başlıklardan oluşmaktadır:

- Küçük çalgıcılar
- Gece ve sesler
- Devlet kuşu
- Neyin resmini yapayım?
- Gölge ve ben
- Bulunan para

3.2.3.1. Küçük Çalgıcılar

Olay Örgüsü: Çetin, Selim, Duygu, Canan, Oya'dan oluşan bir grup arkadaş kendilerince bir orkestra kurarlar. Çetin davulcu, Selim kemancı, duygu borazancı, Canan kâğıda sarılı taraktan oluşan mızıkacı ve Oya da mandolin çalıcısıdır. Çıkardıkları sesler kendilerince güzel olsa da dışarıdan bakınca kötüdür:

“Aramızdaki tek gerçek müzisyen Oya idi. Oya nota biliyordu. Mandolini de gerçekten güzel çalıyordu. Ne var ki öteki çalgılardan çıkan uyumsuz sesler arasında yitip gidiyordu mandolinin sesi ” (s. 7).

Kendilerine Bremen Çalgıcıları ismini veren grup konserlerini Zehra Teyze'nin arsasında vermektedirler. Grubun maskotu köpekleri Hatır Hutur'dur. Zehra Teyze çocuklardan bıkmıştır ama onlara bir türlü söz geçiremez. Bir gün çocuklar tarlada konser verirken duydukları bir haberle yıkılırlar. Çünkü Zehra Teyze arsayı satmıştır ve oraya bir ev yapılacaktır. Çocuklar arsaya ev yapılmaması için çözümler bulmaya çalışırlar. Cana bir fikrinin olduğunu ama bunu yarın söyleyeceğini ifade ederek evlerine dağılırlar. Ertesi gün tüm mahalledeki çocuklarla orkestrayı genişleterek sokak sokak gezmeye ve herkese dertlerini anlatmaya başlarlar. Ancak onları ciddiye alan kimse olmaz. Çocuklar oyun alanlarını kaybederler. Arsaya da bir apartman dikilir. Pencerelerinde kiralık ve satılık tabelaları asılır:

“Evet Zehra Teyze'nin arsasında koca bir apartman var ama müzik yok artık. Elektrik direğinin dibine büzülmüş oturan Hatır Huturla kedilerin de gözleri yaşlı ”(s. 15).

Şahıslar:

Zehra Teyze: Çocukların gürültüsüne tahammül edemeyen ve çocukları sevmeyen birisidir. Bu sebepten ve paraya düşkünlüğünden arsasını satmıştır.

Hatır Hutur: Sokak köpeğidir. Pireli ve kirli olduğu için durmadan kaşınmaktadır. Çocukların ise yegâne dostudur.

Oya: Grubun müzik kulağı olan tek çocuğudur. Güzel mandolin çalar. Sağduyuludur. Engeller karşısında güçlü duruş gösterir.

Canan: Taraktan bozma mızıka sesi çıkarmaya çalışan grup üyesidir. Etraftan yardım alma fikrini ortaya atar ama fikri bir sonuca ulaşmaz.

Çetin: Grubun, çay kutusunu davul olarak kullanan elemanıdır.

Duygu: Bremen çalgıcılarının elemanlarının üyelerinden borazan çalanıdır. Saf bir kişiliği vardır.

Selim: Kendi eliyle yaptığı tek telli kemani çalmaktadır. Büyümeyi bir an önce isteyen bir çocuktur.

Zaman-Mekân /Anlatıcı -Bakış Açısı: Zaman olarak anlatımıyla bütün zamanlar kapsayan ama çok da yakın bir zamanda gerçekleştiği hissedilen bir hal vardır. Şuanda herhangi bir sokakta aynı şeyler yaşanıyor olabilir izlenimi verir. Mekân olarak Zehra Teyze'nin boş arsası kullanılmaktadır. Oyun alanları olmayan çocukların başvurduğu en pratik yöntem olan boş araziler her mahallede olabilecek mekân unsurları izlenimi doğurur. Anlatıcı olayların dışında ve her olanı ve düşünüleni bilen tanrısal anlatıcıdır. Bakış açısı olarak verilmek istenen mesaja uygun bir yaklaşım olarak daha çok otoriter bir anlatım söz konusudur.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi: Çocukların gelim dönemlerini sağlıklı geçirmeleri onların gelecekte psikolojik ve sosyal yönlerden sağlıklı bireyler olmalarını sağlayacaktır.

Oyun çağındaki bir çocuk oyundan yoksun olarak büyürse paylaşmayı, enerjisini atmayı ve sevmeyi tam olarak yaşayamayacaktır.

Bu öyküde de ilk çocukluk çağını yaşayan kahramanlardan oluşan bir grubun müzik denemeleri dikkat çekmektedir. Kendi başlarına bir şeyler başarma telaşındadırlar. Piaget'in başarıya karşılık aşağılık döneminde bulunan bu çocuklar kendilerine özgü ve kendilerini kabul ettirecek bir şeyler yapmak isterler. Bu, o dönem çocuklarının başına gelebilecek sıradan bir durumdur. Sulhi Dölek'in genellikle bütün öykülerinde değindiği gibi çocuğun gelişimi için çevre çok önemlidir. Doğa ile baş başa büyüemeyen çocuklar hayatlarında bir şeylerin eksikliğini hep yaşamak zorunda kalacaklardır.

Büyükler ise bu öyküde olduğu gibi çocukların hissiyatlarını hiç düşünmeyerek maddi düşüncelere önem vermekte ve aslında çocuklara zarar vereceklerinin farkına varmaları istenmektedir.

3.2.3.2. Gece ve Sesler

Olay örgüsü: Altan uyumaya çalışmaktadır. Ama dışarıda havlayan köpekler uykusunu iyice kaçırmıştır. Altan köpeklerden korkmamaktadır ama dışarıda her geçen gün sayısı artan köpeklerin televizyonlardaki gibi temiz, bakımlı, parlak tüylere sahip köpekler olmadığını bilmektedir. Dışarıda yalnız köpekler değil birçok ses vardır. Caddeden kocaman kamyonlar, otobüsler, araçlar geçiyordur. Kimileri saatin kaç olduğuna aldırmadan kornayı alabildiğince çalmaktadırlar. Bunun dışında yere vurulan teneke sesleri geliyordur Altan'ın kulağına. Kadın, çoluk-çocuk ellerindeki çöp tenekelerini tam köşe başında yere dökmektedirler. Sokak köpekleri ise bu çöplerin içinde yiyecek arıyor ve paylaşamadıkları için de hırlaşıp duruyor olmalıdırlar.

Yakın evlerin birinden müzik sesleri gelmektedir. Gece uzaktaki eğlence parkının gürültüsü de bu seslere karışmaktadır. Altan satıcıların seslerini de rahatlıkla duyabilmektedir. Polis arabası ara sıra geçse de diğer sesleri bastırmaktadır. Tıpkı ani fren yapan aracın kulak parçalayan cayırtısı gibi duyulduğunda diğer sesleri bastırmaktadır. Gece olunca sanki kimse uyumuyor sadece çocuklar uyuyordur.

Altan'ın anne babası da uyumuyordur çünkü yan odadan televizyon gürültüsü gelmektedir.

Altan yatağında dönüp durmaktadır. İçinden sayı saymayı dener. Olmaz. Sonra kendi kendine öyküler geçirmeye başlar aklından. Bu durum eğlencelidir ama bir öykünün sonunu hatırlayamayınca canı daha da sıkılır. Sanki bütün sesler Altan'ın uyumasını engellemek istemektedir:

“Altan kızdıkça kızılıyordu. Hem kendisini erkenden yatmaya zorlayan anne ve babasına hem de uyuyamadığı için kendine kızılıyordu ” (s. 24).

Bu esnada aklına bir fikir daha gelir. ‘Neler biliyorum ben?’ diye düşünür. Çarpım tablosunu bilmektedir, güneş tutulmasının nasıl olduğunu da, trafiğin sağdan gittiğini, birçok mesleğin ismini, kasaplık, marangozluk, berberlik... Bu mesleklerin sonuna gelip öteki konulara geçemedi. Çünkü uyuya kaldı.

Şahıslar:

Altan: Okul çağında olan, bu nedenle de evdeki diğer bireylerden daha erken yatmak zorunda olan bir çocuktur. Annesi, babası, babaannesi ve ablası ile birlikte aynı evde yaşamaktadır. Şehrin merkezinde oturduğu için fazla uyaranların etkisi ile uyumakta zorlanmaktadır.

Zaman-Mekân /Anlatıcı Bakış Açısı: Zaman olarak çok geç olmayan bir gece vakti hâkimdir. Öykünün ismin de bu gece kavramı zaten belirtilmiştir. Mekân olarak bir çocuk odası kullanılmıştır ama bu oda büyük bir kentin merkezinde, gürültülü bir sokağa bakmaktadır. Anlatıcı Altan'ın her düşündüğünü bilen tanrısal anlatıcıdır.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi:

Altan ilköğretim çağında bulunan bir çocuktur. Gelişim dönemleri açısından bu dönem çocukları iyi beslenip yeteri kadar uyumak zorundadırlar.

Birey uyaranlar fazla olduğunda dikkat dağınıklığı yaşar. Altan da çevresinde fazla uyaran olduğu için ve psikolojik olarak da zoraki bir durumda bulunduğu için bir uyuma problemi çekmektedir.

Bu dönem çocukları için oyun çok önemlidir. İçinde bulunulan durum sıkıcı halden zevkli hale getirilebilir. Altan da içinde bulunduğu sıkıcı durumdan kendince bulduğu oyunlar sayesinde kurtulmayı denemiş ve başarmıştır.

3.2.3.3. Devlet Kuşu

Olay Örgüsü: Serin ve güzel bir İstanbul akşamıdır. Koyu mavi renkli otomobil alacakaranlıkta kent trafiğinin içindedir. Faruk ve demir pençe lakaplı Kerim araba ile yolculuk etmektedirler. Planlarını başarı ile uygulamışlardı ama daha sonuçlandıramamışlardı. O nedenle oldukça heyecanlıdırlar. Faruk Kerim'in arabayı dikkatli kullanmasını istemektedir. Trafik polisleri tarafından yakalanırlarsa olacakları tahmin ediyorlardır. Bagajda değerli vazolar ve kırılacak eşyalar vardır. Ani bir frenle hapsi kırılabilir. İzmir'de eşyaların alıcısı bekliyordur. Çevre yolunda ilerlerken Faruk düşüncelere dalmıştır. Ünlü bir iş adamını günlerce takip etmişler, villada kimsenin olmadığı bir zamanda içeriye girerek soygunu gerçekleştirmişlerdi. İki de hapse daha önce girip çıkmış insanlardı. Bu eşyaları satıp zengin olacaklardı. Boğaz Köprüsünde gişeye geldiklerinde görevliye parayı uzatırken ışıklar yandı. Kerim bir anda irkilerek gaza basmayı düşünür fakat onu Faruk sakinleştirir. Başlarına talih kuşu konmuştur. Köprüden geçen iki yüz milyonuncu kişi olmuşlardır ve hediyeler kazanmışlardır. Herkes Faruk ve Kerim'i tebrik ederken küçük bir çocuk bunların televizyondaki hırsızlar olduğunu bağırır. Bir kadın da bu esnada onu onaylar. Kerim ve Faruk polisler tarafından yakalanıp götürülürken "devlet kuşu ha?" diye söylenmektedir.

Şahıslar:

Kerim: Demir pençe lakaplı, orta yaşlı bir hırsızdır. Birçok suçu dolayısıyla hapiste yatmıştır. Sert yapılı ve sert karakterli bir insandır. Soygunu yaparken

planlamayı yapan soğukkanlı bir kişidir. Çaldıklarıyla yaşamayı düşünen, hırsızlık yapmayı meslek haline getirmiş bir insandır.

Faruk: Kerim'e göre daha yumuşak bir kişiliğe sahip ve talih konusunda daha iyimser bir kişiliktir. Özellikle kilitleri açmak konusunda marifetlidir ve bunda dolayı birçok sabıkası vardır.

Zaman-Mekân /Anlatıcı-Bakış Açısı: “Serin ve güzel bir İstanbul akşamıydı” cümlesiyle zamanın bir akşamüzeri gerçekleştiği ve sonbahar veya ilkbahar vakitleri akla gelmektedir. Mekân olarak İstanbul trafiğinde geçen ve özellikle Boğaz Köprüsünün ağır bastığı görülür. Anlatıcı üçüncü şahıs ağzından konuşur. Diyaloglar önemli yer kaplar.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi: Bu hikâyede özellikle çocukların ahlak gelişimleri hedef alınmıştır. Bu dönemde çocuğun kişiliği oluşmaya başladığından ötürü iyi ve kötüyü ayırt etmelidirler. İyi ve kötüyü ayırt edebilen bireyler kötüye yönelmezler, daima iyi olanı tercih ederler. Hırsızlığın kötü bir alışkanlık olduğu ve sonunun hep hüsrana olduğu şeklinde kurgulanan hikâyeye hırsızlığın haksız kazanç sağladığından ve insanlara zarar vermesinden dolayı kötü olduğunu aktarmaya çalışır. Faruk kişiliğinde şans oyunlarının kötü yönü vurgulanmaya çalışılır ve küçük de olsa yapılan her kötü işin er geç ortaya çıkacağını göstermeye çalışır.

3.2.3.4. Neyin Resmini Yapayım?

Olay Örgüsü: Esin önündeki beyaz kâğıda bakmakta ve sıkıntı ile içini çekmektedir. Boyalarını masanın üzerine yaymıştır:

“Canlı kırmızı, uzak ve soğuk mavi, sevimli pembe, ağırbaşlı kahverengi, sımsıcak turuncu, gösterişsiz sarı ve ilkbahar yeşili ile güz yeşili öylece yan yana duruyorlardı ” (s. 39).

Esin'in bu denli canının sıkılmasının nedeni neyin emsini yapacağını bilmemesidir. Çünkü konu belli olmadığı için neyin resmini yapacağını bilememektedir. Daha önce öğretmen okulda konu verir ve böylece de yapması kolaylaşırdı. Konu bulamadığı için dalgın dalgın dışarıyı izlemektedir:

“Kimi yavaş kimi ıvecen kaldırımlardan geçip gidiyorlardı insanlar. Bir işportacı yere serdiği bezin üzerindeki gömlekleri bağıra bağıra satıyordu... Sokağın karşı yanındaki dükkân vitrinleri düşünölebilecek her türlü nesne ile doluydu. Eczanenin bitişiğindeki manav dükkânının sahibi önlüğü ile elmaları parlatıyordu ” (s. 40–41).

Esin güzel resim yapardı ama şimdi konu yoktu. Neyin resmini yapacağını bilemiyordu. Niye öğretmen bir konu vermemiştir ki sanki?

“Kavşakta bir kaza olmuşu. Mavi minibüsün bıyıklı sürücüsü ile kavuniçi renkli otomobili kullanan gözlüklü adam taşıtlarından inmiş tartışıyorlardı. Kazanın olduğu köşede bir kalabalık toplanmıştı ” (s. 42).

Karşı evlerin damlarındaki mavi gökyüzü ve bulutlar ahenk içindeydiler ve evlerin televizyon antenlerine kuşlar konmuşlardı. Bu güzel görünüm bile Esin'in can sıkıntısını gideremiyordu.

Saat çok çabuk ilerliyor fakat henüz bir konu yoktur Esin için. Karşı sıradaki evlerinin birinin balkonunda çamaşlırlar asılıydı. Bitişik evlerin balkonundaki kadın ise başında yemenisi ile astığı halıyı sopa ile çırpıyordu. Aşağıdan geçenler kaşlarını çatmış kadına bakıyorlardı. Esin onca hazırlığına rağmen bir türlü resim yapmaya başlayamaz. Çünkü öğretmeni ona bir konu vermemiştir.

Şahıslar:

Esin: 8–9 yaşlarında bir öğrencidir. Resim yapmayı seven ve bu konuda oldukça yetenekli bir kızıdır. Öğretmenin verdiği ödevi yapmaya çalışan fakat dikkatini ve motivasyonunu bir türlü toplayamadığı için ne yapacağına karar veremeyen bir durumdadır.

Zaman-Mekân /Anlatıcı Bakış Açısı: Güz günlerinin yakıcı sıcaklığının yaşandığı bir gündür. Bir evin caddeye bakan odasının penceresi ve cadde mekânı oluşturur. Yazar otoriter bir anlatım gösterir. Tasvirler sıklıkla kullanılan bir yöntem olarak öyküde kullanılır.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi: İlköğretim çağındaki çocukların dikkatleri yetişkinlerden farklıdır. Bu dönemde bulunan çocuklar bir konuda uzun süre dikkatlerini toplayamazlar. 15–20 dakika ancak bir konu üzerinde dikkatli olabilirler, daha sonra dikkatleri dağılır. Üstelik çevrede uyaranlar ne kadar fazla ise dikkatleri o derece dağınık olur. Esin'in içinde bulunduğu durum özellikle bu dikkat dağınıklığı ve uyaran fazlalığından kaynaklanmaktadır. Bunun yanında yazar bu öyküsünde bakmakla görmek arasındaki farka dikkat çekmeye çalışmıştır. Esin görmek istediği için baksa konu bulması oldukça kolay olacaktır.

Çocuklara yapılan güdülemenin eğer alışkanlığa dönüşürse ne denli yanlış olacağı üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Esin kendisine bir onu verilmeyince bir bocalama içinde kalmaktadır. Bir sürü seçeneği görememektedir.

Yazar toplumsal olaylardan hareketle ince noktalara değinerek bir kara mizah yapar. Bir işportacının bağırarak etrafı rahatsız etmesi, bir kadının çevreye aldırmandan halı çırpmasını göstererek yanlış vurgulamaya çalışır. Bu yönüyle yine çocuğun kişilik oluşmasına iyi yönde katkıda bulunmayı ve toplumsal normları öykü içinde göstermeye çalışır.

3.2.3.5. Gölge ve Ben

Olay Örgüsü: Küçük bir çocuk bir gün bir rüya görür. Rüyasında gölgesi artık söz dinlememektedir ve çocuğun davranışlarının tam tersini yapmaktadır. Vızır vızır geçen arabaların arasından geçerek ezilme tehlikesi geçirir. Çocuk kaldırımdan yürürken o vitrinlere bakar. Gitgide de kabalaşmaya başlar. Çocuk okula geldiğinde yanında gölgesi yoktur. Sınıfta hep gölgesini düşünür çocuk. Başına kötü bir şey

gelmesinden korkar. Dersten çıktığında gölgeyi bahçe kapısının yanında bulur. Üstü başı çamur içindedir. Çocuk onun kötü çocukların gölgesiyle oynadığını düşünür. Çocuk gölgeye ne dediyse laf anlatamaz, gölge onu kızdırmak için elinden geleni yapar. Çocuk çok sinirlenip ağzına geleni söyler:

“Sen benim gölgemsin yani ben olmazsam sen de olmazdın. Benim yanımda sen bir hiçsin anladın mı? Bu yüzden kendine gel davranışlarına dikkat et ” (s. 49).

Gölge çocuğa çok kızar ve gölge ile çocuk yer değiştirmeye karar verirler. Çocuk gölge olmanın daha kolay olduğunu düşünür. Ders çalışmanın olmaması, dişlerini fırçalamanın olmaması, tabağındaki yemeği bitirmek gibi bir derdinin olmaması ona cazip gelir. Başlangıçta her şey iyi gitmektedir. Ama sonra çocuk sıkılmaya başlar. Üstelik hep başka birinin davranışlarını izlemek zorunda kalmak sanıldığından daha zordur. Ayağa kalkmak, koşmak, şekerden şeker alıp yemek, eskisi gibi çantasını sallaya sallaya eve gitmek ister. O anda sıçrayarak uyanır. Gördüğünün sadece bir düş - ya da kâbus - olduğunu anlar:

“Bundan sonra bir bana ‘gölge olmak kolay mı?’ diye sorarsa bunun hiç de kolay olmadığını söyleyeceğim ” (s. 54).

Şahıslar:

Çocuk: 8–9 yaşlarında bir erkek çocuğudur. Bunu metinde herhangi bir bilgi olmasa da sıçramak, koşmak, ağaca tırmanmak gibi daha çok erkeklerin yaptığı hareketlerden ve öyküdeki resimlerde kullanılan erkek çiziminden anlaşılmaktadır. Hayal dünyası oldukça geniştir. Gölgesinin canlı bir varlık olduğunu düşünen ve bu etki ile bir rüya gören roldedir. Bunun yanı sıra iyi ile kötüyü öyle ya da böyle ayırt etmeyi becerebilmektedir. Yaya geçidinden geçmesi gerektiğini bilir, tehlikeli durumlardan ve çocuklardan uzak durması, derslerine çalışması gibi özellikleri kavramıştır. Bunun yanı sıra çocuklara has olan sitemkârlık özelliği de taşır.

Zaman-Mekân /Anlatıcı Bakış Açısı: Zaman olarak her zaman yaşanabilecek geniş zaman özelliği görülür. Daha dar zamanda gece görülen bir

düştür. Mekan unsuru olarak caddeler, sokaklar, okul ön plana çıkar. Anlatıcı biyografik teknik kullanarak ve birinci kişi ağzından hikâyesini kurmuştur. Bakış açısı otoriterdir. Yönlendirmeler hâkimdir.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi:

Genellikle işlem öncesi dönemde bulunana çocukların algılarında farklı yaklaşımlar vardır. Gerçekten uzak hayal dünyasında sıkça bulunmak isterler. Çevresindeki cansız nesnelere canlı gibi düşünebilirler. Öykünün kahramanı olan çocuk da hayal dünyasında yaşamaktadır ve animizm¹ durumu içerisinde. Yazar bu dönemdeki çocuklara has olan bu durumu öyküsünde ustalıkla anlatabilmiştir.

Ayrıca öykünün içerisine bir çocuğun yapmaması gereken durumları yine bir çocuğun ağzından anlatarak çocukların kişisel eğitimlerinde göz önüne almaya çalışmıştır. Gölgeyi çocuk çocuğu da ebeveyn durumuna getirmiştir. Yaya geçidinden geçmenin gerekliliği, köpekleri kovalamamak, kamyonun arkasından gitmemek, arabaların arasından geçmemek... gibi davranışlar yer geldikçe belirtilir.

Ayrıca çocukla gölgenin yer değiştirmesi olayı ile özgürce hareket etme isteğine dem vurulmuştur. Başkaldırıda bulunmak, bağımsız hareket etmek isteği bu dönem çocuklarında görülebilecek durumlardandır.

3.2.3.6. Bulunan Para

Olay Örgüsü: Babaannesi ile Vedat çarşıya çıkacaklardır. Annesi alışveriş yaptığı için sadece dolaşmak için dışarı çıkacaklar ve dönüşte fırından ekmek alacaklardır. Vedat henüz okula gitmiyordur. Ayakkabılarını da bağlamayı bilmediği için babaannesi bağlar. Sokağa geçip parka geldiklerinde bütün banklar boştur. Birine otururlar ve karşıda yapılmakta olan parkın havuzuna bakarlar. Vedat tam bir şey soracakken uzaktan rüzgârın uçurduğu yapraklar arsında bir kâğıt parçası görür. Uzaktan paraya benzeyen bu kâğıdı babaannesine de gösterir.

¹ Animizm için eğitim ve psikoloji sözlükleri, "çocuğun çevresindeki eşyaları canlı saydığı dönemdir." Der.(Tuğlacı, age, I, 103; Türkçe Sözlük. T. D. K. Ank. 1983)

“ ‘Evet’ dedi yaşlı kadın. Gerçekten para galiba. Hadi uçup gitmeden yakala bakalım ” (s. 60).

Biraz boğuşmadan sonra Vedat parayı yakalar. Babaannesine getirir. Çok para olduğunu öğrenir. Bununla çikolata, top, üç tekerlekli bisiklet gibi birçok şey alabileceğini öğrenir. Sevinçten yerinde duramaz. Biran önce gidip parayı harcamak istemektedir. Babaanesi ise daha yeni geldiklerini söyleyerek parkta biraz daha duracaklarını söyler. Bir müddet sonra babaanesi Vedat’a sorar:

“ ‘Vedat’ dedi babaanesi usulca. Sence o para nereden geldi?
Nereden olacak gelmiştir işte...
Gökten inmedi ya! Ağaçlarda da para yetişmiyor. Öyleyse bu parayı bir düşürmüş olmalı.
Vedat’ın kafası karıştı biraz.
O parayı kimin düşürmüş olabileceğini düşündün mü hiç?
Yoo, dedi Vedat. Gerçekten bu konu aklına bile gelmemişti.
Ya yaşlı bir adamcağız düşürdüyse? Ya yoksun bir evin mutfak parası ise bu para? Ya bu akşam çoluk çocuk aç kalacaklarsa?” (s. 63).

Söylenenlerden sonra Vedat bir anda derin bir üzüntü duyar. Bu sefer de bir an önce paranın sahibini bulmak için acele etmeye başlar. Bu esnada babaanesi Vedat’ı şaşırtmaya devam eder. Paranın sahibinin aramaya gerek olmadığını söyler. Çünkü para tedavülden kalmış eski bir paradır:

“Bu anı Vedat için on tane bisikletten daha değerliydi ” (s. 66).

Şahıslar:

Vedat: Okula gitmeyen 5–6 yaşlarında bir erkek çocuğudur. Babaanesiyle vakit geçirmeyi sevmektedir. Babaanesiyle parka gitmekten oldukça hoşlanmaktadır. Yaşının gereği bitip tükenmeden sorular sormaktadır. Çevreye karşı duyarlıdır.

Babaanne: Çok yaşlı olmamakla birlikte ihtiyar bir kadındır. Torunu ile vakit geçirmekten ve ona bir şeyler öğretmekten zevk almaktadır. Etkili ve eğlenceli eğitime yöntemleri vardır.

Zaman-Mekân /Anlatıcı Bakış Açısı: Zaman olarak bir öğleden sonra geçen periyodik bir andır. Park mekânı kullanılmıştır. Tasvirler ağırlıktadır. Diyalog yöntemiyle birinci ve üçüncü kişi anlatıcı değişmeli kullanılmıştır. Sonuç için ucunu açık bırakma yöntemi kullanılmayarak yine otoriter bir bakış açısı hâkimdir.

Öykünün Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi: Vedat okul öncesi çağındaki çocukların genel özelliklerine sahiptir. Bu dönemdeki bireyler çevresinde olup bitenleri öğrenmek için üstün bir çaba içerisindedirler. Çok soru sorarlar ve alacakları cevaplar kişiliklerine yön verir. Bu yönüyle babaanne Vedat’a yaklaşımıyla ve verdiği cevaplarıyla örnek bir model teşkil etmektedir.

İşlem öncesi dönemde kaslar tam olarak gelişmediği için el becerisi isteyen hareketleri yapmak oldukça güçtür. Ayakkabı bağlamak bunlardan bir tanesidir. Vedat karakterinde de bu durum açıkça görülmektedir.

Ayrıca yine ahlak gelişimine etki için ders vermek amaçlı kurguladığı öyküsünde sahipsiz, bulunan bir paranın sahibine iadesi gerekliliği üzerinde durmuştur.

3.2.4. Yeşil Bayır

Biçimsel Özellikler: Yeşil Bayır adlı roman, Sulhi Dölek’in 1979’da Dünya Çocuk Yılı nedeniyle Kültür Bakanlığı tarafından açılan çocuk romanı yarışmasında birincilik kazanmıştır. Kitap, 130 sayfadır ve Bilgi Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Roman küçük başlıklar şeklinde, bölümler halinde biçimlendirilmiştir. Bölümde geçen olay ya da söylenen önemli bir söz bölümün başlığı olarak kullanılmıştır. 55 tane konu başlığı kullanılmıştır. Mesela kitabın ilk başlığı “Atay’ın Görünmeyen Arkadaşı” adındadır. Atay’ın görünmeyen bir arkadaşının olduğu ve özellikleri anlatılmaktadır.

Kitap birinci hamur kâğıda basılmıştır. Kitapta kullanılan yazı büyüklüğü yeterlidir. Yazıların büyüklüğüne bakarak ve soyut varlıkların kullanılmasından dolayı hedef kitle tabakası 10 yaş ve sonrası olarak düşünülebilir. Paragraf ve sayfa düzeni olması gerektiği gibi belirgin ve muntazamdır. Satırlar arası normal düzeydedir. Tek sütunlu sayfa özelliği görülmektedir.

Kitapta 8 tane sayfanın tamamını kaplayan büyük resim, 2 tane de sayfa arasına sıkıştırılmış küçük resim bulunmaktadır. Resimlerin diğer kitaplarına göre azlığı da hedef kitlenin 13–15 yaşa dönük olduğunu göstermektedir. Kitapların genelinde görüldüğü gibi resimler kara kalem çalışması özelliği gösterir. Basit çizimdir ama konuyla bağlantı kurulacak kadar özenli çizimlerdir. Çocuk kitaplarının en büyük özelliği içindeki resimlerdir. Bu kitapta da resimler kullanılmış ama yavaş yavaş büyümeye geçen çocuğun bu özellikleri de dikkate alınarak yazıya daha fazla ağırlık verilmiştir.

Kitabın kapağında kitapta adı geçen Yeşil Bayır mahallesini konu alan bir resim bulunmaktadır. Çocukların toplandığı geniş ve yeşil bir bahçe, bahçenin içinde yeşil bir ağaç ve bahçenin zemininde papatyavari beyaz çiçekler bulunmaktadır. Uzaklarda yüksek binaların silüetleri görülmektedir. Kitabın arkasında resim devam etmiş ve Yeşil Bayır mahallesinin evleri gösterilmiştir. Bahçe içinde birkaç ev ve ağaçlardan oluşan bir görünüm söz konusudur. Kitabın ön ve arka kapağını temel aldığımızda kitaptaki Yeşil Bayır mahallesinin tablosu vardır. Mahalle yeşillikler içerisinde büyük kentlerin yoksul mahallesi dekorundadır. Cıvıl cıvıl renkli bir kapak, mor, yeşil, sarı, kırmızı, mavi, pembe ve turuncu renkler bu resmin içinde bulunan renklerdir.

Dilbilgisi ve Okunabilirlik Özellikleri: Dil ölçütleri bakımından, romanın dili geçmiş zamanın yani görülen geçmiş zaman haliyledir. Zaman zaman farklı zamanlar da kullanılmıştır. Mesela romanın başındaki görülmeyen arkadaş bölümü anlatılırken geniş zaman kullanılmıştır.

“Onunla her konuyu konuşabilir Atay. Görünmeyen arkadaşı hiç kızmaz, darılmaz, alay etmez, büyüklük taslamaz ”(s. 7).

Hâkim olan geçmiş zamanın yanında bazen de iç içe geçmiş zaman kipleri görülür ve tabi ki anlatın tekniği ile ilgili bir meseledir. Cümle yapısı enelikle düz cümle özelliği gösterir. Bunun yanında devrik cümle özelliği de özellikle konuşma bölümlerinde ve akıcılık sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Uzun cümle yapısını tasvir cümlelerinde görmekteyiz.

“Atay’ın okul çantasının kırmızı derisi köşelerde soyulmuş, beyazı çıkmış, eski bir çanta ” (s. 16).

Genellikle kitapta hâkim olan 5–6 kelimedden oluşan cümlelerdir. Olayların ilgi çekiciliği ve dilin yalınlığı kitaptaki belirgin özelliklerdendir. Okuyanın ilgisi devamlı canlı tutulmaya çalışılmıştır. Dili gündelik kullanımda kullanılan dil olmasına karşın bazı kelimelerin kullanımı gündelik hayattan uzaktır. “avurtları çökmek” deyimini günümüzde çok kullanılan bir deyim değildir. “Yanakları çökmüş” deyimini daha çok kullanılan şeklidir. Ya da “Atay’ın usunda” tamlamasında us kelimesinin gündelik yaşamda kullanımı pek görülmez. Bunun yanında kullanım farklılıkları da göze çarpmaktadır:

“Hiç bile değil, neden bizim çeteye katılmıyorsunuz ikinizde?”

“Pantolona bakın şalvar gibi demişlerdi bir kezinde”

“Buna fişlekçilik denir”

“Gösterme parmağıyla bastırıyordu” (s. 56).

Yukarıdaki altı çizili ifadelerde kelime dizilişi ya da ifade kalıbında farklı bir kullanım gösterilmiştir. Deyimlere de oldukça fazla yer verilmiştir:

“ ‘Maymunluk etme’ dedi annesi. Neden öyle deli gibi çalışıyorsun zili? Yüreğim ağzıma geldi. Yüreğim ağzıma geldi ne demek? Laf ebesi, sen de!”

“Kırılmış çanak için gözyaşı dökmenin anlamı yok.”

“Çetin damdan düşer gibi söze karıştı.”

“Altan’ın orada olduğunu görünce bayağı yüzü güldü ” (s. 63).

Bu şekilde günlük hayatımızda kullandığımız pek çok deyim kitapta yer verilmiştir. Ayrıca ikilemeler de sıklıkla kullanılmıştır:

“Süklüm püklüm uzaklaşırken” (s. 30).
 “Çete mete yok artık.”
 “Elinde çıtır çıtır böreğin kokusu öyle güzeldi ki”
 “Benekli kesik kesik ağladı ” (s. 45).

Çocuk kitaplarında deyimler ve ikilemelere yer vermek özel ve önemli bir göreve sahiptir. Çocuklar bu tip kullanımlardan hoşlanırlar ve dilbilgisi kullanımları kuvvetlenir.

Soyut kelime ve varlıkların da kitapta kullanıldığı görülür. Atay’ın görünmeyen arkadaşı gerçekte var değildir, sevgi, dostluk, birliktelik ve vicdan duygusu soyut olarak sıklıkla hissedilen ve kullanılan kavramlardır.

Atay’ın görünmeyen arkadaşı iyi yönde Atay’ı yönlendirmeye çalışan soyut bir varlık olarak konumlandırılmıştır. Bir nevi vicdan görevi gösterir:

“Öyleyse gidip dedenle konuş”
 “Bunu da yapamam utanırım”
 “ ‘Çok tuhafısın’ dedi görünmeyen arkadaşı, sıkıntını açmazsan kimse sana yardım edemez ki! O zaman beklenen ve başına gelenlere katlanman gerekir ” (s. 13).

Okunabilirlik ölçütü bakımından Flesch formülü ile yapılan incelemede kelime başına düşen ortalama hece sayısının 2.8, cümle başına düşen ortalama kelime sayısının ise 7.6 olduğu görülmüştür. Buna göre; kitabın okuma açısından güçlük derecesinin kolay olduğu söylenebilir:

“ Bu formülün temel hareket noktası, kelime başına düşen hece sayısı 1’e düştükçe metin kolay, kelime başına düşen hece sayısı 10’a yükseldikçe metin zor olarak değerlendirilmesidir. Bu değerlendirme cümle başına düşen kelime sayısı için de yapılmakta, bu sayı 1’e düştükçe metin kolay, 10’u geçtikten sonra zor olarak değerlendirilmektedir (Güneş Firdevs, 1997, s.237).

Olay Örgüsü: Atay yoksul bir ailenin ilkokula giden çocuğudur. Babasını hastalıktan kaybetmiştir. Evin geçimini annesi iplik fabrikasında çalışarak sağlamaktadır. Atay'ın bir de dedesi vardır, lehim yaparak kızına yardım etmektedir. En önemlisi de Atay'ın bir de görünmeyen arkadaşı vardır:

“Atay tüm arkadaşlarını sever ama görünmeyen arkadaşını daha da çok sever. Çünkü yapayalnız olduğu zamanlarda ortaya çıkar o ”
(s. 7).

Atay bir gün yakın arkadaşı Bülent'in oyuncak arabasını izinsiz olarak alır. Yaptığı şeyin yanlış olduğunu bilir ama bir türlü geri vermek istemez. Ama durumu Avni adındaki pek sevilmeyen arkadaşı fark edince geri vermeye karar verir. Çaktırmadan aldığı şeyi, fark ettirmeden geri koymayı düşünür ama bir yol bulamaz, en sonunda dedesinin nasihatiyle gerçeği Bülent'e söyler:

“Gidip Bülent'e geri vereceksin oyuncakını, pişman olduğunu söyleyeceksin. Başkasından duyacağına senden duysun. Senin gerçekte dürüst bir çocuk olduğunu o da biliyordur ” (s. 39).

Bülent ona önemli olmadığını ve nasılsa geri getirdiğini söyleyerek olayı kapatır. Yeşil Bayır mahallesinde kurdukları atmacalar çetesini büyütmek ve geliştirmek için Atay, Bülent, İlker ve Çetin kolları sıvarlar. Hasibe Teyze'nin boş arazisini mekân olarak seçerler. Çetenin kuruluşundaki amaç yanlarında yükselen Evren Sitesinin zengin ve süslü çocuklarıyla mücadele etmektir. Çetede Benekli adında bir de köpekleri vardır ve Benekli çetenin maskotu olmuştur. Tüm çocuklar Benekliyi çok sevmektedirler:

“Benekli'yi bir duvar dibinde sıırıslam buldu Atay. O zaman adı Benekli değildi. Zaten adının olup olmaması da hayvancığın umurunda değildi. Üşümüştü, acıkmıştı, korkuyordu” (s. 69–70).

Atay çeteye yeni üye bulma yolunu bulur. Evren sitesinde bulunan iki çocuğu bilek güreşine davet ederek çeteye üye olmalarını sağlar. Çete gitgide çığ gibi büyür. Düşman dedikleri Evren sitesinin çocukları da çeteye üye olurlar. Fakat önemli bir sorun vardır. Çetenin düşmanı kimdir? Semra'nın önerisiyle düşman

uzaylılar seçilir. Gitgide de çete düşmanla mücadele etmek amacından önemli işler yapmaya döner. Çetenin adı da değişir. Artık karınca olmuşlardır:

“Gürültüler içinde oylama yapıldı. Çoğunluk beğenmişti karıncalar adını. Atmacalar çetesinin yerini karıncalar topluluğu aldı böylece”
(s. 87).

Atay bir gün sıra arkadaşı Hüseyin’in ağlamakta olduğunu görür, sebebini çok zor öğrenir ve içi burkular. Arkadaşına yardım sözü vererek onu teselli eder. Hüseyin’in annesinin hasta olduğunu ve bu konuda onlara yardım etmek istediğini çete üyeleri ile paylaşır. Bütün çete üyeleri yardım etme fikrinde birleşir ve çalışmaya başlarlar. Minik yürek ve eller kendilerinden beklenenin çok üzerinde işler başarır. Değişik işler yaparak para toplamaya çalışırlar. Yalnız Özge annesinin izin vermemesi üzerine çalışmayarak kumbarasındaki paraları bağışlar. Bütün çocuklar kendilerine iş bulup para kazanmaya başlarlar. Çöp toplayan çocuklar, birilerinin siparişlerini getiren çocuklar, gazete toplayıp satan çocuklar, dedesinin yaptığı çörekleri satan Atay. Bütün çocuklar para toplamaya başlamışlardır. Bir tek Avni hinlik peşindedir. Avni araba konusunda Atay’ı oynattığı gibi bu defa da para konusunda onu kandırmak ister. Biriken paralar Atay’da durduğundan, paraların bir kısmını kendilerine ayırmayı teklif eder. İtiraz ederse paraların bir kısmını Atay’ın harcadığını söyleyerek onu tehdit etmeye çalışır. Neyse ki bu sefer Atay tedbirli davranmıştır. Toplanan paralar bir deftere işlendiğinden böyle bir iftira karşılıksız kalacaktır.

Paralar toplanır ve Hüseyin’in evine gitmeye karar verilir. Çeteyi temsilen üç çocuğun gitmesi kararlaştırılır. Bunlardan birisi de Atay’dır. Atay arkadaşları ile birlikte Hüseyin’in evini bulur ve babasını çağırır. İçeriye geçerler. Zorla da olsa olayı ve yaptıklarını anlatıp, parayı Hüseyin’in babasına uzatırlar. Hüseyin’in babası bu yapılandan çok duygulanır ama paranın az olması sebebiyle işe yaramayacağını anlatır. Tedavi için daha çok para gereklidir. Yan odada yatan kadın da bu minik yürekleri yakından görmek için yanına çağırır. Her birini ayrı ayrı öper, teşekkür eder ve onları teselli etmeye çalışır.

Atay ve arkadaşları mahalleye döndüklerinde olanları anlatırlar. Herkes çok üzülür. Çocuklar artık ne yapacaklarını bilememektedirler ve evlerine dağılırlar. Atay daha üzgün ve daha düşüncelidir. O gece kapıları sert bir şekilde çalınır. Evren Sitesinden birkaç çocuğun annesi ve babası Atay'ı şikâyet etmek için gelmişleridir. Atay'ın çocuklarıyla arkadaşlık etmelerini istememektedirler. Çocuklarına kötü örnek olduğunu düşünmektedirler ve bu yüzden Atay'ın annesi Nemciye Hanımı Atay ile ilgilenmemekle suçlarlar:

“Buraya geldiğimizde çocuklarımız melek gibiydi. Ama sizin oğlunuzla arkadaş olur olmaz değişiverdiler. Akıl almaz işler yapmaya başladılar. İyi aile çocukları olduklarını unutup sokak çocukları gibi davranmaya başladılar” (s. 122–123).

Nemciye Hanım çok soğukkanlıdır. Oğlunun yaptığı her şeyi bilmektedir. Neden çöpçülük yaptığını, çörek sattığını, gazete topladığını... Kadınlar Nemciye Hanımın bu durumuna şaşırırlar. Nemciye Hanım durumu anlatması için Atay'ı yanına çağırır. Zaten üzgün olan ve böyle bir suçlama ile karşılaşan Atay zorlukla da olsa olanları anlatmaya başlar. Hüseyin'in annesinin hastalığından, yardım etmek için yaptıklarından ve en sonunda Hüseyin'in evinde yaşananları anlatır ve bitirmeden hıçkırıklara boğulup içeri kaçar.

Ertesi gün çete arsada buluşur. Herkes üzgündür. Atay dün akşam yaşananlardan sonra Evren Sitesinin çocuklarını artık kendileriyle arkadaşlık etmeyeceğini sanıyordu ama hepsi gelmiştir. Üstelik anneleri de izin vermiştir buna. Atay bu şaşkınlıktan sonra evine geldiğinde bir başka şaşkınlık içine girer, hatta korkmaya başlar. Çünkü Evren Sitesinin büyükleri onlardadır. Neyse ki büyüklerin Hüseyin'in annesinin ameliyatını kendilerinin karşılayacağını söylemeye geldiklerini öğrenince rahatlar ve sevinçten uçacak hale gelir. Atay ve arkadaşları çok şeye sebep olmuşlardır. Atay bunu duyar duymaz arsaya koşarak çeteye müjdeyi verir. Küçükük elleriyle dağları yerinden oynatmışlardır. Mahalleyi yine eskisi gibi neşeli çocuk sesleri sarmıştır. Yeşil Bayır çocuk sesleriyle dolmuştur ve artık Hüseyin'in annesi de kurtulacaktır.

Şahıslar:

Atay: Yaşı tam olarak belirtilmemiştir. Ama ilköğretim çağında 9–10 yaşlarında bir erkek çocuğudur. Yaşadıklarıyla ve dedesinin yardımıyla hayatı tanımaya çalışır. Dedesine bilmediklerini sorarak öğrenir. Yaptıkları yanlış olsa bile sonucuna kendisinin katlanacağını bu nedenle doğru söyleyen ve davranan bir çocuk olunması gerektiğini yazar, başına gelen olaylarla bize anlatmaya çalışır.

Atay içinde bulunduğu sosyal çevreyi, Evren Sitesinin çocuklarının yaşantısıyla sorgulamaktadır. Neden yoksul olduğunu, yoksulluğun ne demek olduğunu anlamaya çalışan bir çocuk... “Annem herkesten daha çalışkan yine de neden yoksuluz?” sorusuyla bu dönem çocuklarının hayatı nasıl sorguladıklarını göz önüne sermektedir.

Atay’ın çantası başka bir çocuğun eski çantasıdır. Elbiselerini annesi dikmektedir. Ayakkabıları eski ve ayağına bol gelmektedir. Bunlara rağmen Atay yoksulluk altında ezilen bir çocuk değil aksine kendine güvenen ve kendini ortaya koyan bir çocuktur. Atay değişik fikirlere de sahiptir. Liderlik vasfıyla ve aklıyla oluşturduğu çetesiyle yarışma ve rekabetten hoşlanan ve hırslı olan, aynı yaştaki arkadaşlarıyla değişik yollarla çetesine katar. Hırslarını tatmin ortamı bulan çocuk sayısıyla çete yavaş yavaş artmaya başlar. Kendilerine rakip olarak gördükleri Evren Sitesinin çocukları bile çeteye katılır.

Kavgacı yapısı olmayan, yaptıklarının yanlışlığını görünmez arkadaşı ve dedesi sayesinde gören Atay, yaptığı yanlışları düzeltme yoluna gider. Bülent’in arabasını aldığında yaşadığı vicdan azabı onu doğruya yöneltir. Atay ayrıca lider ruhuna sahip bir çocuktur. Arkadaşlarını bir hedef doğrultusunda organize edebilir. Kimin ne iş yapacağına birlikte karar verme olayıyla lider olmanın yanında demokratik kişiliğini de gösterir. Yaşadıklarından çıkardığı sonuçlarla tedbirli olmasını öğrenir. Bülent’in araba olayında Avni’nin sıkıştırmalarını çetenin Hüseyin’in annesi için para toplama işinde yaptığı tedbirle müsaade ermez. Paraların hesabını tuttuğu defterle Avni’ye bu şansı vermez:

“O gece düşünde öyle çok para gördü ki Atay! Kovalara, şapkalara, okul çantalarına doldurdukları paraları Atay’ın önüne döküp duruyorlardı... Atay bu tepeciğin üstünde oturuyordu. Birden para yığınının üstünden kayıverdi, düşmeye başladı. O sırada uyandı. ‘İyi ki gerçek değil’ dedi kendi kendine, ‘Bu kadar para düşte bile kötü bir şey’ ” (s. 105).

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşıldığı gibi üzerine aldığı sorumluluğun ağırlığını taşıyan bir çocuktur. Büyüklerine saygılı, söz hakkı verilmediğinde konuşmayan ama gerektiğinde kendini savunan bir yapıya sahiptir:

“Atay annesine baktı. ‘Gel buraya oğlum’ dedi, ‘Anlat bu teyzelere onların küçümsedikleri çöpçülük, çıraklık, satıcılık gibi işleri neden yaptığını anlat onlara’

‘Hüseyin’in annesi hasta’ dedi Atay. ‘Para kazanıp onlara yardım etmek istedik, kadıncağızın ameliyat olması gerekiyor’ ” (s. 124).

Bu dönem çocukları ailesini kaybetmekten korkarlar. Atay babasını kaybetmiştir. Bunun acısını yaşar. Bu yüzden Hüseyin’in annesini kaybetmesini hiç istememektedir. Sadece Atay değil diğer çete üyeleri de aynı yaş dönemi çocukları oldukları için ailelerine kuvvetli bir sevgi ile bağlıdırlar. Onları kaybetmeleri küçük dünyalarında büyük yıkımlara neden olacağı için çok önemlidir.

Bu dönem çocuklarında ayrıca grubun çocuk üzerinde etkisi çok fazladır. Birbirlerini etkilerler. Nitekim yaptıkları işlerle çeteleşme örneği ile bunu görülmektedir.

Atay ile birlikte bu dönem çocuğunda karşı cinse olan farklı duyguları keşfedilir. Atay Yeşil Bayır’ın kızı Semra ile Evren Sitesinin kızı Özge’yi karşılaştırır.

Özge’nin yüzü, kocaman dişleri, parlak sarı saçları geldi gözünün önüne nedense. Sonra Semra’yı düşündü. Semra’nın gülümsemesi daha güzeldi (s. 69–70).

Saf ve yeni keşfedilmeye çalışılan yeni duygular yavaş yavaş ergenliğe adım atan bir çocuk portresini göstermektedir.

Atay paylaşmayı seven bir çocuktur. Bunu ailesinde kazanmıştır. Üzüntüsünü de sevincini de çevresindekilerle paylaşmasını bilir. Vicdan azabı duyduğundaki üzüntüsünü dedesiyle Evren sitesindeki teyzelerin verdiği müjdeyi arkadaşlarıyla paylaşır.

Atay'ın Dedesi: Yaşı ilerlemiş, ağrılarında şikâyet eden ve kızına geçim konusunda yardım etmeye çalışan bir ihtiyardır. Ağrılarında şikâyet etmesi Atay'ı oldukça etkilemektedir hayallerine girecek kadar. Atay pilot olup annesini ve dedesini şikâyetsiz bir dünyaya taşımak ister:

“Bütün annelerin yeni mantolar giydiği yerlere. Dedelerin ağrılarında yakınmadığı yerlere ” (s. 16).

Atay'ın dedesi Atay ile oldukça iyi empati kurar. Ona büyük adam gibi davranması ve değer vermesi Atay'ın hoşuna gider. Hayatı öğretmek konusundaki deneyimlerini torununa uygun bir aktarımla verir. Atay'a bilmediği ve sorduğu sorularda yardımcı olur:

“ ‘Yemek pişirmek kadın işi değil mi dede?’ ‘İş iştir oğlum kadın işi erkek işi yok. Bir işin yapılması gerekiyorsa yaparsın’ ” (s. 14).

“ ‘Neden o evlere gecekondular diyorlar?’ ‘Onlar kaçak de ondan. Kimse görmesin diye bir bölümü geceleyin yapılır çabucak. Sabah olunca da içine yerleşilir. Bu yüzden onlara gecekondular denir’ ” (s. 13).

Bir çocuğa güven duygusu aşılamanın en iyi yolunun ona güvenmek ve düşündüklerini hayata geçirme fırsatı vermek olduğunu bilen ihtiyar Atay'a güvenir ve onu hayata hazırlar. Atay dedesini çörek yapma fikri ile geldiğinde onu destekler ve ona yardım eder:

“ ‘Sen o çörekleri yapacaksın, ben de parkta satacağım’ dedi Atay. Sonra çörekleri neden satmak istediğini anlattı. Dedesi saçlarını okşadı onun. ‘Bu güzel bir düşünce Atay’ dedi. ‘Başkalarına yardım etmek çok güzel bir davranış’ ” (s. 91).

Atay'ın Annesi Necmiye Hanım: Romanın başından sonuna kadar “Atay'ın annesi” olarak geçer. Romanın sonunda yazar bir defa adını söyler. Atay'ın annesi kocasının olmamasından dolayı dışarıda çalışıp eve ekmek getirmek ve babası ile çocuğuna bakmak zorundadır. Bir dokuma fabrikasında çalışır. O dönemlerde kadınların çalışması pek yaygın olmadığından bu durum Atay'ın arkadaşları tarafından bazen şaşkınlıkla karşılanır. Nemciye Hanım çocuğuna çok düşkündür. Sağlık konusunda ise çok pımpiriklidir. Oğlunu gözlemleyip hastalanıp hastalanmadığını kontrol eder:

“Atay'ın annesi öyle iyi ve güzel ki anlatılamaz. Bakışları yorgun ve kaygılı. Sanki elini her an Atay'ın alınına götürüp ‘ateşin var mı?’ diye soracakmış gibi ” (s. 15).

Nemciye Hanım kocasını kaybetmenin haleti ruhiyesiyle çocuğuna karşı daha bir düşkün durumdadır. Çalışsa bile oğlunun her şeyiyle ilgilenmektedir. Evren Sitesinin anneleri onu çocuğuna ilgisizlikle suçlasalar bile karşılık vermez çünkü o oğlunun ne yaptığının farkındadır. Nemciye Hanım'ın tek bir isteği oğlunu doğru ve güzel bir şekilde yetiştirebilmektir:

“Atay'ın annesi hep böyledir. ‘Ben senin için yaşıyorum’ der. ‘Senin yetişip kendine bakacak duruma geldiğini, elinin ekmek tuttuğunu bir görsem.’ O Atay'ın doktor olmasını istiyor... ‘Küçük çocukların babaları genç yaşta ölmezler böylece.’ Demişti. ‘Sen onları iyileştirirsin. Paraları olsa da olmasa da’ ” (s.16).

Atay'ın Arkadaşları: Roman şahısları arasında mahalledeki çocukları da göstermek gerekir. Semra, Bülent, İlker, Çetin, Özge... Bütün bunlar içerisinde Avni kötü özellikler taşıyan bir karakterdir. Yazar yanlış davranışları Avni'nin bünyesinde toplayarak doğruyu göstermeye çalışır.

Avni ilk olarak Atay'ın Bülent'ten izinsiz aldığı otomobili kendisine vermesi konusunda zorlayarak ortaya çıkar. Hedefine ulaşamayınca gerçeği Bülent'e anlatmakla Atay'ı tehdit eder.

Avni ikinci kez paraları kendisinde toplayan Atay'ın paraların bir kısmını kendilerine kullanmak konusundaki ısrarı ve tehditleri bu sefer diğer olaydan ders çıkaran Atay'ın tedbirine takılır. Atay'ın bu durumdan güç alarak söylediği nasihatlerle Avni yanlışını anlar ve o da birlikteliğe ve dürüstlüğe yönelir.

Safiye teyze romanda eskilerini komşularına dağıtan yaşlı bir kadındır. Hasibe Teyze ve Hayrullah amca huysuz, yaşlı bir çift olarak romanımıza yansır.

Zaman-Mekân ve Anlatıcı Bakış Açısı: Öyküde belli bir zaman diliminden söz etmek olanaksızdır. Olaylar belli bir süreç içerisinde geçmektedir. Lakin belirli bir belirtme ve olay ile tarih noktası kestirilememektedir. Yer Yeşil Bayır adında bir mahalledir ve burası bir varoş semtidir. Büyük bir kentin kenar mahallesi olarak gösterilebilir. Evren Sitesi ve mahallenin çevresinde yükselen binalar ile bir mekân değişmesi ya da oluşturulması söz konusudur. Anlatıcı otobiyografik bir yöntemle yazar anlatıcı hüviyetindedir. Bunu romanda geçen “Atay öyle bir sevindi ki sormayın.” gibi cümlelerden çok net olarak görülebilir.

Romanın Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi: Bu dönem çocukları oyuna büyük ihtiyaç duyarlar. Sosyal yönlerini geliştirmek ve fiziki gelişimlerini sağlamak için oyun alanları ve spor aktivitelerini gerçekleştirecek yerlere ihtiyaçları vardır. Bu 9–12 yaş dönemi çocukları birlikte zaman geçirmeye de ihtiyaç duyarlar. Bedenlerinde biriken enerjiyi harcamaları gerekir. Bu amaçla yeni yapılan blok ve sitelerde sosyal alanlar ve spor aktiviteleri içeren alanlar bulunur. Evren sitesinde de bu alanlar bulunmaktadır. Yeşil Bayır mahallesinde bu alanlar yoktur. Bu karşılaştırma ile yazar çocukların diliyle bu duruma ışık tutmaya çalışır:

“ ‘Keşke bizim de bir oyun alanımız olsaydı’ dedi Atay. ‘Yol ortasında top oynamak hiç güzel değil, gelen geçen taşıtlara engel oluyoruz hem.’

‘Asıl onlar bizim oyunumuza engel oluyor’ diye atıldı Bülent. ‘Pis gürültülü şeyler. Çocuk olmak ne zor’ ” (s. 35).

Gelişim özellikleri bakımından 9–12 yaş içerisinde bulunana çocuklar için birliktelik ve birlikte zaman geçirmek ve grup oluşumları önem arz eder. Yeşil Bayır'ın çocukları kurduklar çete ile arkadaşları ile birlikte zaman geçirip, paylaşım ortamı oluşturmaktadır. Birbirlerine sevgi duyarlar ve değer verirler. Ayrıca grup halinde mücadele edecekleri durumlar da vardır. Bir nevi büyüklere özenip birlikte büyükler gözünde büyüdüklerini zannederler:

“Bu çevrede çeteye katılmayan kimse kalmadı dedi İlker. Peki ama biz kiminle kavga edeceğiz?
Kentın başka yerleri çocuk dolu dedi biri.
Yazık değil mi? Dedi Murat. Yalnız bu kentın değil bütün
ülkemizin çocukları kardeş sayılır ” (s. 65).

9–12 yaş civarındaki çocuk kendi yaşantısı dışındaki yaşantıyı pek bilmediği için herkesin kendisi gibi yaşadığını ve düşündüğünü zanneder. Sosyal olgular olan yoksulluk ve zenginlik çocuk dünyasında daha farklı anlamlar yüklenir:

“Sizin otomobiliniz ne marka? diye soruyordu örneğin.
Sizin evinizde kalorifer geceleri de yanıyor mu? Diye soruyorlardı.
Sizin yazlık eviniz yok mu? Diye soruyorlardı.
Her ailenin bir otomobili, bir yazlık evi olur sanıyorlardı. Bu soruları öteki çocukların yoksulluklarıyla alay etmek için sormadıkları belliydi. Belki yoksulluğun anlamını bilmiyorlardı.
Hepsi o kadar ” (s. 66).

Bu dönemdeki çocuklar iyi ve kötü ayrımını oluşturmaya çalışırken içlerinde ve çevrelerinde sorgulamalar yaparlar. Çevreleri onları iyi ve güzele yöneltirse bu ayrımı daha kolay yaparak toplumun değerleriyle çatışmayan bir birey olarak yetişir:

“Arsaya dönerken ciğerin parasını kendine saklamayı düşündü Atay. Nasıl olsa diğerleri ciğeri bedava aldığını bilmezler.
'Bu sana hiç yakışmıyor' dedi görünmeyen arkadaşı. Bense senin dürüst ve doğru sözlü bir çocuk olduğuna sanıyordum. Bu yaptığın çok yanlış.
Yapacağımı söylemedim yapsam nasıl olur diye düşündüm yalnız.
'Çok kötü olur' dedi görünmeyen arkadaşı (s. 72).

Yaşlılarıyla ve özellikle hemcinsleriyle daha iyi anlaşılan 9–12 yaş çocuğu duygusal paylaşımı daha çok birbirleriyle gerçekleştirir.

“Senin için böyle konuşmak kolay, hasta olan senin annen değil. Atay arkadaşının elini tuttu. ‘Sana yardım edeceğim’ dedi. ‘Söz veriyorum bir çözüm bulacağız. Ne olursun daha fazla üzülme’ ” (s. 84).

Bu dönemde hayata dair bazı konularda çocukların bilgilendirilmesi çocuk kitaplarının önemli görevlerinden biri olmalıdır. Bu roman meslekler konusuyla bu duruma güzel bir yaklaşım sunmuştur:

“Öğretmenler olmasa çocuklar dünyayı nasıl öğrenirlerdi? Kimbilir belki annem gibi dokuma işçisi olurum. İpliğin insanları sınırsız tutacak kumaşlara dönüştüğünü görmek ne güzel! Belki fırıncı olurum, nar gibi kızarmış ekmekler pişiririm. Belki de demirci olur insanların en çok gereksinim duyduğu araç gereçleri yaparım. Düşünüyorum da otobüs şoförü olmak da hoşuma giderdi. Peki kunduracı olmak istemez miydin? ‘İsterdim’ dedi Atay. Neden istemeyeyim. Her işi seve seve yaparım. Yeter ki öteki insanların yararına olsun ” (s. 25).

Bu dönemdeki çocuklar eleştirilme ve alay edilme konusunda hassas oldukları için yoksulluklarının ve eksikliklerinin görülmesini istemezler. Bu durumların alay konusu olacağını düşünürler:

“‘Bizi niçin ev almadığını anladım’ dedi İlker. Sanırım evlerinin yoksul görünüşünden utanıyor. Bu saçma diye konuştu Atay. Biz de yoksuluz, yoksul olmak utanılacak bir şey değil ki ” (s. 68).

Bu dönem çocukları yaptıkları şeyin sonunda somut sonuçlar elde etmek isterler. Yaptıklarının boşuna uğraş olduğunu düşünüp hayal kırıklığına uğrayabilirler. Bu noktada desteğe ihtiyaçları vardır:

“Bal gibi boş yere yaptığımız neye yaradı? Topladığımız para Hüseyin’in annesini ameliyat ettirmeye yetmiyor.

...

‘O kadıncağızın yüreğini umutla doldurdunuz. Hüseyin insanların ne iyi olduğunu düşünüyor. Babası oğlunun sizin gibi arkadaşları olmasıyla övünüyor. Bütün bunlar boşuna mı ’ (s.120).

Kitapta bazı durumlarda önemli dersler verilmeye çalışılmıştır. Atay’ın Bülent’in arabasını çalması ve daha sonra pişman olması ile hırsızlığın kötülüğü üzerine atıf yapılmıştır. Dedesi Atay’a konuşma ve nezaket konusunda önemli dersler vermektedir:

“Asıyoruz işte diye söylenerek pantolonu yatağın üstünden aldı ve çiviye astı.
Asıyoruz denmez, asıyorum denir.
Yemek pişirmek kadın işi değil mi dede?
İş iştir oğlum kadın işi erkek işi yok, bir şeyin yapılması gerekiyorsa yaparsın.
Tabak iyice sıyrılıp temizlenmeli, ekmek de bitmeli, ‘artık bırakmak güzel bir şey değil’
Onu bile bulamayanlar var dedi dedesi. ‘Yiyecek çöpe atılmaz’ ”
(s. 17).

İçinde bulunulan durumdan hoşnut olmayı ve hayatı güzelleştirmek noktasında güzel yaklaşımlar vardır:

“Atay’ın görünmeyen arkadaşı bu duruma kızmış mıydı ne?
‘Başını alıp gitmeyi, kaçmayı düşünmek güzel değil.’ diye çıkıştı.
‘İnsan güzel yerlere kaçmak yerine kendi çevresini güzelleştirmeye çalışmalı ’ (s. 76).

Paylaşma ve yardım konusunda ve özellikle hak edilerek kazanılma konusunda güzel vurgulanmalar göze çarpar:

“Ben para istemiyorum, bunu hak etmek için bir şey yapmadım.”
“Sıkıntını açmazsan kimse sana yardım edemez ki! O zaman beklemen ve başına gelenlere katlanman gerek ” (s. 26).

Romanın baş kahramanı Atay sayesinde yazarın oluşturmaya çalıştığı karakter, büyüklerine saygılı, içinde bulunduğu durumu kabullenmiş, kendine güvenen, dürüst, yanlışlarından ders alan, yalan söylemeyen, yardımsever ve

birlikten kuvvet doğacağına inanan, umutsuzluğa düşmeyecek bir profil ve nesildir. Yazar böyle bir neslin çok şeyler başarabileceğine inanmış ve organize olarak neler yapabileceğini romandaki olayla somutlaştırmaya çalışmıştır. Romanın bütününde hâkim olan en geniş tema sevgidir. Atay karakterinde yazar bütün güzel duygu ve davranışları toplamıştır. Atay her şeyini ailesi ile paylaşmaktadır. Derdini dedesi ile paylaşarak çözüm yolu bulur. Evlerine gelen odunu bahçeye taşıyarak belki üzerine düşeni yapar ama dedesi ile annesine yardımcı olma özelliği de ön plandadır. Atay'ın otomobili götürüp Bülent'e vermesiyle oyuncağın paylaşılmış olması dikkat çekicidir. Bülent "Nasıl olsa getirdin." diyerek otomobilini paylaşmış olur. Ayrıca Bülent Avni'ye karşı Atay'ı koruyarak yardım etmiştir. Yeşil Bayır'ı Yeşil Bayır yapan en önemli hareket kuşkusuz Hüseyin'in annesine yardım etmek amacıyla yapılan yardım toplama çalışmalarıdır. "Küçük yürekler aşlamayacak dağları aşarak" yardımseverlik dersi verirler büyüklerine.

3.2.5. Üçüncü Kattaki At

Biçimsel Özellikler: Üçüncü Kattaki At adlı kitap Sulhi DÖLEK'in özellikle 9–12 yaş çocuklarına hitap eden roman türündeki kitabıdır. Kitap Bilgi Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Toplam 151 sayfadır. 1. hamur kâğıda basılan ama mat bir görünümde bulunan kitabın harf puntoları yeterli büyüklükte yani 12 punto düzeyindedir. Satırlar arası boşluklar uygun düzeydedir. Tek sütunlu sayfa biçimi kullanılmıştır.

Sulhi Dölek kitaplarının en önemli özelliği konuyla bağlantılı olarak sayfayı süsleyen resimlerdir. Resimler çocukların yaşlarına uygun, ilgilerini çekecek şekilde çizilmektedir. Anlatılan olayları veya o anki önemli sahneyi görünür kılma özelliği taşımaktadır. Resimler diğer kitaplarında da olduğu gibi kara kalem resim özelliği taşır. Kapak resmi ile birlikte kitapta 15 resim vardır. Resimlerin tamamı bir sayfayı kaplayacak şekilde çizilmiştir. Resimler romanda bahsedilen olayları ayrıntılı şekilde özetlemektedir. Resimlerle roman somutlaştırılarak daha küçük okuyucuların da ilgisini çekmeye ve konuyu anlamalarını sağlamaya çalışmaktadır. Kapak resmi oldukça canlı renklerden oluşur. Ön kapak ve arka kapak birbirini tamamlar. Daha

doğrusu tek bir resim karesidir. Romanın kahramanlarını yansıtmaktadır. Romandaki nazlı at ile ona bakan Selçuk ve ailesi resmedilmiştir. Yeşil, kırmızı, sarı, mavi ve özellikle mor renk kapağın zeminini oluşturmaktadır. Bu derece canlı renkler ile kitap kapağının albenisi ortaya çıkarılmıştır. Kitabın ismi ön kapağı sol üst köşesine beyaz renkli harflerle yazılmıştır. Bu ön kapak görünümde resim daha ilgi çekici durduğu için isim biraz sönük kalmıştır denilebilir.

Dilbilgisi ve Okunabilirlik Özellikleri: Dil bakımından kitapta herhangi bir yazım ve imla hatasına rastlanmamıştır. Konuşmalarda konuşma çizgisi yerine tırnak işareti kullanılmıştır. Basit cümle yapısı görülmekle birlikte devrik cümle yapısı da görülür. Basit ve yalın anlatma özelliği taşımaktadır. Uzun kelimelerden oluşmayan cümleler anlamayı kolaylaştırmaktadır. Kitabın dili oldukça sadedir. Bu sadeliğin verdiği kuvvetle de dili oldukça akıcıdır. Genellikle kitaplarında atasözlerine sıkça yer veren Sulhi Dölek'in bu kitabında daha çok deyim ve ikilemelerden yararlandığı görülür.

Okunabilirlik ölçütü bakımından Flesch formülü ile yapılan incelemede kelime başına düşen ortalama hece sayısının 2.3, cümle başına düşen ortalama kelime sayısının ise 11 olduğu görülmüştür. Buna göre; kitabın okuma açısından güçlük derecesinin kelime düzeyine göre kolay, cümle düzeyine göre zor olduğu söylenebilir.

Olay Örgüsü: Erdem sokağında manavın karşısındaki üçüncü kattaki dairenin penceresinden bakan atın görülmesiyle romanımız ilginç bir şekilde başlamaktadır. Doktor Mehmet Bey, Erdem sokağındaki evlerine taşınmadan önce çalıştığı kasabada çok sevilen bir insandır. O kasabada kasabanın sakinlerinden Kerim Amca'nın bir at çiftliği vardır. Mehmet Bey oğlu Selçuk'un doğa ve hayvanlara olan merakını bildiği için ona sürpriz yapmak ister. Kerim Amca'dan izin alarak onu bir kısrağın doğumunu izlemeye götürür:

“Gün ışıırken gerekleştii doğum. Islak tüyleri birbirine yapışık, kck, neredeyse kuzu iriliğinde bir tay doğmuştı. Annesi yalayarak onu temizlerken tay ayağa kalktı ” (s. 32).

Tayın adını Selçuk Nazlı koyar. O günden sonra Selçuk günlerini iftlikte Nazlı ile birlikte geçirmeye başlar:

“Minik tayın büyümesini dört gözle bekliyordu Selçuk. O zaman çekerler getirecekti ona. Ama şimdilik Nazlı sadece annesinin style besleniyordu.

Anası gibi kestane dorusu bir taydı Nazlı. Kızıla alan kahverengi tüylü atlara kestane dorusu denir. Büyüdüğünde anası gibi pırıl pırıl olacaktı ama şimdilik tüyleri biraz tozlanmış gibi donuktu. Yeleleri, uyruğu ve ayakları ise tıpkı anasınınkiler gibi koyu renkli, neredeyse karaydı ”(s. 35).

Selçuk Nazlı'nın büyümesini sabırsızlıkla beklerken üzücü bir olay gerçekleşir. Kerim Efendi'nin arkadaşının içtiği sigarayı söndürmeden çiftliğe atması sonucu çiftlikte yangın çıkar. Nazlı'nın annesi çocuğunu kurtarmak üzere ahırın kapısını açmak için ayakları ile şaha kalkar. Kapıyı vurup açar ama bir ayağı da boşa giderek kırılır. Kerim Efendi ve ev halkı seslere Uyanıp hayvanları kurtarmak için koşarlar. Nazlı'yı ve diğer hayvanları güvenilir bir yere çıkarıp yangını söndürmeye koyulurlar. Yangın söndürülür. Hasar büyüktür ama Nazlı'nın annesinin ayağındaki hasar çok daha büyüktür. Hayvanın ldrlmesi gerekmektedir:

“İnsanların kemikleri kırılınca büyük bir sorun çıkamaz. Kırılan kolu ya da bacağı alçıya alırlar. Bir aylık dinlenmeden sonra kemik kaynar. Çoğu zaman eskisi kadar sağlam olur. Ama atların durumu başkadır. Bir kez onlar pek hareketsiz kalamazlar. Ayağa kalktıklarında ağır gövdeleri yüzünden kaynamaya yüz tutmuş bile olsa kemikler yeniden kırılıverir. Atı hareketsiz tutma olanağı bulunsa bile kırılan kemiğin kaynaması olanaksız gibidir. Bu yüzden bacağı kırılan bir atın iyileşmeyeceği düşünülür genellikle”(s. 38–40).

Selçuk ahıra gittiğinde durumu öğrenir ve çok üzülür. Annesiz kalan Nazlı'ya daha çok zaman ayırmaya başlar. Bu esnada Selçuk'un babası Mehmet Bey'in tayini büyük şehre çıkar. Bunu duyan Selçuk çok üzülür, Nazlı'dan ayrılmak

istemez. Kerim Efendi, bir sürpriz yaparak ailesinin de izniyle ve ona iyi bakacağı sözünü de alarak Nazlı'yı Selçuk'a hediye eder. Babası bir ata nerede ve nasıl bakılacağına zor olduğunu bildiği için Nazlı'yı kabul etmek istemese de Selçuk'un ısrarlarına ve haline dayanamayarak yanlarında götürmeyi kabul etmiştir.

Mehmet Bey ve ailesi büyük şehirde, üçüncü katta oturmaya başlarlar. Evleri geniş olduğu için bir odasını da küçük taya ayırmışlardır. Eve taşınırken sandıkta daireye çıkarılan Nazlı günler geçtikçe büyümeye, hırçınlaşmaya başlar. Artık onu evde gizlemek zor olmaktadır. Çünkü bu durumu ne ev sahibi ne de başkası bilmektedir. Bir gün Sevim Hanım'ın gün toplantısı sırasında kişnemeler ve yaptığı seslerine hâkim olunamayan Nazlı mahallenin kadınları tarafından görülür ve tabî ki çok geçmeden de Erdem Sokağı bu haberle çalkalanmaya başlar. Sokaktaki insanlar artık üçüncü kattaki bu atı görebilmek için birbirleri ile yarışmakta ve sokağı panayıra çevirmektedirler:

“...Bütün mahallenin diline düştük!
Sevim Hanım ‘bütün mahalle’ diyordu ama bilmiyordu ki çok geçmeden bütün kent hatta bütün ülke üçüncü kattaki at olayını öğrenecekti ” (s. 52).

Bu ilginç olayı çok geçmeden gazeteciler de öğrenir. Olayı haber yapmak ve resimlerini çekmek için sıraya girerler. Mehmet Bey de özellikle son zamanlarda saklamak için özen gösterdikleri Nazlı'nın durumunun ortaya çıkmasından sonra yapacak bir şey olmadığını düşünerek gazetecileri kabul eder. Necdet isimli gazeteci Nazlı'nın fotoğraflarını çeker ve bu olay ertesi gün ülkenin önde gelen gazetelerinden Haber'de yer alır. Haberi yapan gazeteci yazının son kısmında bu atın üçüncü kattan nasıl indirileceğine dair çözümler bulunması noktasına değinir. Gerçekten de Nazlı'nın üçüncü kattan indirilmesi büyük bir sorundur.

Çok geçmeden bu olay ülkede yankı bulur. Nazlı'yı bu daireden indirmek için kampanyalar düzenlenir. Ülkenin her yanından insanlar çözümler üretmekte ve gazeteyi mektup ve telefon yağmuruna tutmaktadır. Gazeteci Necdet bu olayla

ilgilenir. Çözüm için arayan her telefonu dinler. Dağ gibi mektupları okur. Bu öneriler arasında oldukça ilginç olanları vardır:

“Ben olsam Nazlı’yı önce dama çıkarırdım diyordu sonra da bir helikopterle yere indirirdim.
Dördüncü sınıfa giden bir kız ise atın boynuna yüzlerce balon bağlamayı salık veriyordu...
Aşağıya kalın bir bez serilsin, güçlü kuvvetli yirmi kişi bu bezin etrafından sıkıca tutsun Nazlı da bu bezin üstüne atlayıversin...
En iyisi at aşağıya inmesin ev halkı evi boşaltsın, bütün odalara çim ekilsin ” (s. 78–79).

Atın beline ip bağlayıp onu güçlü bir palangayla aşağıya indirme, karşıdaki evin ikinci kat balkonundan kalın kalaslarla bir köprü kurma, araçları üst üste koyarak kata erişme gibi birçok öneri Nazlı’yı kurtarmak için öne sürülmektedir. Fakat bunların hepsinin bir sakıncası vardır. Hele emekli Zekai Bey’in fikirleri tam anlamıyla imkânsızdır ama Zekai Bey bıkmadan usanmadan yeni fikirler üretmeye devam etmektedir.

Selçuk’un ve kardeşi Aslı’nın arkadaşları Yalçın, Altan ve Oya Nazlı’yı ziyarete gelirler. Çocuklar da Nazlı’yı nasıl kurtarabileceklerini düşünmektedirler. Yalçın akıllı bir çocuktur. Araştırmayı, okumayı ve bilgi aramayı çok sever. Nazlı’yı kurtarmak için kitaplar karıştırır ve en sonunda aradığını bulur:

“ ‘Tamam işte!’ asıl büyük soruyu yanıtını kolayca bulabileceğimiz küçük parçalara ayırabiliriz. Kitaplardan bu küçük soruların yanıtlarını bulur ve birleştirebiliriz. Böylelikle büyük sorunun yanıtı ortaya çıkmış olur sonunda ” (s. 95).

Araştırmalarını Nazlı’nın ağırlığını, kaç metre aşağıya ineceğini ve bunu vinç yardımıyla nasıl yapabileceklerine yöneltir. Gazeteci Necdet’e de buldukları çözümü anlatan çocukların fikri beğenilir. Sadece vinç olayını nasıl bulacakları düşünülürken karşı inşaat halindeki büyük binanın üstündeki vinçle Nazlı’yı indirebileceklerine karar verirler. Gazeteci Necdet ertesi gün inşaatın mühendisi ile görüşür. Mühendis vincin kullanılmasına izin verir. Üstelik inşaatta kullandıkları

çelik sepet ile de yardım edebileceğini söyler. Nazlı daha sonra da kasabadan gelen Kerim Efendi'nin kamyonuna yüklenecektir.

Gazetecilerle bütün civar sakinleri Erdem Sokağını Nazlı'nın kurtarılacağı gün doldururlar. Nazlı planlanan çerçevede dikkatle indirilir. Çelik sepete girmek istemeyen Nazlı'yı Selçuk da beraberinde sepete binerek indirmiştir. Selçuk için Nazlı'dan ayrılması zor olur. Ama Nazlı'nın artık daha mutlu olacağını bildiği için de memnundur:

“Uzaklaşan Nazlı'nın arkasından bakıyordu Selçuk. Gözlerinde iki damla yaş vardı. Ama mutsuz değildi. Nazlı'nın alabildiğine özgür ve alabildiğine hızlı, yemyeşil çayırarda koştuğunu görür gibi oluyordu ” (s. 147).

Şahıslar:

Selçuk: 9–10 yaşlarında bir erkek çocuğudur. Doğaya ve hayvanlara ilgisi büyüktür. Merak özelliği de yüksektir. Düşünmeyi, okumayı, gözlemeyi ve incelemeyi sever. Etrafında meydana gelen doğal olayları araştırmaktan hoşlanır.

“Daha küçükten beri doğaya büyük ilgi duymuştu o. Nasıl oluyor da cansız gibi görünen beyaz bir yumurtadan canlı ve sımsıcak bir civciv çıkıyordu? Nasıl oluyor da bir şeftali ağacını bütün kış kupkuru duran dalları baharda pembe çiçeklerle bezeniyordu? ” (s. 28).

Duyarlı da bir çocuktur. Nazlı'nın annesinin ölmesi üzerine Nazlı'yı yalnız bırakmamıştır. Kerim Efendi'nin Nazlı'yı kendisine hediye etmesiyle ona gözü gibi bakacağı sözünü verip, bu sözünü yerine getirmiştir. Nazlı'ya çok bağlanmasına rağmen onun doğaya dönmesi için elinden geleni yapmıştır.

Selçuk paylaşımı seven de bir çocuktur. Nazlı'nın varlığını arkadaşları ile paylaşmıştır. Sosyal ilişkileri kuvvetlidir. Duygusal yönü de yüksektir. Duygularını dışa vurmaktan sakınmaz.

Mehmet Bey: Mesleği doktorluk olan Mehmet Bey etrafı tarafından sevilen bir insandır. Çünkü O sırf görevinin getirdiği ölçüde değil elinden geldiğince herkesin yardımına koşar. İnsanlarla bir doktor olarak değil ağabey gibi ilgilenir.

Çocuklarının eğitimine özen gösterir. Çocuklarının doğa ve hayvan sevgisinin gelişmesi için çalışır. Bunun için değişik fırsatlar yaratır. Mesela bir kez ipekböceğinin geçirdiği evreleri göstermek için onlara doğal bir ortam oluşturmuştur.

Aslı: Selçuk'un küçük kız kardeşidir. Selçuk'un aksine - belki de yaşının etkisi ile - doğa olaylarına meraklı bir çocuk değildir. Ama uyumludur. Ağabeyi ile oldukça iyi geçinir:

“Öğrendiklerini coşku içinde kardeşi Aslı'ya anlatıyordu. Ne var ki Aslı bunlarla pek ilgilenmiyordu. Bebekleri ile oynuyordu” (s. 28).

Sevim Hanım: Sıradan bir ev hanımıdır. Ev işleri ile ilgilenen, gün toplantıları yapan hamarat bir hanımdır. Bir atı evde bakmak istemese de biraz da mecburiyetten sesini çıkaramaz. Derin bir hayvan sevgisi vardır.

Kerim Efendi: Mehmet Bey'in doktorluk yaptığı kasabada çiftliği olan bir adamdır. Mehmet Bey'i çok sever:

“Kerim Efendi gerçekten de Mehmet Bey'in bir dediğini iki etmezdi. Eşinin önemli bir hastalığını Mehmet Bey iyileştirmişti. O günden sonra yakın iki dost olmuştu iki adam ” (s. 32).

Paylaşmayı ve çocukları mutlu etmeyi seven bir insandır. Selçuk'u çok sever. Hayvanlara karşı da özel bir ilgisi vardır.

Yalçın: Selçuk'un büyük kentteki arkadaşlarından biridir. Özellikle babasının eğitimiyle okumaya karşı büyük bir ilgisi vardır. Nazlı'nın üçüncü kattan indirilmesi fikrini bulan kişidir.

Gazeteci Necdet: Nazlı'nın haberini yapan, fotoğraflarını çeken ve onu ülkeye tanıtan kişidir. Gazetecilik ahlakına oldukça dikkat eden bir yapısı vardır. Nazlı'yı kurtarmak için kampanya fikrini ortaya koymuş ve çözümler üzerine kafa yorup çalışmalar yapmıştır. Sıcakkanlı ve sempatik bir yapısı vardır. Nazlı'nın indirilmesi konusunda üretilen fikrin uygulanmasını gerçekleştirir.

Zekai Bey: Nazlı'yı kurtarmak için fikirler üreten, emekli ve meraklı bir okur olarak tanıtilen şahsiyet bulduğu acayip fikirlerle hikâyeye mizah katmaktadır. Zaman zaman insanları bunaltan bir konuma da gelir. Lakin işini ciddiyetle yapmaya çalışan ve bolca boş vakti olan bir kişiliktir.

Zaman-Mekân/Anlatıcı Bakış Açısı: Zaman olarak bakıldığında tarih belirtilmese de günümüzden fazla uzak olmayan bir zamanda kronolojik olarak gelişen olaylarla zaman ilerlemektedir. Türkiye'nin herhangi bir kasabasından büyük şehre gelen bir ailenin başından geçen ilginç bir olay genellikle geçmiş zaman kipinde anlatılmaktadır. Geniş mekân olarak önce bir kasaba daha sonra da büyük kent hâkimdir. Dar mekân olarak çiftlik, Erdem Sokağı ve üçüncü kattaki daire esas alınır. Zaman zaman bu yerlere ait tasvirler kitapta yer alır.

Anlatıcı üçüncü kişi ağzından zaman zaman birinci kişi anlatıma dönerek kitabı kurgular. Özellikle bu araya girişlerle olayı somutlaştırmak ve şahitlendirmek amacı güdülür. Anlatıcı zaman zaman okuyucuya bilgiler verir:

“Atların bacaklarının ne kadar narin olduğuna hiç dikkat ettiniz mi? Hayvanın hızlı koşmasını sağlayan bu güçlü bacakların kemikleri özellikle dizin aşağısında oldukça incedir. Koşarken sert bir tökezleme veya çarpma sonucu kolayca kırılabilir” (s. 38).

Bu bilgilendirmeler ve araya girişlere rağmen anlatıcı anti otoriter bir kimlik içerisinde hareket etmiştir. Olayların gelişimine müdahale etmekten çok akışı seyrine bırakmayı tercih etmiştir.

Romannın Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi:

9–12 yaş çocuklarının ilgi duyduğu alanlardan birisi de doğal olaylar ve hayvanlardır. Çağımızda toplumsal hayatın getirdiği özellikle büyük şehirlerdeki çocukların doğa ile bütünleşmesi ve hayvanları doğa ortamlarında görmeleri pek mümkün olmamaktadır. Yazar bu noktadan hareketle hayvanları ve doğal ortamlar hakkında okuyuculara bilgi vermeyi ve ilgilerini çekmeyi amaçlamaktadır. Selçuk'un kişiliği ile olayları daha etkili biçimde anlatmayı başarmıştır. Ayrıca Nazlı'yı da başkahramanın yanına baş hayvan kahraman olarak yerleştirerek günümüzde popüler olan çocuk ve hayvan kahraman ikilisini kullanarak kitabın çekiciliğini arttırmaya çalışmıştır.

Başkahraman Selçuk gelişim dönemi itibariyle daha çok erkek çocuklara has olan merak ve araştırma ruhuna sahiptir. Bir atın dünyaya nasıl geldiği ve nasıl gelişim gösterdiği, ayrıca ipekböceklerinin gelişme evreleri kitapta üzerinde durulan konular olarak belirir. Ve bu merakın birer parçası olarak karşımıza çıkar. Aslı kişiliğinde ise kız çocuklarının bu dönemdeki özelliklerini görüyoruz. Aslı ilk çocukluk döneminde kız çocuklarına özgü olan bebeklerle oynama evresindedir. Daha durgun bir kişilik özelliği gösterir.

Ahlâki değerlerin şekillenme dönemi çevreyi tanıma ve kişiliğin temellerinin atıldığı dönemden sonra gelen dönemdir. Kohlberg'in gelişim evrelerinde bu şekilde açıklanır. Yazar bu dönemlerin oluşması aşamasındaki okurlarına mesajlarını direk uyarı şeklinde değil konunun ve olayların içerisinde eriterek vermeye çalıştığı görülür. İnşaata girmenin tehlikeli olduğundan bahsetmesi, çalışmanın önemine değinmesi, sigara izmaritinin yol açtığı yangın sonucu üzerine hikâyesini kurgulaması gibi yöntemlerle mesajlarını vermeye çalışmıştır.

“Üzücü bir olayla karşılaştığımızda dayanıklı olmalıyız. Ama bundan daha önemlisi üzücü olaylara engel olabilmek için zamanında gerekli önlemleri almalıyız. Çünkü bu tür olayların bir bölümü kaçınılmaz olsa bile çoğu doğrudan doğruya dikkatsizlik sonucudur ” (s. 36).

Hedeflenen okur kitlesinin yaş dönemi özellikleriyle başkahramanı Selçuk'un dönem özelliklerinin aynı olması okuyucularda ayniyat hissi doğuracağından çocuk kitaplarında tercih edilen bir yöntemdir. Bu dönem çocuklarında arkadaşlık grupları her şeyden önce gelir. Ayrıca bütün ilgileri sosyal ilişkilere yönelmeye başlar. Selçuk'un da bu yönüyle böyle güçlü bir çevresi vardır. Sevdikleri büyüklerine değer verme ve onları örnek alma Selçuk'un kişiliğinde gazeteci Necdet ağabeyi ile olan sıcak ve samimi ilişkisinde belirir. Doktor Mehmet Bey ve Yalçın'ın babası örnek birer ebeveyn olarak gösterilmeye çalışılır. Çocuklarının eğitimlerine önem veren, onları okumaya araştırmaya, doğal gözlemlere yöneltmeye çalışan bunun sonucu olarak da çevreleri tarafından sevilip takdir edilmelerini sunan büyükler olarak sunulurlar. Çocuklarının bu dönemdeki hobilerini olumlu yönlerde kullanmaları için onları daha çok hayvan yetiştirmeleri üzerine yoğunlaştırmaya çalışmaktadırlar.

Espirili yaklaşımlar özellikler mizahi özellikler veya olaylar Sulhi Dölek'in en sık kullandığı yöntemidir. Geniş bir beğeni kitlesi olan mizahı, çocuklar için yapmak ayrı bir ustalık gerektiren iştir. Sulhi Dölek bu eserini mizahi olaylarla süsleyerek hedef kitlesindeki okurlarında okuduğu kitaplardan zevk alabilme, eğlenebilme güdüsüne yönelmiştir. Kitabın bu yönüyle eğlenceli olduğu söylenebilir.

3.2.6. Arkadaşım Dede

Biçim Özellikleri: “Arkadaşım Dede” adlı kitap Sulhi Dölek'in 9–12 yaş çocukları için yazmış olduğu romandır. Kitap Bilgi Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. 119 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap 1. hamur kâğıda basılmıştır ama süt beyaz ve parlak bir yapısı yoktur sayfaların. Bu yapı gözlerin fazla yorulmasını engellediği ve dikkat çektiği için doğru tercihtir. Fazla beyaz olması dikkat çeker fakat gözleri yordduğu için kitaptan uzaklaşmaya neden olan bir etkendir. Kitapta harf puntolarının yeterli büyüklükte olduğu görülmüştür. (12 punto) satırlar arasındaki boşluk yeterlidir. Paragraf yapısı dikkati çekecek kadar belirgin ve idealdir. Tek sütunlu sayfa düzeni kullanılmıştır.

Kitabın içinde kapak resmi hariç 17 tane resim bulunmaktadır. Bu resimler renkli resimler olmayıp, kara kalem çalışması şeklindedir. Konuyu daha anlaşılır kılmak ve dikkat çekmek amacıyla bütünle alakalı olarak konuların aralarına serpiştirilmiştir. Çocuklarda dikkat çabuk dağıldığından ve bir konunun üzerine dikkat yoğunlaşmadığından konuya dikkat çekmek ve daha anlaşılır kılmak maksadıyla olması gereken bir özelliktir.

Resimler konuları iyi özetlemekte, gerektiği noktada ve sayfada bulunmaktadır. Kara kalem olması nedeniyle resimler basit fakat konuyu iyi özetlemek bakımından iyi çizilmiş resimlerdir. Resimlerde eleştirilecek bir nokta varsa hepsi aynı büyüklükte ve düzende kullanılmamıştır. Resimlerden 14 tanesi küçültülerek yazıların arasına sıkıştırılmış, 3 tanesi tam bir sayfayı kaplayacak şekilde çizilmiştir. Resimleri bu şekilde kullanmaktaki maksat tam olarak anlaşılabilir değildir.

Kapak resmi romanı en iyi şekilde özetleyen resimlerden bir tanesidir. Resimde 9–10 yaşlarında bir çocuk, yanında sepet ve çantalarla bir elindeki bastonu kaldırarak otobüslerin olduğu bir alanda oturuyor. Resmin tam köşesine büyük bir alanı kaplayan dedenin resmi var. Dede şapkalı, beyaz saçlı ve sakallı birisidir. Kapağın arkasında üzgün bir çift ve ağlayan üzgün bir çocuk resmi bulunmaktadır. Kapak resmindeki renkler 9–12 yaş çocuklarının ilgisini çekecek canlı renkleri bünyesinde barındırmaktadır. Daha çok yeşil renk ağırlıklıdır. Romanda geçen yolculuk, dede, çocuk gibi kavramları görselleştirmektedir. Böylece ilk bakışta romanda neler yaşanacağını ipuçlarını taşıyan bir resim olarak belirtilebilir.

Dilbilgisi ve Okunabilirlik Özellikleri: Dil ve imla açısından herhangi bir hataya rastlanmamaktadır. Cümleler kısa, anlatım yalın ve ifadeler açıktır. Hedef kitle için daha kolay anlaşılmasını sağlayacak unsurları taşımaktadır. “Çakı, çakmak, çekecek var” cümlesi ilk etapta çocukların anlamasını zorlaştıracak gibi görünse de söyleyenin hızlı söylediğini ifade etmek için gereklidir. Okuyan birkaç defa söylediğinde anlatılmak isteneni anlayacaktır. Paragraf ve sayfa yağısı olması gerektiği gibidir. Konuşmalar kısa çizgi ile değil tırnak işareti arasında

kullanılmıştır. Basit cümle yapısı görülmektedir. Birleşik cümle ya da fiilimsilere pek yer verilmemiştir. Yaygın olmasa da devrik cümle görülmektedir. “İçine belli belirsiz bir üzüncü çöktü Altan’ın da.” “Birileri okur bana.” vs. Böylece sade ve gündelik yaşamdaki dil atmosferi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Atasözleri yeteri kadar kullanılmamıştır. Deyimler atasözlerine nazaran daha fazladır. Birkaç örnek gösterilecek olursa:

“Kırk yıllık olmak”, “Omuzlarını silmek” (s. 31).
 “Açlıktan midesi kazınıyordu.”, “Çocuğu bulamayınca deliye dönmüştü, içi içini yiyordu ” (s. 33).

Bazı deyimler toplum içerisinde kullanıldığı gibi değil, Öztürkçeleştirilerek kullanılmıştır:

“Tanrının suyunu para ile satmazsa ölür ” (s. 18).
 “Tanrı korumuş ölebilirdin de ” (s. 49).

Halk arasında kullanılan ve 20’li yaşların üzerindeki insanların bildiği bazı kelimelerin de kullanıldığı görülür. “ İvecenlikle, falçata, övünç, seğirttiler, uslarını...” gibi kelimeler bunlardan bazılarıdır. Bu durumu eleştirilecek bir nokta olarak görmemek daha doğrudur. Çocukları araştırmaya itmekte, kelime dünyalarını genişleterek hayallerinin alanlarını da farklı boyutlara taşımasına yardımcı olabilecektir. Bu kelimelerin anlamlarına kolayca ulaşabilecekleri için araştırma teknik ve zevkleri de gelişecektir.

Somut varlıklar ve somut kelimeler kullanılmıştır. Soyut unsurlara da yer verilmiştir. “ özlemek, ağlamak, üzülme...” gibi. Bu durumları tasvir eden ifadeler soyut unsurların anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Somuttan soyuta geçme yapısı görülür:

“Ayrılışların üzüntüsü olmasaydı, kavuşmanın sevinci de olmazdı.
 Düşün bir ” (s. 53).

Okunabilirlik ölçütü bakımından Flesch formülü ile yapılan incelemede kelime başına düşen ortalama hece sayısının 2.6, cümle başına düşen ortalama kelime sayısının ise 5.2 olduğu görülmüştür. Buna göre; kitabın okuma açısından güçlük derecesinin kolay olduğu söylenebilir:

“ Bu formülün temel hareket noktası, kelime başına düşen hece sayısı 1’e düştükçe metin kolay, kelime başına düşen hece sayısı 10’a yükseldikçe metin zor olarak değerlendirilmesidir. Bu değerlendirme cümle başına düşen kelime sayısı için de yapılmakta, bu sayı 1’e düştükçe metin kolay, 10’u geçtikten sonra zor olarak değerlendirilmektedir (Güneş Firdevs, 1997, s.237).

Olay Örgüsü: Bu öykü bir çocukla yaşlı bir adamın öyküsüdür. Altan, 9–10 yaşlarında bir erkek çocuğudur. Küçük bir kentte yaşamaktadır. “ Dede ” diye hitap edilen, bu nedenle adı unutilan yaşlı bir adamla terminalde başlayan bir arkadaşlık hikâyesi çocuk romanımızın temelini oluşturmaktadır.

Altan, annesinin yanından ayrılıp beş yaşından beri görmediği babasının yanına gitmektedir. Dede ise damadı, kızı ve torunlarının yanından İstanbul’daki oğlu, gelini ve torunlarının yanına gitmektedir. İkisi de bu yolculuğa geri dönmek üzere çıkmışlardır. Altan’ın annesinin Altan’ı dedeye emanet etmesiyle otobüs yolculuklarına başlarlar.

Altan annesinden ayrılmanın acısı yüreğinde yolculuk ederken dede onu bu hüzünlü ortamdan uzaklaştırmak için aldığı gazeteleri kendisinin okumasını ister. Altan gazetelerin her yerini okur bitirir. Çantalara Ankara’da göz kulak olmak üzere uykuya dalarlar.

Ankara terminalinde İstanbul otobüsünü bulup, çantaları ve sepeti götürmek gerekmektedir. Çantaları ve sepetleri oldukça ağırdır. Biri çocuk biri yaşlıdır. Sıra ile çanta ve sepetleri taşımaya karar verirler. Son sepette Altan dedeye yardım olsun diye kendi yaşlarında bir hamal tutar. Altan dedeyi bulamaz. Dede geri geldiğinde Altan’ı bulamayınca çok telaşlanır. Terminalin her tarafını aramaya başlar. Altan

tekrar dede ile buluşacakları yere geri dönme fikrini uygulayınca uzun uğraşlardan sonra buluşurlar.

İstanbul otobüsüne binmeleriyle yeni bir yolculuk başlar. Bu yolculukta Altan İstanbul'a babasının velayet davasını kazanıp, velayetini alması üzerine gittiğini söyler ve kendisinden bahseder. Annesi ile yaşadıklarını, annesi ve babasının ayrılığını, ara sıra dayısından yediği dayakları anlatır. Karanlık çökmüştür ve dışarıda akan ağaçlar, ara sıra bulunan evler kaybolmuştur. Altan ve dede birbirlerini tanımaya ve arkadaş olmaya başlarlar. Dedenin kaç yaşında olduğundan bahsedilir:

“ ‘Sen yüz yaşında var mısın dede?’ diye soruverdi birden. Dede gülmeye başladı. Öyle gülüyordu ki yolculardan birkaçı başlarını çevirip baktılar. Dede ile Altan arasındaki sıkıntılı hava dağılmıştı”
(s. 40).

Dede okuma yazma bilmediğini söyleyerek Altan'a kendisine öğretmesini söyler. Altan öğretmeye başlar. Bu esnada otobüsün ışıkları sönünce Altan şaşırır. Arkadaşı dede otobüsün ışıklarının uyumak isteyen olur diye kapandığını anlatır ve iki arkadaş bu ortama uyararak uykuya dalarlar. Sabah erkenden terminale varırlar. Dede ve Altan beklemeye koyulurlar. Dede Altan'ın babası gelmeden onu bırakacak gibi değildi. Altan da beş yaşından beri görmediği babasını tanıyıp tanıyamayacağı düşüncesi ile dalgın bir bekleyiş içindedir. Aradan iki-üç saat geçer. Fakat Altan'ın babası ortalarda yoktur. Dede Altan'ı alıp oğlunun evine gitmeyi düşünür. Ağır eşyalarını salatalık satan genç adamın yardımıyla durağa kadar taşırlar. Altan babasının adresini annesinin iğnelediği ceketinin cebinden çıkarıp dedeye verir. Dede onu babasına götüreceğine söz verir. Minibüse binip dedenin oğlunun evine giderler. Dedeyi torun ve gelini sevinçle karşılar. Dede artık hep onlarla kalacağını söyler. Dedenin torunları Altan'dan biri bir yaş, diğeri dört yaş büyüktür. Altan'ın aklında babasına gitmekten başka bir şey yoktur.

Dede Altan'ın babasına gitmek için telaşlandığını görünce hemen onu götürmeye kalkar. Ancak üç otobüsle gidilecek bir mesafede oturuyordur Altan'ın

babası. Zorlu bir yolculuktan sonra Altan'ın küçük yaşlarını geçirdiği babasının ve babaannesinin yaşadığı eve gelirler. Babaanesi onu kucaklayıp eve girer. Hep birlikte ayran içerler. Babasının neden kendisini karşılamadığını öğrenir:

“Babam neden bu sabah gelip bizi karşılamada babaanne?
 ‘Neden mi karşılamadı? Senin bugün geleceğini bilmiyordu ki...’
 ‘Dayım dün babamın işyerini arayıp bildirecekti, etmedi mi?’
 ‘Ah yazık!’ dedi yaşlı kadın ‘etmesine etmiştir belki ama dün baban işe gitmedi. Beni doktora götürmek için izin almıştı.’
 ‘Şimdi anlaşıldı’ diyerek çenesini kaşdı dede. ‘Ama ben demiştim sana zaten bir terslik olduğu belliydi ’ (s. 100–101).

Babasını evde bulamayan Altan, babasının çalıştığı yere yani fabrikaya gitmek ister. Dede onu babasının çalıştığı fabrikaya da götürür. Babası henüz fabrikadan çıkmamıştır. Çıkmasına az kaldığı için telefonla babasıyla konuşan Altan sabırsızlıkla beklemeye başlar. Bekçinin odasında iki defa telefonda konuşup babasının sesini duymuştur. Babasının sesini tanır. Babasının işten çıkmasıyla baba ve oğul birbirlerine kavuşurlar:

“Sonunda gördü babasını ve onu ilk görüşte tanıdığına şaşıtı. Çevik ve hızlı adımlarla kendisine doğru geliyordu babası. Altan da koştu ona doğru, kollarına atıldı. Koltukaltlarından tuttuğu gibi Altan'ı i havaya kaldırdı babası, gücünden hiçbir şey yitirmemişti iki yanağından öptü oğlunu.
 “vay vay vay” dedi onu yere indirmeden önce “bayağı ağırlaşmışsın, eskiden seni çok daha kolay kaldırırdım seni havaya” (s. 114).

Dede geç olmadan eve dönmelidir. Altan ile vedalaşarak ve oğlunun adresini vererek tekrar görüşmek umuduyla yol arkadaşı dede ve Altan ayrılırlar.

Şahıslar:

Altan: 9–10 yaşlarında bir erkek çocuğudur. Bulunduğu yaş itibariyle anne babasına ihtiyaç duyan bir çocuktur. Kitapta bu düşünce ve eleştirisi şu bölümle ifade edilir:

“Mahkeme seni ona mı vermiş?

‘Evet, çocukları paylaştıran bir mahkeme mi var dede? Peki neden anaları babaları bir arada tutmaya çalışmıyorlar ’ ” (s. 40).

Arkadaşlarını sever ve ayrıldığı için üzüntülüdür.

“ ‘Arkadaşlarım mı? Olmaz mı hiç? Tahsin var, Sinan var sonra Çetin var... Kolay kolay göremem ben onları ’ ” (s. 66).

Bu karakter taşıması gereken bütün çocuk özelliklerini taşımaktadır. Arkadaşlığa değer veren bir yaş döneminde olduğu için dede ile hemen arkadaş olur ve içtenlikle yaşadıklarını anlatır. Annesi ve babası Altan çok küçükken ayrılmıştır. Boşanan anne babasının arasında kalan Altan, annesinden ayrılmamanın üzüntüsünü yaşamaktadır. Duygusal bir çocuktur, gözyaşlarını tutamayacak bir duygusallığa sahiptir:

“ ‘Ne oluyor yavrum? Neden ağlıyorsun?’ Altan ağladığı için utanıyordu ama hıçkırıklarını bastıramıyordu ” (s. 52).

Meraklı ve araştırmacıdır. Yolda gördüğü ve bilmediği her şeyi Dedeye sorarak öğrenme çabasındadır. Bilmediği nesnelere, kelimelere, eylemlere ne varsa öğrenmeye çalışır:

“ ‘Falçata ne demek?’
‘Deri kesmekte kullanılan keskin bir bıçaktır falçata ’ ” (s. 37).

“ ‘Şu top gibi şeyler ne dede?’
‘Hangileri? Şu kara yuvarlaklar mı? Onlar pusula’
‘Yani yön bulmaya yarayan pusulalardan mı ’ ” (s. 81).

Hamallık yapan kendi yaşlarındaki çocukla dalga geçmeyecek kadar hassas ve içinde bulunduğu duruma şükrecek bilinçtedir. Saygılı ve yardımseverdir:

“ ‘Çalışmak’ dedi Altan, garda taşıyıcılık yapan Hüseyin’i düşündü o sırada. Çıraklık yapan öteki arkadaşlarını düşündü. ‘Çalışan çocuklar da var elbet’ diye ekledi, ‘Ama çoğunlukla çocuklar okula gider’ ” (s. 41).

“ Oğlunun evine gitsene, özlemedin mi onu? Bana bir şey olmaz git istersen ” (s. 64).

Dede: Yaşlı, ak saçlı ve sakallı bir insandır. Elinde bastonu, ihtiyarlığın verdiği yavaşlıkla hareket eder. Güler yüzlü, cana yakındır. Altan’ı oyalayarak ve iyi şeylere yönelterek, sıkılmasını önler. Mesela gazete okumasını isteyerek Altan’ın sorduğu sorulara verdiği cevaplarla ona bir şeyler öğretmeye çalışır. Emanete çok büyük hassasiyet gösterir. Bu onun en büyük özelliği olarak kitapta görülür. Yardımseverlik vasfına uygun bir profil çizer. Altan’ı babasına teslim edene kadar onu kolları, gözetir, sahip çıkar. Sevgi doludur ve sevgisiyle çevresindekiler de ona saygı ve sevgi gösterir. En önemli eksi özelliği çok sigara içmesidir. Sigara onu öksürtmekte ve nefes almasını güçleştirmektedir.

Zaman-Mekân /Anlatıcı ve Bakış Açısı: Öykü genel olarak yolculuk üzerine kurulmuştur. Ankara-İstanbul ve küçük kent mekân olarak anlatılır. Küçük kentin terminalinden başlayıp, İstanbul’un Zeytinburnu, Karanfil Çıkmazında son bulan bir mekân anlatımı vardır. Mekân unsuru öyküde geniş olarak vurgulanmıştır. Zaman tam olarak belirtilmese de belli bir süreçte yaşanmaktadır. Telefonun yaygın olmadığı, haberleşmenin zor olduğu zamanlarda olaylar anlatılmaktadır. Mektupla haberleşmenin yaygın olduğu dönemlerde geçmektedir olaylar:

“...Üç-dört kez mektup yazmıştı babasına. Birkaç kez de babasından mektup almıştı. Postacı bu mektupları getirdiğinde Altan’ın annesi bir tuhaf olurdu, ağlamaklı olurdu. ‘Al’ derdi “Babandan mektup var” (s. 93).

Anlatıcı, otobiyografi tekniği kullanarak yazar anlatıcı rolü ile ve tanrısal bakış açısını kullanarak öyküyü kurgulamıştır.

Romanın Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi: Yazar, ilk olarak çocuklarla yaşlıların, ortak paydalarını ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Bunlara örnek olarak dedeye damadın para vermesi, Altan’a ise

annesinin para vermesi, dedenin sevdiklerinden ayrılırken döktüğü gözyaşları olabilir.

Altan'ın dedeye gazete okumasıyla ihtiyacı olana yardım etmenin gerekliliği ön plana çıkartılmıştır. Çalışmanın gereği ve önemine dikkat çekme en ön planda olan yaklaşımdır. Çocuk kahraman ilk olarak on-on bir yaşlarındaki hamal Hüseyin ile çalışma hayatını tanır. Hüseyin'in kişiliği ile çalışmanın önemi vurgulanmaya çalışılır. Daha sonra molada tanıştıkları inşaat işçisi ile çalışmanın zorluklarını ve çalışmak zorunda olan insanlara değinilir. İnşaat işçiliğinin zorluğu beraberindeki hasretlik ile dile getirilir. Dedenin yaptığı iş ve kullandığı unsurlar tanıtılır. İstanbul'a gelen Altan'ın İstanbul'daki gelişmişliği görerek küçük yerleri geliştirmek amacıyla yönetici olmaya karar vermesi ve dedenin oradaki verdiği ders kitap içerisindeki en önemli derslerden biridir. “İnsanlara yararlı olmak için ille de yönetici olmak gerekmez, işini severek yapman yeter, bir de dürüst yapman. İşin iyisi kötüsü olmaz. Öteki insanlar en çok neye gereksinim duyuyorlarsa onu yapmak en iyi işi yapmaktır.” der. Burada 13–15 yaş dönemi çocuklarında görülen çabuk tepkili davranışlar çocuk kahraman Altan'ın üzerinden gösterilmiştir.

Romanın birçok yerinde sigaranın zararlı olduğu belirtilmeye çalışılmıştır. İlk olarak otobüse binen dedenin öksürüğe tutulmasını ve bunun üzerine dedenin “Şu sigara yok mu şu sigara? Sen, sen ol sigara içme büyüyünce” sözleri ile ilk ikaz başlar. Altan'ın babaannesinin evinde babaannesinin kahve teklif etmesi ve kahvenin olmaması nedeniyle dedenin kahvenin zararını belirtmesi üzerine, “peki sigara çok mu iyi?” diye cevap vererek sigaranın olumsuz yönünü tekrar vurguladığı görülür. Bu durum ergenliğe geçiş döneminde görülen hayranlıklar ve tutkunluklar evresinde, bu tutkunun sigaraya dönmemesi içindir. Dedenin her zaman yanında taşıdığı gazeteyi çıkararak okumanın önemine dem vurulmaya çalışılır. İlk tanıştıklarında dede katlayıp cebine koyduğu gazeteyi çıkararak Altan'ın okumasını istiyor. Altan da her köşesini dedeye okur. Altan'ın gözünde gazete sadece okumaya yaramıyordur. Altan'ın gözünde üstüne bir şeyler koymaya, üstünde bir şeyler yemeye, nelere yaramıyordu ki? Bu durumla çocuklarda bu dönemde gelişen ilgilerin

olumlu aktivitelere yönlendirilmesi gerekliliği gazete okumaya yönlendirilmeye şekline sokulmuştur.

Yazar, dedenin ağzıyla okuyucu kitlesine bazı meslekleri ve kelimeleri öğretme amacı gütmüştür. İlk önce dedenin yaptığı işin ne olduğu öğretilir. Dedenin yaptığı iş eskiciliktir. “Kundura onarıcısına da eskici derler” sözü ile açıklama yapılır. Falçata deri kesmede kullanılan keskin bir bıçak tanımlaması yapılır. Romanın içerisinde mahkeme, pusula, yönetici tanımlamaları da yapılmaktadır. Bu durum dil gelişimi açısından gramer bilgisini arttırıcı ve sözcük dağarcığını geliştirici bir yöntem olarak görülebilir.

Kitabın başlığında olduğu gibi arkadaşlığa ve dostluğa değer veren, büyüklerine saygı ve sevgi duyan bir gençli hedeflenmiştir. Romanın temelinde sevgi duygusu yatmaktadır. Altan annesini çok sevmektedir. Ayrılırken çok üzülür. Dedeyi kızı, damadı ve torunları sevmektedir. Altan ve Dede de onları çok sevmektedir. Dede İstanbul’a vardığında gelini ve torunları sevgi ve özlemle onları karşılarlar. Altan babasına sevgi ve özlemle sarılır. Babaannesi de onu çok sevmektedir ve özlemiştir. Altan arkadaşı dedeyi de çok sevmiştir. Dede Altan’a babasını sevgi ve hoşgörü ile beklemesini tavsiye eder. Romana hâkim olan duygulardan birisi de özlem duygusudur. Sevilen şeyler özlenir. Altan babasını özleyiyor çünkü onu seviyor. Annesinden ayrılırken çok üzülüyor ve İstanbul’a geldiğinde onu özleyiyor. Roman yardımseverlik ve paylaşım ile başlıyor, dede yolculuk konusunda Altan’a yardım ediyor. Altan ise gazete okuyarak dedeye yardım ediyor. Altan dedeye yardım olsun diye bir hamal tutuyor. Yanlarındaki yiyecekleri paylaşıyorlar. Dede konakladıkları yerlerde bir şeyler alarak Altan ile paylaşıyor. Salatalık satan genç adam Dede ve Altan’a yardım ederek çanta ve sepetlerini taşıyor. Minibüsteki muavin çantaları arabaya çıkartmak konusunda Altan ve dedeye yardım ediyor. Bunun yanında otobüsteki insanların Dede ve Altan’ın bilet atlamasına yardımcı olmamaları ve sıkıştırmaları zıtlığı ile de yardımlaşmanın önemine dikkat çekiliyor. Özellikle ortaya konan bu sevgi, özlem, paylaşma ve yardımlaşma duyguları ile çocuk kitaplarında olması gereken konu ölçütlerinden olumlu duygu ve davranış geliştirme özelliği kitapta olabildiğince vurgulanmaya çalışılmıştır.

3.2.7. Kahkaha Tarlası

Biçimsel Özellikler: Sulhi Dölek'in bu kitabı özellikle 9–12 yaş çocuklarına hitap eder. Bilgi Yayınevinden yayımlanan bu kitabın bir de Gülyüzlü Tarlalar adıyla Gendaş Çocuk yayınlarından da basıldığı tespit edilmiştir. İki yayın evi tarafından çıkarılan çocuk kitabı Bilgi Yayınevi tarafından çıkarılanı üzerinde daha fazla durulup çalışma onun üzerinden yapılmaya çalışılmıştır. İki yayınevinden çıkan kitapların biçimsel farklılıklarına bakacak olursak içerik özelliklerinde herhangi bir değişiklik göze çarpmaz, cümle değişikliği içermez. Sadece kapaktaki isim farklılığı göze çarpar. Bilgi Yayınevinden çıkan kitaptaki resim ve çizimlerin daha canlı, sık ve ilgi çekici oldukları görülür. Bilgi Yayınevinden çıkan kitapta ön ve arka kapakta resimler bulunmakta, ayrıca arka kapakta kısa bir önsöz de yer almaktadır. Gendaş Yayınları'nda ise editörün girişte bir sunuşu yer alır. Bilgi Yayınevi tarafından 2003 yılında basıldığı belirtilen kitabın, Gendaş Yayın tarafından ne zaman basıldığı belirtilmemiştir. Gendaş Yayınevinin kapak resmi daha donuk ve mat görünüm arz eder.

Resimler arasında bir benzerlik göze çarpar. Her iki yayınevinde de başkahramanlar resmedilmiştir. Gendaş Yayınları'nda başkahramanların yanında kitapta önemli bir rolü bulunan “Yulaf Ana” karakteri de çizimlenmiştir. Gendaş Yayınevi tarafından basılanında kitap içinde 10 tane resim bulunmaktadır. Bilgi Yayınevinde basılan da ise 18 tane resim vardır. Gendaş'ta kitap sayfa sayısı 135 Bilgi Yayınevinde ise 113'tür. Gendaş Yayınevinde resimler de kitap sayısına eklenmiştir, puntolar da Bilgi Yayınevine göre daha büyüktür. Gendaş Yayıncılıktakinde bölümler daha belirgin olarak sayfa başında başlar, yine Gendaş Yayıncılık tarafından çıkan romanda kâğıt kalitesi Bilgi Yayınevindesine göre daha düşüktür. Tüm bu faktörler Bilgi Yayınevinden çıkan kitabı daha ön plana çıkarmakta ve çalışmamızda onu tercih nedenimiz olmasını sağlamaktadır. Bilgi Yayınevinin basımındaki kapakta fon renkleri olarak mor ve yeşil kullanılmıştır. Kapağın canlı ve adına yaraşır bir çizimi vardır. Kapakta ana karakterler Bilgi, Suna ve Uslu gülerken resmedilmiştir. Arka kapakta ise kısa bir anekdot ve tarlada gülerken

çalışan köylüler vardır. İç resimler de olayı güzel ve anlamlı çağrıştıracak niteliktedir. Kapak ve resimler Cavit Yaren tarafından çizilmiştir.

Satır araları yeterli düzeydedir. Bölümlemeler için ayrı sayfa başı kullanılmamış, bazı önemli olaylar öncesi punto büyüklüğü değiştirilmeden kalınlaştırma ile başlık koyma tercih edilmiştir. Harfler 12 punto büyüklüğündedir. Bilgi Yayınevinden çıkan kitapta imla ve basım hatasına rastlanmamıştır. Sayfa düzeni üst, alt, sağ, sol bölümlerden yeterli boşluklar bırakılarak tek sütun şeklinde tasarlanmıştır.

Dilbilgisi ve Okunabilirlik Özellikleri: Dil ölçütleri bakımından kitapta anlatımın sade olduğu, dilbilgisi ve imla kurallarına oldukça dikkat edildiği göze çarpar. Özne, yüklem mutlak bulduğu, etken çatılı fiillerin kullanılmaya çalışıldığı görülür. Dil doğal ve içtendir. Karşılıklı konuşmalara sıklıkla yer verilmiş, bu dönem çocuğunun yaşadığı inatlaşma ve söz oyunları yansıtılmaya çalışılmıştır. Somut sözcükler daha fazla olmakla birlikte, hayal gücünü geliştirici imge ve kavramlara da yer verilmiştir. Kitapta bazı eşya ve nesnelerin yöresel ağızlardaki kullanımları bulunur. Bu kelimeler çağrışımlarla anlaşılabilir tipte sunulmuştur. Mesela “sundurma, azık, kundura, kasket...” gibi köy yaşamına has kelimeler bulunur. Deyim kullanımına da zaman zaman yer verildiği görülmüştür. Gerekli yerlerde bilinene deyimler kullanılmıştır. Argo sözcüklere pek yer verilmese de gündelik yaşamda kızıldığı zaman sarf edilen sözler bulunur. “sersem herif, eşek...” gibi. Anlatımda bütünlüğü de özen gösterilmiştir. Genelden öze doğru bir anlatım söz konusudur. Köy anlatımında köy genel olarak belirtilip tiplere geçilir. Obur Ağa'nın çiftliğinden giriş yapıp, Obur Ağa'ya geçilir. Gerekli yerlerde özellikle tiplere göre açıklamalara da başvurulduğu görülür. Olaylar heyecanlı yer yer gizemli ve mizahi yönde geliştiği için üslupta güzel bir akıcılığın olduğu göze çarpar.

Okunabilirlik ölçütü bakımından Flesch formülü ile yapılan incelemede kelime başına düşen ortalama hece sayısının 2,7, cümle başına düşen ortalama kelime sayısının ise 7,6 olduğu görülmüştür. Buna göre; kitabın okuma açısından güçlük derecesinin kolay olduğu söylenebilir:

“ Bu formülün temel hareket noktası, kelime başına düşen hece sayısı 1’e düştükçe metin kolay, kelime başına düşen hece sayısı 10’a yükseldikçe metin zor olarak değerlendirilmesidir. Bu değerlendirme cümle başına düşen kelime sayısı için de yapılmakta, bu sayı 1’e düştükçe metin kolay, 10’u geçtikten sonra zor olarak değerlendirilmektedir (Güneş Firdevs, 1997, s.237).

Olay Örgüsü: Sıcak ve güneşli bir günde Bilgi ve Suna tarlada babalarına yardım etmektedirler. Öğlen vakti babası onları erik ağacının altına gönderir. Babası yanlarına geldiğinde çocuklar babalarına dere kıyısına inip inemeyeceklerini sorarlar. Bütün ısrarlara rağmen babası onları göndermeye razı olmaz. Çocuklar babasının öğle uykusunu fırsat bilip dere kenarına kaçarlar. Bu sırada topal eşekleri de peşlerine takılır. Dere kıyısına vardıklarında Bilgi’nin merakı karşı tepenin arkasına yönelir. Bu sırada eşeklerinin neden bir adının olmadığı kafalarına takılır:

“ ‘Neden bizim eşeğin bir adı yok?’
 ...‘Sen bir isim bul öyleyse’
 ‘Buldum bile’ dedi Bilge. Bundan sonra ona topal eşek diyelim.
 ...Böyle isim olmaz dedi Suna. ‘Her çağırışta hayvanın sakatlığını başına kakmak mı istiyorsun?’
 ‘Haklısın’ dedi Bilge. Öyleyse ona Üç bacağı sağlam eşek diyelim.
 ‘Bu da güzel değil. Dördüncü bacağı sağlam olmadığını koyuyor ortaya, üstelik çok da uzun bir isim. Söylemesi iki dakika alır. O zamana kadar da hayvan kimbilir nereye gitmiş olur!..’
 ...‘Öyleyse Uslu eşek diyelim’
 İlle eşek dememiz gerekmez, sırf Uslu desek nasıl olur?’
 (s. 13–14).

Eşeğin adı artık Uslu olur. Eşek de bu ismi sevmiş gibidir. Suna devamlı geri dönme konusunu dile getirirse de Bilgi’nin ısrarlarıyla karşı tepeye doğru giderler. Tepenin zirvesine vardıklarında karşısında başka bir tepe görürler. Arası ise yemyeşil bir örtüyle kaplıdır. Çayırın tam ortasında ise bir at ve bir tay vardır. Biraz ileride de bir kuru başlıyordur. Durumun heyecanına kendilerini kaptıran çocuklar ve Uslu kendilerini korunun içinde kaybolmuş bir vaziyette bulurlar. Çaresizce çabalamalar sonucunda gittikleri yönde bir çıkış bulurlar ama bu korunun ters tarafıdır, hava da

kararmıştır. Yolun kıyısında oturur ağlaşırlarken karşıdan bir at arabası gelir. Arabayı asık suratlı ve sert görünüşlü bir kadın sürmektedir. Atına durması için ‘bürrr oğlum’ demesi Bilgi’nin hoşuna gider ve kahkaha ile gülmeye başlar. Kadın da Bilgi’nin gülmelerini çok beğenir. Onları evine götürmek için arabasına bindirir. Yorgunluktan uyuya kalan çocuklar sabah gözlerini açtıklarında kendilerini bilmedikleri bir odada bulurlar. Sesleri duyan yaşlı kadın onları yanına çağırır. Nedense kapı kilitli değildir. Yaşlı kadın salonda oturmuş bir ayağın çorap giymekte sonra onu çıkarıp diğer ayağına aktarmaktadır. Çocuklar bir türlü olan biteni ve neden buraya getirildiklerini anlamazlar. Yulaf Ana adındaki yaşlı kadın onlara yiyecek bir şeyler hazırlar. Nedense evde kestaneden başka bir şey yoktur. Hatta Yulaf Ana köyde de kestaneden başka bir şey olmadığını söyler. Ama kestanenin envai çeşidini haşlama, pişirme, kavurma yaptıklarını anlatır. Evden gitmekte özgür olduklarını ama bunu tek başlarına yapmaları gerektiğini öğrenen çocuklar hemen evden çıkarlar.

Köyde de bir gariplik vardır. Herkes asık suratlı ve boş boş oturmaktadır. Tam köyden çıkmak üzereyken arkalarından seslenen Yulaf Ana onlara yolluk için kestane azığı getirmiştir. Artık bu garipliği meraktan ölmek üzere olan çocuklar Yulaf Ana’yı ikna ederek olan biteni öğrenirler. On yıl önce büyük bir kuraklık olduğunu, o kuraklıkta tüm ekinlerin kavrulduğunu, tohumlukların bile kalmadığını, köyün yoksullaştığını söyler. Bu sırada bu kuraklıktan etkilenmeyen köyün en zengin ve acımasız adamı Obur Ağa’ya gittiklerini ve ihtiyaçlarını karşıladıklarını söyler. Tabi o Obur Ağa tefecilik yöntemiyle bire on isteyip bütün köyü kendisine köle yapar. Bununla da kalmaz köyün en verimli arazileri olan güteryüzlerin yetiştiği tarlayı da Obur Ağa’ya kaptırırlar. O günden sonra da kimsenin yüzü gülmez. Yulaf Ana durumun böyle gitmeyeceğine karar verdiklerini anlatır. Altı yıl kadar önce bu çalışıp çabalamalarının Obur Ağa’ya gittiğini, hiç çalışmasalar da ve etrafta bulunan bolluk içindeki kestaneleri yeseler aynı durumun süreceğini hesap ettiklerini ve o günden sonra da herkesin kendi köşesine çekilip çalışmayı bıraktığını anlatır. Çocuklar bu durum karşısında ne yapabileceklerini düşünürler. Kendilerindeki bu güler yüzlülüğü köylülere tekrar öğretebileceklerini düşünürler ve bir gün daha kalmaya karar verirler o köyde. Ailelerine haber vermek adına mektup yazmayı

düşünseler de kâğıt bulamamalarından ötürü bunu uygulayamazlar. Bilgi'nin aklına Uslu'nun üzerine yazıp onu göndermek gelir:

“Bilgi hayvanın yularından tuttu, Suna da yazmaya başladı. Ama daha ancak “çok iyi” yazabilmişti ki Uslu gıdıklanmaya başladı, yerinde duramıyordu. Bu yüzden Suna da yazının gerisini getiremiyordu.

‘Bu kadarı yeter’ dedi Yulaf Ana. ‘Ananız babanız nasıl olsa ne demek istediğinizi anlar’ ” (s. 64).

Uslu birden dışarı fırlar. Hızla köyün dışına doğru çıkmaktadır. Çocuklar tam Uslu'yu köylerine doğru gönderdiklerini sanırken Uslu tam ters yöne Obur Ağa'nın çiftliğine doğru gitmektedir. Bilgi ve Suna birden gerilen sınırlarının boşalmasıyla kahkahalarla gülmeye başlarlar. Bir yandan da Uslu'nun peşinden koşarlar. Tabi Yulaf Ana da onların arkasından. Kahkahaları duyabilmek için tüm köylüler de peşlerine takılır. Manzara çok eğlencelidir. Obur Ağa'nın çiftliğindeki seyis uzaktan gördüğü bu toz bulutunun ne olduğu konusunda dehşete düşer ve çiftliği ayağa kaldırır. Ağaya haber vermek için yolda gördüğü traktör sürücüsü, sonra çoban, uşak, kâhya, en sonunda Obur Ağa'nın karısı da bu gruba katılıp Obur Ağa'nın kapısına gelirler. Yalnız Obur Ağa'nın sinirliliğinden ötürü kimse kapıyı çalıp içeri girmeye teşebbüs edemez:

“O sırada Obur Ağa günün yedinci yemeğini yiyordu. Obur Ağa günde ortalama yirmi dört öğün yemek yedi. Dışarıdan gelen sesleri duyunca ne olduğunu anlamak için yerinden kalktı, kapıya yürüdü. Elini uzatıp kapıyı açması ile birlikte beş kişi büyük bir gürültü ile yuvarlanıp, yere serildiler ” (s. 70).

Çiftliğe doğru bir çekirge sürüsünün geldiğini sanan Obur Ağa telaşa kapılır. Çiftesini aldığı gibi dışarı fırlar. Bu arada etrafına da tekme tokat savurmaktadır. Çünkü kimsenin kendisinden çok bilmesine dayanamaz. Gelenler belirginleşince Obur Ağa köylülerin çiftliğini yağmalama düşüncesinde olduğunu sanıp daha da tedirginleşir. Tüm kilit tedbirlerini kaldırır. Uslu yitik çitin arasından geçer ve tam Obur Ağa'nın karşısında durur. Ardından da diğer ahali gelip dururlar. Köylülerle çalışanlar (eski köylüler) arasında bir atışmadır başlar. Har güre arasında

Uslu ayran güğümünü Obur Ağa'nın üzerine devirir. Sinirden deliye dönen Obur Ağa Uslu'ya hakaretler yağdırmaya başlar. Bunun üzerine Bilgi ve Suna Obur Ağa ile ağız dalaşına başlarlar. İş o noktaya varır ki Uslu'nun, Obur Ağa'nın şahşahalı atı Güllü ile yarışması hatta onu geçebileceği noktasına gelir. Obur Ağa Güllü ile Uslu'nun yarışmasını kabul eder. Güllü'nün karşılığında köylünün geri dönmesine, Uslu'nun kazanması karşılığında ise güleryüzlerin tarlasının köylülere geri verilmesi iddiasına girilir. Atına ve kendine çok güvenen Obur Ağa bu teklifi kabul etmek zorunda kalır. Yarış başlar. Güllü hızla fırlar, Uslu ise geride kalır. Bütün köylüler bu umutsuzca iddianın kaybedildiğini sanırken topallayan eşek birden şimşek kesilir, aradaki farkı kapar ve son bir gayretle belirgin bir biçimde yarışı kazanır. Etrafta bir bayram coşkusu oluşur. Obur Ağa ve adamları ise şaşkınlık içindedir.

Obur Ağa verdiği sözü tutacağını söyler ama bir şart koşar. Bir yarış daha istemektedir. Bu sefer Güllü kazanırsa verdiklerini geri alacak, Uslu'nun kazanması halinde köylülerden aldığı bütün her şeyi geri verecektir. İkinci yarış başlar. Uslu ve köylüler bu sefer kendilerine daha güvenlidirler. Uslu yolun yarısında Güllü'yü geçer, her şey iyi gitmektedir. Lakin önündeki taşa takılan Uslu birden tökezler, yere düşer ve bir daha kalkamaz. Uslu'nun bacağı kırılmıştır. Güllü ise bitişe varmıştır. Uslu'nun etrafına toplanan köylüler tarlalar ve hayvanlar için değil artık Uslu için üzülmeaktedirler. Ağlayanlar bile vardır. Bu kasvetli ortamda Yulaf Ana'nın gür sesi duyulur:

“ ‘Ağlamayı bırakın... Bunun hiçbir yararı yok. Şimdi kara kara düşünmenin değil bir şeyler yapmanın zamanı. Bir topla eşeğin, bu zavallı hayvanın, bizim için neleri göze aldığını, nasıl canını dişine taktığını hepimiz gördük. Bir topal eşek bunları yapabilirse, güçlü ve sağlıklı insanlar olarak bizim yapamayacağımız hiçbir şey yok. Bunu anlıyorsunuz değil mi?’

‘Anlıyoruz’ diye bağırdılar köylüler bir ağızdan ” (s. 104).

Köylüler teker teker söz alıp tekrar çalışmaya başlayacaklarına söz verirler. Obur Ağa'nın çalışanları da artık Obur Ağa'nın yanından ayrılıp eski köyelerine döneceklerini ve onlara destek olacaklarını söylerler. Duydukları karşısında donup kalan Obur Ağa evine doğru kaçır. Büyük bir şok içerisinde bulduğu her şeyi

yemeye başlar. Karısının dur deyişlerine aldırılmaz. Yer yer yer ve en sonunda sırt üstü düşerek çatlayıp ölür. Karısı da köylülerin yanına geri döner. Pişmanlığını dile getirir, onlara katılmayı ister. Bütün mal mülkün de köye ait olduğunu ve onların olacağını belirtir. Köylüler sevinçle etrafa dağılırlar. Herkesin o an bile yüzü gülmeye başlamıştır. Uslu'yu da yanlarına alıp köye geri dönerler. Sonra da Yulaf Ana Bilgi, Suna ve Uslu'yu at arabasına bindirip köyelerine götürmek için yola koyulur.

Şahıslar:

Suna: Bilgi'nin kendisinden bir yaş büyük ablasıdır. Kitabın Bilgi ile beraber başkahramanlarından biridir. Kardeşini çok sever ama aralarında az bir yaş ve cinsiyet farkı olduğu için de çok didişirler. Eşekleri olan Uslu'nun ismini o bulur. Hayvan ve doğa sevgisi fazladır. Bunu konuşmalarından ve olaylar karşısındaki tutumlarından anlıyoruz.

“ ‘Öyle isim olmaz’ dedi Suna. Her çağırışta hayvanın sakatlığını başına mı kakmak istiyorsun ” (s. 14).

“ ‘Ben şimdi onu bulurum’ dedi Suna. Elinden bırakmadığı otları uzatarak seslendi. ‘Gel!.. Gel benim minik tayım... Gel benim parlak tüylü tayım... Gel ye bunları ’ ” (s. 19).

Kız olduğu için baba ve annesinden ve normlardan daha fazla korkar. Kardeşinden daha büyük olduğu için de yer yer sorumlulukları üzerine almak zorunda kalır. Ama daha çocuk olduğu için ne kadar korksa da o da bu yaptırımların dışına çıkmak, istediğini yapabilmek ister. Kardeşinin ısrarlarıyla da buna kılıf hazırlar:

“Suna çekinerek babasına baktı. Aslında dereye gitmeyi istemiyor değildi. Ama ya babası uyanıverirse ” (s.12).

“ Bu sözler üzerine kardeşinin amacının ne olduğunu anladı Suna. Yarışmak bahanesiyle taya daha yakından bakmak istiyordu besbelli. Ama Suna da istiyordu bunu biraz. Hatta tayı okşamak bile istiyordu. Bu yüzden sesini çıkarmadı ” (s.17).

Ormanda kaybolmalarına rağmen soğukkanlılığını koruyarak kardeşine sahip çıkar. Komik olaylar karşısında yahut kendisine garip gelen durumlarda çocuk saflığıyla kahkahalar atar. Fiziksel özellikleri tam olarak belirtilmemiştir. Yardım etmeyi seven bir yapıya sahiptir.

Bilgi: Suna'nın erkek kardeşidir. Çocukluk dönemine has zıdır, hareketli, meraklı ve adı gibi keskin bir zekâyâ sahiptir. Başlarına gelen bütün olaylar onun merakı ve atılganlığı yüzünden olmuştur. Ablasını büyük olarak sayar ama allem edip güllem edip dediğini yaptırır. Ağaçlara tırmanma, kardeşiyle yarışma gibi hareketlilik özellikleri ile hiperaktif bir yapıda olduğunu söyleyebiliriz. Genel olarak ve ablasından küçük olması dolayısıyla yaptıklarının sonucunu pek düşünemez. Sorumluluk alma durumunu da ablasına has sanır. Onun için önemli olan merakını gidermektir. Karşı çayırların arkasını merak eder, ablasını dereye sürükler, ormanda kaybolduklarında keskin bir zekâ örneği gösterip güneğe göre yön bulma fikrini ortaya atar. Pek işe yaramasa da ilginç fikirler sahibidir. Zaman zaman korktuğu anlarda ablasına sığınır. O da gülmesini kahkahaya çevirebilen bir saflıktadır. Hiçbir lafın altında kalmamaya çalışır. Ergenlik dönemine girmediği için kasları erkek gücünde değildir. Bedensel olarak ablası ile pek farkları yoktur.

Uslu: Bir ayağı hafif topal olan bir eşektir. Ama koşarken bu toplılığı ortadan kalkar. Çocuklarla beraber romanda aktif bir rol üstlenir. Bazı durumlarda çocukların dediklerini anlıyormuş hüviyetindedir. Güllü ile yarışarak ilk yarışta onu geçer ama ikincisinde tökezleyerek ayağını kırar. Çocuklarla birlikte güzel bir üçlü oluşturur. Onların peşinden ayrılmaz. Köy atmosferini en iyi yansıtan ve sakin bir yapısı olduğu için seçilen hayvan figürüdür denebilir.

Yulaf Ana: Adından da anlaşıldığı üzere Yulaf gibi bir kalbi vardır. Dıştan sert ve asık yüzlü görünen ama roman ilerledikçe aslında tertemiz bir kalbi olan yaşlı bir kadındır. Ayrıca lider bir özelliğe sahiptir. Köylü üzerinde aklı başında konuşmaları ile bir saygınlık kazanmıştır. Anaç bir rolü vardır. Ayrıca romanın iletisine de yön veren, gerektiği yerlerde yazarın onun konuşmasını uygun gördüğü ve onun ağzından bazen ideolojik boyutlara da kaçan konuşmalar yaptırdığı görülür.

Çocukları ormanda bulmuştur. Onların kakhahalarından hoşlanıp, onları evlerine götürme sözü verip kendi köyüne getirir. Köydeki durumdan rahatsızdır. Bu durumun değişmesi için bir şeyler yapmak ister ve böyle bir yolu seçer, sonunda da gerçekten muradına erer. Obur Ağa'nın dış geçiremediği ve çekindiği bir kadındır. Dobra ve mert bir görünümü vardır. Çocuklara sahip çıkar, onları gözetir, yedirir yatırır ve en sonunda da evlerine götürür.

Obur Ağa: Sırf kendini düşünen, zengin, köylüyü zor zamanlarından istifade edip sömüren bir ağadır. Bu doymak bilmeyen özelliklerini günde 24 kez yemek yiyerek de pekiştirir. Özellikle bu günde 24 kez yemek yemesi ve onun yemek yemesini anlatan tasvirler, fiziki özelliklerini belirtmesi yanında mecazi bir boyut da içerir. Emeği devamlı ve doymaz biçimde sömürücü rolü üzerinde taşır. Kuraklık yıllarında kendini sağlama almış, ondan sonra da kendisine gelen köylüleri tefecilik usulü ile soymuş, köleye çevirmiş, sırf kendisine çalışan bir hüviyete sokmuştur. Köylüler de buna isyan edip çalışmamayı tercih etmişlerdir. Güler yüzlerin yetiştiği tarlaya da sahip olmuştur. Ama sadece elinde bulundurur. Ekip biçemez ve kimseye de koklatmaz. Yanında çalışanlara köle muamelesi ile yaklaşır. Kendisinden çok kimsenin bilmesine izin vermez. Açgözlülüğü ve hırsı bitmez. En sonunda da çok yemekten ve doymak bilmeyen hırsı yüzünden çatlayarak ölür. Karısı bile ölümüne üzülmez. Kimsenin umurunda olmaz. Sonunda ele geçirdikleri sahiplerine geri döner. Fiziki görünümü ile iki insan kadardır.

Romandaki çocukların babası, Obur ağa'nın karısı, seyisi, kâhyası, traktör şoförü, çobanı, Obur Ağa'nın atı Güllü ve köylüler kapalı bir karakter özelliği gösterirler. Zaman zaman olay içinde rolleri vardır.

Zaman-Mekân / Anlatıcı -Bakış Açısı: Zaman olarak romanda iki günlük bir zaman dilimi esas alınmıştır. Ormanda havanın kararması ile başlayan ilk gece ve Uslu'yu at arabasına koyarak köye dönüşteki gece ile iki gün içerisinde Kestane Köyü halkı tekrar eski çalışkan günlerine geri dönerler. Kestanelerin olduğu vakitler romanda önemli bir noktayı oluşturur. Genellikle kestaneler sonbaharın sonunda başlayıp ilkbahara kadar giden süre boyunca ürün verirler. Ama bu havanın soğuk

olduğunu gösterir belirtiler yoktur, hatta köylüler gölgede oturduklarına ve babanın tarlada sıcaktan bunalmasına neden olması dolayısıyla romanın sıcak havanın hâkim olduğu yaz günlerinde geçtiği anlaşılır. Bu noktada kestanelerin ağaçta olmaması gerekirken bir köylünün kestane toplamaya gitmesi bir çelişki oluşturur. Buna mukabil Kestane Köyünün yüksek bir rakıma sahip olduğu sonucu çıkar.

Mekân olarak dağ, köy ve kestane ağaçlarının yoğun olduğu dağlık bir arazi hâkimdir. Köy kestane ağaçlarının arasındadır. Etraf koruluktur. Ekilebilen araziler de önemli bir motiftir. Köy havası romanda olabildiğince hissedilir. Kestane ağaçları, dere, yeşil soğan, at arabası bu köy mekânının pekişmesi için sık sık kullanılan kavramlardır. Yulaf Ananın evi içinde de bir bölüm olaylar yaşanır. Obur Ağa'nın çiftliği de romanın olaylarına ve yarışa konu olur. Romandaki anlatıcı genel olarak 3. şahıs konuşması ile yapılan bilgilendirmeler ile başlar ve gerekli yerlerde yinelenir. Ama özellikle karşılıklı konuşmalarda 1. kişi ağzından anlatıma dönüşür. Bu ikili anlatım yer yer dönüşümlü olarak kullanılır. Yazar özellikle Yulaf Ananın ağzından iletilerini vermeye çalışır. Karşılıklı konuşmaların sıkça kullanıldığı görülür. Karakterlerin ruh halleri tasvirlerle belirtilmeye çalışılır. Böylece karakterler ile ana fikir arasında kuvvetli bir bağ oluşturulmak istenmiştir. Bakış açısı boyutunda romanın otoriter bir yaklaşım sergilemesi ideolojik bir düşüncenin çocuk dünyasına indirgenerek yansıtılmaya çalışılması romanı etkileyen olumsuz noktalardandır. Özellikle bazı noktalarda Yulaf Ana tarafından söylenen sözler çocukların anlayış ve kavrayışının çok üzerinde görülmektedir:

“Yulaf ana bu sözleri dinledi dinledi sonunda dayanamadı.
Kendinize gelin kardeşler! Kimden yanasınız siz? Obur Ağa'dan
yana mı yoksa kendinizden yana mı ” (s. 93).

Bazı konuşmalarda Bilgi ve Suna'nın da kendilerinden beklenmeyecek bir olgunlukta konuştukları görülür:

“ ‘Kazanmak zorundasın’ dedi Suna. Bunca insanın umudu sende.
Unutma ki senin amacın salt yarışı kazanmak değil, bu insanlara
güleryüzlerin yetiştirdiği tarlayı da vermiş olacaksın.
Senin kazanman daha önemli ”(s. 94).

“ ‘Benim fedakâr eşeğim’ dedi Suna. Sana Uslu değil yürekli demek gerekir ” (s.111).

Obur Ağa tamamıyla ve her haliyle kötü bir kişidir. Hiçbir iyi özelliği bulunmaz. Ölümü bile çok çabuk ve seviyesiz olur. Çatlar ve ölüsünün ne yapıldığı da belli olmaz. Sömüren ağa, ezilen köylü çatışması bir çocuk romanında, çocuk dünyası gözüyle anlatılmaya çalışılmıştır. Aslında çok iyi çizilen Bilgi ve suna karakterlerini masalımsı bir havayla, garip bir köye gelmeleriyle, sağlam ve gizemli bir kurguyla oluşan roman özellikle sonlara doğru bu sağlam kuruluşunu koruyamaz. Obur ağa'nın hali, yapılan yarış ve kazanılan, daha doğrusu kendine gelen köylüler bölümleri romanın başındaki gibi kuvvetli anlatım ve olaylarla romanı bitiremez. Her şey çok çabuk ve basit bir şekilde çözümlenir. Gerçekçi roman özellikleri romanın geneline hâkim olsa da zaman zaman fantastik ve olağandışı özellikler de romana yayılmıştır. Anlatıcı mizahi ve eğlenceli bir dil ve tutum da göstermiştir. Durum komiği ve söz komikleri romanın bazı bölümlerinde kullanılmıştır. Obur ağa'ya haber verme esnasında yaşananlar ile kapıya kadar kalabalık bir halde gelip içeriye girmeye kimsenin cesaret edemeyişi ve Obur Ağa'nın kapıyı açmasıyla hepsinin salonun ortasına düşmeleri durum komiği olarak son derece güzel anlatımlardır. Yine Bilgi ve Suna arasındaki didişmeler de söz komiği yapılmıştır:

“Yolun kenarına oturdular. Uslu da yanlarında durup yolun ortasındaki otları yemeye koyuldu.
 ‘Zavallı anam’ dedi Suna. ‘Kimbilir ne çok üzülecek’
 ‘Zavallı biz’ dedi Bilgi. ‘Kimbilir başımıza neler gelecek?’
 ‘Sakın ağlama’ dedi Suna ‘Sen ağlarsan ben de ağlamaya başlarım o zaman sen daha çok ağlarsın, bunu görünce ben daha çok ağlarım’
 ‘Ağlamam’ diye karşılık verdi Bilgi ‘Ama karnım öyle aç ki...’
 ‘Keşke eşek olsaydık, o zaman biz de bu otlardan yiyebilirdik’ ”
 (s. 27).

“Dışarı çıktıklarında Obur Ağa sordu:
 Ne yandan geliyorlar?
 ‘Ahır yönünden’ dedi seyis.
 Obur Ağa çiftesini sol eline aktardıktan sonra sağ eliyle ensesine bir şaplak vurdu.

Demek ahır yönünden geliyorlar ha? Zaten bu çiftlikte ne zaman kötü bir iş olsa içinde senin parmağın vardır. Ahır yönünden geliyorsa bunda benim suçum ne? Diyerek kendini savunmaya çalıştı seyis. Ama Obur Ağa dinlemiyordu bile onu ” (s.72–73).

Romanın Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi:

Özellikle 12 yaş çocuklarına hitap eden bu çocuk romanının 13–15 yaş çocukları tarafından da okunabilir özellikleri vardır. Dört ana gelişim dönemi olan fiziksel-motor, sosyal-duygusal, bilişsel ve dilsel özellikler bakımından bu dönemdeki özelliklerin romana yansımaları şu şekildedir:

Kitaptaki en belirgin özelliğin ergenlik dönemine daha girmemiş çocuklardaki merak duygusunun karakterler üzerine iyi bir şekilde oturtulmasıdır. Kitaptaki başkahramanların çocuklardan seçilmesi ve bu kahramanların karakteristik özellikleriyle o dönemdeki merak duygusu ve inatlaşma eğiliminin karşılıklı konuşmalara ve olaylara yansıtılması, okuyucu kitle olan çocukların romanda kendilerinden izler bulması anlamını taşıyacağından önem arz etmektedir. Yalnız eleştiriye açık olan bir nokta, bu merak sonucunda bilinçsizce çıkılan yolculuğun biraz özendirilmesi durumudur. Babaları izin vermemesine rağmen, onun sözünü dinlemeyip dereye inen çocuklar, ormana da inip kaybolurlar. Evden uzak kaldıkları iki günde garip ama iyi insanlarla karşılaşır. Ara sıra ana babalarının meraklandıklarını düşünseler de sonunda yaptıklarının başarısından ötürü pek de kaygı duymazlar. Bu durum okuyucularda buna benzer bir kaçma girişiminin illa olumsuz sonuçlanmayacağı düşüncesini oluşturabilir. Hatta bu macera dolu yaşam onları özendirebilir. Bu noktadan bakınca söz dinlememe eğiliminin bu kadar kolay ve bol maceralı sonuçlanması pek yerinde olmamıştır.

Fiziksel-motor gelişim özellikleri olarak bu dönem çocuğunda özellikle erkek çocuklarda görülen yaramazlık veya hiperaktivite Bilgi karakterinde kendini bulur. Bilgi ağaçlara sincap çevikliğinde tırmanır. Bu durum bu yaş çocuklarının çok sevdiği bir haldir. İnsan ilişkilerinin karmaşık ama üzerinde düşünölmeye değer bulunması bu yaştaki çocukların özellikle merak güdüsü ile ilgilidir. bu özelliğın

romanda sık sık yansıması görülür. Kestane Köyündeki insanların davranışları ve tutumları onlara karmaşık gelir. Ama en sonunda Yulaf Anayı razı ederek olan biteni öğrenirler. Hatta bir gün daha bu köyde kalıp bir şeyler değiştirmeyi umarlar. Denetlenme, yöneltme, zorlanma, isyan yaratacak duyguların başında gelir. Babalarının onca ısrarlarına rağmen izin vermeyişi çocukları isyana ve isteklerini yapmaya sürükler. Sonuçlarını düşünmeksizin babaları uyurken dereye inerler ve oradan diğer çayıra, koruluğa ve kaybolmaya...

Cinsiyet farklılığının özellikle ergenlik döneminde fiziksel ve bilişsel farklılıklar doğurmasının yanında bu yaş çocuklarında bedensel farklar fazla belirgin olmamakla birlikte bilişsel bazı yaklaşımlarda kız karakter Suna'nın daha duyarlı ve sorumlu davranmaya çalıştığı ama tutarlı davranmadığı görülür. Erkek karakter Bilgi ise, hem yaşının küçük olması dolayısıyla hareketlerinde daha düşüncesiz, isteklerini hemen yağıvermeye çalışan, sıkıştığında da kendisinden büyük olan ablasına sığınan bir görünüm çizer. Soyut düşünebilme dönemine giriş dönemi yaşayan bu dönem çocuklarının soyut düşünmeyi sosyal ilişkilerde kullanabildikleri görülür. Olayların altında yatan nedenleri bulmaya meyil, çocuk karakterlerde olayların genelinde görülür.

Parçaları birleştirme özelliği ise kendilerine anlatılanlarla gördüklerini kıyaslama ve yorumlamalarda ortaya çıkar. Bu noktada eleştirilecek bir durum olarak karakter çocukların bu hallerini son derece başarılı bir şekilde yerine getirmeleridir. Bu durum gerçeklik boyutunun aşılması halini doğurur. Aslında yazar karakterlerini biraz daha doğal bırakabilse, bazı yanlış saptamalarda bulunsa gerçeklik ve doğallık boyutları daha sağlam olabilirdi. Yaratıcılık ve üretkenlik bu yaş döneminde artması özelliğinin yansıması olarak Bilgi'nin kayboldukları vakit okulda öğrendiği güneşe bakarak yön bulmayı göstermek, yine mektup olarak Uslu'nun üzerine yazmaları gösterilebilir.

Büyükleri eleştirme bu dönem çocuğunun en sıklıkla yaptığı davranıştır. Bu kitapta da Bilgi ve Suna önce babalarını, sonra Yulaf Ana'yı, Obur Ağa'yı, köylüleri zaman zaman eleştirmektedirler. Mantıklı bir işleyiş ve sonuç çocuk

kitaplarında aranılan kıstaslardandır. Bu kitapta bu durumun zaman zaman aksadığı görülür. Öyküdeki bazı bölümler masalımsı bir hava içerir. Mantıklı işleyiş yer yer sekteye uğrar. Ama mantıklı bir sonuca da bağlanır. Özellikle çocukların korulukta Yulaf Ana ile karşılaşp, onun arabasına bindikten sonra uyumaları ile her şeyin sonuçlanıp yine Yulaf Ana'nın at arabasında ayağı kırılan Uslu ile beraber uykuya dalmaları arasında geçen süre sanki bir masalın giriş ve çıkış bölümleri gibidir. Hele kestane köyüne geldikleri ilk anlarda köylülerin garip ve saçma davranışları, hep kestane yemeleri romanı son derece mistik bir havaya bürür. Sonunda bütün her şeyin mantıklı bir sebep ve sonuca bağlandığı görülür. Bu noktada ise bu bağlama son derece basit ve iletilmek istenen fikirlerin otoriter bir şekilde yansıtılması romanın kusurlu yönlerindedir.

Özellikle hikâyenin son bölümünde Obur Ağa'nın sömüren, köylülerin ise sömürülen bir noktaya gelmesi kitabı çocuk kitabı hüviyetinden uzaklaştırıp, ideolojik yaklaşımli bir havaya sokar. Yulaf Ana'nın lider görünümü, kendi oluşturulan kişiliğinden daha fazla bir efor gösterip kendisinden beklenmeyecek –ya da ağır bulunabilecek- sözler söylemesi romanı son haliyle otoriter bir noktaya çeker. Bu haliyle zaman zaman mizahi özellikleriyle ve güçlü kurulan Bilgi ve Suna karakterlerinin özellikleriyle verilmek istenen mesajın ideolojik boyutta belirgin olarak görülmesi tezât oluşturur.

Başkahramanlar olan iki çocuk ile onların yanında sunulan Uslu adındaki eşek çocuklarda hâkim olan hayvanseverlik duygusunun olumlu bir ilgi çekme yöntemi olarak uygulanmıştır. Bazı zamanlarda Uslu'nun bazı şeyleri anlaması ve Güllü ile yarışması fabl türünün etkilerinin de romana girdiği izlenimini uyandırır. Romanda hâkim olan en belirgin temalar adalet duygusu ve yardımseverliktir. Eşitlik kavramının ideolojik boyutlarda düşünülse de işlendiği görülür. Gülümsemenin hatta kahkaha atmanın yeri, romanın en belirgin imgesidir. Kitabın adının bile kahkaha tarlası şeklinde düzenlenmesi bu önemi gösterir. Kahkaha atma mutluluğun en güzel ifadesidir. Güler yüzlü olma insanın en değerli sıfatıdır. Çalışkanlık ise üzerinde önemle durulan bir başka olması gerektir. Köylülerin yapılan zulme rağmen

çalışmamayı tercih etmeleri son derece kara bir mizahla eleştirilir. Ne olursa olsun insani özelliklerin başta geleni çalışmaktır, alın teridir fikri olaylara siner.

Alegorinin şahıslar üzerinde, fikirlerin şahıslara yansımaları halinde gerçekleştiği görülür. Mesela Obur Ağa hem fiziği ile hem adıyla, hem yaptıklarıyla tam örtüşen bir karakterdir. Köylülerin haklarını gasp eder, aldığı topraklarla, tarlalarla gözü doymaz, yanında çalıştığı adamlar sömürür, aynı şekilde günde yirmi dört kez yemek yer, hep yemek ister, doymak bilmez. Boyu uzundur ve geniştir. Adı da bütün bu fikre ve fiziki sıfatlarına uygun bir şekilde oburdur. Güzel bir sembol imgelemi oluşturulmuştur. Bu durum Yulaf Ana karakterinde de böyledir. Bilgi de zaman zaman isminin özelliklerini gösterir.

3.2.8. Hayvanlar Alfabesi

Sulhi Dölek'in tek çocuk manzumelerinden oluşan kitabı olan bu eserin, yazarın diğer çocuk kitaplarındaki hedef kitesinden farklı olarak daha düşük bir düzeye hitap ettiği görülmektedir. Hayvanlar Alfabesi kitabının hedef kitlesinin 7-10 yaş düzeyi olduğu söylenebilir. Bu haliyle ve kitabın genel özellikleriyle resimli çocuk kitapları kategorisinde değerlendirilmesi doğru bir yaklaşım olacaktır:

Çocuk edebiyatında şiir, çocukların becerilerini geliştirmelerinde, sözcüklerin sihrini ve dilin matematiğini kavramalarında önemli bir araç olarak kullanılabilir. Çünkü sözcükler değişik biçimde bir araya getirilerek çok zengin bir dünya oluşturabilirler. Dilin bu gücünden yararlanabilen çocuk, yaratıcı düşüncesini de geliştirebilir (Güleryüz 2002: 274).

Dilin bu sihirli gücünden usta yazar Sulhi Dölek'in - sadece bir tane çocuk şiirleri kitabı yayımladıysa da- oldukça iyi yararlandığı görülür. Kitap, çocuklar için ve çocuklar hakkında ayırımının çocuklar için bölümünde yer alır. Çocuk şiirlerinde olması gereken özellikler itina ile uygulanmıştır. Çocukların dünyasına hitap eden serbest ölçülü şiirler ritmik bir iç yapı ile sunulmuştur. Kitabı farklı ve ilginç kılan özelliklerden bir tanesi de içerik düzenlemesinde alfabeyi öğretmeyi esas almasıdır. Bunu yaparken o harfle başlayan hayvanları ve o harfle başlayan bir sıfatlamayı araç

olarak kullanarak şiirleri hem eğlenceli bir boyuta getirmiş hem de bu hayvan ve sıfatların da öğrenilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yönüyle kitabın gerçekten orijinal bir yaklaşım sergilediğini söylemek de doğru olacaktır.

Kök Yayıncılık tarafından 58 sayfa olarak yayımlanan Hayvanlar Alfabeti adlı kitabın resimlemeleri Emine Bora tarafından yapılmıştır.

Biçimsel Özellikler: Şekil olarak kitabın dikdörtgen bir yapıda olduğu görülür. Kitabın çekiciliğini arttıran bir durum olan şekil boyutu özellikle resimli çocuk kitaplarında çok önemlidir. Boy olarak 16*23 cm ebatlarına sahip olan kitap sırt boyutu ölçütüyle büyük boy kitaplar kategorisindedir. Kitabın hedef kitlesinin yeni okumaya başlayan veya daha okumasını tam olarak ilerletememiş çocuklar olarak temel alındığından bu ebatların doğru bir tercih olduğu görülmektedir.

Okulöncesi ve İlköğretimin ilk kademesine yönelik eserde sağlam bir ciltleme çok önem arz etmektedir. İplik dikiş sağlamlık için en iyi yöntemdir fakat ülkemizde daha ucuza geldiği için tel dikişin daha çok tercih edilen bir ciltleme yöntemi kullanıldığı bilinmektedir. Ciltleme özellikleri bakımından Kök yayıncılık tarafından yayımlanan bu kitapta da tel dikiş kullanılmıştır. Yalnız kitabın sağlam kapak ve kullanılan kâğıt özellikleri ile kolay yıpranamayacak dayanıklı bir yapıda olduğu da görülmüştür.

Kapak özellikleri ile tel dikişin dezavantajlarının kapatılmaya çalışıldığı kitapta kapağın kaliteli ve iyi kartondan yapıldığı anlaşılmaktadır. Ön dış kapakta kitabın içerisinde kullanılan resimlerin küçük şekillerinden oluşan bir kompozisyon kullanılmıştır. Arka fonda da karışık şekillerde harfler kullanılmıştır. Fon rengi olarak kırmızı, bunu dışında açık mavi ve sarı renklerinin kitabın ön kapağına hâkim olduğu görülür. Ön kapakta bunların dışında kitabın adı, yazar ve resimleyen adları ve yayınevinin adı bulunmaktadır. Bunlar için farklı renkler ve biçimler tercih edilmiştir. Arka kapakta beyaz bir fon üzerinde kitabın içindekiler açık mavi renklerde yazılmıştır. İç kapaklara fazla yer verilmemiştir. Yayınevi adres ve diğer bilgiler ön kapağın arkasına yazılmıştır. İç kapağın arka yüzünden itibaren de şiirler

başlamıştır. Bitişte aynı şekilde son resmin arkasına içindekiler kısmı yapılarak sonlandırılmıştır.

Kâğıt olarak kitapta parlak kuşe kâğıt kullanılmıştır. Bu da kitabın maliyetini yükselten bir özelliktir diyebiliriz. Aslında ışığı yansıttığı için gözü yoran parlak kuşe kâğıt şiirlerin öykü veya romanlar gibi uzun olmaması dolayısıyla böyle bir probleme yol açmayacaktır. Ayrıca tam sayfa olarak kullanılan renkli grafik resimlerin renklerini daha canlı olarak verdikleri için göze hoş da gelmektedir.

Sayfa düzeni olarak kitapta sayfalardan birine metin diğerine resim şeklinde düzenlenmiştir. Bunun için sağ taraftaki sayfaya şiir, sol taraftaki sayfaya tam sayfa olarak resim konulmuştur. Yazıların başladığı kısım aynı hizadadırlar. Satır arası boşluklar sıkışıklığa engel olacak şekildedir. Sayfa kenarlarında yeterli genişlikte boşluklara yer verilmiştir. Harf karakterleri, metin tipinde kısmen farklı, sunuş tipinde kısmen farklı şekildedir. Sunuş tipinde okuyucunun ilgisini çekmek için değişik büyüklükte ve kalınlıkta harf karakterleri tercih edilmiştir. Metinde daha sade harf karakteri kullanılmıştır. Sadece başlıklar büyük harfle ve kalın şekilde kullanılmıştır. Metinler için 14 punto kullanılmıştır.

Daha çok fabl özellikleri ve manzume nitelikleri taşıyan Hayvanlar Alfabeti kitabının resimleri de üzerinde durulması gereken önemli noktalardandır. Gerçekten de sözel ve görsel olarak estetik bir hal arz eden eserin mizahi grafik şeklindeki resimleme tasarımları oldukça başarılıdır. Vasıflandırılan özelliği tam olarak somutlaştıran çizimlerdir. Renkler olarak farklı tonlamalara yer verilmiştir belli renklerin kullanımının dışına çıkmıştır. Çizgiler şiirdeki ruh halini ve hareketi verecek cinstendir. Çizgilerin gizil gücü kelimelerin sihirli etkisine ortak olmuştur. Kompozisyon ve alan kullanımı tam sayfa içerisinde oldukça dengeli ve estetikdir. Ayrıntılara ayrıca önem verilmiş ve belirtilen sıfatı tamamlamak için resimde ne gerekiyorsa belirtilmiştir. Misal olarak düşünen bir ozan orangutan için düşünme balonu, ruhbilimci rengineyi için bir gözlük, lallak leylek için bir örgü, huysuz horoz için sınırlı bir güneş - ki bu güneş figüründen birçok resimde faydalanılmıştır - çokbilmiş çekirge için bir baston gibi resmi tamamlayan ve ona hareket kazandıracak

ayrıntılara özel itina gösterilmiştir. Genel olarak kitaptaki resimlerin metni tamamlayıcı özellikleri vardır.

Dilbilgisi ve Okunabilirlik Özellikleri: Çocuk kitaplarında dilbilgisi kurallarında dikkat etmek önemlidir. Çocuğun türü ne olursa olsun okuduğu kitaplarda dilin gramer kurallarına sezinlemesi gerekmektedir. Yazım ve noktalama işaretlerinin kullanımına özen gösterilmesi kaliteli çocuk kitaplarında olmazsa olmaz noktalardandır. Hayvanlar Alfabeti kitabında yazım ve noktalama işaretlerinin kullanımına fevkalade dikkat edilmiş ve özen gösterilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Gerekli bütün işaretler gerektiği yerlerinde kullanılmıştır. Soru işareti, üç nokta, ünlem işareti, virgül, nokta ve tırnak işareti en sıklıkla kullanılan işaretlerdir. Büyük harflerin ve karıştırılmaya müsait kelimelerin yazımlarına son derece dikkat edilmiştir. Şiirlerde nispeten daha zor olan yazım ve noktalama işaretleri kullanımı eksiksiz olarak mısra sonu veya ortası fark etmeksizin uygulanmıştır:

Kısacası yanıtlayacaktır bizim Mirasyedi:
“Miras mı? Ha ha... Yedik ya” (s. 32).

Kurtarınca Kaplan'ı,
Irmakları gölleri aşıp
Bütün ormana yayıldı
Şempanze'nin şanı (s. 46).

Okunabilirlik ölçütü bakımından Flesch formülü ile yapılan incelemede kelime başına düşen ortalama hece sayısının 2.52, cümle başına düşen ortalama kelime sayısının ise 4.3 olduğu görülmüştür. Buna göre; kitabın okuma açısından güçlük derecesinin kolay olduğu söylenebilir:

“ Bu formülün temel hareket noktası, kelime başına düşen hece sayısı 1'e düştükçe metin kolay, kelime başına düşen hece sayısı 10'a yükseldikçe metin zor olarak değerlendirilmesidir. Bu değerlendirme cümle başına düşen kelime sayısı için de yapılmakta, bu sayı 1'e düştükçe metin kolay, 10'u geçtikten sonra zor olarak değerlendirilmektedir (Güneş Firdevs, 1997, s.237).

İçerik Özellikleri: Hayvanlar Alfabeti kitabının genel olarak bakıldığında didaktik türde yazılmış fablâ andıran anlatımı ile kurulmuş manzumelerden meydana geldiği görülmektedir. Alfabeti oluşturan 29 harf ile başlayan bir özellik ve bu özelliğin o harf ile başlayan hayvana atfedildiği 29 manzume şiir kitabı oluşturmaktadır. Türkçemizde “Ğ” ile başlayan hiçbir kelime olmamasına rağmen “Ğ” harfi ile de bir manzume oluşturulmuştur. İlk amaç Türk alfabesini öğretmek olduğundan bu harf es geçilmemiştir.

Kitapta yirmi dokuz manzume olarak tasarlanmış vasıf, tema olarak düşünülmüştür. Bu temalar bir olay içerisinde konularını bulur. Bu 29 tema şu şekildedir: Alacalı, Bedavacı, Cingöz, Çokbilmiş, Doruktaki, Erdemli, Futbolsever, Geveze, “Ğ” ‘nin Üzüntüsü, Huysuz, Isıkçı, İnatçı, Jimnastikçi, Karamsar, Laklak, Mirasyedi, Neşeli, Ozan, Örnek, Palavracı, Ruhbilimci, Sevgili, Şarkıcı, Tembel, Utangaç, Ürkek, Velvececi, Yalancı ve Zilli.

Şakacı bir aslanın kendi kurduğu boya tuzağına düşüp boyanmasıyla alacalı adını alması ilk manzumeyi ve konusunu oluşturur. Bedavacılığı huy edinmiş bir baykuşun bu huyu nedeniyle neredeyse sansar’ın yemeği olacağı, düzenlenen gölü geçme yarışmasını ödül kupasının içine saklanarak kazanan civciv, kendi bilgisine çok güvenen ve bilemeyeceği hiçbir sorunun olmadığını iddia eden bir çekirgenin uyanık bir fındıkkurdunun sorduğu zekice soru ile halt olması, büyük işler beceren bir devenin piramidin doruğuna çıkmayı başarıp nasıl ineceğini bilememesi, eşek kelimesinin kullanılan işe yaramaz anlamına inat bir eşeğin çıkan yangından kaçmak yerine sahibini kurtarması, iri yarı futbol tutkunu bir filin futbol maçında kendini kaybedip her tarafı darmaduman etmesi, konuşmayı çok seven bir gergedanın gücünden ötürü ses çıkaramayan ahalinin işi zekice halletmesi gergedana durumu imalı anlatımları söz konusudur.

Türkçe hiçbir kelimedede ilk harf olarak kullanılmayan “Ğ” ‘nin bu yolla kurulan manzumelerde bir hayvan arkadaş edinmemesinin üzüntüsünün bir bal arısı sayesinde kendisinin de ne kadar yararlı olduğunu ve sevildiğini anlaması, kendini beğenen ve gün geçtikçe hırçınlaşan bir horozun gitgide etrafındaki tüm dostlarını

kaybetmesi ve yaptığı yanlışın farkına varması, ıslık çalmayı çok seven bir ıstakozun bu huyu hasebince yanlış anlamalar ile başının belaya girmesi ve arkadaşlarının onun bu müziksever yanını da düşünerek bu durumdan onu kurtarmak için ona bir keman almaları, bir traktöre yol verme yüzünden kafa tutan inatçı bir ineğin yanlış yaptığıının farkına geç varması, orman ahalisine atletik jaguarın telkinleriyle kral aslan tarafından zorunlu tutulan jimnastik derslerinin daha ilk günden oluşan kargaşa sonucu nasıl sona erdiği, daima olayların kötü yönlerini gören bir kokarcanın bu telaşıyla birbirine düşürdüğü hayvanlar ile çıkardığı üçüncü hayvan savaşı, fıkra anlatmaya bayılan bir leyleğin bu gevezeliği ile etrafını fark edemeyip göç edemeyişi konu edilmiştir.

Kendine yüklü bir miras kalan bir mandanın etrafında oluşan sahte dostlar ile paralarını çarçur etmesi, hayal gücünün sınırsızlığını ve yaratma gücünü göstermek amacıyla ile oluşturulmuş numpa adlı bir neşeli hayvan, kaba görünüşüne rağmen şiir yazmaya meraklı duygusal bir orangutanın onunla alay edenlere yaptıkları, başarıları ile gururlanan akıllı bir ördeğin kibirleşince yapayalnız kalması, sadece öğretilenleri tekrar edebilen bir hayvan olan papağanın bu özelliği ile dalga geçen bir boa yılanına attığı palavra, kendi mizacının dışında okuyup ruhbilimci olan bir rengeyiğinin ormanda açtığı muayenesine kimsenin gelmemesi ile bunalıma düşüp tedaviye muhtaç kalması, aşırı sevgi ihtiyacı duyan küçükken bunu bulan lakin büyüyünce cüssesinin iriliğini unutarak bu sevgi gösterilerine devam eden bir su aygırının yaptıkları, yaptığı bir iyilik ile şan sahibi olan sesi berbat bir şempanzenin bu ününü kullanarak şarkıcı olması, karga ile tilki fabluna atıfta bulunan manzumede uyuma numarası yapan bir tilkinin bu haline kanan kargayı bu sefer peyniri ile beraber yakalaması, bir uskumru balığının ne kadar utangaç olduğu, özellikle insanlardan kaçmasını yaşadığı bir yangından ötürü oluştuğunu anladığımız bir üveyik, yaygaracı bir vaşağın şikâyetlerinden bıkan kral aslanın onu haksızlıkları önleme bakanı yapmasıyla değişen yüzü, yalancı bir yılanın yalanına kanan bir kurbağanın ona yem olması ve bir yalan söyleyenin ardını da getireceğini geç anlaması, herkese ve diğer zürafalara benzemek istemeyen bir zürafanın hayvanlar kurulu kararı ile bulunan çözümlerle herkesten farklı olması diğer manzumelerdeki olay ve konuları oluştururlar.

Karakterler kitapta düzenlenen tarza uygun olarak her harften seçilmiş birer hayvandır. Bunlar; aslan, baykuş, civciv, çekirge, deve, eşek, fil, gergedan, horoz, ıstakoz, inek, jaguar, kokarca, leylek, manda, orangutan, ördek, papağan, rengeyiği, su aygırı, şempanze, tilki, uskumru, üveyik, vaşak, yılan ve zürafadır. Bunların dışında bir tane de n harfinden ile hayal gücü ile yaratılmış numpa adlı bir hayvan karakter vardır. Bu hayvanların en önemli özellikleri insan kılığına girmiş olmalarıdır. Bazı yerlerde onlar gibi konuşular, bazı yerlerde onlar gibi davranırlar ama hayvan gerçekliğini de kaybetmezler. Kendilerine atfedilen vasıfların bir yandan temayı oluştururken diğer yandan sevimli birer isimlendirme de kazandıkları görülür. Cingöz Civciv, Laklak Leylek, Ozan Orangutan gibi isimlendirmeler hem sevimli birer tamlama özelliği gösterirler hem de ses tekrarı oluşturarak ilgi çekerler. Bunun yanında bu sıfatlar tek bir özelliği yansıtarak tek yönlü kalıp bir karakter teşekkül etmesine de yol açarlar.

Üslup ve dil, belki de bu eserin en önemli yanıdır. Gerçekten de manzumelerden oluşan bu kitapta dilin o şiirimsi özelliğini ve güzelliğini faydalanılmıştır. Serbest ölçülü ama uyaklı manzumelerde ses tekrarlarından, benzetmelerden, söz sanatlarından faydalanılmıştır. Üslup olarak son derece ritmik, canlı, uyumlu bir akış vardır. Mısralardaki cümle yapısı hitap edilen okuyucu kitlesine uygun olarak son derece basit ama manzumenin gereklerine uygun şekildedir. Gerekğinde devrik yapı, gerektiğinde iki üç mısrayı kapsayan bileşik cümle de kullanılmıştır. Ama basitlik ve sadelik hâkimliğini kaybetmemiştir:

Otlak dönüşü bir akşam
Geçerken dar bir sokaktan
Traktörle karşılaştı (s. 24).

Devemiz dönüşü katmamıştı hesaba (s.10).

Manzumelerde deyim kullanma, benzetmeler, ikilemeler ve mecaz yazarın kullandığı üslubunun belirgin özelliklerindedir. Bunun yanında seçtiği kelimeler dağarcık yönüyle zengin, anlam ve ses ilişkisi yönüyle kılda kalıcı ve yerindedir. Terim anlamlı sözcüklere de sıklıkla yer vermiştir:

El kadar yavruyken

Astronot mu olmalı,
Nobel mi kazanmalıydı yoksa (s. 10).

Doğrusu pek dalgın bir kraldı
Kendi tuzağına düştü.
Boğazına dek boyaya daldı (s. 2).

Bundan böyle sabah akşam beden eğitimi (s. 26).

Gitti sevine sevine (s. 4).

Sinir bozmakta birinciydi (s. 28).

Sonra baktı ki pabuç pahalı (s. 4).

Laf öğütürdü durmadan (s. 16).

Karga da omuz silkip (s. 48).

Binbir cambazlıkla örtbas etti (s. 54).

Gülmekten kesilir soluğunuz (s. 34).

Manzumelerde intak (dillendirme) sanatı, onlara açık ve doğal bir diyalog havası katmıştır. Belli bir ölçüye ve mısra sayısına sahip olamayan manzumelerde kafiyeler belirgin ve özenlidir. Daha çok yarım ve tam uyak tercih edilmiştir. Uyaklamalar birbirine yakın mısralar arasında yapılmaya çalışılmıştır. Düşünceler bir bölüm sınırları içinde anlatılmıştır:

Numpa'nın en önemli özelliği
Güleryüzüdür kuşkusuz
Hemen size de geçer neşesi
Gülmekten kesir soluğunuz (s. 34).

“Yalan değil” dedi yılan
“Sana dokunmayacağım inan
Hem bugünkü yalanımı
Söylemiştim sabahtan ” (s. 56).

Şimdi şingır şingır geziyor haspa
Alay konusu olsa da,
Benzemiyor artık bir başkasına (s. 58).

Manzumelerin Gelişim Dönemi Özellikleri Bakımından Değerlendirmesi:

Didaktik manzumelerden oluşan kitabın eğitim boyutunu, vermek istediği mesajlarla doğru orantılı olarak düşünmek, hedef kitlesi olan 7–10 yaş düzeyinin gelişim dönemi özellikleri ile beraber tartmak gerekir.

Bu dönem çocuğunu öncelikle okumayı daha yeni yeni öğrendiği ve normal okuma düzeyine daha gelemediği için manzumeler şeklinde çok daha eğlenceli bulacaktır. Bu yönüyle anlatılan olayların mısralar halinde düzenlenmesi yani manzumelerden oluşması çocuğun sanat anlayışını, estetik değerlerinin oluşma aşamasında olumlu yönde etkileyecektir. Mısraların uyaklı olması ilgi çekici ve kalıcılığı arttıran bir durumdur.

Yetişkin rol modelleri kabul edilebilir davranışlar hakkında çocuklara ipuçları verir. Bu kitapta da özellikle bazı niteliklerin sevimli hayvanlar üzerinde ve olaylar içinde yaşanması o vasfın kabul edilebilirlik tarafları ile çocuğa etkisini gösterecektir. Misal olarak baktığımızda bedavacılığın bir tembellik olduğu ve bunun bazen o varlığın hayatının dahi tehlikeye sokabileceği eğlenceli şekilde anlatılmaktadır. Yine çokbilmişliğin kötü bir vasıf olduğu kişiyi küçük gördüğü birinin bile halt edebileceği, gevezeliğin ve inatçılığın kişiyi kötü durumlara düşürebileceği, huysuzluğun ve kendini beğenmişliğin kişiyi arkadaşsız yalnız bırakabileceği, velvelecî bir halin beğenilmeyen bir durum olduğu, aşırı sevginin zararlı olabileceği, görünüşe aldanmanın yanıltıcılığı, sahte dostların geçiciliği, zorla güzelliğin olamayacağı, kendi kurduğu tuzığa kendinin de düşebileceği, yanlış anlamaların yol açacağı terslikleri, karamsarlığın yoktan yere çıkardığı olumsuzluklar ve gerçekleri görmeye nasıl engel olduğu, sonunu düşünmeden yapılan işlerin olumsuz sonuçlar doğuracağı, uyanık olmanın bir tedbir olarak düşünülmesi gerektiği, farklı olmaya çalışırken için komik durumlara düşülebileceği, erdemliliğin ne olduğu ve hor görülen kişilerde de erdem bulunabileceği,

utangaçlığın ve palavranın ne olduğu gibi mesajlar o yaş grubuna masalımsı bir çerçevede eğlenceli olaylarla gösterilmeye ve sezdirilmeye çalışılmaktadır.

Bunların yanı sıra bazı manzumelerdeki durumların daha güncel sorunlara değindikleri görülmektedir. Ürkek Üveyik manzumesinde üveyiklerin ürkekliğini insanlara, onların yol açtığı yangınlara bağlayarak hedef kitlede yangınların önemine ve zararına bilinç uyandırılmaya çalışılmıştır. Yine Yalancı Yılan manzumesinde yalancılığın azının çocuğunu olmayacağı nitekim bunların sonucunun çok ağır olabileceği anlatılmaktadır. Şarkıcılığın günümüzde çok aleladeleştiği, basitleştiği başka sebeplerle sanatın ikinci plana itilip magazin ön plana çıkmasına ve futbol fanatizminin yıkıcılığına alegorik benzetmelerle çok güzel değinildiği görülmektedir.

Bu durumlardan bu dönem çocuklarında en sık görülen özelliklerden küçük düşmekten korkma halinin hangi davranış ve niteliklerden doğabileceklerini kestirmesi ve ona göre davranması ile o olumsuz özelliği kendilerinin kişiliklerine koymaması beklenmektedir.

Şikâyet etmenin bu dönem çocuklarında en sık görülen davranışlardan olması hasebiyle velveciliğin bu özellikle ilişkisi anlamaları ve beğenilmeyen bir davranış olduğunun farkına varıp bu özellikten uzaklaşmaları beklenen bir sonuç olabilir.

Özellikle dil gelişimi açısından kritik bir dönemde olan hedef kitle için kitapta kullanılan zengin kelime dağarcığı ve söz oyunları dile karşı olan ilgilerinin de artması yönünde bir kazanım olabilir. Söz oyunları, tekrar ve uyaklardan çok hoşlanan çocuklar dilin matematiğini ve gramer yapısını bu şekilde çok daha eğlenceli öğrenebilmektedirler. Ayrıca ileriki yaşlarda okuma zevki kazanmada da bu tarz temalı, eğlenceli, resimli manzumelerin destekler mahiyeti kuşkusuz büyüktür.

3.3. Sulhi Dölek'in Çocuk Kitaplarında Eğitim, Çocuk Problemleri ve Çocukluk- Yetişkinlik Durumları Üzerine Bulgular

Çocuk edebiyatı, özel bir titizlik gerektiren ve edebiyatta diğer alanlara göre daha zor bir uğraşı olan bir alandır. Bu titizlik ve özen çocuk kitaplarında göz önünde tutulması mecburî birçok ölçütün olmasını zorunlu kılar. Bu ölçütler Dilbilgisi İlkeleri, Eğitim İlkeleri, Basım İlkeleri ve Sosyolojik İlkeler şeklinde sınıflandırılabilir.

Bu ilkelerin içinden birkaç nokta önemine göre daha değerli kabul edilir. Bunlar eğitim, çocuk problemleri, çocukluk-yetişkinlik durumları ve yaş gruplarına göre özelliklerdir.

Yaş gruplarının gelişim özelliklerine göre yansımalarına kitap incelemeleri bölümünde değinilmiştir. Diğer hususlar açısından Sulhi Dölek'in çocuk kitaplarına bakıldığında şu noktalar ön plana çıkar:

Eğitim boyutunda, bilime ve bilimsel düşünceye aykırı unsurlar çok dikkat edilmesi gereken önemli bir noktadır. Sulhi Dölek'in eserlerinde bu noktaya son derece dikkat edilmiştir. Bu unsura aykırı durumlara yer verilmemiştir. Gerçekçilik ve gözlem 13–15 yaş grubu için kullanılmıştır. Deney ve gözlem gücünün önemine değinilmiştir. “İpekkelebeği ” adlı öyküsünde ipekböceklerinin gelişimleri gözleme dayalı olarak görülür. Öykü bu noktadan hareketle kurulur. “Uçak” öyküsünde araştırma ve yapma yöntemleri kullanılır.“ Üçüncü Kattaki At” romanında evde mahsur kalan atı kurtarmak için bilimsel yöntemler araştırılır ve kullanılır. “Her Şeyi Bilen Çocuk” öyküsünde bilginin sonsuzluğuna ve bilmediklerimizin fazlalığına işaret edilir.

Özürlü insanları aşağılamaya götürebilecek unsurların da çocuk kitaplarında bulunmaması gerekir. Eğitsel açıdan bu unsurların olması kişilik gelişimine olumsuz etkiler. Sulhi Dölek özellikle “Kestane Şekeri” ve “Ömer” öykülerinde bu duyarlılığı yansıtır. Özürlülere yaklaşım konusuna değinir. Sadece

bedeni değil zihni özü'nün de üzerinde durur. Beden gelişimi özelliklerini hikâyelerde yansıtılır.

Çocuk kitaplarında cinsiyet ayrımcılığı yaratabilecek unsurlara da yer verilmemelidir. 12 yaş sonrası oluşan tek cins gruplarının birbirleriyle sağlıklı ilişkiler kurması gerekliliğini vurgular. Sulhi Dölek kız-erkek eşitliğini özellikle başkahramanlarında gösterir. "Kahkaha Tarlası" romanı kız-erkek ve hayvan kahraman üçlemesi ile oluşmuştur. "Yeşil Bayır" romanında çetenin- daha sonra topluluk- bir kız üyesi vardır. "Uçak", "Küçük Çalgıcılar", "Acemi Satıcılar", "Neyin Resmini Yapayım?" öykülerinde de kız karakterler önemli işlev görürler. Bunun yanında Sulhi Dölek'in çocuk kitaplarında erkek karakterlerin daha fazla yer aldığı da söylemek gerekir. Ama cinsiyet ayrımcılığını destekleyen bir yaklaşım kesinlikle söz konusu değildir. Bazı diyaloglarda bu fark varmış gibi gözükür. Lakin bu durum doğal gerçekliği yansıtmak için kullanılmıştır. Bu düşüncenin yanlışlığı ise yazının gidişatında yerilmiştir.

İdeolojik görüşleri yansıtmama, çocuk kitaplarında kullanılması gereken bir başka ilkedir. Yazar kendi kişisel görüşlerini çocuk kitabına yansıtmamalıdır. Evrensel değerleri ön plana almalıdır. Böylece anti-otoriter bir anlatım da sağlamış olacaktır. Sulhi Dölek'in bu ilkeye bazı kitaplarında bağlı kalamadığı görülür. Emperyalist düzeni eleştirel bir yaklaşımla ele alır. Aslına bakılırsa mizah yönü böylesi kuvvetli olan bir yazarın tam olarak tarafsız kalması da pek normal sayılmazdı ."Kahkaha Tarlası" adlı romanında bu ideolojik yön çok belirgindir. "Kahverengi Elbiseler" öyküsünde de sömüren-sömürülen ilişkisi sembolik karakterlerle çağrıştırılır.

Çocuk problemlerinin oluşumunda özellikle anne-baba tutumlarının etkileyciliği görülür. Bunun yanında davranış problemleri, sağlık problemleri, psikolojik problemler, aile problemleri çocuklarda görülebilecek sorunlardır. Çocuk kitaplarının çocukların yaşamları ile yakından ilişkili olması gereklidir. Böyle olunca çocuk problemlerinin de olaylara yansması kaçınılmazdır. Sulhi Dölek'in çocuk kitaplarında en sık rastlanan aile problemleridir. " Arkadaşım Dede", "Yolculuk",

“Çiçekler de Yararlıdır” gibi yazınlarında anne veya babası vefat etmiş çocukların durumları söz konusudur. “Kahverengi Elbiseler” de sokak çocuklarının durumlarına değinilir. “Ömer” öyküsünde özürlü çocuğunu kontrol etmek için hapseden ebeveyn söz konusudur. “ Yeşil Bayır” da babasız çocuk kahraman vardır. Özellikle bu öyküde annenin üstün bir fedakârlığı görülür. Bu anne modeli her ne kadar koruyucu ebeveyn tipi özellikleri gösterse de demokratik-güven verici ebeveyn tipini özendirilmektedir. Yazar gerçekçilik boyutu içerisinde toplumdaki aile tutumlarını göstermeye çalışır. Ama üzerine düşen görevi de yerine getirir. Demokratik- güven verici ebeveyn tipini destekler ve vurgular. Özellikle “ Üçüncü Kattaki At “ romanında bu tip belirgin bir şekilde görülür. “İpekkelebeği”, ”Her Şeyi Bilen Çocuk” öykülerinde de bu tip aile modelleri vardır.

Yazar aile içerisinde büyüklere de ayrı bir yer ayırır. Öykü ve romanlarının çoğunda tecrübeleri ve sevgileri ile dede ve nine karakterleri mevcuttur. Çocukla dost olan bu karakterler huzurlu aile ortamının destekleyicisi olarak sunulur. “Arkadaşım Dede” salt bu yaklaşımı temel alan romanlarının başında gelir. “ Yeşil Bayır”, “Bulunan Para”, “Yolculuk” adlı eserlerinde büyükler önemli işlev görürler. Ayrılık endişesi “Arkadaşım Dede” romanında kullanılan bir problem olarak ortaya çıkar. Romanın kahramanı Altan annesinin yanından ayrılıp beş yaşından beri görmediği babasının yanına gitmektedir. Altan ve yanındaki koltuktaki dede bu yolculuğa geri dönmek üzere çıkmışlardır. Altan annesinden ayrılmasının acısını çekmektedir. Dede ise durumu fark eder ve Altan’a sahip çıkarak yolculuk boyunca onunla ilgilenir. Hatta onu kimse almaya gelmeyince babasına kadar götürür. Dede karakterinde yine büyüklere önem verme işlevi söz konusudur.

Yabancılara karşı duyulan güvensizlik çocuklarda aileleri tarafından oluşturulan bir tutumdur. Çocuğun kişilik gelişiminde ilerleyen zamanlara sorunlara yol açabilir. Yazar öykü ve romanlarında iyi karakterlere yer vermekle bu tutumu bir nebze olsun kırmaya çalışır. İnsanî sevgiyi ön plana çıkarır. Ama gerçek yaşamdaki olumsuzlukları yansıtmak konusunda yetersiz kalır. Biraz fazla olumlu tutumu söz konusudur. ” Kahkaha Tarlası” romanında da yabancılara karşı duyulan güvensizlik problemi kullanılmıştır. Bunun yanında kaçırılmaktan endişe etme problemini de bu

kitabta görebiliriz. Aslında iyi amaçlı da olsa bir alıkoyma durumu söz konusudur ama kitabın küçük kahramanları ilk anda kaçırıldıklarını zannederler. Çünkü kaybolmuşlardır ve tanımadıkları birisi onları evine getirmiştir.

Kaybolma olgusu dikkatsizlik problemi ile beraber kitaplarda karşılaşılan bir problemdir. Evden uzaklaşma Hansel ve Gratel romanı misali öykülerde kurgulanır. “Kahkaha tarlası” romanındaki ormanda kaybolma “Simitçi” öyküsünde kentte kaybolma şeklinde ortaya konulmuştur. Her ikisinde de dikkatsizlik sonucu bu duruma düşülmüştür. Dikkatsizlik probleminin yol açtığı durumlardan birisi de kararsızlıktır. “Neyin Resmini Yapsam?” öyküsünde kalıplaşmış alışkanlıklar küçük kızın etrafında olan biteni görememesine yol açmıştır. Böylece ortaya bir kararsızlık durumu çıkar. Alışılmışın dışına çıkılmaması sağlıklı düşünmeyi engeller. Evden kaçma problemi diyebileceğimiz izinsiz hareket etme “Trenler” öyküsünde kullanılan bir problemdir. Trenlere düşkün olan çocuk, ona bir kerecik olsa binebilmek için her şeyi göze alır. Çünkü ailesinin izin vermeyeceğini biliyordur. Kaçak olarak bindiği trenden şans eseri evine kazasız belasız dönebilmiştir. Lakin yaptığı yanlışlığı da fark ederek pişman olmuştur. Meraka bağlı bu hareketler bu dönem çocuklarında sıklıkla görülebilecek hallerdendir.

Okuldan sıkılma problemi “Her Şeyi Bilen Çocuk” öyküsünde kullanılmıştır. 1. sınıfı yeni bitiren çocuk artık her şeyi öğrendiğini düşünmektedir. Bundan sonra okula gitmenin gereksizliğine inanmaktadır. Demokratik-güven verici tutumlara sahip anne ve babası, sordukları sorular ve davranışlarla onun bu düşüncesinin yanlışlığını anlamasına yardımcı olurlar. Yarışma ve rekabet hevesi çocukluk evresinde sık karşılaşılan bir başka problemdir. “Kahkaha Tarlası” adlı romanda iki kardeş arasında bu rekabeti görürüz. Hatta düğümlenen olayların çözümü bir yarışmayla hallolur. Sulhi Dölek’in tüm çocuk kitaplarında çeşitli boyutlarıyla bu rekabet ve yarışma hevesi işlenir. Kahramanları çocuklar olan bu eserlerde gerçekçilik boyutunun yansımaları için de böylesi bir durum gereklidir. Gürültü yapma ve etrafı rahatsız etme “Küçük Çalgıcılar” öyküsünün belirgin problemidir. Çocuk dünyasındaki özentili ve merak, bazen büyükleri rahatsız edici bir hale gelebilir. Soyut düşünme evresine daha ulaşamamış çocuklar, yaptıkları

hareketlerin sonuçlarını düşünemezler. Bu bir çocukluk gerçeğidir. Bu düzeydeki çocuklara nasıl davranıldığı ve davranılması gerektiği üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur.

Çocuklarda görülen davranış problemleri de değişik boyutlarıyla eserlere yansımıştır. “Yeşil Bayır” romanında üzerinde durulan en belirgin davranış bozukluğu hırsızlıktır. Masumane yapılsa dahi bu kabul edilemeyecek bir davranıştır. Romandaki çocuk kahraman Atay yaptığı hatanın farkına varıp pişman olur. Hırsızlık yalancılığı da beraberinde getirir. Atay gitgide zor duruma düşmeye başlar. Olayı öğrenen kötü niyetli arkadaşının tehdit ve şantajlara maruz kalır. Hırsızlığın birçok kötü davranışı tetiklediğini görür. Yalancılık, tehdit etme ve şantajda bulunma da çocukların dünyasında sıklıkla karşılaşılan problemlerdendir. Söz dinlememe ve birbiriyle atışma “Kahkaha Tarlası” romanında Bilgi ve Suna kardeşlerin davranış problemleridir. Babalarının sözlerini dinlemedikleri için kaybolurlar. Birbirleriyle devamlı didişirler ve atışırlar. Yerli yersiz gülme bu romanda şirin bir problem olarak gösterilir. Alay etme ve lakap takma ergenlik dönemine ulaşmamış çocuklarda sıklıkla görülen bir problemdir. “Kestane Şekeri” ve “Ömer” öykülerinde alay etme ve lakap takma durumları hâkimdir. Öykülerin sonlarında bu davranışları yapmanın sakıncaları sezdirilir.

Çocukluk ve yetişkinlik boyutunda, büyüklerin tutumları en belirgin husus olarak eserlere yansır. Özellikle “Kahkaha Tarlası” romanı ve “Uçak” öyküsünde büyüklerin birbirine uymayan tezat davranışları çocuk gözüyle eleştirilir. “Şimdiki Çocuklar Bir Harika” ve “Hababam Sınıfı” eserlerindeki yaklaşımlar değişik boyutlarıyla Sulhi Dölek’in eserlerinde de kurgulanmıştır. Çocukların da güçlü birer gözlem güçlerinin olduğunu unutmamak gerekir. Her büyük çocuğun gözünde bir yere sahiptir. Kimin hemen sinirlenen, kimin cömert, kimin anlayışlı olduğunu bilirler. Yer yer büyüklere karşı bir sitem söz konusudur. Kendilerini anlamadıklarından yakınır. Bazı durumlarda bu hal büyüklere itiraza ve karşı gelmeye kadar gider. Ama bu itiraza ve karşı gelmenin de nasıl olması gerektiği aşikârdır. “Her Şeyi Bilen Çocuk”, “Çiçekler de Yararlıdır”, “Yeşil Bayır” gibi eserlerde bu karşı gelme, olması gerektiği sınırlarda görülür. Çocuklar ve yetişkinler

arasında bir erken yatma/yatırılma problemi bilinen bir gerçektir. Bu durum “ Gece ve Sesler” öyküsünde işlenmiştir. Erken yatmak zorunda olan ama henüz uykusu gelmeyen bir çocuk vardır. Bu çocuğun kendi kendine konuşurken ve etrafı dinlerken uyuyakalması anlatılır.

Sulhi Dölek’in bütün çocuk kitaplarında en fazla kullanılan problem çocukların oyun alanı yetersizliğidir. Bu yetersizlik betonlaşma ile beraber gitgide artmaktadır. Çocukların doğal oyun alanlarına ihtiyaçları vardır. Bu hak onların elinden alınmamalıdır. Kıra bir özlem duyulmaktadır. Çocuklar Heidi gibi doğal ortamlarda yetişmelidirler. “Yeşil Bayır”, “Küçük Çalgıcılar”, “Eski Ev” de çocuklar hep bu durumdan yakınmaktadır. Oyun alanları gitgide daralmaktadır. Doğadan uzaklaşmaktadırlar. Çocukların hayatlarında oyunun büyük bir yeri vardır. Oyun ayrıca çocukların sağlıklı gelişimleri için de vazgeçilmez bir unsurdur. Bu durumu önemseyen yazar eleştirilerini bu problem üzerinde yoğunlaştırmıştır.

Çocuk kitabı yazarının, gelişim psikolojisinden hakkıyla istifade etmesi gerekir. İçerik olarak da, çocuk kitapları mutlaka sevgi zeminine oturtulmalıdır. Bu hem sağlıklı bir birey hem de sağlıklı bir toplum için birincil şarttır. Diğer bir husus da çocuk kitaplarının hayatın bütün boyutlarını içine alacak genişlikte hazırlanmasıdır (Önal 2000).

Neticede, Sulhi Dölek’in eserleri gelişim psikolojisi bilgisine, sevgi temeline ve bütüncül anlayışa uygundur. Bilimsel veriler ışığında çocuk gerçekliği göz önünde tutularak hazırlanmıştır. Mizah eleştirel boyutuyla ve eğlence yönüyle eserlerde yer almıştır. Hitap ettiği gelişim düzeyine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygundur. İlköğretim öğrencilerine tavsiye edilmelidir.

3.4. Sulhi Dölek’in Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri

Birçok türde önemli eserler veren Sulhi Dölek için en önemli sıfat hiç kuşkusuz mizah olacaktır. Zaten onun “Akbaba Dergisi” ile başlayan yazın serüveni bunu açıkça ele verir:

“Sulhi Dölek, kahırlı ama anlamlı bir geleneğin sürdürücüsü olan bir yazardır. Ağırlıklı olarak edebiyatı gülmece öğeleriyle zenginleştirip, yaşamın gülünç yanlarına dikkat çekerek düşündürmeyi sağlayan bir türün Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, Muzaffer İzgü gibi yazarların geleneğine sesini katan usta yazarlarımızdan biridir ” (Yağcı 1999).

“Sulhi Dölek kaba mizah yapmaz; ince, duyarlı fakat ancak bir Twain, bir Thurber’la Jerome K. Jerome’da rastlanabilecek keskin bir alaycılığa sahiptir ” (Dursun K 1987).

Eserlerinde hayatın gülünç yanlarını özenle yakalayıp yoğurmasını bilmiştir.

Sulhi Dölek çocuklar için özel bir yazın olduğu kabul eder. Onlar için yazma gayretinde bulunur. Çocuk romanı, çocuk öyküleri ve bir tane de çocuk şiirlerinden oluşan toplam dokuz eser yayımlamıştır. Ömrü vefa etseydi - eminim ki - bu sayıyı çok rahat ikiye katlayabilirdi.

Bu eserlerinin hepsinin en önemli ortak paydası çocuk hassasiyetine ve gelişim dönemi özelliklerine uygun olması, günümüzde çocuk edebiyatı için gerekli özelliklerin çoğunu taşıyan titiz çalışmalar olmasıdır. Eserlerinin en geniş temasını insan sevgisi oluşturur. Ama bunu yaparken hiçbir zaman insanın beşer olduğunu ve hata yapmasının kaçınılmazlığını unutmaz. Tüm eserlerinde insanı saran sıcacık bir hava hâkimdir. Özellikle görsel medya için yazdığı senaryolarında bu sevgi daha da belirgin ortaya çıkar. Bu yüzden senaryoları çok sevilmiş, çok izlenmiş ve ödül üzerine ödüller almıştır. Bir “Süper Baba” adlı senaryosunun tadı hala damaklardadır. Bu durum yazdığı çocuk edebiyatı ürünleri için de geçerlidir. Okurlarının hissetmesi için uğraşır. O sadece kelimelerle göstermeye çalışır. Mesela “Kestane Şekeri” adlı kitabındaki Ömer adlı kahraman hikâyenin doğuştan özürlü çocuk kahramanıdır. Ömer sanki hepimizin hayatında tanıdığı, bildiği birisidir. Ki muhakkak çevremizde öyle birisi vardır, olmuştur. Aynı kitaptaki “Kestane Şekeri” adlı öyküdeki Deli İbrahim de tanıdık bir karakterdir. Deli İbrahim saftır çevresi tarafından hor görülür ama onun da bir hikâyesi vardır. Bu duruma durup dururken

düşmemiş hayatında bir şeyler yaşamıştır. “Kahverengi elbiseler “öyküsünde yoksul bir çocuk vardır. Bu çocuğun bir yanlış anlama sonucu güzel hayaller yaşaması dokunaklı bir şekilde anlatılmıştır. “Her Şeyi Bilen Çocuk” adlı kitabının “Yolculuk” adlı öyküsünde annesi vefat etmiş, babasından ayrılmak zorunda olan bir çocuk vardır. Babaannesi ile birlikte trenle İstanbul’a gidecektir. Bu öyküde çocuğun içine düştüğü psikolojik durum anlatılır. Yazar ekstem noktalardan hareketle insancılları göstermeye çalışır.

İnsani olanı yakalamak hususunda çok marifetli olan yazar güçlü karakterleri ile ön plana çıkar. Dostoyevski “Suç ve Ceza” romanındaki Raskolnikov karakterini yarattıktan sonra Raskolnikov geliyor dediklerinde ayağa kalkarmış. Yazarlar karakterlerine bu denli inanmalıdırlar. Bu güçlü karakter yaratmanın yegâne kuralıdır. Güçlü karakterlerin eserlerin kalitesini hat safhada etkiledikleri tartışılmazdır. Sulhi Dölek’in eserlerini okuduktan sonra mutlaka hafızalarda karakterlerin izleri kalmaktadır. Çocuk kitaplarındaki Deli İbrahim, Ömer, Altan, Atay, Selçuk, Bilgi, Suna, Uslu, Yulaf Ana, Obur Ağa, Kavalcı, Vedat, Çetin, Kumaşçı gibi karakterler öykülerin etkisini arttıran özellikler gösterirler. Hatta “Hayvanlar Alfabesi” adlı çocuk şiirlerinden oluşan eseri özellikle karakterler üzerinden kurgulanmıştır. Hayvanları baş harfi ile uygun bir vasıfta anlatır. Böylece hem hayvanı hem o vasfı öğretmeye çalışır. Güçlü karakterler yaratmanın bir kuralı inanmaksa diğeri de gözlem gücüdür:

“Dölek, öylesine derin bir gözlemcidir ki; ele aldığı konuyu belirli bir bütünlük içinde kurarken, insan ögesini o olay/durum gerçekliğinin ortasına yerleştirir. Kozayı bunun ekseninde kurar. Toplumsal yaşamdaki gitgelleri, anaforu onun durumuyla açıklar ” (Andaç 2003).

Sulhi Dölek’in çocuklarda geliştirmeyi amaçladığı davranışları belirgin bir şekilde yakalayabiliriz. İyiye, güzele duyarlılığı vardır. Yaşamı ve insanları sevmeyi ön plana alır. Doğa ve hayvan sevgisini ustalıkla işlemesini bilir. Kullandığı mizahî öğeler çocuklarda güldürü duygusunu geliştirir. Onları eğlendirip dinlendirir. Seçtiği konular çocukların yaşantıları ile ilgilidir:

“ Çocuk kitapları, çocuğun kendini özgürce gerçekleştirebilmesine(düşünmesine, düşlemesine, gülmesine, eğlenmesine, imge üretmesine vb.) olanak sağlayacak yaşam durumlarını, dilin anlatım ustalığı ile kurgulanarak çocuklara sunulmalıdır ” (Sedat 2003 : s.191-192).

“Hayvanlar Alfabetesi” adlı eseri başlı başına manzum şekildeki fabl türündedir. Hayvan sevgisini ve bilgisini geliştirici niteliktedir. Yine “Kahkaha Tarlası” kitabında başkahramanlardan olan eşek “Uslu” ile “Küçük Çalgıcılar” romanındaki sokak köpeği “Hatır Huttur” çocukların yaşantılarında birlikte olduğu dostlarıdır. Eşek kırsal yaşamdaki çocukların dostudur. Sokak köpeği ise kent yaşamındaki çocukların dostudur. Çocuklardaki hayvan sevgisini geliştirmeyi esas alır. Özellikle “Kestane Şekeri” kitabındaki “İpekkelebeği” adlı öyküde can alıcı şekilde hayvan sevgisine değinilmiştir. “Üçüncü Kattaki At” kitabı inceden inceye bu hayvan sevgisinin kentleşmeyle birlikte gittikçe çocuklardan uzaklaşmaya başladığını göstermeye çalışan bir romandır. Çocukların hayvan sevgisinden mahrum kalmamasını gerektiğini savunur. Sulhi Dölek doğa sevgisini ve betonlaşmaya karşı duyarlılığını çoğu eserinde kullanılmıştır. “Eski Ev”, “Dünyanın Son Günü”, “Çiçekler De Yaralıdır” adlı öykülerinde; “Yeşil Bayır” ve “Kahkaha Tarlası” kitaplarında doğa sevgini içeren bölümler vardır.

Çocukların dünyalarında kendilerine has yaşantılar vardır. Sulhi Dölek bunları ustalıklı yakalayıp eserlerinde kullanmıştır. Bunlar mesela özentiye bağlı olarak oluşan satıcılık istediğidir. Uçak yapma hevesidir. Estruman çalma özentisidir. Gece erken yatmama isteğidir. Yardımlaşma adına iş yapma ve para toplamadır. Okuldan sıkılarak her şeyi bildiğini zannetmedir. Trenlere karşı olan meraktır. Çeteler kurma hevesidir. Kahkahalar atmaktan hoşlanma gibi daha birçok durumdur. Bu durumlara göre olaylar oluşur ve gelişir. Ayrıca bu yaşantılar gerçeklik boyutunun dışına da çıkmaz. Yaşamın gerçeklik boyutunda sunulması çocuk kitaplarında bulunması gereken önemli niteliklerdendir. Bunların yanı sıra güldürücü unsurlar özellikle “Üçüncü Kattaki At” ile “Kahkaha Tarlası” eserlerindeki olayların yapı taşı oluşturur.

İmge gücü Sulhi Dölek'in üslubunu oluşturan unsurların başında gelir. Eserlerinde kuvvetli ve orijinal imgelere rastlanır. Bu imgeler eserlerinin kalıcılığını arttıran en önemli faktördür. Çocuk kitaplarının çocuktaki imge gücünü geliştirmesi çağdaş çocuk edebiyatının özelliklerindedir. İmgeler ile çağrışımlar kurmak ve düşlemek kuvvetlenir. Sanatın estetiği ve duyarlılığı sezilmeye başlar.

Sulhi Dölek çağdaş çocuk edebiyatının gereklerini ustalıkla kullanabilmiş bir yazardır. Anlatımındaki içtenlik, dilinin doğallığı, oluşturduğu yaşam durumları ve kullandığı bilimsel yaklaşımlarla çocuklarla bir dostluk ve arkadaşlık kurabilmeyi başarmıştır. Çocuk gerçekliğini ön planda tutmuştur. Mizahın o tatlı havasını çocuklara hissettirmeye çalışmıştır. Çocuk edebiyatımızda kabul görmüş yazarlardan biri olmayı başarmıştır.

3.5. Ders Kitaplarında Sulhi Dölek'in Eserlerinden Faydalanma

2005 yılında yeni Türkçe Öğretim Programı yayımlanmıştır. Bu programa göre metinleri içeren ders kitabı, etkinlikleri içeren çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı derslerde kullanılacak materyaller olarak düzenlenmiştir. Sulhi Dölek'in "Kestane Şekeri" adlı kitabındaki "Ömer" öyküsü için 6. 7. ve 8. sınıflara yönelik şu şekilde bir etkinlik çalışması kullanılabilir:

Tema: Önyargılar ve Hoşgörülü Olma

Kazanımlar: Özürlülerin de bir kalbi olduğunu unutmadım.

Özürlülerin özürleri ile alay etmenin hiç de hoş olmayan bir davranış olduğunu anladım.

Sağlıklı olmanın kıymetini daha iyi anladım.

Önyargıların bilimsellikten uzak olduğunu öğrendim.

Hoşgörülü olmanın bir erdem olduğunu kavradım.

Sevginin ve yaşamın güzelliğini hissettim.

Etkinlikler:

1. Metinde geçen ve aşağıda anlamları verilen fakat harfleri karışık olan kelimeleri doğru şekilde yazınız.

<u>Kelimelerin Anlamları</u>	<u>Kelimeler</u>	<u>Doğru Yazılım</u>
Çok yaramaz, ele avuca sığmayan	rıhaşa	.....
Güçlü bir ses çıkararak titremek veya sallanmak	gırzanmakda	.....
Doktor veya doktorlar kurulu tarafından verilen yazı.	roapr	.....
Bir şeyi yapmaktan veya vermekten kaçınmak	gerimesek	.....
Yapılarda taban üzerine döşenen tahta vb. kaplama	meödşe	.....
Gitmesine, serbestçe hareketine engel olunan.	suttka	.....
İç kapanıklığı, gönül üzünlüğü, gam, keder, sıkıntı	nüzhü	.....
Şartlara bağlı kalmak, şartlanmak	şulkmolanak	.....

2. Özürlü Ömer'in kardeşiniz olduğunu varsayarak aşağıdaki boşlukları bitişik eğik yazı ile tamamlayınız.

Ömer benim kardeşim olsaydı .....
 .....davranırdım.
 Çünkü.....
 .....
 .....
 .....

3. Okuduğunuz “Ömer” adlı metnin sonrasına dair kurgularınızı aşağıdaki boşluğa bitişik eğik yazı ile yazınız.

Hikâyenin sonrasında yaşananlar ile ilgili kurgularım:

.....

.....

.....

.....

.....

4. Çevrenizde gözlemlediğiniz veya hayatınızda kullandığınız yaklaşımların bir listesini yapınız. Bunlardan hangilerinde önyargılı davranıldığını tespit etmeye çalışınız.

Yaklaşımlar

Önyargılar

.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

5. “Hoşgörü ve Sevgi” kavramlarını ile ilgili üç paragraflık bir düşünce yazısı oluşturunuz.

Giriş .....

.....

.....

.....

Gelişme	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
Sonuç.....	.....
.....	.....
.....	.....

3.6. Sulhi Dölek'in Çocuk Kitaplarının Tematik Tasnifi

Sulhi Dölek'in 4 çocuk romanı, üç kitabında toplam 21 çocuk öyküsü ve manzumelerden oluşan kitabında 29 tane çocuk manzumesi bulunmaktadır. Bunların isimleri sıralanacak olursa:

Çocuk Romanları: Yeşil Bayır, Üçüncü Kattaki At, Arkadaşım Dede ve Kahkaha Tarlası

Çocuk Öyküleri: Kestane Şekeri, Ömer, Trenler, Uçak, Simitçi, Bir Kış Öyküsü, Kahverengi Elbiseler, İpekkelebeği, Her Şeyi Bilen Çocuk, Bir Yaz Öyküsü, Çiçekler de Yararlıdır, Eski Ev, Yolculuk, Dünyanın Son Günü, Acemi Satıcılar, Küçük Çalgıcılar, Gece ve Sesler, Devlet Kuşu, Neyin Resmini Yapayım?, Gölge ve Ben, Bulunan Para

Çocuk Şiirleri: Alacalı Aslan, Bedavacı Baykuş, Cingöz Cıvcıv, Çokbilmiş Çekirge, Doruktaki Deve, Erdemli Eşek, Futbolsever Fil, Geveze Gergedan, "Ğ" 'nin Üzüntüsü, Huysuz, Isıkçı İstakoz, İnatçı İnek, Jimnastikçi Jaguar, Karamsar Kokarca, Laklak Leylek, Mirasyedi Manda, Neşeli Nunga, Ozan Orangutan, Örnek Ördek, Palavracı Papağan, Ruhbilimci Ren Geyiği, Sevgili Su Aygırı, Şarkıcı

Şempanze, Tembel Tilki, Utangaç Uskumru, Ürkek Üveyik, Velveleci Vaşak, Yalancı Yılan ve Zilli Zürafa.

Tablo 1. Sulhi Dölek'in Çocuk Kitaplarında Eğitim Teması

Ana Tema	Alt Temalar	Roman, Öykü veya Manzumenin Adı
Eğitim	Çalışkanlık	Kahkaha Tarlası
	Yardımseverlik	Arkadaşım Dede
	Birliktelik	Yeşil Bayır
	Doğruluk	Bulunan Para
	Dürüstlük	Bir Yaz Öyküsü
	Alçakgönüllülük	Her Şeyi Bilen Çocuk
	Hoşgörülü Olma	Ömer
	Mutluluk	Çiçeklerde Yararlıdır
	Duyarlılık	Kahverengi Elbiseler
	Önyargılar	Neyin Resmini Yapayım?
	Becerikli Olma	Uçak

Tablo 2.Sulhi Dölek'in Çocuk Kitaplarında Eğitim Temasının Dağılımı

Tüm Çocuk Yapıtları Sayısı	Eğitim Teması Ağırlıklı Yapıtları	Oran
54	11	%20.3

Eğitim teması, çocuk edebiyatı ürünlerinde en önemli temayı oluşturmaktadır. Çocuklara kazandırılmak istenen olumlu davranışlar eğitim temalı olaylar içinde sunulur. Çalışkanlık, yardımseverlik, birliktelik, doğruluk, dürüstlük alçakgönüllülük, hoşgörülü olma, mutluluk, duyarlılık, becerikli olma gibi eğitim teması altında belirtilen alt temalar ağırlıkları nispetince kabul edilmiştir. Bu temaları işleyen yapıtlarda daha başka alt temalar ve kazanımlar da mevcuttur.

Tablo 3. Sulhi Dölek'in Çocuk Kitaplarında Sevgi Teması

Ana Tema	Alt Temalar	Roman, Öykü veya Manzumenin Adı
Sevgi	Sevgi ve Dostluk	Kestane Şekeri
	Yaşam Sevgisi	Simitçi
	Hayvan Sevgisi	İpekkelebeği
	Doğa Sevgisi	Eski Ev Üçüncü Kattaki At Dünyanın Son Günü
	Aile Sevgisi	Yolculuk

Tablo 4. Sulhi Dölek'in Çocuk Kitaplarında Sevgi Temasının Dağılımı

Tüm Çocuk Yapıtı Sayısı	Sevgi Teması Ağırlıklı Yapıtları	Oran
54	7	% 12.9

Sevgi teması, Sulhi Dölek'in tüm çocuk ürünlerinin yapı taşı oluşturduğu bir temadır. Tüm ürünlerinde hâkim olan sevgi teması, bazı yapıtlarda başlı başına esere hâkim olmuştur. Belirtilen sınıflama ağırlığa göre yapılmıştır. Vatan ve kültür sevgisini işleyen yapıtların olmaması Sulhi Dölek'in çocuk kitaplarında bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Tablo 5. Sulhi Dölek'in Çocuk Kitaplarında Çocukluk Teması

Ana Tema	Alt Temalar	Roman, Öykü veya Manzumenin Adı
Çocukluk	Duygular ve Hayaller	Gölge ve Ben Gece ve Sesler Bir Kış Öyküsü
	İstekler ve Gerçekler	Acemi Satıcılar
	Merak	Trenler Küçük Çalgıcılar

Tablo 6. Sulhi Dölek'in Çocuk Kitaplarında Çocukluk Temasının Dağılımı

Tüm Çocuk Yapıtı Sayısı	Çocukluk Teması Ağırlıklı Yapıtları	Oran
54	6	% 11.1

Çocukluk ifadesiyle kastedilen çocukluk yaşantıları, düşleri, hayalleri ve beklentileri Sulhi Dölek'in bazı yapıtlarında hâkim tema olmuştur. Daha çok yazarın çocukluk yıllarının bir yansıması olan yapıtlarda güçlü gözlem gücünün etkisi görülür. Kendinin yaşadığı ama çocukluk yıllarında herkesin yaşayabileceği noktaları tespit ederek yapıtlarında kullanmıştır.

Tablo 7. Sulhi Dölek'in Çocuk Kitaplarında Kavram Bilgisi

Ana Tema	Alt Temalar	Roman, Öykü veya Manzumenin Adı
Kavram Bilgisi	Hayvanlar Adları ve Sıfat Bilgisi	Tüm manzumeleri

Tablo 8. Sulhi Dölek'in Çocuk Kitaplarında Kavram Bilgisi Dağılımı

Tüm Çocuk Yapıtı Sayısı	Kavram Bilgisi Ağırlıklı Yapıtları	Oran
54	29	% 53.7

Sulhi Dölek'in 6–8 yaşına yönelik olarak hazırladığı 29 manzumedan oluşan “ Hayvanlar Alfabetesi “ kitabında kavram bilgisi ve dil gelişimi esas alınmıştır. Fonetik özelliklerin ağır bastığı, dilin ses oyunlarına yer verilen eserde kavram öğretimi de amaçlanmıştır. Hayvan adlarının ve vasıfların bilgileri mısralar halinde ve gülünç yönleriyle sunulmuştur. Eğlendirerek öğretme amaçlanmıştır. Yapılan sınıflamada bu görüş esas alınmıştır.

BÖLÜM IV

SONUÇ ve ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

Nitelikli çocuk kitabı yazmak için her şeyden evvel çocuğu anlamak ve tanımak, gelişim dönemi özelliklerini iyi bilmek, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun davranmak gerekir. Okuma zevki ve alışkanlığı küçük yaşlarda elde edilmesi gereken bir kazanımdır. Kritik bir döneme hitap eden çocuk edebiyatı bu yönüyle ayrı bir öneme sahiptir.

Sulhi Dölek'in 4 çocuk romanı, 3 çocuk öyküsü ve 1 tane de çocuk şiir kitabı olmak üzere toplam 8 çocuk kitabının incelenmesi sonucunda, Sulhi Dölek ve çocuk edebiyatındaki yeri ile ilgili olarak ulaştığımız sonuçlar şunlardır:

1. Eserlerinde çocukların yaş seviyelerine uygun, ilgi ve beklentilerine hitap eden konular seçmiştir. Sevgi, yardımlaşma, paylaşma, birlik beraberlik, emeğe saygı, çalışkanlık, dürüstlük, büyüklere saygı, fedakârlık, hayvan ve doğa sevgisi, bilimin üstünlüğü gibi konuları mizah öğelerini kullanarak zenginleştirmiştir.

2. Eserlerindeki mizah öğeleri daha çok söz, durum ve karakter komiği üzerine oluşmuştur. Hareket komiğine fazla yer vermez. Söz komiği özellikle 7 yaş düzeyine yönelik " Hayvanlar Alfabetesi" kitabında belirgindir. Diğer kitaplarında da sıklıkla karşılaşılır. Durum komiği " Üçüncü Kattaki At" ve " Kahkaha Tarlası" kitaplarının ve " Devlet Kuşu" öyküsünün temelini oluşturur.

3. Eserlerinde eğlendirerek eğitime ve düşündürme amacı gütmüştür. Çocuklara gerçek veya gerçeğe yakın yaşam durumları sunarak yaşamı tanımlarını sağlamaya çalışmıştır. Gerçeğin dışına çıkmamaya özen gösterir.

4. Eserlerindeki eğiticilik sezdirerek doğal öğretmeye yönelik olsa da zaman zaman didaktiğe kaçtığı görülmüştür. Anlatımında otoriter bir yaklaşım görülür ama buyurgan bir tavırdan da uzaktır. Çocuk gerçekliğine aykırı görülen bu anlatımın yanında çocuk psikolojisini ve gelişim dönemi özelliklerini iyi kullanması sayesinde bu olumsuz yönünü bir nebze kapatır.

5. Kitapların çoğunda başkahramanlar olarak çocukları kullanır. Çocukları yetiştikleri çevre içerisinde olduğu gibi göstermeye çalışır. Fedakâr, girişken, çalışkan gibi olumlu özelliklerinin yanında gammaz, kibirli, yetim veya öksüz gibi olumsuz sıfatları taşıyan karakterler kullanmaktan çekilmez. Gerçeği acı yönleriyle de anlatır.

6. Yazar eserlerde anne veya babası ölmüş ya da ayrılmış çocuklarla, özürlü insanlara ayrı bir duyarlılık göstermiştir. Bu durumdaki karakterlerin ruh tahlillerine önem vermiştir. Sosyolojik ve bireysel açılardan bu tip kişilere nasıl yaklaşılması gerektiği üzerinde durmuştur. Sağlıklı bireyler yetiştirmenin önemine değinmiştir.

7. Sosyolojik yönden duyarlı olan yazarın eserlerinde yoksulluk ve sömürü düzeni eleştirilmektedir. Olumlu davranışlar ve iyi karakterler çoğunlukla yoksul veya sömürülendir. Bu noktadan hareketle eserlerde ideolojik unsurlara da rastlanır. Yalnız bu unsurlar çocuk dünyası ile ilişkilendirilip sembollerle anlatım yoluna gidilmiştir.

8. Çocuk problemleri yazarın ustalıkla gözlemleyip yakaladığı durumlardır. En sık rastlanılan problemler oyun alanı yetersizliği ve tabiatın tahrip edilip bozulmasıdır. Bunun yanında anne baba tutumları, sokak çocuklarının durumu, kaybolma ve kaçırılma, dikkatsizlik, okuldan sıkılma, yarışma ve rekabet, gürültü yapma, çalma, yalancılık, söz dinlememe, birbirleriyle atışma, alay etme, lakap takma gibi problemler yazarın eserlerinde kullandığı problemlerdir.

9. Sulhi Dölek'in yapıtları imge üretmedeki orijinalliği ve semboller oluşturmadaki başarısı ile çocukların hayal güçleri ve dil gelişimlerine katkı sağlayıcı

niteliktedir. Attila İlhan'ın deyişleriyle şiirde imgelerimiz ile güçlüysek düz yazıda imge eksikliğimiz ile yavan olduğumuz anlayışı Sulhi Dölek'in eserlerine uymaz. Sulhi Dölek'in eserlerinde imgeler çok kuvvetlidir. Düz yazının tadını ve estetiğini hissettirir.

10. Sevginin gücünü iyi bilen yazar, tüm eserlerinin mihengine sevgiyi koymuştur. Yaşamı, doğayı, insanları, hayvanları karşılıksız sevmeye duyduğu oluşturmaya çalışır. İnsandaki bu saf sevgiyi yüceltme uğraşı sergiler.

11. Yazar eğitim boyutunda deney ve gözlemin gücü ile bilimselliğin, bilginin üstünlüğünü ön plana çıkarır. Bilimsel düşünceye aykırı unsurlara yer vermez. Merak güdüsünün keşfetmeye yönelik halini ve araştırma yapmanın önemini vurgular.

12. Giriş bölümünde değinilen çocuk kitaplarının içerik ve biçimsel özellikleri göre Sulhi Dölek'in anlatımındaki otoriter yaklaşım dışında belirtilen ölçütlere uygun davrandığı tespit edilmiştir.

4.2. Öneriler

1. Sulhi dölek'in çocuk kitapları yeni basımlarla piyasada bulunmalıdır. Ulaşılması ve okunması daha kolay olmalıdır.

2. Bu çalışma sadece çocuk kitapları üzerine genel olarak yapılmış bir çalışmadır. Çok yönlü bir yazar olan Sulhi Dölek'in eserleri üzerine çalışmalar yapılmalıdır. Böylece yazarın çocuk ve eğitim konusunda düşüncelerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması imkânı doğabilecektir.

3. İlköğretim Türkçe ders kitaplarında Sulhi Dölek'in eserlerine çeşitli boyutlarıyla yer verilebilir. Özellikle sevgi ve dostluk ile doğa ve hayvan sevgisi temalı etkinliklerde Sulhi Dölek'in ürünlerinden faydalanılmalıdır.

4. Kitapların bazı bölümlerinin çocuklar için olumsuzluk teşkil edebileceği görülmüştür. İdeolojik yaklaşımlar, doğrudan öğüt vermeyi amaçlayan cümleler, sakıncalı hallerin realist biçimde tasvirleri (sigara içme gibi) çağdaş çocuk edebiyatı özellikleri ile bağdaşmayan durumlardır. Bu kısımların, çocuklara sunulurken düzenlenerek verilmesi uygun olur.

5. Okuma zevki ve alışkanlığı kazandırmada mizahın eğlendirici ve eğitici yönleriyle önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Çocukların mizahi ürünler ile tanışması için Sulhi Dölek'in eserleri tavsiye edilebilir.

6. Sulhi Dölek'in eserlerindeki temalar çocukların kişilik gelişimlerine katkı sağlayıcı yöndedir. Çocukların gelişim dönemi özelliklerini gösteren bulgular içermektedir. Bu haliyle ebeveynlerinde bu eserleri okuması çocuklarını daha iyi tanımalarını açısından önemlidir.

7. Çocukların dil gelişimine katkı sağlayacak nitelikteki çocuk şiirlerinden oluşan “ Hayvanlar Alfabetesi” kitabı, okuma-yazmaya yeni başlayan çocuklara mutlaka okutturulmalıdır.

KAYNAKÇA

İncelenen Kaynaklar

DÖLEK, Sulhi

- 1979 **Yeşil Bayır**
Ankara: Kültür Bakanlığı
- 1999a **Arkadaşım Dede**
Ankara: Bilgi Yayınevi
- 1999b **Üçüncü Kattaki At**
Ankara: Bilgi Yayınevi
- 1999c **Yeşil Bayır**
Ankara: Bilgi Yayınevi
- 2000 **Gülyüzlü Tarlalar**
İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları
- 2002a **Her Şeyi Bilen Çocuk**
Ankara: Bilgi Yayınevi
- 2002b **Kestane Şekeri**
Ankara: Bilgi Yayınevi
- 2002c **Küçük Çalgıcılar**
Ankara: Bilgi yayınevi
- 2003 **Kahkaha Tarlası**
Ankara: Bilgi Yayınevi
- 2004 **Hayvanlar Alfabetesi**
Ankara: Kök Yayıncılık

Genel Kaynaklar

ANDAÇ, Feridun

- 2000 **Edebiyatımızın Yol Haritası**
İstanbul: Can Yayınları
- 2003 **“Sulhi Dölek Anlatısının Gizi”
Satır Arası**
<http://www.sulhidolek.com>

- AKTAŞ, Ş. ve O. GÜNDÜZ
2003 **Yazılı ve Sözlü Anlatım**
Ankara: Akçağ Yayınları
- ATASEVEN F. ve Y. İNANDI
2000 **“Çocuk Kitaplarının Çeşitli Yönleriyle İncelenmesi”**
I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları
Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları
- AYDIN, Mehmet
2000 **“Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Eğitsel Özellikler”**
I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları
Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları
- BATUR, Enis
2005 **Kara Mizah Antolojisi**
İstanbul: Sel Yayıncılık
- BERGSON, Henry
1996 **Gülme** (Çev. Yaşar Avunç)
İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- BİERCE, Ambrose
1999 **Karanlığın Kahkahası** (Çev. Sulhi Dölek)
İstanbul: İş Bankası kültür Yayınları
- DAYIOĞLU, Gülten
2000 **“Çocuk Kitaplarında Eğitsellik”**
I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları
Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları
- DERYA, Hande
2000 **“Çocuk Kitaplarının Dayanması Gereken Eğitsel Özellikler”**
I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları
Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları
- DİLİDÜZGÜN, Selahattin
2004 **Çağdaş Çocuk Yazını**
İstanbul: Morpa Kültür Yayınları

DÖLEK, Sulhi

- 1993 **Geç Başlayan Yargılama**
İstanbul: Varlık Yayınları
- 1994 **Aynalar**
İstanbul: Varlık Yayınları
- 1997a **Habis'in Serüvenleri**
İstanbul: Varlık Yayınları
- 1997b **Teslim Ol Küçük**
İstanbul: Remzi Kitapevi
- 1997c **Truva Katırı**
İstanbul: Varlık Yayınları
- 1999 **Korugan**
İstanbul: Varlık Yayıncılık
- 2001 **"Kendileri"**
Güldiken
<http://www.sulhidolek.com>
- 2003 **Vidalar**
İstanbul: Dünya Yayıncılık
- 2004 **Kiracı**
İstanbul: Dünya Yayıncılık
- 2005 **Küçük Günahlar Sokağı**
İstanbul: Dünya Yayıncılık

DURSUN K. , Tarık

- 1987 **"Mizahtakilerimiz"**
İstanbul: Varlık Dergisi

ERDEN M. ve Y. AKMAN

- 1998 **Gelişim Öğrenme- Öğretme Eğitim Psikolojisi**
Ankara: Arkadaş Yayınevi

GEÇGEL, H. ve H. ÇAKMAK GÜLEÇ

- 2005 **Çocuk Edebiyatı**
İstanbul: Kök Yayıncılık

GANDER J. M. ve H.W. GARDİER

- 2001 **Çocuk ve Ergen Gelişimi** (Yay. Haz. Bekir Onur)
Ankara: İmge Yayınevi

GÜNEŞ, Firdevs

- 2000 *“Çocuk kitaplarının Okunabilirlik Ölçütleri Açısından Değerlendirilmesi”*
I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları
 Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları

GÜLERYÜZ, Hasan

- 2003 **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı**
 Ankara: Pegem A. Yayıncılık

İNANÇ, B.Y. ve DİĞERLERİ

- 2005 **Gelişim Psikolojisi**
 Ankara: Nobel Kitabevi

KAPLAN, Mevlüt

- 2000 *“Çocuk Kitaplarında İçerik, Resimleme, Dil ve Anlatım Özellikleri”*
I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları
 Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları

KARASAR, Niyazi

- 2005 **Bilimsel Araştırma Yöntemi**
 Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

KAVCAR, Cahit

- 1992 **Edebiyat ve Eğitim**
 Ankara: AÜFY NO: 119

KIBRIS, İbrahim

- 2000 **Uygulamalı Çocuk Edebiyatı**
 Ankara: Eylül Yayınevi

KLEİN, ALLEN

- 1999 **Mizahın İyileştirici Gücü**
 İstanbul: Epsilon Yayınları

NEYDİM, Necdet

- 2000 **Çocuk ve Edebiyat**
 İstanbul: Bu Yayınevi

- NEYDİM, Necdet
2003 **Çocuk Edebiyatı**
İstanbul: Bu Yayınevi
- OĞUZHAN, A. Ferhan
2001 **Çocuk Edebiyatı**
Ankara: Anı Yayıncılık
- ÖNAL, Mehmet
2000 *“Felsefi Bir Perspektiften Çocuk Kitapları İçin Gelişim Psikolojisinin Önemi”*
I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları
Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları
- ÖZCAN, Ömer
2002 **Türk Edebiyatında Hiciv, Mizah, Yergi ve Gülmece**
İstanbul: İnkılâp Kitabevi
- USTA, Çiğdem
2005 **Mizah Dilinin Gizemi**
İstanbul: Akçağ Yayıncılık
- SEVER, Sedat
2003 **Çocuk ve Edebiyat**
Ankara: Kök Yayıncılık
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi
1991 **Çocuk Edebiyatı**
İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları
- TDK
2005 **Türkçe Sözlük**
Ankara: TDK Yayınları
- TEKİN, Mehmet
2004 **Roman Sanatı 1**
İstanbul: Ötüken Neşriyat
- YAĞCI, Öner
1999 *“Korugan’dan Kirpiye”*
Cumhuriyet Kitap
2005 **Cumhuriyet Kitap**
<http://www.sulhidolek.com>

- YALÇIN, A. ve G.AYTAŞ
2003 **Çocuk Edebiyatı**
Ankara: Akçağ Yayıncılık
- YAVUZ, Kudret Eren
2002 **Duygusal Zekâ Gelişimi**
Ankara: Özel Ceceli Eğitim Hizmetleri
- YAVUZER, Haluk
1999 **Çocuk Psikolojisi**
İstanbul: Remzi Kitapevi
- 2001 **Okul Çağı Çocuğu**
İstanbul: Remzi Kitapevi